

Lorinty Susanna
1757
1758

SZENTMIHÁLYINÉ SZABÓ MÁRIA

LÓRÁNTFY ZSUZSANNA

REGÉNY

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, a színpadra alkalmazás
és a filmesítés jogát is.*

Copyright by Singer és Wolfner Rt. Budapest, 1938.

Budapesti Hirlap nyomdája. — Felelős: Nedeczky László.

AZ ÁRVÁK

I.

A kétfelé eresztős hintó megindult a szerencsi várkastély kapuja előtt. A sötétpej lovak lassan lépkedve mozdították maguk után a nagy batárt, mintha még most is a fejedelem halottas menete után vontatnák árva Thelegdy Borát. Búsan ingatták csójtáros fejüket s mikor a hintó a felvonó hídon alárobogott, az első nyerges visszafordult. Felnyerített. Búcsút vett.

A fejedelmi özvegy felzokogott. Megkapaszzkodott a vaskarfában és kihajolt az ablaknyíláson. De a várfalak hallgatagon őrizték a sírboltot. A sírbolt pedig védelmezte a pihenőre tért fejedelem utolsó álmát. Megelégelte a hat hétig tartó hangos siratást s végre csendességet követelt Rákóczy Zsigmond számára.

Bora asszony hátradőlt a veresbársonnyal bélelt járműben. Szemére szorította csipkés zsebkendőjét. Pedig könnyeket már nem adott a hosszú gyász. Minden cseppje kifogyott a bánatnak december hatodika óta, mikor Felsővadászon utolsót sóhajtott a hűséges férj. Hiszen már január vége felé jártak s a napról-napra tépett seb utolsó fájdalmát is kiadta a temetés pompázatos óráiban.

De az özvegy nem akarta a megnyugvást. Maga keresett újabb szomorúságot, fájó emlékeztetőt:

— Csak már legalább egyetlen esztendőt tölthetett volna pihenőben a lelkem...

Sóhajos fohászkodása felrezzentette az oldalain ülő fiatal lányt. Csapy Zsuzsanna arca elárulkodta, hogy kedve ellenére vonták újra a bánat mezejére.

— Öregember volt ő nagysága, édes anyám-asszony:

Mint a visszhang, úgy tódította a szót az átel- lenes ülésen kuporgó vénasszony:

— Úgy biza. Meg sokat is élt Ő kegyelme. Ha meggondolom, három asszony mondhatta hitese urának...

Bora asszony homlokán kedvetlenség űzte a szívbeli szomorúságot. Úgy intett a pletykára éhes öregasszony felé, mintha belé akarná fojtani a szót.

— Három asszony áldhatta ... Mert jó volt. Hív- séges apja volt nemcsak a maga gyermekinek, ha- nem az asszonyok árváinak is... Mit mondhatott Rákóczy Zsigmond ő nagyságáról a két Mágóchy fiú? Mit mondhatsz róla te, Zsuzsa lányom? Csakis azt, hogy holta napjáig gyermekinek tartott benneteket. Javaitokat szaporította, jóvoltotokat gyarapította, akárcsak édesapátok lett volna.

A fiatal leány feje meghajolt. Mintha messziről hallaná, úgy tolultak most emlékezetébe Rákóczy Zsigmond meleg szavai. Soha nem érezte, hogy ide- gen a nagy Rákóczy sok uradalmában. Éppen úgy otthon volt Felsővadászon, mint Sároson, Makovicán, mint Szerencsen. S mikor akarata ellenére fejede- lemmé választotta Zsigmond urat Erdély, Csapy Zsuzsannának kijárt Gyulafehérvárott is a fejedelem leányát megillető tisztesség, éppen úgy, mintha Rákóczy nevet viselt volna.

Bora asszony is az együtt töltött éveket járta gondolatban. Arcát ráhajtotta a nyestpaláston felül viselt, gyászát jelképező durva posztó palástra. Előre húzta a főkeservek jelét, a főkötő helyébe feltett lenszövetet. S újra előlkezde azt, amit mon- dani akart:

— Ha meggondolom, hogy tavaszelő hónapjában micsoda szép szándékkal indult útra Kolozsvárról ... Fogta a kezem a hintóban a galambom s azt mondta: megyünk lelkem, Bórá, haza az ősi fészekbe, égi madarak módjára megnyugodni...

A szemben ülő vénasszonyt is elragadta az emlékezés láza. De nem a fejedelem jóságának emléke fűtötte. Nagy dicsőség képét idézte fel:

— Hát azt meg kell adni, úgy még nem vált meg főember nagy tisztességtől, mint Rákóczy Zsigmond úr. Maga köszönt le az ország előtt s még akkor is marasztalták. Mikor pedig nem maradt, mind a rendek útrakísérték... Olyan csodát sem látott még a két ország népe... Mérföldeken jött a hintó után a sok nagy főember. Olyan volt az út, mintha lakodalomba indultunk volna.

— S immáron a temetéséről is hazafelé té rünk...

A szikrázó havon alig hallatszott a lovak lépése. Hogy Szerencset elhagyták, az első bal lovon ülő fellajtár előrenyújtotta a fejét. Megcsapkodta a lovakat. A hintó zökkent egyet. Tüstént leugrott a felhágóról a csatlós és az inas. Karfájánál fogva tartva a hintót, egy darabig mellette szaladtak, míg az út nyomába (beleilleszkedett. Futás közben, aztán újra felpattantak. Az elől lovagoló szolgák észre sem vették* a veszedelmet, máris elmaradt. Egyforma poroszkáló lépésben ügettek a barnák az emelkedő utakon felfelé.

Zsuzsanna unatkozni kezdett. Amennyire az illendőség engedte, kifigyelt az ablakon. A fráj félrehúzódott, mikor észrevette a kisasszony szándékát. Intett is neki, hogy a jobb oldalon a Rákóczy-fiúk lovagolnak. Zsuzsanna hát balra nézett. S csakugyan megtalálta, akit keresett: Mágóchy Ferenc mellett még mindig ott lépkedett Kendy István lovának patája is. A fiatal erdélyi korlát-

nok a keserves családhoz szegődött s elkísérte őket a behavazott hegyeken túl várakozó csendes otthon felé.

— Vájjon nem fázik-e meg György báró?

Bora asszony jóságos szíve az élők felé fordult.

Legidősebb mostoha fia sokat betegeskedett. A temetés is nagy erejébe került. Félretolta kissé a másik frájt és intett, hogy húzza el a bőrfedelet az ablakról.

Jeges szél süvített be. Az út mentén, a kocsi oldalán szaporán lépkedett a három Rákóczy-fió lova. György haladt elől. Vékony arcán mély szomorúság, de előrenéző szemében már a jövőre felkészülő ember hite. Mintha belső tűz emésztette volna, nekiperült. S a mostohaanya szíve újra aggodással szorult össze.

— György!

A lovas azonnal közelebb húzta paripája fejét. Borzos, feketeposztó gyászmentéjén felül nyestprém palást terült lova hátára. Nyestes, fekete durva posztó süvegét mélyen fejébe húzta. De még így is látszott rajta, hogy a belső tűz sem tudja elűzni fázós testétől a hideget.

— Vagyok szolgatjára, édes anyámasszonyom.

— Ülnél bé, fiam. Nagy az északi szél. S hogy fejjobb megyünk, mind erősebb lesz a hideg.

— Nem fázom.

— Nem, csak megfázol. Mindig így tettél gyermekese korodban is. Te sose fáztál, csak mindig megfáztál. S pedig most is lelt a gyujtovány hideg. Azért csak bé, a hintóba. Korponayné majd csinál helyet maga mellett.

— Ecséim ifjabbak...

— György... Most tán mán úgy érzed, nem kell szavamat fogadnod?

Az ifjú arcát sötétebbre színezte a szégyenkezés,

Meghajtott fővel engedelmeskedett az anyai szónak. Odaintette inasát és lepattant a lóról. Csak a hintóban próbálta magyarázni:

— Nem engedtlenség, mondotta, ezt vélem. De úgy gondoltam, Zsigmond is, Pál is zsengebb nálam.

— Jön a kocsi utánunk. Van ott hely mindegyik úrfi számára. De téged már csak jobb szeretlek szem előtt tudni. Hiszen miattad virrasztottam át legtöbb éjszakát.

Rákóczy György megragadta Bora asszony prémekebe bujtatott kezét. Úgy, a szörme felé vont bársonyon keresztül csókolta rá hálóját:

— Igaz szívvel volt hozzám kegyelmed. Meg sem hálálhatom.

— Hálálta azt jó apád, meg magad is. György ... Ugye, fiam, minálunk nem léssen úgy, mint más családoknál? Minket a halál nem hergel majd egymás ellen? Te az én jó gyermekem maradsz, ezután is?

Mindig, amíg élek ...

Korponayné nem állhatta meg, hogy közbe ne vesse a szót:

— Nem is a fiúk miatt szokott baj lenni a családokban, hanem a kisasszonyok miatt. Még nem is miattuk, hanem a vő urak miatt... Mert nem hiába mondják, ipám nem apám, napám nem anyám, sógorom nem bátyám...

— Jól van na, csak ne ferd falra az ördögöt. Hol van minálunk vő? Zsuzsanna még nem gondol menyegzőre, úgy-e drága lelkem?

A fiatal leány elpirult. Anyja benyúlt gondolatai közé s a legtitikosabbat tartotta hirtelen elébe. Háttal fordult azt ablaknak s úgy bizonygatta, hogy nem nézett kifelé.

— Hogy is gondolnék ilyen szomorú úton...

György hálás keze végigsimította mostoha húga kezét is.

— Már pedig a mi bánatunk nem késleltetheti a te szerencsédet. Ha úgy akarja az Isten, hogy elődbe vezeti azt, akit szeretni tudsz, mondd meg nékem, mint hűséges bátyádnak...

Zsuzsa összeszorította ajkát. Titka még nagyon az övé volt. Hátha még az sem sejti, akit minden gondolatával ölelt most is?

Felsóhajtott és szemében megjelent egy könny.

György azt hitte, a most temetett apának szól ez. Magához húzta a fiatal leányt és úgy tartotta, mintha védelmeznie kellene.

— Ne félj, Zsuzsa lelkem. Néked ezután is ott-honod az én otthonom.

— Azt nem tudhatjuk.

Az özvegy új keserűségben keresett okot a sí-rásra:

— Míg a testamentumot fel nem bontják illendő módon, azt sem tudhatjuk, van-é jogunk Rákóczy-uradalomban lehajtani árva fejünket? Annyi elhagyatott özvegy szomorkodik ebben az országban. Hátha meg sem emlékezett rólam az én jó uram?

— Én tudom a végső akaratját. Két ecsémmel együtt nevünket is aláírtuk a kis testamentumnak. A nagyobbikban sem állhat más, mint abban. De akárhogy is rendelkezett volna, az én házam mindenkor anyámasszony ő nagysága háza. Lakozik benne békeességben ott, ahol akar, amelyikben kívánkozik ...

Bora asszony megfogta Rákóczy György kezét.

— Tudom, te jó fiam vagy... Dehát ecséid is vannak. Meg a gyámoknak is van beleszólásuk... Sose hall jót az ember. Nem én volnék az első mos-toha, akit a fiúk elűznek...

— Mink soha. Nem úgy tanított minket a mi nagyságos apánk ... Hiszen ha magunk nem tudtuk volna, mindig emlékezetünkbe említette, milyen nagy árvaságunkba könyörült meg rajtunk anyám-

asszony ő nagysága. Hányszor elmondta, milyen jó anyja volt szegény testvérünknek, Erzsének is!

— Hát én szerettelek, mindőtöket. Hiába mondogatták nekem némelyek...

A szemközti ülésen kuporgó vénasszony hirtelen igazgatni valót talált a főköötőjén. Nem szívesen emlékezett arra az időre, amikor mindenáron le akarta beszélni asszonyát arról, hogy Csapy nevét Rákóczy Zsigmondóval cserélje fel. De Bora asszony nem akart rápirítani. Csak maga éléibe mondogatta:

— Bizony, sokszor el-elmondogatták, hogy egy mostoha gyermek is nagyobb gond tíz magam gyermekinél, hát még hat! Még hozzá a két Mágóchy-fíú apátoknak is csak mostohája volt. Erzse húgotok meg ráadásul lyány... Dehát nekem véle sem volt bajom. Pedig én készítettem menyegzőre is...

— Erzsivel, szegénnyel nem is volt baja senkinek. Még az ura is úgy emlegeti máig is, hogy aranynál, ezüstről drágább erkölcsű asszony volt. Már pedig Homonnay Bálint uram ökelme eléggé izgága ember.

— Meglátod, majd még ő támad ellenünk.

— MÉR támadna? Megkapta Erzse néném anyai jussát. Illendő házbeli javakat is vitt magával. Mikor meghalt, István kis öcsénkre szállt mindene. Mi köze volna Homonnaynak a Rákóczy-vagyonhoz?

— Köze bizony semmi. De az ördög nem alszik. Én mégis csak félek. Megtanított engem Csapy uram halála idején a Bocskay-, Polyánkay-, meg a Csapy-nemzetség!

A vénasszony elbóbiskolt. Zsuzsa szeme is lelehunyódott. A hátulsó lovak rúdmestere erősebb menésre ösztönözte az állatokat.

Az erdőségekből farkasok elnyújtott üvöltése kísérte a hintót. De közeledni nem mertek az ólálkodó ordasok. Nagy kíséret haladt a hintó előtt, — még nagyobb a nyomában. A szolgák már meggyúj-

tották a szövétnekeket. Fejük felett meg-meglóbálták. Fenyőszurok tömjén szagát hintették a fáklyák. Lángjuk felnyelvelt a hideg kék égre, aztán elhúzódtott és füstös nyomot hagyott a levegőben. Meg-megvilágította az erdők zugait.

Ilyenkor az út környékéről, fogukat csattogtatva, szűkölve húzódtak beljebb a vadállatok. De a lovak hátrahajtott füllel, nyihogva fújtattak fölfelé a kaptátokon. Csak az emberi hang nyugtatta kissé félelmüket.

A porzó hó elnyelte a paták nesztét. Olyan volt a menet, mintha kísértetek haladtak volna át az erdőségek között. S a hintóban is csend volt. Az özvegy arca gondterheltté vált. Homloka ráncba-szökve árulta el folytonos tépelődését.

Rákóczy György a szövétnekek be-bevillanó fényénél nézegette mostohája arcát. Keskenyre nyúlt és megöregedett a gyász hetei alatt. De a fiú nem is a mai formáját látta. A régit, a kedveset idézte, mikor először közeledett feléje meleg mosolygással. S most is érezte, milyen jó volt, mikor először pihent meg fájó fején az asszony puha keze. Mintha érezte volna a homlokára simított vizesruhát, most is csillapodni kezdett sajgó fájdalma.

Az ifjú nem bírt visszaemlékezni szülőanyjára. Csak annyit tudott róla, hogy Gerenday Annának hívták, tőle örökölték az erdélyi jószágokat s hogy mindig betegeskedett. Négy esztendő lehetett, mikor elvesztette, ő maga is gyenge, nyavalyákkal küzdő gyermek volt. Igazi anyjának Bora asszonyt érezte...

S a dőcögő hintóban fogadalmat tett, hogy fiúi hűségét megőrzi iránta.

Ezt a fogadalmat sokszor meg kellett újítania. Mert Bora asszonyban az átvirrasztott éjszaka után újra talpraugrott a félelem. Hiába marasztották, alig akart megpihenni a tágranyított kapujú

udvarházakban. Csak annyi időt engedett, míg lovakat fogtak át s az elgémberedett kezű fellajtárok váltogatták egymást. Sürgette a megérkezést Makovicára. Még étkezni is a hintóban szeretett.

Mégis beletelt egy hét, mire Makovica vára kidugta tornyait a sárosi fenyőrengetegek közül. Ormán fekete zászlót lengetett a szél. S az özvegy most újra felsírt megébredett bánatában.

György a megérkezés napján a hintó mellett lovagolt újra. A kísérek rendre lemaradoztak már. Elsőnek Mágóchy Ferenc köszönt el. Ment haza, Munkácsra. Kendy István egy faluval tovább kitarzott a gyászolók mellett. De már jó ideje nem kémlelt ki Csapy Zsuzsa szőke feje. A szép lány egész úton szendergett. Hiába váltogatták egymást a szemközti ülésen a Eákóczy-fiúk. Úgy érezte, minden elmaradt mögötte a távolodó lovassal. S nem vitt magával a zborói udvarházba mást, mint mérhetetlen vágyakozást kifelé, új vidékek, új emberek után.

Pedig Zboró tárt kapuja az otthon melegével várakozott rájuk. Alkonyatkor érkeztek meg, s a hatalmas udvarház minden ablakában felgyulladt a gyertyák fénye. A két toronyban különösen csillogtak a lángok. Mintha Zsigmond úr szelleme járt volna a szeretett szobákban, hogy fogadja családját. Az özvegy legalább így érezte és keblére vont a Rákóczy György bélelt kesztyűs jobbját.

Ahogy a boltívek alatt beléptek, egyszerre élettel telt meg a nagy ház. Minden helyiség megtalálta régi rendeltetését. A kastély udvarában, a folyosón, a szobák ajtajában hűségesek várakoztak. Ide-Sereglettek a jószágkormányzók és a tisztartók, a .szolgálattevő nemes urak és jobbágyok a többi Rákóczy-uradalomból is. Itt volt mindenki, aki a volt fejedelemtől kapott kenyeret.

S Bora asszony magasra emelt fejjel lépte át a

küszöböt. Most nem érezte már az út szorongó aggodását. Itthon volt, mint jó ura életében.

Rákóczy György átvette a házigazda tisztségét. Kisegítette kocsijából unokabátyját, Lajos bárót. Míg szállására kísérte, egy lépéssel hátrább ment mögötte. De a lakosztály ajtajában Lajos báró észrevette, hogy öccse mondani akar valamit.

Kesztyűs kezével intett a fiúnak, hogy lépjen be. Míg az inasok kibontották prémjeiből, hallgatott. Csak akkor szólalt meg, mikor már a melegvizes tálnban megmosott kezét is megszáritgatta a puha törülközőben.

— Szólni akartál, édes ecsém?

A fiú tisztelettudóan állt a küszöbön. Most beljebb lépett. Bátyjára emelte világos szemét:

— Ha meg nem sérteném bátyámuramat, kérem szeretném, ne késedelmeskedjék a testamentum felbontásával.

Lajos báró kedvetlenül fordult el öccsétől. Szakállát simogatva mormogta:

— De nagyon szeretnéd tudni, mekkora a jussod!

A fiú kihúzta magát. Igyekezett leküzdeni megbántottságát. De hangja mégis erélyesen csengett:

— Magam miatt én nem aggságoskodom. Tudója is vagyok ő nagysága végakarátának. De anyám-asszony nem léi nyugodalmat, míg meg nem tudja, mi lesz az osztálya?

Enyhültén nézett öccsére Rákóczy Lajos. Keze megpihent a magas fiú vállán.

— Értem. Thelegdy Bora attól fél, kinullázta szegény bátyám.

— Nem önagysága miatt van félelme. Inkább a rokonság miatt.

— Hát bizony egy halál mindenkor felér a leégéssel. Soha nem tudhatni, ki támad fel az örökösök ellen? Még talán jobb is, ha felbontjuk a testá-

mentomot. Együtt vannak a prókátorok is, örökösök is. Nincs miért halogatni.

György maga húzta meg a nagy szála előtt a gyülekezésre hívogató csengetyűt. S a gyászolók előtt halotti csendben hangzottak fel Rákóczy Lajos ajkáról azok a szavak, amelyek megnyugvást hoztak Thelegdy Bora szívébe. A tiszta életű ember öntudatát hirdette Rákóczy Zsigmond végrendelete. Mintha maga a szerencsi kriptában nyugvó fejedelem mondta volna hátramaradottainak:

*„... nincs énnekem veszekedő jószágom,
avagy bajos az én atyámfiaival.“*

György biztató mosollyal intett a karosszékben pihenő özvegynek, ő már tudta, mi következik. És Rákóczy Lajos megköszörült torokkal, könnyekkel küzdve olvasta tovább Zsigmond úr hagyakozását:

Míg az Úristen az én gyermekeimet tartja, élteti az ő maradékjokat: tisztartóimnak, porkolábimnak hagyjuk és ugyan lelkükre kényszerítjük az én atyámfiához, Thelegdy Borbála asszonyhoz hívek, igazak legyenek, mint tulajdon gyermekimhez, valahol szereti élni, lakhasson akár melyik váramban. Ha pedig valaki a rokonok közül meg merné támadni, lelkek idveségek alatt egyebet is az tisztartók ne merjenek cselekedni az én írásomnál!

S a gyermeki hálán kívül hatalmas védősereg sorakozott Bora asszony mellé. Elsősorban maga a király, akit legfelsőbb gyámolítóul kórt fel Rákóczy, családja számára. Aztán nekiperült Bora asszony halavány arca: a protestáns férj számolt a katolikus feleség érzéseivel is. Jól ismerte Bora asszonynak a cardinális iránt táplált mélységes tiszteletét: Forgách Ferencnek is jóindulatába ajánlotta az elárvultakat Zsigmond úr. Végezetül Daróczy Ferenc,

Szuhay és Szentiványi, megannyi kipróbált embere számára hagyott utolsó szavakat az elköltözött. Csapy Zsuzsa apai öröksége, Parnó, tisztán állva várta, míg a fiatal lány házasságra lépve birtokába veszi. A Mágóchy örökség ügye is bizonyította, hogy Rákóczy Zsigmond a hosszú évekig tartó tutorkodás alatt egyre csak gyarapította mostoha fiai vagyonát. Mikor a pergament lapot az előtte levő asztalra helyezte, kicsit elrekedt hangon azt mondta Rákóczy Lajos:

— Most már csak az van hátra, hogy a prorogátát kijárjuk.

— Mi az a prorogata?

Az özvegy előrehajolva, érdeklődve várta a választ.

— Ha ezt megszerezzük, egy esztendeig senki nem háborgathatja kigyelmeteket semminemű jószágukban.

— És ha az esztendő letelik?

— Ha mindent jól végezzük addig, akkor sem. De bizony résen kell lennünk, nehogy idegen követelésekkel támadjanak ránk.

A szorongás újra megjelent Bora asszony arcán. De Rákóczy György már ott is volt mellette. Közelhajolt füléhez és azt suttogta:

— Most aztán már nyugodjék meg édes asszonyanyám. Láthatja, szabadon választhat lakozó helyet magának. Lajos bátyánk mellettünk áll. Anyánk-asszonyt meg külön is védelmébe veszi cardinális uram, hiszen mindenkoron hűségese híve volt.

Az asszony élénk agyában új gondolatkapcsolódás villant meg:

— Addig nem is nyugszom én, míg cardinális uram rátok is ki nem terjeszti jószágát. Legjobban szeretném, ha nádor uramnál, meg Forgách uramnál tisztelkednél Pál ecséddel együtt. Mit ér az itt-

honi tanulás? Annak ugyan nem sok hasznát látjátok. Külföldre kell menni a fiataloknak, hogy művelődjenek.

— Majd erről még beszélünk, édes anyámszony. Most nem tudnék menni, ha akarnék se. Ezt a rengeteg jószágot nem hagyhatjuk kardalészába. Számba kell ezt venni, hogy lássák az embereink, nem kerül itt ezután sem ebek harmincadjára a vagyon. Meg aztán...

Végigsimított fején. Újra jelentkezett halántékában a gyötrő fejfájás. S az anyai kéz most is azonnal rátalált a lüktető pontra. Megpihent rajta, mint kicsi korában.

Pál és Zsigmond, a fiatal gyermekek titkolt örömeivel nézegették az írásokat. Maguk előtt hiába is tagadták volna, a fontosság érzése hatalmasodott el bennük, hogy ennyi nagy és jeles uradalom tulajdonosaivá váltak. A jószágok intézői éppen olyan mélyen hajoltak meg előttük, mint nagybátyjuk, vagy György testvérük előtt. Porkoláb bácsi szorgoskodva kérdezte, nem parancsolnak-e valamit? A vagyon és hatalom érzése úrrá vált a szomorú szíveken. És senki nem látta, milyen dúlt arccal osont ki a szálából Zsuzsa. Éles körmeit tenyerébe mélyesztette és menekült fel a csigalépcsőn a maga kis toronyszobájába. Ott levetette magát az ágyra. Behúzta a mennyezet függönyét. Keskeny ajka fájdalomtól vonaglott. S míg minden örökös szívében nőtt a hála a vagyonszerző és biztosító ősök iránt, Csapy Zsuzsa csak a végrendeletben felsorolt nagy várakat, kastélyokat látta maga előtt. S ezek előtt egyre törpült, zsugorodott szemében az, ami az övé volt: Parnó, a kis udvarház és néhány telkes jobbágy. Mi ez a Rákóczy-fiúk vagyónához képest? Mit jelenthet ez a hozomány olyan ember fámára, mint Kendy István, akiről az hírlík, hogy országos nagy dolgokon járta az eszét? Talán

soha nem is néz rá többet, pedig mennyire kereste kedvét, míg a fejedelem mostohalánya volt.

És most újra nélkülözte mostohaapja támaszos erejét a lány. Igazi könnyekkel sírta vissza az elmúlt időket.

II.

— Mondom uram, ilyenkor nincs ideje a fáultetésnek. A záldokfa meg különösen is kényes portéka. Ha tél idején gyökeret nem ver, soha nem leszen belőle árnyatadó fa. Hová eresztene most gyökeret az istenadta? Tavasszal lökhetjük tűzre a száraz kóróját.

Az öreg porkoláb tisztelettel állt György előtt. De nem tudta elbujtatni fölényes mosolyát. S a fiút megmakacsította ez a mindent jobban tudó erősködés. Toppantott lábával. Ahogy a zborói udvarban állt, ahogy követelőzött, olyan volt, mintha újonnan kapott hatalmát akarta volna kipróbálni.

— Akkor tűzre lökjük. Van még nevendék elég az erdőkön. De én nem hiszem, hogy amit Isten nevével kezdek s meg, amibe a magam kívánságát beleadom, éppenséggel ne sikerüljön. Hozassa kend azt a száz záldok nevendéket. Ha csak egy is megmarad belőle, avval is árnyékot adunk az udvarnak, lombot a madárnak...

Az öreg ember megvakarta a fülét. Szerette volna kimondani, ami a nyelvén volt: az lesz soká, vagy soha. De György világosbarna szeméből már látta, hogy nem jó lesz ellenkezni vele. Szalajtatott az erdőre csemetéért. S tél derekán, hóhalmokkal körülvett, csákánnyal kiasott gödörbe ültette el Rákóczy György a zborói kert száz hársfáját. Mielőtt hozzákezdett az ültetéshez, megemelte nyestes süvegét:

— Segíts meg, ón jó Istenem!

De ő maga a fák mellett már nem tűrt segítséget. Minden csemetét maga helyezett a gödörbe. Maga lágyította csebrekbe hozott langyos vízzel a fagyos rögöket. Mind a száz sudárhoz oda akart ragadni izmos fiatal keze az alkonyati fagyban. De összeszorította a fogát és ment tovább. Holdvilágos éjszaka ragyogott Zboró felett, mire kilátástalan munkáját befejezte. Körmüket fújva, nagyokat topogva ugrándoztak körülötte a szolgálatára rendelt jobbágyok.

Két hétig feküdt Rákóczy György az ültetés után. Torka összedagadt. Nyelni sem tudott. S az udvarban fejcsóválva járt az öreg várnagy. Riogatta az embereket, hogy most lesz ám még kemény uraság a nyakukon. Ha a fák gyenge derekát hajtogatta az északi szél, szerette volna megmutatni ifjú urának, nehogy őt hibáztassa majd a csalódást hozó tavaszon. De György olyan kemény arccal leste a rügyfakadást, mintha életének egész folyását a fák megmaradása vagy pusztulása szabta volna meg. Az öreg ember most már maga is kívánta, hogy ifjú urának kedve telhessék. Az egész várnép leste, mi lesz a természettel kezdett birkózás vége?

Csak Bora asszony nem tudott róla. Mintha ezen a télen már kisebb gonddal ápolta volna beteges fiát. György sokszor sóvárgott a régi melegség után. De, ahogy ő élete első próbálkozásával foglalkozott, úgy lekötötte mostoháját a nagy vagyonnal rászakadt sok gond. Prókátorokkal üldögélt az írószobában és nehézkes betűit gyakorlott írássá változtatta a sok levél.

Alig tudott róla, hogy már két hónap telt el ura temetése óta. Annál jobban számon tartotta az időt György. Mindnap a kertet járta. Fától fáig ment. S mikor a zborói nagy ház előtt a zsenge ültetvényeken megduzzadtak a gallyak, a fiatalember szíve uiegtelt boldogsággal. Megfeszült izmokkal, ragyogó

szemmel leste aztán a rügy pattanását. S az első, zsenge, szívalakú levelet áhítatos hálálkodással nyomogatta tiszta pergament lapba.

Bora asszony jött a kápolna felől a virághímes pázsiton. Fekete fátyolt lebegtetett utána a könnyű szél s a boglár a vakszem mellett fekete jáspis kövekből csillogott. Rázsa szoknyája szélesen terült körülötte s fekete válla fekete zsinórozással fűzte össze telt keblét. Gyászöltözet lengte körül, de szemében már öröm csillant fel, mikor legkedvesebb mostohafiát meglátta.

— Megjött Dezső uram onnan felülről! Mindezekben jó véggel járt. Itt a prorograta, benn foglaltatik minden jószágunk! Most már nem félek Szunyogh uramtól, hiába olyan nagy legény!

Györgyöt mostohaanya visszahívta álmodozásából. Előző napokon nagy vadászon vezetete le a mégis csak perlekedni akaró rokonok ellen érzett haragját. S most az erdőjárásban megpihent idegeivel úgy tudta élvezni a zborói nagy ház csendjét, mintha soha nem lett volna kemény munkában a rengeteg birtok fel járásával a javak összeírásával s a sok, különféle elintézni való lebonyolításával. Zsebéhez kapott. Ott is lapult egy terjedelmes irat. Még eddig nem mutatta Bora asszonymak, mert tudta, hogy módfelett izgatja minden támadás. De nem hiába féltek Homonnaytól. Már fellázadt ellenük s követelte, hogy részt adjanak neki Rákóczy Erzse után kisfia számára.

Most elővonta a levelet. Nyújtotta Bora felé.

Az asszony arca megnyúlt. De aztán legyintett:

— Nem válaszolunk neki. Ő felsége oltalma alatt vagyunk. A ravó urakat már ajándékkal eltávoztattuk. Érsek uram is írt, hogy küldjem fel Pál fiúnkat, maga gondviselése alá veszi. Ez nékem igen tet-szenék, csak indíthatnám is már. Néked meg Thurzó uramnál is kellene tisztelkedned. Meglásd, egy sem

merne többet szót emelni, ha megtudná, hogy szemben voltál a nádorral!

— Tudja asszonyanyám, mennyi pénz kell a megmozduláshoz. Már pedig, míg Szunyogh uramnak a négyezer forintot el nem küldtük, nem mehetek. Azt előbb elő kell teremteni. Behat sehol semmi pénz. A temetés rendje elnyelt minden meglevőt. Ujat meg még nem adtak be a jószágok.

Felháborodott haragjában öklével fenyegetett bele a világba az asszony:

— Mégis csak gázság, hogy Rákóczy fiai sehol nem kapnak négyezer forintot. Hol az a nagy rokonság? Miért nem segítenek kihadakozni a jussotokat?

— Lajos bátyám adott, amennyit adhatott. Ferenc bátyám megígérte, hogy jószágunkra megadja a háromezret. Csak postáját várom.

— Jószágra adja! Pedig adhatná a becsületekre is. Hiszen megkapná, akár tetézve is. Meglátod, nem ad semmit, csak ígéreti. A végén kóduz módjára kell kérnetek idegenektől.

György csillapítgatta a háborgott. De az asszony előérzései nem csaltak. Minden rossz rájuk zúdult. Homonnay megbízottja újra megérkezett és most már sürgette a választ. Hétről hétre érkezett valami újabb támadás.

György Zsigmond öccsét is bevonta a küzdelembe. Sokkal inkább támasza volt, mint Pál, aki kivágyott a kicsinyes viszonyok közül. Nagy szemével mindig a távolba nézett, mintha Bora asszony meséi után akarna indulni. A fényes udvart látta, ahol békeességben élhetne. Nagy, nyugati városokat látott, ahol kedvére tanulhatna. S mikor két testvére előteremtette a pénzt Szunyogh kifizetésére, ő csak annyiban érzett felszabadulást, hogy megnyílt számára az út és indulhatott a jövője felé.

Már nyár tüzelt érlelő meleget a zborói házra, mikor újra nagy gyülekezetet látott vendégül az ősi

birtok. Sorba érkeztek a fényes kocsik. Nagy kíséretet szállásolt el az udvarmester. A fiúk nagybátyjukkal együtt előbb Sárosra mentek s ott már várakozott rájuk bárom baráti gyámjuk is. Daróczy uram kedvtelve nézegette a fejlődő ifjakat:

— Hát osak kár, hogy Rákóczy fiai nem idősebbek. Most nagy idők járnak, lehetett volna belőletek valami.

Bora asszony úgy kísérte fiait, mint kotlós-tyúk a vízre készülő kiskacsákat. Megvillanó szemmel figyelt fel:

— Pálból bizonyosan ember lesz. De a másik kettő útját is szívesen egyengetném. Mit tudnak édes uraim ék, hol lehetne tisztséget szerezni nékik?

— Azt, amire én gondolok, már megszerezte más. Báthory Gábort fejedelemmé választatta Bethlen ... Dehát a fejedelemséggel még várhatnak is a mi fiaink.

— Báthory Gábor sem sokkal idősebb!

— Igen, csakhogy azt a hajdúság erejével választatta meg Bethlen. Nagyon tolja ökelme a Báthory szekerét. Nem is tudni, mi oka van rá? Na, de a szép Gábrist megválasztanák akár az erdélyi asszonyok is.

Az urak összenevettek. Zsuzsa közelükben állt. Osak azt hallotta, hogy Erdély, s máris gyorsabban dobogott a szíve. Hiszen Erdély felé jártak a vágyai. De még hír sem jött el onnan hozzá az eltávozott Kendy Istvánról.

György komolyan hallgatta a szót. Még nagyon kötötte a tisztelet, de szerette volna megmondani az uraknak, hogy veszedelmet sejt. Ha Báthoryt a hajdúság segítette a magasba, akkor nekik is meggyúlhetik a bajuk. Hiszen a hajdúság szomszédságában ott áll Ónod, az ő régi váruk. Ha akarja, ráteheti a kezét segítségükkel Báthory!

Ezt a gondolatot vitte magával Bécsbe. S mikor

a nádor előtt állt, valami csodálatos bátorság szállta meg. Gyámjai előtt nem merete volna olyan nyugodtan elmondani aggodalmát, mint az ország első főembere előtt.

Thurzó György tetszéssel nézte a fiút. Az utolsó hónapok alatt megnőtt és megszélesedett a legidősebb Rákóczy, mintha a természet meg akarta volna erősíteni a rá váró küzdelmekhez. Nyílt szemében annyi mélység, szavaiban annyi óvatos előrelátás volt, hogy a nádor meglepetten hallgatta.

A nagy fogadóteremben elveszett a két ember. A szolgálattelvő úrfiak az ajtók előtt meghúzódva figyelték, mit beszélhet kortársuk a hatalmas úrral? De nem hallatszott ki hang. S csak akkor eszméltek rá, hogy itt valami nagy találkozás történt, mikor a nádor ajtóig kísérte a tizenhétéves fiatalembert. Még ott is kezet nyújtott neki:

— Vezérelje az Isten kegyelmedet szerencsével, kapitány uram! Aztán legyen éberséggel, hogy Ónod megerősödjön.

Az úrfiak ajkán elfoszlott a gúnyos mosolygás. Már nem a faluról feljött, udvarnál járatlan ifjúval álltak szemben, hanem egy végvár kapitányával. Az ifjú arcon még legénytoll sem ütökött. Derűssé vált szemében most gyermeki öröm csillogott, ami sokkal fiatalabbá tette, mint amilyenek bent, a nádor előtt látszott. Vidáman közeledett kortársaihoz. De azok mélyen meghajoltak előtte. S akkor a fiú megsejtette, hogy ő most valaki lett. Nemcsak gazdag magyar főember, hanem tisztségben is emelkedni kezdő úr.

Kihúzta magát. Friss megbízatása tudatában olyan önérzetesen lépkedett ki a nádori palotából, mintha egész életében az udvari környezetben forgolódott volna. S egyszerre érezni kezdte, hogy valami csoda folytán minden sikerül, amihez hozzáfog. Ezzel az öntudattal szállt fel lovára.

Kékbársony dolmányához kapott. A tisztelkedésre anyja tanácsa szerint letette a gyászt. Aranyhímzésű mellrésze alatt zseb húzódott meg. S ebben a zseb-
ben ott őrizte a zborói első hárslevelet.

Most, mikor az ódon paloták között tova lova-
golt, elővette kincsét. Aranyosra száradt már, de ép
volt és gyűretlen. György oldalzsebéből anyja levelét
is kiszedte. Újabb rokoni okvetlenkedések hírért hoz-
ták ezek. S a fiú a lapok közé simította az arany
hárslevelet, mintha emlékeztetni akarná magát,
hogy ezeken is győzedelmeskednie kell, ha tovább
akar haladni megkezdett útján.

Nem pihent meg Bécsben. Csak még Pált láto-
gatta meg Nagyszombatban és ráhajolt Forgách
Ferenc aggastyán kezére. Szemébe nézett a cardin-
álisnak is, aki a kereszt jelét vetette a meghajtott
fekete fő felé. Itt is felvillant ugyan az a tetszés
az egyházfő szemében, mint a nádoréban. De valami
kis csalódottság is, mikor a fiatalember sietségét
megérezte:

— Kár, hogy sietsz, fiam. Pál öcséddel együtt
mulathattál volna még nálunk.

— Anyámasszony vár. Meg nékem dolgom is
van otthon. A hajdúk megint rezgelődnek. Vélek
szeretnék egyezséget kötni.

— Mondd meg anyád asszonynak, áldásomat kül-
döm minden lépésére. Pál öcsédre ne legyen gondo-
tok, ő már megtalálta itt a helyét.

György hirtelen feltámadó rossz érzéssel nézett
körül. A cardinális palotában is nagy udvartartás
szorgoskodott. De itt alázatos arcú papok suhan-
tak és tisztelettel vegyes áhítatos szemek fordul-
tak a nagy főpap felé. A fiatal kapitány úgy
érezte, hogy itt őt fojtogatja valami, öccse után
nézett.

Pál az ajtó mellett állott. Még nem öltött ékes
ruhát. Gyászdolmányában olyan halványnak lát-

szótt, hogy György legszívesebben kézen fogta volna. Szerette volna hazavinni a zborói nyugalomba. De Öccse nem vette észre hívó, kérdő pillantását. Nem hajlongott a cardinális előtt sem. Magas, fiatal pap közelében tartózkodott. S az vállára tette kezét. Beszélt neki és Pál nemcsak ajkát, de összeszűkített szemhéja alatt megbújó szemét is úgy leste, mintha onnan is hallaná a behízsgáló, meggyőző hangot.

György látta, hogy öccse egy helyben áll. Mégis úgy érezte, mintha folyton távolodnék tőle és ott-honától.

Erősen kilépve ment oda Pálhoz. De a fiú nem vette észre, csak akkor rezzent meg, mikor a mellette álló pap odafordult Györgyhez:

— Te vagy hát az ifjú Rákóczy Pál testvére? Vidd meg asszony anyádnak a jó híradást, hogy Krisztus urunk kegyelme vagyon ecséddel... Ezt ízenem én, Pázmány Péter, aki hozzátok hasonlatosan eretnokségben születtem, de Jézus szent vére által részese leszek az örökkévaló idvességnek.

— Mink nem születünk eretnokségben, hanem a calviniai conf essióban ...

Szerette volna még azt is megmondani, hogy ők is részesei lesznek az üdvösségnek, ha Isten rendelése szerint járják a földi utat. De a pap előtt újra kisfiúnak érezte magát. Pedig keskenyre húzott szemnyílásából Pázmány talán rá sem nézett. György legalább is nem tudta megfogni pillantását.

De a pap úgy olvasott a fiú lelkében, mintha kitért pergamentet tartott volna elébe. Bajusza alatt megbújta a finom mosoly, amellyel lázadozását kíséerte. Hangja sem árult el egyebet atyai jóságnál.

— Indulj el hát békességgel Rákóczy Zsigmond fia. Fordítsa az Úr az ő orcáját te reád és világosítsa meg a te elmédet, hogy te is befogadhasd az örök igazságot.

Belefájult a fiú szívébe. Ez a mondás elbocsáj-

tás volt s ő még nem is búcsúzott Páltól. Együtt töltött gyermekségük teljes erővel követelte volna a meleg ölelést. De Pázmány, mintha véletlenül tenné, maga ölelte át Pált. Lassan kifelé lépkedett vele, ellenkező irányban. S György megértette, hogy itt nincs rá szükség.

Mire feleszmélt, újra az országúton poroszkált alatta a ló. Kísérete mögötte sorakozott. Várták, mikor szándékozik szót váltani velük?

De György nem intett maga mellé senkit. Nem beszélt és nem kérdezett. Még egyre a nagy emberek közelsége foglalkoztatta. Érezte, hogy hatalmas támaszokat talált, de nem értette, miért álltak mellette? Hiszen ő éppen olyan volt most is, mint otthon, ahol nagybátya-gyámjai gyermeknek tekintették s éreztették, hogy csak kegyelemből juthat szóhoz és tettehez. S itt, az ország első embere mégis úgy szólt vele, mint kortársával... Jóságos volt Forgách is, pedig az a pápisták vezetője. És ő cálvíniai... Igaz lélekkel, meggyőződéssel az. S ezt a cardinális bizonyosan tudta. De az a másik, az a Pázmány... Bár hiszen az sem bántotta. Mikor vallásáról hitet tett, nem akarta meggyőzni tévedéséről, mint annyi más katolikus pap. Még az is meglehet, tiszteli az ő elnyomott, üldözött vallását, ha ő maga hűtlen is lett hozzá... És hiszi, nyilván hiszi, hogy ő is Isten nevében kezdi a napot és Krisztus példája szerint igyekszik élni...

De hiszen akkor ez az ember is jobb, mint a híre. Azt mondták róla, mindenkit téríteni igyekszik ... Bár hiszen, ahogy Pált magához vonta... Meg az áldás, amivel őt útrabocsájtotta...

Persze, — az az áldás... De hiszen, azok is a biblia szavai voltak. A biblia pedig a bölcsesség kútforrása ...

Ez a gondolat vezette a kezét. Nyeregkápájába nyúlt. Nagy kincset rejtegetett ott. Annakidején

apja buzdítására tolmácsolta magyarul Károli Gáspár a szentírást. Rákóczy Zsigmond úr költségén nyomtatta ki a vizsolyi bibliát. Egy példányt belőle részekre bontott György. Minden útjára vitt magával belőle.

Kinyitotta. A szikrázó napsütésben olvasni kezdte az eléje táruló szavakat:

Örökkévaló szeretettel szerettelek téged, azért terjesztem reád az én irgalmasságomat.

Nagy békesség terült el benne. Mintha az út, a nehézségek, az otthon rá váró megpróbáltatások mind arra valók lennének, hogy megmutassák, milyen utakon tudja vezetni Isten azokat, akiket örökkévaló szeretettel szeret. S most nem értette, miért annyira hitetlenkedő és örökké rettegő Bora asszony? Talán csak nem azért, mert ő nem tanulta meg, hogy a bibliához meneküljön s közvetlenül igya onnan a vigasztaló igéket? Bora asszony más-ként imádja Istent, mint ők. S gyakran vitte magával misére Pált is ...

Ez a gondolat sokszor kísértette még a hosszú út alatt. Pedig sok minden feledtethette volna vele a valláskülönbség eddig soha nem érzett kérdéseit. Kezdett ráeszmélni az ország helyzetére. Bécsből jött, — ott lakott a magyar király. De senki nem értette az ő nyelvét. A király talán még nem is hallott magyar szót, hiszen hétrét alázkodva németül, vagy deákul instanciáztak nála a magyar főemberek. Budavárában a török sanyargatta a magyarságot. Övé volt a Duna—Tisza köze s csellel, fegyverrel folyton próbálkozott, hogy felkússzon az ország határáig. Az erdélyi fejedelmek minden erejükkel azon voltak, hogy legalább Erdély békéjét biztosítsák. De oda is be-becsapott a veszedelem. Hol volt hát az igazi Magyarország? Kik voltak az igazi magyarok? Akik a némettel szövetkeztek, vagy akik a török éhségét oltogatták?

Mínta az út is emlékeztetni akarta volna, Budavára felől törököket vezettek rabszíjon a plundrás német katonák. Aztán Eger környékén György kíséretét fenyegette egy török csapat. A fűzések közt felvillanó élénk színű turbánokat utolsó percben vette észre György. Láta, harcot nem kezhetnek. Egérutat vett. De az izgalmak annyira elővetették, hogy lemondott a mostohaanyja gondoskodásából kívánt rokonlátogatásokról. Üldözöttnek érezte magát hazájában. S mióta Pázmány szavait hallotta, sokkal jobban értette az is, mi volt az a nagy menekülés apja halála előtt, mikor kálvinista prédikátorok kértek oltalmat családjuknak Szerencs várában.

Ónodra tartott. Mikor a Hernád és Sajó torkolatánál felmagasíó dísztelen épületet meglátta, öszszeszorult a szíve. Erősségnek készült a vár, s ha a nagy vizek körül nem vették volna, alig nyújtott volna biztonságot. Pedig érződött, hogy a termékeny síkság felé vezető út kulcsa ez a vár. ötven esztendővel ezelőtt még virágzó város lakosságának életét védelmezte. Ma már csak a török dúlás emlékei felett örködött.

György hátrakurjantott. A nagy kietlenségben messze maradtak mögötte a lovasok. Csak egy fiatal nemes ifjú tartózkodott közelében. Megrántotta lova zabláját s hirtelen ura mellett termett:

— Itt vagyok, uram...

György komolyan nézett a szemébe:

— Mióta mondod nekem, hogy uram!

— Mióta az vagy. Ónod kapitányát megilleti ez a tisztesség.

György kezét nyújtott neki:

— Együtt gyermekeskedtünk, együtt tanulgatunk. Ónod kapitánya főtisztjévé nevezi Beéz Andrást. S most haladj mellettem. Mit gondolsz, mi

kellene ahhoz, hogy Ónod várából bevehetetlen erőseget emelhesünk?

Az újdonsült tiszt megemelte süvegét. Hűvös szél fújт pedig már az őszi síkságon, de mégis előntötte a forróság. Még fel sem tudta dolgozni magában az álmodni sem mert szerencsét s most ilyen fogas kérdés teszi próbára rátermettségét?

Hirtelen kibökte:

— Pénz!

— Ember vagy, András. Éppen az kell, ami nekünk most legkevesebb vagyon. De, ha Isten segít...

A bibliai részre gondolt, ami most is ott volt előtte, a nyeregkápában. Hiszen abban már benne van az ígélet is: kiterjesztem rád az én irgalmasságomat ...

Igen, Isten segíteni fogja. És ezentúl mindent pénzzé tesz, amit lehet, hogy megerősítse Ónodot. Hogy megerősítsen mindent, ami kezébe került. Hogy oltalmat adhasson a gondjaira bízott embereknek, vidéknek...

— Vágtass előre, András, jelentsd meg a várban, hogy érkezünk!

Forróság jött rá. Erei feszültek. Valami nagy fényesség kápráztatta. Új tisztét kell most átvennie. Vájjon kik és hogy fogadják ezt a hírt? Mikor a várba belovagolt, úgy érezte, hogy ez a fényesség nemcsak elképzelés, nemcsak belőle árad, hanem kicsire zsugorodva ott szikrázik előtte, a felvonónál is.

Leugrott lováról. A szolgálatára siető csatlósokat eltolta maga mellől. Lehajolt, hogy meggyőződjön, csakugyan szikrázik-e valami előtte a homokos talajban?

És megtalálta azt, amit keresett. Parányi, gyermekujjra való gyűrű állott kifelé kövével a földből.

György kihúzta és dolmánya ujjához dörzsölte. A gyémánt felragyogott. Hirtelen kibukkant a felhő

mögül a láthatatlan nap egy sugara és szinte vakító tündökléssel csillogtatta meg a tiszta követ.

A fiatal kapitány csodálkozva forgatta kezében talált kincsét. Már utólérte kísérete és a várból elösiettek a katonák is. Egy öreg kékdolmányos felvilanó szemmel nyúlt a kis gyűrű után:

— Ni, hiszen ez meg a Zsuzsanna kisasszony gyűrűje! Mennyit sírdogált utána a lelkem!

György kérdően nézett rá.

Az öreg kihúzta magát. Fontoskodva magyarázta:

— Az ennekelőtte való várkapitány úr kisasszony lányáé. Serkei Lórántfy Mihály uram Zsuzsanna lánykájáé. Mennyit kerestük! Még jutalmat is tűzött ki rá a kapitány úr ő nagysága. Mert hogy a gyermekese az édesapjától kapta ezt. Ügy őrizte, becsben tartotta s hogy, hogy nem, mégis elvesztette. Még most sajnálhatja csak a lelkem, merthogy mindig betegeskedik az az áldott jó anyja!

György elnézegette a gyűrűt. Kis ujjára sem ment volna fel, — gyermeki ujjakra kovácsolta mestere. Nap felé fordította a szikrázó gyémántkövet. Addig nézegette, míg jeladásnak érezte. Lórántfy úr híres ember. Nagy éberséggel vezette az ónodi vár ügyeit. Megbecsülte a hajdú és félte a török. Még a német martalócokat is távol tudta tartani. Apjától mindig becsüléssel hallotta ezt a nevet. Milyen jó volna néki ilyen vezető! Bizony elmegy hozzá! Hátha megembereli jó tanáccsal? S akkor majd a lánykának is visszaadja siratott emlékét.

Dolmánya zsebébe tette a gyűrűt, aztán el is felejtette. Mert ónod vára nemcsak beengedte kapuján, de ott is fogta. A vezető katonák ajkáról dült a panasz. S minthogy nemrég látogatta sorra a Rákóczy-uradalmakat, maga is látta, mennyi hiányossága van a várnak. A hajdúkban sem bízott az öreg

porkoláb. György rászánta magát, hogy megismerkedik ezekkel a marcona legényekkel, akiknek eddig csak hírét hallotta.

Lovas embert küldött Zsigmond öccséért. Harmadnapra megfordult a csatlós. Zsigmond is nemsokára nyomon követte. Rossz híreket hozott. Hiába volt a prorogata, egyik kellemetlenség a másik után szakadt rájuk. Bora asszony már aludni sem tudott a sok peres írástól. Homonnay Bálint nem nyughatott. Most akart bosszút állni a Rákóczy-családon, amiért annak idején nem neki, hanem Zsigmond úrnak ajánlották fel a fejedelemséget az erdélyi főemberek.

György csak félfüllel hallgatta. Öccsét beültette a várba, hogy szedjen számba minden szükségét. Ő maga meg Reéz Andrással kilovagolt a hajdúk közé.

Eleinte dac és gúny fogadta. Foghegyről próbáltak vele beszélni a kemény legények. Szabolcs, Hajdú és Bihar hajdúinak vezetői egyaránt.

— Majd meglássuk, kihez pártolunk ... Előbb várjuk az erdélyi vajda emberit.

— Nem akarlak én benneteket az erdélyi vajda ellen pártoskodtatni. Azt akarom, hogy szót értsünk. Hogy mindenkoron védelmezőt tanáljon bennetek miden igaz magyar.

Öreg hajdú vette át a szót. Sandán nézett a fiatal kapitányra:

— Osztán mi lenne az a szó?

— Tisztességes bánás, ruha, pénz.

Megtörülte bajuszát a dereshajú vitéz. Rávágott szemével a fiatalabbakra:

— Az ilyen szót értjük mink. De osztán meg is kell tartani.

Kihúzta magát György:

— Emberek! Én Rákóczy Zsigmond fejedelem ő nagysága legöregebb fia vagyok. Hazugság az én

számát el nem hagyja. Ha felveszitek a hittel való kötelességet, mindenkoron pátrónusotok maradok.

Összenéztek a vén legények. Kettő csak rázta a fejét. De a harmadik bökött még egy szót:

— Ráírunk...

György látta, hogy többet nem érhet el. Más módon fogott hozzá a hajdúk szelidítéséhez. Olyan nyelvet keresett, ami őket is jobban szóra hozza. Először is pénzzé tette porkolábjaival a termést. Fegyverkovácsok, salétromkészítők, ágyúöntők telepedtek le az ónodi várban. A megomló falakat kitatarozták. S a vár legénységét régi katonákkal, tüzet próbált emberekkel tanítgattatta fegyverfogásra, szófogadásra. Reéz Andrásnak hatalmat adott előttük is. Maga pedig tovább járta a hajdúságot. Most már nem ígért és nem kért hűséget. Csak ismerkedett és kísérőivel beszélgetett az ónodi vár-hatalmasságáról s a Rákóczy-vagyon nagy erejéről.

III.

Őszi leveleket separt a szél, mikor a testvérek útnak indulhattak Zboró felé. Megtették, amit megtehettek. Az ónodi várat új ágyuk védelmezték, pedig a Rákóczy-uradalmak nagyon gyéren hozták a jövedelmet. Az ágyúknál is többet ért azonban az az új szellem, amit Rákóczy György beültetett Ónodra. Bizakodó és bátor legénység maradt vissza Reéz András parancsnoksága alatt.

Naphosszat szemerkélt a novemberi eső. A napok nyúlfarknyira nőttek csak, — alig kezdődtek meg, máris elnyelte őket a szürkület. Mégsem tartottak pihenőt, csak mikor ember, állat szédült a fáradtságtól.

Zsigmond nehezebben bírta a testi fáradságokat, mint György. Nem panaszkodott, de alkonyaton

ijedten vette észre színe változását a nagyobbik testvér. Megrántotta lova zabláját. Szorosán Zsigmond mellé kormányozta Rárót.

— Fáradt vagy, öcsém! Akkor ma éjjel ágyban alszunk.

Hősiesen mosolygott az ifjú:

— Ne törődj velem. Tudod, sietni kell. Anyánk-asszony egyre sürgeti hazatérésünket.

Kedvetlenül legyintett György:

— Úgyis tudjuk, mi vár ránk otthon! Segíteni meg nem lehet. De nem is tehetnek ellenünk jövő áprilisig. Ma éjjel bizony megszállunk. Kár, hogy Szerencsen nem időztünk, — ott a magunk portáján pihenhettünk volna. Én is szívesen kinyújtom magam.

Zsigmond kapott a szón:

— Ha te is fáradt vagy, talán betérhetnénk Sárospatakra. Lorántfy Mihály uram bizonyosan jó szállást készített nekünk.

Hirtelen eszébe ötlött Györgynek régi szándéka, hogy beszél Lorántfy Mihállyal. Szótlanul fordult le az útról s Patak felé tartott. Csak egy-egy szó esett már a testvérek között. De az a szó elárulta, milyen nagy tervekkel foglalkozik György.

Zsigmond csak gondolattal követte a szálldosó képzeletet. Nem merte szavakba foglalni, hogy megijedt a rájuk váró feladatoktól. Már eddig is belefáradt az uradalmakkal való bajlódásba. Az ónodi tapasztalatok is megviselték. Most érezte, mennyivel gyengébb bátyjánál. Györgytől messze maradt az örökös fejfájás. Nemcsak izmosodott, de meg is férfiasodott. Serkedő bajusza idősebbnek mutatta koránál. Csak olyankor látszott fiúsnak, ha nevetett. De Zsigmond már úgy érezte néha, hogy ez a nevetés is maradozik tőlük. S egyszerre kitört belőle a feljajdulás:

— Bátyám! Hát ennekutána ez már mindig így léssen?

György éppen azt akarta elmondani, hogy Reéz Andorást magasabb hivatalra szemelte ki. Régen gondolkozott azon, milyen jó volna, ha Bécs közelében lenne bizalmas embere. Rovnóra akarta küldeni játszópajtását, hogy onnan vigyázzon és híreket küldjön. Most nem tudta, miért nyílt panaszra öccse ajka:

— Mi léssen mindig így?

Zsigmond elvörösödött. Elfordította a fejét, mert már érezte, hogy gyermekesnek látszik. Mégis feltárta szívét bátyja előtt:

— Mi már soha nem ülhetünk békességben a zborói kandalló előtti Mi már soha nem lehetünk együtt, az egész család? Pál elment tőlünk, hírét is alig halljuk. Te is oda vagy tavasz óta. Most hazanézőnk, aztán újra Ónodra szólít a gondod. Ha meggondolom, többet vagy úton, mint szálláson. Mire jó ez bátyám! Miért vállaltad el ilyen ifjonti fejjel a kapitányságot?

Ünnepélyessé vált György hangja. Mintha templomban volna, úgy mondta s még süvegét is megemelte a zsinórosan permetező esőben:

— Nem kerestem a tisztességet. De ha már nádor uram nekem szánta, ő felsége nekem adta, el kellett fogadnom. Nem érzed-é, hogy nem magunk formáljuk a sorsunkat? Nem látod-é, mennyire a mi írunk rendelkezik vélünk?

Haladtak tovább. S egyszerre felrettent a gondolkozó ifjú. Lelkesre gyúlt arcát öccse felé fordította.

— Zsigmond, én csak most értem, mit jelent édesatyánk ő nagysága választott mondása! Non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei... Nem a törtetőké, sem az akaróké, hanem a könyörülő Istené... Mindig gondolkoztam rajta, mi a kö-

nyörülő Istené? Elolvastam a testamentumban is Pál apostol római levelét, mert ott nagyon ez a mondás megírva. De most világosan látom, hogy azt mondja a szentírás: mindenben Isten akaratát kell követnünk. Nem kell futnunk érdemek után, nem kell akarnunk magunknak tisztséget. A könyörülő Istenre kell bízunk, mi a szándéka vélünk. S nekünk alázatosan el kell fogadnunk azt, amiért küldöttünk ...

A templomi áhítat elragadta a kisebbik Rákóczyt is. Léptettek tovább Patak felé. Mindegyik vitte magával a felismerést, hogy ifjú korukban nagy megnyilatkozás jutott nekik osztályrészül.

Már elérték a Bodrog szennyes, sárga vizét, amikor Zsigmond bátyja felé nyújtotta kezét.

— György... Csak most esmérem meg, milyen sokkal előttem jársz te bölcsességben ... Hadd legyenek én a te szolgád, aki engedelmesen fogadja szavadat.

Nagy érzés feszítette György mellén a nyéstes dolmányt. Öccse lelkes arcába nézett. Meglátta azt a könnyet is, ami a fiatalabbik szemében csillogott. Megragadta a karcsú, szinte lányos kezét:

— Nem szolgám leszel testvér, hanem segítőtársam, első bizalmasom. S én próbálok olyan bátyád lenni, aki atyát is pótol neked. Mert a mi életünk nem leszen könnyű, azt elhiheted. Lám, a hajdúk sem akarják vállalni a hittel való kötelességet. Nélkülök pedig Ónod annyi, mintha védelmezője sem volna. De én megnyerem őket! Fogadom, mind egy szálíg emberemmé teszem őket! Csak a családban ne légyen nekem ellenségem. Csak hűségemért hűséget adjatok én nekem.

Zsigmond balkezét rátette bátyja erős jobbára. Csak szeme fogadta a kívánt hűséget.

Az előre küldött csatlós megzavarta a fogadalom áhítatát. Dúlt arccal érkezett Sárospatak felől:

— Patakon valami gyász esett! Fekete lobogó leng a tornyon!

György szíve összeszorult. Mintha valami láthatatlan kéz megzavarta volna szándékát. Ha Lórántfy úr terítón fekszik, akkor nem jól indult az isteni akarat mesgyéjén... Akkor nem értette meg: merre irányította az Úr? ...

Vágtába csapott át. Most már úgy érezte, mielőbb bizonyosságot kell szereznie. S mikor Sárospatak büszke vára láthatóvá vált a szürke alkonyatban, nem a hatalmas várfalakat, a nagy védelmet kínáló erősséget figyelte, hanem arra gondolt: mi vár reá a falak között? Szótlan halott, akitől már nem lehet kérdezősködni? Vagy csak valami kisebb gyászt hirdet a komor színű zászló?

Csatlósok és inasok szaladtak az érkezők elé. A felvonó híd ledübörgött lovaik patája alá. A csipkézett várfalon őrség állt fegyverbe. S a nagy ívű boltozatban fekete gyászruhás öszes férfi várakozott a vendégekre.

György megkönnyebbült szívvel ismerte fel a házigazdát. De Lórántfy Mihály kérdően nézett az ázott dolmányú ifjakra:

— Rákóczy Zsigmond ő nagysága árva fiai vagyunk ...

György szerényen várakozott bemutatkozó szavai után. A házigazda gyorsan előlépett és széles mellére ölelte a két fiút:

— Az elsők, akik tudomást szereztek a mi nagy bánatunkról. A mi soha nem szűnő keservünkről...

György szégyenkezve háritotta el magától a hálálkodást. Most már igazán szerette volna tudni, kinek utolsó álmát virrasztják a nagy falak? S míg befelé vezette vendégeit Lórántfy Mihály úr, meg is kapta tőle a feleletet. Mert az ötvenes években járó férfiból nemcsak a panasz csordult, hanem kék szemének könnye is:

— Lehullott a mi fejünk koronája. Isten ő szent felsége elszólította mellőlünk az ő angyalát. Zeleméri Kamarás Borbála asszony, az én hűséges hitese feleségem immár megnyugodott sok szenvedése után. De mi, mi soha nem nyugodhatunk meg! Sem én, sem az én két szegény, anyátlan árvám...

Komorán égtek a gyertyák a nagy termekben. Alig világítottak be egy-egy sarkot. Az ifjak úgy érezték, halottak lakóhelyén járnak. Szívesen visszafordultak volna, de ezt nem engedte az illendőség, így szótlanul követték a megtört özvegyet, íbe egészen az imaterembe, ahol drága szőnyegen, két szál hatalmas égő gyertya között utolsó álmát aludta Kamarás Borbála..

A gyertyák szaga összekeveredett az őszirózsák enyészetes illatával. A ravatalon nyugvó asszony halálos sápadtságára olyan friss színt festett a virasztó világosság, amilyen életében is alig volt. Mintha szenderegne, úgy tartotta leeresztett kezében csipkés zsebkendőjét. Vont arany szoknyáján csillogott az igazgyöngyök szelíd fénye. Csipke főkötője lágy, barna haját koronázott. S a fehér szálakkal átszőtt barna haj alatt elbékélt arc hirdette a halál kegyelmes jóságát.

Még nem feküdt koporsóban. Így még inkább alvónak tetszett. S ez magyarázta, hogy mindkét oldalán egy-egy lányka nézett félelem nélkül a sápadt arcra.

Lórántfy Mihály úr mégis megrendült, mikor észrevette gyermekeit. Magához ölelte a kisebbet és ölbekapta, mintha menteni akarná a gyász látásától. Majdnem szigorúan szólt rá a nagyobbikra:

— Miért nem alusztok, Zsuzsanna? Hol a vén asszony! Még nem fektetett le benneteket?

György csak most vette észre, hogy a két lányka mezítláb, nyakán összekötött hosszú ingecskében didereg a hideg teremben. Ösztönösen lépett a

nagyobbik mellé. Kézen fogta, és mikor megérezte, milyen dermesztő hideg az a kis kéz, hirtelen ő is ölbekapta a lánykát. Vitte Lorántfy Mihály után.

Nagy, zöld kályha ontotta a meleget a gyermekek alvószobájában. Egyetlen széles ágy vetett párnái közül bújt ki a két kislány. Az ágy mellett ott szunnyadt a vénasszony. Kezével néha még most is pederített egyet-egyét a guzsalyáról csüngő szöszön.

Lorántfy Mihály enyhülten tette le az ágyba a kisebbik gyermeket. De György még most is melengette a nagyobbikat. S az úgy megbújt az ismeretlen ifjú mellén, mintha kedves, régi játszótársat ölelt volna. Szepegve hajtotta fejét vállára. Kis teste megmegvonaglott. Aranyosan csillogó sötét haját is átmedvesítette már a könny.

György szeretett volna mondani valamit neki, de nem talált szavakat. Esetlenül, szinte kamaszos ügyetlenséggel tartotta s nem tudta, hogyan oldja fel azt a szorongó részvétet, ami egyre nagyobbra nőtt a szívében.

Lorántfy Mihály úr nagy kezével elegyengette a párnákat. Ráhúzta a selyemmel öltöztetett pehelydunyhát a kislányra. Aztán a nagyobbik gyermek után nyúlt.

— Gyere na, kis árvám te is. Lefekteti apja Zsuzsannát is...

Gyöngéd hangjára megmozdult György karjaiban a kislány. Jéghideg lábacskaival véletlenül megnyomta az oldalát. Alig érezhető kis fájdalmat váltott ki ez a mozdulat a fiú mellkasán. De egyszerre ráeszmélt, mi lehet az? S míg segített az. apának feldörzsölni a meleget a jeges talpacskákba, csodálatos melegséget érzett felgyűlni a maga szívében is. Egyszerre azt a nagy fényességet látta, ami Ónodra vezető útjában elkápráztatta. S emlékezni kezdett a kisebb fényességre, ami egy parányi gyűrűnek bizonyult. Ez a kis gyűrű most is itt van még

útidolmánya zsebében. *Az* előbb jelentkezett is. Betalált jogos tulajdonosára. Hiszen azt mondta az öreg várgondnok, Lorántfy Zsuzsanna kisasszonyé volt és kesergett utána, mikor elvesztette. Ez a kicsi kisasszony pedig itt vacog előtte. Anyját vesztett fájdalmának első erejével találkozott most.

Hirtelen benyúlt zsebébe. Kihúzta a kis gyűrűt s még egyszer megnézte a gyertyák fényében. Aztán a kislány kezét méregette. Bizony, jó, ha kis ujjára felmegy.

Az ébredő vénasszony csodálkozva rettent a valóságra. A gondjaira bízott gyermekeket férfiak állták körül.

Ijedten nézett széjjel s hirtelen megperdítette a rokkát. Lorántfy Mihály uram elpárolgott haragja már szelíd szót adott neki is:

— Na, csak csukd be az ajtót, jó öreg Rébini... Nehogy kisurranjanak még egyszer a gyermekesek...

— Teremtő Isten! Hát kisurrantak? Kegyelem árva fejemnek, nagy jó uram ... Hét éjszakát virasztottam át az én nagyasszonyom mellett...

Le akart borulni Mihály úr előtt, de az visszaültette a karosszékre.

— Tudom, tudom... Nem is azért mondom ... De ilyen zsenge gyermeknek jobb a meleg ágy, mint a ravatalos szoba... Hát csak légy vigyázással!

A gyűrű már ott is volt a kis Zsuzsanna ujján. De a lányka nem vette ezt észre. A meleg kezek dörzsölése álomba szenderítette. Még össze-összeretent, mintha szívét markolná az árvaság szörnyű érzése. De az utolsó könny nem gördült alá. Megült a sötét pillák alatt s úgy ragyogott, mint ujján a kis gyémánt.

György tanácstalanul nézte. Aztán hirtelen támadt testvéri érzéssel lehajolt. Lecsókolta a könnyet a gyermek halvány szemhéja alól.

Zsigmond az ágy függőnye mögül nézte a felnőtteket. Az ő szívében is dolgozott a szánalom. S mikor látta, hogy bátyja megcsókolja a nagyobbik gyermeket, talán az úton tett fogadalmának engedelmeskedve, lehajolt ő is és hirtelen, fiús mozdulattal megcsókolta a kisebbiket.

Zsuzsanna nem mozdult. De a kis Mária felrettent. Nem ijedt meg a feléje hajló idegen arctól, hanem a sokat becézett gyermekek ajándékozó mozdulatával végigsimította Zsigmond szőke haját.

IV.

A zborói hársakon másodszor dugdosták finom levelüket a megindult nedvtől duzzadó rügyek, de Rákóczy György most nem gyönyörködhetett kedvenc fái izmosodásában. Ónodon kellett tartózkodnia. Minden órában készen kellett állnia, hogy becsapó török hordákat, vagy pártütő hajdúkat távoztasson a végekről.

Zsigmond is bátyja oldalán harcolt hol az ország, hol a Rákóczy-ház érdekében. A két fiú már úgy belenőtt az óriási vagyon oltalmazásába, mintha nem gyermeki lélek, hanem erős férfiakarás edzette volna őket idő előtt éretté.

Makovica várában és Zboró kastélyában egyeduralkodó volt Bora asszony és Csapy Zsuzsa.

De kettőjük mellé ősz óta gyakori látogató szegődött. Kendy Istvánt minduntalan a Felvidékre vonzotta Erdélyből a lány szívéből kiáradó, szerelmes sóvárgás. Zsuzsa hinni sem akarta ezt. Találkozásait a lány kételkedése és a férfi bizonygatása tette keserűvé. Mikor a zsendülő tavaszban Zsuzsát a felvonóhídhöz vonta örök várakozása, mikor Kendy István csakugyan berúgtatott szén-

fekete paripáján, megint kételkedés volt az első szó, amit a lány neki adott:

— Na, tán újra Báthory Gábris ellen pártoskodik kigyelmed, hogy erre jár?

Kendy megindult Zsuzsa mellett a kastély felé. A koronát rakott hársak már átlátszó ernyőt tartottak felettük. A férfi kigombolta dolmánya legfelső, türkisz gombját. Majd szétfeszítette szívét a zokszó miatt érzett neheztelés. De tudta azt is, hogy a leánynak volt oka a folytonos hitetlenségre.

Ügy érezte, eljött az ideje, hogy végét vesse a bizonytalanságnak. Maga is meglepődött, mennyire megszelídült a hangja, mikor a gyengén piruló arcra nézett:

— Én ugyan igen utálok Báthory Gábort, mert nem úgy él, mint Erdély fejedelméhez illendő. De ellene én pártot nem ütök. Aki ezt mondta néked, édes hugám, igen rosszul mondta. Engem egyedül a te szépséges orcád, meg a te tisztaságos lelked vezetett ebbe a görbe országba ...

Csapy Zsuzsa álmodozva lépegetett a deli ifjú mellett. Felnézni sem mert rá, csak kardját fogó kezén pihentette pillantását. Erősen tartotta ez a kéz a türkizekkel kirakott vörösbársony kard markolatát. Barnára sült bőre alatt megfeszültek az izmok. Látszott, amit megfog, azt erősen tartja. S a lány úgy érezte, oda kellene nyújtania az életét: tartsa meg azt is olyan erősen magának, mint a kardját.

Zsuzsa világoskék kamukaszoknyája érintette a növekedő füvet. Arannyal hímzett, keskeny köténye szélét fogta s koronájának szalagját lengette a tavaszi szél. Fiatalsága és odaadása végtelen bájjal vette volna körül, de izgalom és türelmetlenség rótt vékony ráncokat szemöldöke közé. S ez idegenszerűvé tette a lányt.

Kendy István fürkésző szeme meg is látta ezt a

változást. Megállt. Megragadta az erőtlenségig átlátszó kezeket:

— Mondd hát húgám, maradjak, vagy vándoroljak tovább? Ebben a te gyenge két kezében van az életem. Ha akarod, itt maradok melletted, örökre..

— Itt?

A leány körülnézett. S most ajka mellé is beárkoíódott a keserűség vonala.

— Itt én csak addig maradhatok, míg a Csapy nevet viselem. Hát nem tudná bátyám, hogy nékem itt semmi jussom nincs"?

Kendy kedvetlenül legyintett, mintha el akarna hessegetni magától egy sokszor felötlő gondolatot.

— Micsoda beszéd ez? Ott a helyed, ahol anyád vagy. Már pedig ő kelmének holtig való lakozást nyújtott öreg Rákóczy Zsigmond, bármelyik jószágán.

— Néki igen. De ha én asszonynevet veszek fel, nem maradhatok anyámasszony oltalmában. Ő utána nékem csak addig dukál itt lakozás, míg a Csapy nevet le nem teszem.

— Ilyen gonoszoknak gondolod a Rákóczy-fiúkat? Hogy kiüznék birtokukról az árvát? Hiszen van nekik annyi uradalmuk, hogy szerit-számát sem tudják.

— Azt ne higgye. Még ugyan számon tartanak mindeneket. Ha itthon vannak, egyebet sem lehet hallani tőlük, minthogy Sáros így, Makovica úgy... Szerencs az idén gyengén lisztéit, s Ónodba újra pénzt kell ölni... Soha nem hall az ember tőlük egyebet, mint pénz és dézsma és haszon és kár...

Kendy István meglepődve nézett a lányra. Sokkal idősebb volt nála és vígan élte a fiatalember pillangóéletét. De eddig még nem találkozott olyan nemeskisasszonnyal, aki egyszerre ilyen hosszasan beszéljen komoly, férfinak való dolgokról. Tetszés

villant fel a szemében s most már a lány karját is hatalmába kerítette:

— Ejha, hűgám! Te bizony nem igen szíveled a Rákóczyakat!

Ajkába harapott a lány. Mintha régóta titkolt érzésekről lebbentette volna fel valaki a fátyolt. Egyszerre megérezte, hogy a férfinak igaza van. S úgy ösztönözte valami, hogy egyszer életében szót is adjon minden titkának.

— Engem soha nem bántott egy sem is közülük. Mindig hirdetik, hogy testvérnek tartanak. De sem apjuknak, sem nékik nem jutott eszükbe, hogy a sokból juttassanak nékem egy keveset. Ha hozzánk vetődik valaki, csak a nagy gazdagságot látja. Csapy Zsuzsa hét várban lakozhatik, míg lány. De, ha férjhez megy, mehet az urával Parnóra, — hacsak az urának több vára nem léssen, mint a Rákóczyaknak.

— Na, olyan embert bajosan talál Csapy Zsuzsika. De, ha megelégedne olyannal, aki örömmel megosztaná véle a parnói szegénységet, csak egy szavába kerülne... Arról nem is beszélek, hogy Kendilónán, meg idefent is van némely jószágom. Meg talán Erdély korlátnokai is volnék...

Zsuzsa arcába felhajsolta az öröm a vért. Belekapaszkodott a kezét tartó kézbe. Könnyek serkedtek nagy, sötét szemében:

— Hát nem vet meg a szegénységem miatt?

Méhek döngtek a hársak koronái között. Pillangók kutattak méz után a levelek labirintjében. De a zborói hársak még nem hoztak virágot. Csalódottan röppentek tovább a gyűjteni akarók jobb vidékekre.

Kendy István szívére vont a leányt. Szívében csalódottság és leküzdhetetlen vágy vívtak csatát. A vágy győzött s úgy érezte, csak egyszer tartsa szorosán maga mellett a szerelmes szívet, majd talál

módot arra is, hogy megváltoztassa a mostani állapotot.

Illatok ölelték körül őket. Szerelem izzott a tavasz minden teremtményében. De a két ember az egymáshoz ösztönző melegségen túl érezte a másik elégedetlenségét is. S ez fanyarrá tette első csókjukat.

Kendy uralkodott jobban magán. Gyöngéden ráütött ujjaira: Zsuzsa:

— Addig is, míg násznagyot küldök, mátkámmá teszek, Zsuzsikám. S most szeretnék szemben lenni anyáddal. Véle is volna egy-két szóm.

A lány előre futott. Szívére szorított kézzel lihegett. Két esztendő óta vágyott erre a pillanatra. Mindig azt hitte, soha nem jöhet el szegénysége miatt. S most mégis itt van. Nekiiramodott, mintha attól félne, még meggondolja Kendy István, magához kösse-e? Hiszen a Felvidék sok szép lánya rendre hajladozik a délceg fiatalember elébe. S ő nem szép. Tükre megmondta neki, hogy sokkal szebb nála akármelyik környékbeli nemeskisasszony.

Bora asszony a lehajtós íróasztal előtt ült. Kezében lúdtoll sercegett. De nemcsak egy levél készült a szobában. Míg a maga levelét nagy gonddal papírra vetette, a titkos diáknak is diktált egy másikat.

Már letette a gyászt. Buggyokba szedett patyolat ölelte csuklóját s violaszín váll tartotta össze felümegett. Sötétebb violaszín volt rázsaszoknyája is. A nagy boltív alatt olyan volt, mint egy hatalmas árvácskavirág.

— Megvagy? Én nem értem... Tanult mester-séged volna, mégis hamarabb elkészülök én egy levéllel, mint te. Pedig nékem a magamén kívül a tiédet is ki kell találnom!

Türelmetlenül toppantott lila szattyánpapucsával. Erőteljes mozdulatokkal hajtogatta össze levelét. Aztán kezdte címezni. De félszemmél a titkos

diákot figyelte, készül-e az is a magáéval?

— Címezheted: Nemes nemzetes és vitézlő Rákóczy György úrnak, én szerelmetes fiamnak, az ónodi vár kapitányának ...

— Anyámasszony ...

A mélyreboruló boltív alatt megnyílt az ajtó. Csapy Zsuzsa nekiperült arccal állt anyja előtt.

— Na, mi az gyöngyvirágom? Csak nincs valami bajod, hogy olyan igen lihegsz? Tudod, mit mondott a borbély? Hogy a szíved igen szorul, ha nagyot szaladsz.

Anyai aggodalma sem akadályozta meg, hogy hirtelen a diák mögé ne lépjen. Meghúzta a lekusadó ifjú fülét. Bizony, az összehajtogatott levélre a nagy sietségben ráesett egy nagy tintafolt.

— Hát már ezt is magamnak kell csinálnom, látom! Rákóczy György fizethetne nékem küiön is, amiért így szolgálom a javát. Mi is lehetne vélek, ha én itthon meg nem felelnék a sok kárttevőnek? Ha nem vesződnék a prókátorokkal, nem bajoskodnék az uradalmakkal. De meg legkivált ez a teméntelen levél... Rákóczy Lajos uramnak is írni kell még ma, hadd vigye azt is a posta... Mert azt mindig noszogtatni kell... Magától ugyan nem sokat törődne a peres jószágokkal.

— Anyámasszony ...

Zsuzsa szemével könnyögött, hogy küldjék ki a diákot. És Sebestyén észrevette a menekülés útját. Felragadta a cserép porzótartót:

— Igencsak kifogyott a porzó, ha nem tiltja kigyelmed, újat hoznék.

— Haladj hát, de egy-kettőre itt légy, azt mondom!

Megváltozott a hangja, mikor leányához fordult:

— Mit akarsz, kis virágom? Igen nagyon ki vagy kelve a képedből.

— Kendy István uram szeretne szólni édesanya masszonnyal.

— Már megint itt van! Na, annak sem lehet Erdélyben sok dolga ...

Fanyarrá vált Bora asszony mosolygása. Láta mi készül és nem örült neki. De nem akarta tilommal mérgecsíteni a dolgot.

— Erre jártában benézett. És ... És ...

Összeszedte minden bátorságát. Szembenézett anyjával:

— Beszélni szeretne édes anyámasszonnyal.

Haragos szó akart elsuhanni Bora asszony ajkáról. De mire belekezdett mondanivalójába, már vállán zokogott Zsuzsa. Egész teste remegett, mintha évek óta tartó szorongás tört volna utat magának. S a szíve olyan kínosan vonaglott, hogy az anya a halcsontos fűzővállon át is megérezte.

— Édes anyámasszony... Meghalok, ha elküldi ...

Az asszony szívében gyengült a harag. Simogatta a síró gyermeket. Csipkés kendőjével törülgette omló könnyeit. A nagy kitörés helyett csak egy mondást engedett anyai aggdódása:

— Ládd-é, én Györgyöt szerettem volna néked ...

— Soha!

A lány kitepte magát anyja karjából. Vadul vetette hátra fejét. Koronkája megcsúszott szőke haján. Szemében elszántság villogott.

— Inkább a halál! Nem akarok én pénzeszákká válni. Azt sem akarom, hogy örökös hadakozás légyen az osztályom. Én azt akarom, hogy az én uram mellettem éljen, szeressen.

— Na, bezzeg, majd aztán korlátnok uram melletted él, azt hiszed! Ország-világ tudja, hogy örökké fondorkodik... Most is Báthory Gábrisra agyarkodik, azt mondják. Különben mér bujkálna örökétig idefent? Mér nem talál dolgot a maga jószágán,

Kendilónán! Konspirál ökelme, elhiheted nékem!

— Nem igaz! Semmi sem igaz. Én miattam jött! Azért van itt, hogy engem elgyűrűzzön. És, ha nem engedi meg édes anyámasszony, akkor én ... Én...

Az ajtó felé rohant. De mielőtt elért volna odáig, megtorpant s összecsukszott, mint egy letört virágszál.

Az anyja utánarohant. Felölelte. Ölében vitte a medvebőrrel leborított heverőre, amelyen öreg Rákóczy Zsigmond szokott pihengetni délebed után. Szorongó szívvel becézgette:

— Kislyányom. Virágszalom... Gyenge violám ... Hadd jöjjön hát Kendy István. Én nem bánom...

Hirtelen visszatért az élet színe Zsuzsa halvány arcába. Fel akart állni, de elgyöngült lába még nem bírta meg. Így anyját kérte:

— Intsen néki, drága jó anyámasszony. Itt várakozik bizonyosan az ablak alatt.

Bora asszony úgy érezte, mintha láthatatlan kéz arra indítaná, amerre nem akar menni. Mégis botorkált az ablak felé. Kinyitotta az ólomkarikás üveget és leintett a hársak felé.

Azonnal megindult Kendy István. S talán szárnyakat kölcsönzött neki a vágy, mert Bora még vissza sem tért lányához, már dübörgött a falépcső a felrohanó férfi lábai alatt.

— Na, most menj, kislányom...

— Nem, nem... Itt akarok maradni...

— Nem is illendő...

— Ha a függönyt elém húzza, nem is álmodja ökelme, hogy itt vagyok.

És Bora megint azt tette, amit nem akart: a súlyos, törökszőnyeget leeresztette a medvebőrös fekhely elébe. Tompítva ugyan, de minden szót meghallott Csapy Zsuzsa, míg a sorsa eldőlt.

A nagy, hatszögletű teremben úgy állt szemben

az anya és a kérő, mint két ellenség. Kendy érezte, hogy küzdenie kell. De szelíden akarta bevezetni a harcot. Illendően térdet hajtott. Várta, kinyúl-e keze után Bora asszony jobbjai De szinte élettelenül merevült a rázsaszoknya ráncai közé az asszony erős keze.

A férfi várt. Hogy nem kapott bátorító szót, maga kezdte:

— Zsuzsika bizonyosan megmondta, hogy ...

— Mondta a lányom, hogy kigyelmed beszélni akar velem.

A férfi ajkába harapott. Előről kell tehát kezdenie? Hát csak azért sem!

Kiegyenesedett. Hogy nemes vágásii arcát, daliás természetét látta az asszony, elerőtlenedett. Ennyi férfias szépséggel szemben csakugyan gyenge lesz az ő anyai ösztöne... Hiszen ez a férfi úgy uralkodik a lány szívéen, mintha egyedül ezért teremtette volna az Isten.

Kendy kemény szavai úgy zuhogtak rá, mint a végzet:

— Szeretjük egymást. Mikor küldhetem a kérő násznagyot?

Egyetlen érv látszott még akadálnak. S Bora ezt az egyetlen akadályt próbálta odavetni a férfi szándéka elé:

— Az én lányom szegény árva. Egyebe sincs az apai vagyonán kívül.

— Tudom. De én nem vagyont keresek, hanem feleséget. Ámbátor, ha nénémasszonnyal szót érthetnék ... Lehet kigyelmednek elég követelni valója a Rákóczy-fíúkon!

Bora asszony élesen a szemébe nézett. Aztán sarkon fordult:

— Abba maradtunk, hogy ismeri a lányom szegénységét. Ezen pedig változtatni én nem tudok.

Mert Thelegdy Bora nem csal és nem rimánkodik senki kedvéért...

A törökszőnyeg megmozdult. Keleti szegélyén belül magyar álmokból szövődött bele egy csokor szekfű. Most, mintha ez a szekfűcsokor intett volna az anyának, hogy ne folytassa. De a kemény asszony mégis befejezte mondanivalóját:

— Még az egyetlen, szerelmes lánya kedvéért sem...

V.

Kürtszó lármázta fel a síkságot. A vár udvarán felsorakozott az őrség. A fiatal parancsnok éppen bevégezte a reggeli szemlét s maga is indult a követ elé.

Lobogós kopjáját oldalához szorítva, vértезeten a nádor címerét viselő lovas vágatott be a felvonó hídon. Egyenesen György elé ugratott:

— A várkapitány úrral volna szólásom.

— Én vagyok.

— Thurzó György nádor uram ő nagysága sürgetett evvel az írással. Azonnali választ vár!

György rápillantott a címzésre. Hátraintett Reéz Andrásnak.

— Keresd elő Zsigmond urat. Mondd néki, hogy elvárom az urak házába.

András ifjú arcán kigyúlt az igyekezet. Úgy nekilódult, mintha mérföldekre kellene mennie, míg megtalálja fiatalabbik urát.

György intésére a küldönc lovát gondozásba vették, őt magát vendégelni vitték a derék legények. S elgondolkozva indult az épület felé a fiatal parancsnok is. Nézte a levelet, a címzést, s az az érzés vitte, hogy most újabb teljesíthetetlen parancsot kap. Nem ugyan a nádortól, akinek apai jóságát

mindig elhithette, hanem valahonnan felülről, ahonnan ő irányításait veszi.

Nyári forróság özönlött le a szűk várudvarra. A tikkasztó hőséget még elviselhetlenebbé tette a bezártság érzése. György tudta, hogy a nagy uradalmakban mindenütt szükség volna a gazda szemére. Hiába bízott meg embereiben, mégis úgy ösztönözte volna valapii a csűrök felé, ahol még sok helyen a kényékben nyugszik a jövő évi kenyér. Már pedig a kenyérré az idén különös nagy gondot akart fordítani. A Kendy-féle nagy szaladás óta egyre attól félt, valami újabb veszedelem zúdul rájuk. Minden idege azt kívánta volna, hogy biztosítsa várait, katonáit, minden hűséges emberét.

De nem mozdulhatott. A hajdúk egyre nyugtalanabbakká váltak. Ha nem őrizte volna hűséges legénység Ónod várát, talán már a falak közé is be-merészkedtek volna. Erdély forrongásának lá^a idáig érződött. Mintha a nyári hőség is attól a nagy, benső tüztől vált volna ilyen izzóvá, amely a havusok aljáról lobogott ég felé.

Keserű szájjal haladt fel az ifjú a szóles lépcsőkön, öccse megelőzte. A veresre festett falak hűsen őrizték a nagy termet. Zsigmond a falba illesztett almáriumhoz támaszkodott, mintha érezni akarná maga mögött a biztonságot jelentő aprófegyvereket.

György ledobta magát egy párducbőrrel leterített karospadra. A terem közepén álló márványbetétes asztalra röpítette a levelet.

— Nem tudom, mit akar nádorispán uram... Néked is szól a levél. Bontsd fel, öcsém ..

— Miért nem te?

Zsigmond közeledett bátyjához. A kora reggelen sem enyhülő hőség megvánnyasztotta keskeny arcát.

— Nekem elég volt a minapi írás. Hogy erősít-

sük meg Ónodot! Két esztendő óta egyebet sem tesszünk, mint öljük a pénzt a várba. Nékem a hajdúkkal sem volna már bajom. De hogy boldoguljak vélek, mikor folytonosan hergelik őket? Előbb ez a Kendy! Bár sose láttuk volna! Még csak azóta ismertük meg a bajt, mióta ez a nyughatatlanság befurakodott a családukba! Mert ez soha meg nem pihen. Ennek nem volt elég, hogy minden jószágát elvesztve, csak a pusztá életit mentette át Erdélyből! Ez azóta is szakadatlanul konspirál Báthory ellen. Nádor uram meg támogatja. Na, most aztán megkapták! Nagy András átvitte a hajdúkat Báthoryhoz. Mit nyert Forgách uram a nagy támadással? Mit nyert Kendy sógor, hogy összeszövetkezett Radul vajdával! Szégyenszemre még Lajos bátyánk is Forgách-csal haladt. Ha nem vigyázunk, bennünket is belerántott volna a háborúságba. Mán pedig én senki kedvéért nem kezdek háborúságot, ha nem értem értelmét...

Zsigmond felbontotta a levelet. Pattant a pecsét s parancsot tárt az olvasó ifjú szeme elé. Zsigmond halvány arca még fehérebb lett, mikor olvasni kezdte:

— Nemes, nemzetes és vitézlő Rákóczy György és Rakó ...

— Hagyd azt a sok cirkalmat. FUSD át és mondd meg, mit akar a nádor?

Száguldott a betűsorokon ifjú Zsigmond szeme. Mikor elkészült, nyelt egy nagyot. Igyekezett rövidre fogni azt, amit olvasott:

— Azt kívánja ő nagysága, hogy magunk, vagy követünk augusztus huszonkilencedikére Kassán legyünk.

— Hát még mit nem? Hiszen itt egy percig sem érezhetem biztonságban magam.

— Meg azt írja, készüljünk úgy, hogy szükség szerint hadainkkal azonnal táborba is szállhassunk.

— Készüljünk úgy! De miből! Minden javunkat feléli a nádor rakoncátlan hada. Most vettem hírért, hogy elhajtották a zombori gulyát. Tarcalon meg a pincét törték fel. A nádor azt parancsolja, erősítsem a várakat. A hadai meg gyengítik. Mán pedig nékem Tarcalon is őrséget kell tartanom. Akármelyik napon ellenem jöhet Mágóchy. Azt mondja, le van neki kötve. Magáénak hazudja..

Kardjára csapott. Erős indulata talpra szökkenette. Felrántotta az ajtót és kikiáltott:

— Gábor diákot, de azonnal!

Futva jött a diák. Írószerszámaikat kezében szorongatta. György közben már az írószekrény fiókjait rángatta. Papírt keresett. Maga simította ki az asztallapra erőteljes öklével.

Várákozva ült a papír elébe a diák. Körmén megpróbálta a lúdtollat, aztán felnézett gazdájára. Kétszer-háromszor meglendítette a levegőben írószerszámát.

— Én csak azt mondom meg, mit írj. Te osztán majd ékes rendbe szeded. Nádor uramnak írsz... Várj hát... Mondtam, majd csak akkor firkálj, ha én elmegyek ... Tudasd, hogy vettük kívánságát és minden bizonnyal eleget is tennénk, ha nem sarcolnának folyton bennünket ő felsége hadai. Kérjük azért illendő tisztelettel, adjon nekünk pátens levelet, hogy javainkban kárt ne tegyenek és Szerencset, Zombort, Ónodot és Tarcalt kíméljék legalább. Egyébként satöbbi... a többit már tudod ...

öccse karjába fűzte kezét. Magával húzta a szelíd Zsigmondot. Míg a lépcsőn lefelé haladtak, sem szűnt pattogása:

— Hideg ráz már, ha egy levélhozót látok. Egy sem hoz jó hírt, de soha. Hiába akarom én a békeséget, ha senki más e világon nem akarja. Előbb ez a Mágóchy avval a félkallantyú írásával... Honnan adjunk neki negyvenezer forintot, mikor negyven-

ezer garasunk sincs? Zsuzsa hűgunkat illendően kiházásítottuk, — na, annak is nagy hasznát láttuk Esküdt ellenséget vettünk magunknak Kendy sze mélyében. Te, Zsigmond...

Megállt és megrázta öccse vállát.

— Jusson eszedbe a szóm: ez az ember még anyánkasszonyt is ellenünk lázítja!

Zsigmond ide-oda hányódott az indulatok között. Nem volt ínyére, hogy a nádor követelésére ellenköveteléssel lépjenek fel. Kendy Istvánra sem haragudott annyira, mint György, jinert víg cimborának ismerte meg. De nem felejtette el a sáros-pataki utat, mikor bátyjának engedelmességet fogadott. Idestova két esztendeje ennek s még eddig mindig be kellett látnia, hogy György tovább látott nála... Mindig bebizonyosodott, hogy bekövetkezik az, amit ő előre megmondott.

De most mégis felemelte védelmező szavát:

— Anyánkasszonyt aztán soha. Micsoda szép levelet írt nekünk...

Előhúzta dolmánya zsebéből Bora asszony levelét s olvasni kezdte:

„ ... én ennek utána is szinte azon anyai szeretettel és hálaadással leszek hozzátok... anyai tökéletes szeretetemet látjátok magatokhoz mindenkor és se költséget, se fáradságot édes fiaim én tőletek nem szánom ...

György kikapta a levelet öccse kezéből.

— Akkor ezt írta. De egy hét múlva meg már szégyenkezett, hogy Parnón zsugorog!? Ki küldte Parnóra? Miért nem lakozik továbbra is Zborón? Vagy menne Szerencsre, vagy Sárosra, ha jobban szeretne ott. De nem, — ő Parnón ül és részt akar a Rákóczy-ja vakból...

— Illeti.

— Persze, hogy illeti ...

Nagy lépésekkel haladt előre a kapitány. Ezüst lódingján csak úgy lendült a nehéz karabély. Fel, egyenesen a várfalra vágtatott, öccse alig bírt lépést tartani vele.

Az ónodi síkság alattuk terült el. A Siót és a Hernádot látszólag lenyelte a föld. Végeláthatatlanul szürkéllett a leperzselődött fű. Schol egyetlen pont, ahol a szem megpihenhetett volna. Letarolt a hőség mindent, de azért a látszólagos szárazföld alatt ott rejtőzködött a tocsogó hínár. Mérföldekre szabadon száguldhatót a pillantás. Egyetlen hajdú sem bújhatott inég a halványan lebegő kék ég alatt.

Ez a látvány megnyugtatta Györgyöt. Messze az ég alján ködösen rezgett a levegő. Hirtelen felfordított sárga épület képe tündöklött fel. A meszszeségből is ki lehetett venni a lőréseket, bástyákat. Sőt, — két apró pont látszott a várfal tetején is...

György felkacagott. Öccse nem értette ezt a hirtelen hangulatváltozást. Ijedten nézett fel rá, mintha attól félne, hogy a hőség megzavarta az esztét.

— Látod öcsém, ott vagyunk mi a délibábon. Még annak is az alján. Úgy veszem, mintha az a délibáb volna a mi nagy uraságunk. Ahogy Ónod várát mutatja, mutathatná az egész nagy jószágot is. Mert abból sem jut nekünk több, mint ebből a tündéreskedő képből... Mire mindenkinek kiadjuk a részét, a ,miénk csak a puszta levegő marad... Ráadásul meg az, amit anyánkasszony követel...

— György, tudod apánk ő nagysága hogy rendelkezett!

— Tudom. Ne hidd, hogy át akarnám hágni a szavát. De azt is tudom: azért emlékezett ilyen szépen Thelegdy Borbáláról, mert azt akarta, hogy holtáig nyugalomban éljen ő kegyelme. Azt hitte, nem is vágyakozik el mitőlünk. Már pedig elvágya-

kozott. Parnóra ment, zsugorogni... És most követeli a jussát...

— Kis öcsénk születése vitte oda. Tudod, milyen gyenge volt Zsuzsa...

— Héj, Zsigmond, én mondom néked, erősebb Zsuzsa, mint mi hárman együttvéve! Megerősítette már azt Kendy István! Kivált meg, mióta a kis Sándor megszületett. Úgy összefognak már azok hárman, hogy Thelegdy Bora soha nem szabadul ki a hálójukból...

Visszafordult. Nagy, égő szemét odakínálta öcsenek, hogy meglássa belőle minden gondolatát:

— Milyen embernek ismersz te engem, öcsém?

Meghajtott fővel felelte Zsigmond:

— Tudod, mindenben szavadat követem.

— Hát akkor elhiszed nékem, hogy nem fukarság miatt nem sietek kiadni a részit Thelegdy Borának?

— Elhiszem. De meg nem érthetem, miért tartod vissza?

— Nézd, öcsém, nékem könnyebb lenne, ha minden rám támadónak kiadnám azt, amit követel. Valami kicsit talán mégis csak hagynának nékem is? És én mondom néked, abból a kicsiből én sokat tudnók csinálni. Mert én nem vagyok sem korhely, sem pazarló. Úgy veszem a javakat, hogy Isten azért adta, mert úgy akarja, sáfarkodjak vélek. Én a Thelegdy Bora sok nagy jóságát soha nem felejttem. Hálaalni is igyekszem, míg élek. De avval nem hálálom, ha prédára adom az apánk szerzeményit, — Kendy Istvánnak!

— Kendy Istvánnak?

— Hát kinek másnak? Zsuzsa, szegény, betéví falatját is az urának adná. Bizony mondom néked, ha anyánk megkapja az osztályát, földönfutó lesz nemcsak a kis Kendy Sándor, de tán még ő maga is ... Javát akarom én néki, nem kárát...

Felszakadt egy sóhajtás a fiatalabb fiú szívéből. Megkönnyebbülés és alázat volt a hangjában.

— Miért nem mondd ezt anyánkasszonyak?

— Azt hiszed, nem mondtam? Pihenő nélkül vágattam hozzá, hogy elébe adjam. Hallgatott is rám, nem is. Ügy hordozta karján a kis Kendyt, mintha maga szülte volna. Beláttam, hogy hiába az én szavam. Eljöttem, — hátha az idő segít még rajta, szegényen?

— És ha nem segít?

— Akarata ellenére senkit meg nem változtathatunk, ő nagysága már megváltoztatta ő magát. Anyából idegenné lett. Adja Isten, ellenség ne váljon még belőle ...

— Ugyan, György!

Csak legyintett a másik és faképnél hagyta a fiút. Nyergeltetett és Ónodról Szerencsre nyargalt át. Űzte a nyugtalanság és nem csalódott. A császári csapatokat megint csak az ő haragos szava, fegyvereinek fenyegetése tudta eltávoztatni a zsákmányolástól. S nem sokat segített a szeptember elején megérkezett pátens sem. Pedig most meggyőződhetett a nádor jóakarataról. Annál inkább, mert egyességnek tetszett az, amivel levelét befejezte:

„Most jelentsétek meg hazánkhoz, nemzetünk-höz s ő felsége király urunkhoz való jó hűségüket.“

Zsigmond ellágyult szívvel olvasta az atyai jóakaratról tanúskodó sorokat. De György keskeny ajka még szorosabbra zárult. S megint neki adott igazat az idő, mert szeptember végén már Szerencs alatt táboroztak a hadak.

A fiatalember szakadatlanul úton volt. Mint a lidércfény, úgy tünedezett fel lovas alakja hol Ónod és Szerencs között, hol Zborón, hol a Kassa felé vezető úton. Az országban gyűrűváltásokat, menyekzőket ünnepeltek a főemberek. Nagy temetésekre hí-

vogattak a hírhozók. De Györgynek nem volt ideje vigasságokban résztvenni, végtisztességet megadni.

Inasai ma itt, holnap ott húzták le róla az út porától szürkülő ruhát. Mindenütt megjelent, mikor szükség volt rá s mindenholnan eltűnt, mire egy kupa bor kiürítésére került volna a sor. Hajszolta a sok, rázúduló per, mintha véredek szaglászta volna folyton a nyomában.

Szerencs felé vágatott újra. Novemberi szürkület rejtette fáradt alakját. Egyetlen embere kíséerte Ónodról. De még ez is távol maradt tőle, mert lova nem bírta ura iramát. S egyszerre megtorpant ügetésében. Mintha zajt hallott volna a feneketlen sártenger közepén.

Leszállni nem tudott. Csak belekiáltotta a nagy szürkéségbe:

— Hé, ki van ott? Szóljon, ha van ott valaki!

Fájdalomból fakadó szisszenéssel hangzott a szó:

— Én vagyok, Jób! Erre, balra. Vigyázz, itt a lovam is. Nem bír talpra ugrani ebben az átkozott sárban!

Óvatosan tapogatott Görgey Jób lova. ő maga lehajolt a nyeregből s úgy kémlelte az utat. De egyé vált szürke tömeggé mélyült a föld... Még a ló nyoma is elveszett benne. Ahogy kihúzta a lábát, újra összezáródott utána a sár.

Belekerültek az ingoványba. Valamerre, balra lehetett a szerencsi út.

— Itt veszünk, jó uram!

— Dehogy veszünk. Maradj csak veszteg, ha nem bírsz eddig jönni. Majd még próbálok valamit.

Nagy cuppanás hallatszott, mintha utolsó erőfeszítésre ösztönzött lova kiugrott volna veszteghelyéből. Aztán elcsúszott az állat. S egy darabig csend volt. Olyan hangtalan csend, hogy Jób inas szíve összeszorult.

— Uram! Kapitány uram? Hallja-ó kigyelmed?

A csend megtört. Hangja nyomán egyetlen jajdulás hangzott fel. Aztán evickélő, kínlódó mozgás támadt. S egyszerre úgy sejtette Görgey Jób, hogy valami közeledik a sártengerben. De nem vehette ki, mi lehet az? Mert csak a felszínen úszott egy sötét pont.

Mégis lehajolt érte. Emberi haját markolt meg a keze. Aztán kitapogatta ura felfelényülő karját is. Minden erejéből húzni kezdte maga felé.

— Csak te a lóra vigyázz. Ha ez is félre lép, soha ki nem kecmergünk innen. Fogd a kantárt jó erősen. Aztán segíts nékem is valamelyest!

Feszült az izom, győzött az akarat... Nagy rántással nyergébe emelte ifjú urát a rémült Jób. S mikor már ott ült előtte, egyszerre kitört belőle az ellenállhatatlan kacagás.

Rákóczy György most nem volt nemes úrfi. Nem volt Ónod kapitánya és uradalmak tulajdonosa, hanem egy sárbálvány. Csak szép feje maradt csodálatosan tisztán, — különben nyakig bevonta a könnyörtelen ösanyag. S míg inasa magához ölelte, egy pillanatra belőle is felszakadt a gyermekes kacagás. De ez újra szisszenésben halt el.

Görgey döbbsen eszmélt rá ura fájdmára:

— Tán sebet kapott, jó uram?

— Sebet ebben a sárban? Ugyan, ugyan öregem ... De a lábam alighanem kimarjult, mikor a Ráró rámdőlt.

— Fáj?

— Hát bizony a hajdútáncot ma el nem járnám véle, az bizonyos. Ne törődj vélem, Jób... Te csak igyekezz. Aztán, ha nem szólok, ne vélj halottnak... Mert... csak ... szédülök ...

Hátrahanyatlott feje a férfi vállára. S Jób inasban végleg elhalt a kacagás. Mintha beteg gyermeket tartana karjában, olyan óvatosan vitte urát

Szerencs várába. De, mikor az alélt kapitányt ágyba tették, újra kitört belőle felszabadult jókedve:

— Na, legalább ágyban alszik ő kelme, Meg véle együtt én is ...

Napokig fekvésre kényszerült Rákóczy György. Tehetetlenül fogadta Thurzó újabb követét. Má-góchy csak nem nyughatott. S a nádor egyességre szólította fel a fiúkat. Kassára várta volna őket. De György semmiképpen nem mozdulhatott. Csipőben rándult meg a lába s a felcser csak tenyerét te-regette, mikor tudomány híjján szóval próbálta gyó-gyítgatni ...

— Ha meg nem öröködik, talán három hét múlva lóra kaphat kigyelmed. Addig bizony sem-miesetre ... Mert láttam mán olyan példát, hogy örökké nyomorék maradt, aki ilyen rándulással moccanni próbált!

Ajkát rágta a férfi. Mérgesen ütötte össze te-nyerét.

— Van itt valaki? Ki van itt? Mórt nem jön valaki, hogy parancsamat vegye?

Az ajtóban mozgolódás támadt. Nyakig sárral freस्कelt embert toltak előre az ajtónállók. De György minden baját felejtette, mikor felismerte:

— Szuhay Mátyás? Hiszen én meg éppen miat-tad igyekeztem volna Kassára!

Nyújtotta kezét bizalmas embere elébe. De csí-pője tiltotta az erősebb mozgástól. Fehérrevált arc-cal mutatott maga mellé:

— Ülj ide, Mátyás, aztán mondd el, mi újság?

Az ember szégyenkezve nézett végig magán.

— Így nem illendő eléd állni, jó uram...

Újra parancsolt Rákóczy hangja:

— Hozzatok néki friss ruhát, de tüstént. Akasz-szatok a magaméból, fehérneműt is szedjeteK elő...

Sürgés támadt a szomszédos házban. Pillanatra

egyedül maradt a két férfi. György mohón hajolt közelebb vendégéhez:

— Mit mond Mágóchy? Hajlandó egyezkedni?

Szuhay Mátyás hű szemében megvillant a harag. Sűgva mondta el hírét urának:

— Nem biz a. Felesége nem nyughatik. Mert ő ugyan soha magától pert nem indított volna. De most egyre azt hajtja, amit Orsolya asszony bebeszélt néki.

— Mit?

— Szemébe mondta ő mán ezt kapitány uramnak. Meg most írtam volt meg, ennekelőtte néhány nappal Zsigmond úrnak, Ónod várába...

György nagyon jól tudta, mit kerülget szavával hűségese. De hallani akarta újra, — talán azért, hogy haragját ki ne olthassa az idő.

Ráütött a dagadó paplanra. S Suhay mondta, amit ura kívánt:

— Hát csak a régi nótát fűjja. Hogy olyanok veszik zsírját a Rákóczyak jószágának, akiknek semmi közük hozzá. Úgy mondja, néki mégis csak nagyobb köze van hozzá, mert az ő jószágából szerzetett. Ha más tötözködik, néki is jussa van. Csak azt hajtogatja, hogy még negyvenezer forintjával tartoznak néki.

— Hazugság!

Györgyöt felrántotta az indulat, de újra lehúzta a fájdalom a derékaljra. Izzó haragjával és sajgó testével az akarat és tehetetlenség szomorú képévé vált. Csak szavakban adhatta ki elkeseredését:

— Tudom, mire mondja ezt Mágóchy uram! Hiszen igaza is van, Homonnaynak, meg Kendy Istvánnak bizonyosan kevesebb a köze Rákóczy Zsigmond vagyónához, mint neki. De az Úr Isten majd megmutatja, kinek van igaza! Mert nékem ugyan egy garas sem kell a másébol, de a magamét nem

hagyom! Csak azért sem hagyom! És ha pert akar ő kelme, hát legyen per! De én hiszem, hogy az Isten igazságot tesz... Hogy nem hagy el bennünket bajunkban az Úr!

Visszahanyatlott a párnákra. Szuhay tehetetlenül nézte. Olyan halvány volt, mintha máris megindult volna utolsó útjára. De ajka mozgott. Imádsággal fordult legfőbb pártfogójához.

Még az ámen utolsó betűje le sem vált ajkáról, mikor új hírnököt tolt be az ajtón a kamarás úrfi. Ez is magán hozta a novemberi nap ködét és sarát. De a dolmányból előhúzott levélen sértetlen volt a pecsét. S döbbenetes volt a hír, amit a lezárt írás hirdetett:

„Mágóchy Ferenc hétfőn kimúlt az árnyékvilág bőjé... De ezt még senki sem tudja... Nem akarja a hírt terjeszteni a keserves özvegy.“

Három sor volt az egész. Gyakorlott kéz írta. De aláírás sehol.

György hitetlenkedve nézett a küldöncre:

— Ki adta néked ezt az írást?

— Kigyelmednek egy jó ember.

— Nincs én nékem jó emberem a Mágóchy-házban.

— Azt sosem tudhassa az ember. Van úgy, hogy ott van a barát, ahol nem is sejtik...

Most figyelmesebben nézte György az embert. Nem viselt címert a tarsolyán. Ruházata sem árulta el, nemes ember-e, szolga-é? Hirtelen a félrevezettség érzése tört rá. Rákiáltott a hegyesorrú, savószemű fiúra:

— Tudod te, mi áll ebben az írásban?

Az ember bólintott. Csak félig nézett az ágyban fekvőre. Fél szemmel az ablak felé figyelt.

— Ki adta néked ezt az írást?

— Mondtam mán, hogy kigyelmednek jó embere. Olyan, aki tudja, hogy nem járt igaz úton Or-

solya asszony, mikor az urát kigyelmed ellen buzdította ...

— Orsolya asszony? Mit tudsz te Orsolya asszonyról?

— Én, uram, semmit. Én csak azt mondom, amit elébem mondtak ... Mehetek?

Indult az ajtó felé. György észre sem vette, mert újra az írást tanulmányozta. Mire felnézett, csak Szuhay hűségese szemével találkozott tekintete.

— Hol a hírhozó?

— Kihátrált. Bizonyosan a konyhába ment.

— S te még most is a nedves rongyokban vagy? Hol vannak a fiúk?

Félkönyökre támaszkodott. Ahogy indulata újra a magasba készítette, irtózatoss roppanással jelentkezett sajtó csipője. Hátrahanyatlott s nagy sápadtság terült arcára. De fokozatosain visszatért rá az élet színe. Mozdulni próbált s már nem, vont vissza a fájdalom. Hitetlenkedve próbált felülni és könnyen mozgott megbénult tagja.

Kiugrott az ágyból. Meztláb rohant az ajtóhoz. Felrántotta.

Az előszoba üres volt. Egyetlen lélek sem tartózkodott a házban kettőjükön kívül. György izgatottan fordult hátra:

— Mátyás! Mátyás, menj és hívd az embereimet! Hol vannak az inasok? Nékem mennem kell a táborba! Engem várnák a legények!

Szuhay utána ugrott, mert azt hitte, lázban beszél. György az újjászületettek boldogságával próbálgatta mozgó tagjait. Ruháit kereste. De a buzgó ifjak egyet sem hagytak közelében.

Ehelyett az írás került kezébe.

Úgy nézte, mintha most látná először. Újra, meg újra elolvasta. S egyszerre ráborult az ágyra. Lelke mélyéből jajdult fel a kiáltás:

— Uram, ezt én nem akartam, nem kívántam. De, ha így rendelted, te tudod, miért tetted...

Szuhay hallgatagon nézte az imádkozót. Mintha Istennel beszélt volna Rákóczy György, hangosan gondolkozott. Folyt ajkáról a szó. Alázatosság és töredelem, megrémülés és fájdalom volt minden valomása. Egyetlen gondolat nem jutott a kárörömnek; nem érzett elégtételt. Még hálát adni sem mert, hogy így eltávozott róla ifjú életének egyik nagy megpróbáltatása. És Szuhay magával vitte indulásában az imádságos áhítat szavait:

— Senki halálában nem kívánnék részes lenni. Senki kárán nem akarnék örülni... Segíts meg Uram, hogy mindenkor tiszta szívvel szolgálhassalak Téged...

Az egész házat összekereste Szuhay, míg a szolgálattevőket megtalálta a vár udvarán, a katonaság között. Egyik sáros nadrágot tartott messze magától, a másik csizmát szorongatott. Harmadik fehérneműt fogott nyálábra.

Rájuk kiáltott:

— Ezt parancsolta néktek a mi urunk! Miért nem jöttök szolgálatjára?

— Azt mondta a hírvivő, adjunk néki friss ruhát, új lovat. Pecsétet mutatott, hogy jobban siesünk. Azt mondta, néki még ma messzi kell lenni Szerencstől.

— Héj, azt a keserves teremtésit...

Mielőtt a káromkodást befejezhette volna, szája tapadt egy tenyér. Szeretettel, de határozottan kérlelte Jób inas:

— Jó uram, ezt ne tedd. Tudom, kedvel a mi urunk. De, ha káromkodást hall, legjobb emberét is megutálja...

Szuhay visszagondolt az ágy előtt imádkozó fiatal emberre. S egyszerre meghalkult a hangja:

— Elengedték azt az embert?

— Pecsétet mutatott... .

— Hát akkor azt a pecsétet lopta valahonnan. Milyen volt a pecsét?

— Mint a mi urunké. Rajta a címer...

Szuhay hirtelen felfogta a dolgot. Munkács várában akadhatott Rákóczy pecsét... De ki volt az az ember?i Mit akart, miért jött? Ha hírt hozott, igaz hírt hozott-e?

Sáros ruhájában visszabandukolt urához. Az ifjú az írószekrény előtt állt. Porzót hintett egy hosszú levélre. Vidáman intett hűségese felé:

— Na, legalább ezt a levelet is magam fejezhettem be Zsigus öcsémnek. Nem is kell néki tudnia az én bajomról. Volt, elmúlt. Istennek legyen érette hála.

Szuhay megvakarta a fejét:

— Irt néki kegyelmed Mágóchy haláláról?

— Írtam. Post scriptum, az igaz.

— Nahát, akkor csak tegyen utána még egy post scriptumot, nehogy terjessze a hírt. Mert még én nem nagyon hiszem, hogy igazat mondott ez a léhűtő.

— Miért nem hiszi kigyelmed?

— Mert eltűnt. Kámforrá vált. Nem, ne menjen jó uram az inasokra ... Nem hibásak, hogy elengedték, meg még a nékem rendelt ruhát is ráadták. Gyűrűt mutatott nekik.

— Gyűrűt mutatott?

— Rákóczy gyűrűt... Kerülhet ám olyan a Mágóchy házban.

— Tudom is, hogy van. Atyám is adott egyet Ferenc bátyámnak ... Emlékbe ...

— Tán éppen ez volt az ...

Hirtelen ráeszmélt Rákóczy György, hogy nincs felöltözve. Megborzongott. Pedig a nagy zöldcserep kályha árasztotta a meleget a házban. De úgy érezte, mintha valami titokzatos dolog történne körülötte.

— Mátyás, nekünk vagy jó emberünk, vagy ellenségünk van Mágóchyék körül.

Megfontoltan ingatta fejét Szuhay:

— Vagy nekünk, vagy másnak... Mit tudhassa az ember...

György már írta is Zsigmond levelébe az utóiratot. Hangja nem árult el csalódottságot, mikor azt mondta:

— Senkinek nem is szólok Ferenc bátyám haláláról, míg temetésire meghívót nem kapok...

Már nem nyomta lelkét, hogy más halála árán jutott könnyebbséghez. Egyszerre csak kitört belőle a gyermek. Végignézett Szuhay Mátyáson és kacagni kezdett. Űgy kacagott, mint kis korában, ha sikerült csínynek örült öccsei vei:

— Mátyásom, menj hát ruhát váltani! Gazdád után te is megfetrengtél a sárban. De hírét ne vidd, hogy Szerencsre csak úgy lehet eljutni, ha elébb pocsolóban hempereg az ember. Még kifog véle bennünket nagy sok ellenségünk,

VI.

A komor falak között pillegve égtek a gyertyák. Az ónkarikás ablakokon még benézett a nap, de már nem volt ereje áthatolni a homályon. S a szobában mégis nagy fényesség áradt szét. De ez a fényesség belülről jött. A világoskék dolmány hímzéséből ragyogott-e, vagy az asszony gyászfátyolára tűzött fekete gyöngy fejkötőjéből, azt nem tudta a kémlelő szem. Csak úgy érezte, mintha minden izzana és lobbot vetne nemcsak az inasok házában, hanem magában a munkácsi várban is.

S ezt érezte a két összefonódó ember is. Pedig egy perccel előbb még úgy álltak egymással szemben, mint úrnő és szolgál. Úgy, mint két esztendő

óta minden nap és minden órában, mióta először jelentkezett szolgálattételre Mágóchy Ferenc kassai kapitánynál a fiatal Esterházy Miklós.

S most ezt a gátat lerombolta valami csodálatos véletlen. Mágóchyné, árva Dersffy Orsolya két perccel ezelőtt haragosan indult el az asszonyházból, hogy megintse a késedelmeskedő úrfiakat. Soha nem lépte még át az inasok házának küszöbét. Nem is engedte volna az illendőség, hiszen még ura házába is alig kukkant be. De most az egész házat fejtetőre állította a gyász. A temetés rendjét írták, a meghívókat körmölték, szabtak és varrtak, festettek és faragtak az egész munkácsi várban. A halál újra szolgálatba állította egy nagy úr minden házanópét és minden atyafiságát. Ilyenkor nem lehet udvarló lányra várni, ha a főkeservesnek eszébe jut valami.

Dersffy Orsolya azért jött, inert parancsot akart adni, hogy mégsem kell meghívni Rákóczy Györgyöt az ura temetésére. November végén halt meg Mágóchy Ferenc, de még mostanáig sem tudta eldönteni ezt a kérdést. Mindenáron el akarta titkolni ura halálát, mert remélte, hogy a nádor döntésre viszi a pert, amit annyira vonakodva, akarata ellenére indított Mágóchy. Hiszen tisztelte gyámaját és sajnálta az árva sihederfiúkat. De Orsolya nem elégedett meg a nagy Mágóchy vagyonnal. Mindig úgy érezte, hiányzik valami az életéből. Pénzzel, drágaságokkal akarta pótolni azt, amit maga sem tudott nevével nevezni. Rávette urát a per indítására. S mióta a kassai kapitány halálának híre érthetetlen módon mégis kiszivárgott, egyre azon tanakodott magában: meghívja-e Györgyöt? Úgy érezte, nem lehet olyan embert végtisztességre hívni, aki ellen pereskedett az elköltözött. Hátha mégis lehetne valamit fogni a Rákóczy-vagyonból?

Most határozta ezt el, mikor az újesztendei áhí-

tatból megtért. De hiába tapsolt a f rá j jóknak, hiába kiáltott a vénasszonynak. Mindenki a címeríró körül tolongott, vagy a gyászöltözeteket teregette széjjel.

Ezért, csakis ezért jött Dersffy Orsolya az inasok házába. Haragot hozott magával és meg akarta szidni a szolgáló inasokat, akik nemes úrfi léttükre sem törődnek a vár asszonyának kívánságával. Semmi más nem vonzotta őt. Nem, — még az sem, hogy az alkonyati magányosságban nagyon félelmes volt a munkácsi falak homálya. Sőt, még az sem csalogatta, hogy vagy egyszer megnézzze: hol is lakozik hát az a hét nemes úrfi, aki urának szolgálatában nevelkedett?

Azt sem lehetett volna mondani, hogy unatkozott Dersffy Orsolya. Dolga, gondja volt elég. Nem könnyű dolog megszabni egy nagy temetés rendjét. A kassai kapitánynak, nagy uradalmak urának sokféle tisztesség járt. November vége óta folyt az összeírás és vásárlás. Ezért dolgoztak a jobbágyok, ezért jártak a vásárlók, ezért lótot-futott a sok uradalom minden népe és ezért feküdt minden este jéghideg ágyba, elhagyatottan Dersffy Orsolya. Míg az úr élt, betegeskedése mellett is csak megszólalt néha a lant, vagy felbúgott a töröksíp. Volt úgy, hogy tánc is meghozta örömét a várfalak közé. S néha még az is megtörtént, hogy a jóságos férj kegyes intésére a nemes ifjak is közeledhettek a szépséges gazdasszonyhoz. Megfoghatták ujjai hegyét s elvezethették illendő mulatozásra. Nem akart ezekre gondolni árva Orsolya asszony, hiszen nem is volt szabad hívságos gondolatokon jártatni az eszét, míg Mágóchy Ferenc a terítőn feküdt...

Nem, — mindez nem készítette őt arra, hogy ruháját suhogtatva belépjen ebbe a homályos szobába, ahol még soha nem járt. És nem volt szándéka, Isten a tudója, hogy nem volt szándéka megilletni az

elébe boruló ifjú apród fejét. Hiszen azt sem tudta, melyik az, aki olyan készséggel kívánt szolgálatjára lenni.

De az úrfi félreértette a mozdulatot. Mintha titkos erők lendítenék, úgy ugrott talpra. Egyetlen vad mozdulattal karjába ragadta az asszonyt és rátaasztotta ajkát az ajkára. Szívta vadul, mohón, a szomjúhozok kielégíthetetlen erejével. S Orsolya asszony hiába akarta elvonni magát a vakmerőtől. Valami megindult az ereiben. Álmatlan éjszakák ezer gyötrelme új erővel csapott lángra és elborította az agyát. Egyszerre kivilágosodott körülötte minden és látni kezdett a pislogó gyertyák fényénél. De nem a földigérő boltívek közé szorított alacsony szobát látta, s nem akadt meg nézése a vadbőrökkel borított széles heverőkön. A kupák és serlegek fémes csillogása sem vakította el, hiszen soha ilyen világosan nem látott, mint ebben a percben. Mert a feléje lobogó tüzes szemek tükreben saját magát látta, örömben szegény, öreg ember mellé kötött életét nézte. S most egyszerre tudta, hogy csak akkor lobbantak fények ebben az életben, ha ujja hegyét érintette ez a tüzesedő kéz, amely olyan biztosan szorította magához. Csak akkor sejtette, hogy van még fiatalság és vágy is a komor falakon túl, mikor Esterházy Miklós szép feje meghajolt előtte.

És a férfi is látott most. Előtte is kigyúlt a nagy világosság. A bemutatkozás térdhajtása közben inkább csak érezte, hogy ez az asszony szép és kívánatos. A szolgálat ideje alatt igyekezett nem nézni gyönyörű fejét és inkább csak deli alakján pihentette tekintetét. Már az is elég volt, ha lankadtan csüngő kis kezében megmozdult a legyező, vagy leasett belőle a csipkés keszkenő. Ilyenkor úgy érezte Miklós, tüzes szikrák pattognak a levegőben s ezek mindegyike az ő bőrének felületeit gyújtogatja. De nem volt szabad tudatosítania ezt az érzést. Nem volt

szabad magának bevallania, hogy ilyen tökéletes virágszál nem való a beteg, elesett ember mellé. És nem lehetett arra felé fordulnia, mikor esténként Mágóchy Ferenc elvezette a mulatózok köréből hitvestársát. Fekhelyén is moccanás nélkül kellett virasztania, nehogy a többi úrfiak megtudják, hogy az ajkát rágja, hogy körmével tenyerét tépi tehetetlen dühében Esterházy Miklós.

De valaki mégis meglátta a titkos vívódást. Ismerte a szép asszony minden gondolatát. S ez a valaki most kisurrant az ajtón. Megbújt a falak védelmező homályába és úgy osont tova a nagy várban, hogy minden ajtót csak egy parányi résnyire tárt fel. Minden ajtón csak besziszegte a gyalázat hírét, amely a saját szívének keserű kínját hirdette:

— Szerelmeskedik az úrfiak házában Esterházy Miklóssal a keserves özvegy ...

Terjedt a szó és nyomában egyre nagyobb hangzavar keletkezett. Minden ajtó megtárult. Ontották a termék az embereket. Főemberek és halottsirató főasszonyok, nemes kisasszonyok és úrfiak, régn itt lakozók és újonnan érkező vendégek tódultak a folyosókon. Szövetnekek lobbantak a kanyarodok mentén és lantornákat lóbáló kezeket világított meg egy-egy pillanatra a pislogó mécs. A pohárszékeken felvillantak az ezüstkupák, mintha ők is látni akarnának. Az ablakok ólompántjai között sorba felragyogtak a homályos hatszegletű üvegbetétek. Rendre lobbott vetett minden ablak mögött a fény. S a halott álmát virasztó Munkács várában valami új, és eddig nem is sejtett ragvogas ült a világító kanócokra. Mintha a gyász kellős közepéből akarná hirdetni ifjú életek diadalát a megállást nem tűrő örökkévalóság.

Az ölelkező pár csak akkor eszmélt rá a nagy nyilvánosságra, mikor körülöttük itt is, ott is fel-

szisszent a megbotránkozás szava. Elsőnek a halott-sírató vénasszonyok kara zendült meg:

— Terítón az ura! Mégis így szemérmetlenkedik!

A várnagy borízú hangja csak egyetlen szót ejtett. De vörösre gyúlt arcán jól látszott, hogy belőle inkább az irigység beszél:

— Ejha!

Mínta lándzsahegyek irányulnának a fiatal pár felé, minden szemből feléjük villant a pillantás. Egyetlen ajak sem hagyta kimondatlanul a feltörő szót. De Esterházy Miklós nem értette meg az egymásra toluó tetszést, vagy megbotránkozást tolmácsoló beszédet. Ügy állt a középben, mint a vesszőfutasra ítélt. Ifjú arcát bíborosra festette a szégyen. Lelkének legtitkoltabb érzése, vérenek lenyűgözött vallomása íme, most ezer száj csúfjára került!

Az asszony megérezte a férfi karjának lankadását. önkívületében még nem hallott és nem látott, csak teste vette át a másik test ernyedését. S ahogy ott állt, háttal a falnak, rádöbbsent, hogy védelmébe kell vennie az elébe roskadót.

Miklós vállára siklott két keze. Hangja parancsolóan harsant:

— Várj!

Felemelte fejét. Nem nézett jobbra és nem nézett balra. Ügy lépkedett át a feléje irányuló tekintetek között, mint egy koronás királyné, özvegyi fátyolát felkapta egy valahol megnyíló ablakon besuhanó szellő. Sugaras szemében megőrizte az előbb kapott fényt. Kigyulladt arca olyan színt kapott, mintha egy perc alatt évtizedet fordult volna vele visszafelé az idő. Senki nem merte követni botránkozó szóval. Mindenki szabadon engedett indulatának mozdulatába merevült. Mínta szobrok között ment volna Orsolya, nem érezte vesszőfutásnak azt, ami Esterházy Miklós hátán zuhogott végig.

Már tudta az utat! Az úrfiak szobájából a

nagy ajtóüregen át az úr házába vezetett. Ott a tigrisbőrrel letakart heverő, ahova nagy ritkán maga mellé vonta Mágóchy Ferenc fáradt keze...

Most egy folyosó jött. Ez sötét volt, mert valaki elvitte innen a szövétneket, de nem baj. Csak egy parányit kellett fordítania a kilincsen s az ajtónálló leányok szobáján át a maga házába jutott.

Itt fényt őrzött a hímesmázú cserépkandalló. A virágosra festett falakon felmosolygott a tarka díszítés s mintha versenyre akarnának kelni a színekkel, rendre meglebbentek az ajtónyílástól az írott szönyegek és a szőttesek.

Ágyát elrejtette a supperlát, de Orsolya nem is akarta szégyenét beletemetni a címerrel díszített selyemvánkosokba. Az almáriomhoz jent. Először mióta itt lakozott, maga nyitotta fel az ajtót. Egyik kezével találmra benyúlt ruhái közé, másikkal már rángatta is le magáról az özvegyi köntöst. Még a fekete harisnyát is levonta a feketeszattyán papucsokkal együtt és mezítláb állt a török szőnyegen. De csak egy pillanatig. Aztán az ágyra dobta a kivett ruhát és lejobb hajolt. Akárcsak mindig maga csinálta volna, megtalálta, amit öltöztetői sokszor hiába kerestek.

Aranyos pillangókkal teleszórt selyem harisnyát húzott lábaira. Piros szattyánpapucska orra kunkorodott felette. S mintha nem is két, de legalább száz keze lett volna, úgy húzott nyakába csipkés felümeget, úgy vetette magára legszebb szoknyáját. A kékbársonyon felvillant az ezüstös hímzés. Mintha a tenger ontotta volna rája hímzés közben, annyi egyforma, rózsaszínű korállszem pirult a hímzés fonalas mintája mentén. S a vállfűző is olyan gyorsan kapcsolódott, fűződött, hogy a frájjok csodálkoztak volna, ha valaha is eszébe jutott volna egyedül öltözködni Dersffy Orsolyának.

Még a főkötőt dobta el, messzire. S mintha

enyelgő szó kérlelné, egyszerre még jobban neki-
rult. A szekrény legaljából kivette leánykori koron-
káját. Ezüst pille dísz rezgett szőke haja mögött.
Csipkefátyol úszott utána, mikor izgalma visszavitte
a kétszer megjárt úton.

Mindenki úgy érezte, mintha még csak most zá-
rult volna be a székenben maradt özvegy mögött az
ajtó, mikor újra megtáruult. Sarkig vetette ki Orsolya
gőgje. Most már végignézett a mozdulatlanul vára-
kozókon. Megnézett egyenként mindenkit. Meg-
akarta rögzíteni magában az árulkodó indula-
tokat. Aztán végtelen gyöngédséggel odalépett, ahol
még mindig megroggyant vállal, féltérdre eresz-
kedve várakozott Esterházy Miklós, aki nem mert
hátrafordulni, hogy ne lássa a saját székenét.

Orsolya tenyere megpihent a görnyedt vállon.
Az a váratlan, erőtadó érintésre kiegyenesedett. Az
asszony keze bekúszott a férfi hatalmas markába. S
mintha emelőgép lett volna, egyszerre talpraszök-
kentette a gyenge ujjak parancsa Esterházy Mik-
lóst. Gyöngéden, de mégis erőszakkal fordított rajta
az asszony akarata. S egyszerre a megalázkodott em-
ber felmagasztosult, kevély és győzedelmes férfivá
váltott. A vesszőfutásra felkészült a bajvívó el-
szántságával húzta magát óriás nagyságánál is
magasabbra az asszony oldalán.

Özvegy Mágóchy Ferencné hangja úgy zendült a
boltívek alatt, mint az örömet hirdető harangzó:

— Elmátkásodtam Esterházy Miklós urammal.
Van hozzá valakinek valami szava?

Végignézett sorba a teremben szorongókon és
minden egyes szempártól ítéletet kért. De sorba el-
fordította, vagy kioltotta a szemek lobogását a sze-
retet, vagy félelem, alázatosság, vagy kétszínűség,
haszonlesés, vagy közöny.

Mire a legutolsó arcig ért, már jéghideg volt az

asszony nézése. Tudta, hogy győzött. S ezt a győzelmet meg akarta osztani szerelmesével.

Alázatosan meghajtott fejjel elébe tartotta ujjait. A férfi megértette. Gyöngéden ráütött a rózsaszínű ujjak hegyére. S hiába álltak körül szájtatók őket. Orsolya asszony szemük láttára borult vőlegénye keblére. Még az ajkát is csókra kínálta.

A legutolsó sorban felnyögött valaki. Hegyesorrú, savószemű férfi rohant a nyitott ablak felé. Egy pillanatra még hátranézett. Eszelős vággyal kulcsolta kezét imádságra és az asszony nézését kereste. De az özvegy még most sem tudta elszakítani tekintetét Esterházy cirógató pillantásaitól.

A vézna férfi felugrott a párkányra. Mire a dermedésből ocsúdó várnép észrevette szándékát, már hiába nyúlt utána száz kar. A munkácsi vár árkában magasra loccsant a víz. Elnyelte a zuhanó testet.

Orsolya megfordult. Kérdően nézett végig a rémült arcokon. Dadogva próbálta magyarázni a várnagy:

— Pethe diák... Vélem, megháborodott az úradta.

Özvegy Mágóchyné lebiggyesztette az ajkát.

— Még pedig nem is most. Régóta settenkedett utánam bűnös vággyal. Nem kár érte...

A szerelmes mátkából még utoljára átváltozott temetést rendező özvegygé. Kámosolygott az utolsó sorban álló, legfiatalabb titkos diákra:

— Gyere csak, Gazsi szolgám... Írd meg a meghívót Rákóczy György uramnak is mostohabátyja végtisztességére...

Esterházy Miklós szólni akart. De aztán az óvatosság visszaparancsolta bele a szót. Eltette késsőbbre azt, amit mondani akart.

VII.

— Zsuzsanna!

A fiatal leány összerezent. A hívó hangok már egészen közéről csalogatták. S az utolsó kiáltás itt volt, a nyomában. Nem lehetett elrejtőzni előle. A fáklya fénye levezette a keresőt a lépcsőn.

Receszélű zsebkendőjét szemére szorította. Pílanatra ajkába harapott. Megigazította a vasajtón a virágfüzért. Megemelt fővel fordult hátra. Már nem gondolt arra, ami az előbb még kísértette. Nem akart megbújni a templom gigászi pillére mögött, hogy elrejtőzzön a keresők elől. Valami benső hang óvta minden tettetéstől. S ez is tettetés volna, ha most eltitkolná, hogy anyja közelében keresett vigasztalást. Most, amikor lakadalmas nép ül vígnászt a sárospataki vén falak között.

Kilépett a lépcső aljához. Kitárt karral fogadta feléje rohanó kishúgát. Szívére ölelte. Oltalmazni akarta.

De Máriának nem volt szüksége oltalomra. Kipirult arcáról úgy lobogott az öröm, hogy a kripta előterét is bevilágította. Lihegve, boldogan kapkodta a szót:

— Zsuzsanna! Még egyre jönnek! Teméntelen sok nép jön. És most lovagolt be két úrfi. Két szép, fiatal úrfi, Zsuzsanna! Az egyikén piros dolmány van, aranyos csipkével. A másikon...

Hirtelen ráeszmélt, hol ujjongja az életöröm zenéjét. Puha ajka előrebígyedt, mint a síró gyermeké. Riadtan nézett nényjére. Aztán meghajtott fővel a vasajtóhoz lépett. Rászorította homlokát a hideg acéllapra. A virágok úgy keretezték szőke fejét, mint egy rögtönzött menyasszonyi koszorú.

Zsuzsanna kivette a vasgyűrűből a szurokfáklyát. Várt egy pillanatig, míg a gyermekes öröm után gyermeki fájdalom tört utat magának húga

szívéből. Aztán átölelte a vonaglóvállú kisleányt. Magához szorította, mintha védelmeznie kellene. Gyöngéd erővel indította felfelé a világosság útjára.

— Zsuzsanna... Haragszol?

— Miért haragudnék, kis szívem?

— Hogy én... Hogy én még itt is világi hiúságról beszélek?

— Itt?

Zsuzsanna visszanézett. A zárt ajtó mögött az anyaszív porladt. Nagy, lezárt koporsóban pihent az elfáradt test. S a leány mégis úgy érezte, mintha vigasztaló szavakat suttogott volna valaki a mögöttük kúszni kezdő homályban. Engedelmesen adta át a hallott szavakat hűgának.

— Itt mindenről beszélhetsz, Mária. Édes anyánkasszony előtt nem kell titkolózni, ő örül, ha mi örvendezünk és velünk búsul, ha búslakodunk ...

A kicsi megborzongott.

— De hiszen ő már nem él.

Még szorosabbra fonódott a nagyobb leány karja a kicsi vézna vállán:

— Lelke velünk maradt. És ez a lélek vigyáz ránk, ha veszedelem környékez bennünket.

— De most nincs veszedelem... A vénasszony azt mondta, újra anyánk lesz Kata asszonyban. Az pedig jó, ha a gyermeknek anyja van, ugye, Zsuzsanna?

A nagy leány komoly szemében égni kezdett egy könnycsepp. Soha vissza nem hozható boldogság emléke kezdte szorongatni a szívét. De ajka az anya gyöngédségével tapadt húga selymes hajára:

— Az nagyon jó, Mária. Adja Isten, hogy találj anyát Kata asszonyban.

— Hogy anyát találjunk benne mindketten?

— Igen, igen...

De szívében újra tiltakozni kezdett egy hang. Hazugságnak ítélte a megalkuvás rövid szavát. S

ha a kisleány olyan védelmet keresően nem btijt volna hozzá, hangosan bele is kiáltotta volna a világba a hónapok óta benne kísértő jajgatást: nem kell másik anya! Ne jöjjön ide senki, az elment és mégis örökre itt maradt édesanya helyébe!

A világosság elébük jött. Erőtlenedéit a fáklya fénye. Már az utolsó kanyarultnál jártak. Zsuzsanna egy vasgyűrűbe tűzte a szövétneket. Hadd világítson itt, míg el nem ég. Hadd hirdesse a gyermekek útját az új asszony bevonulásának napján is, mint eddig minden nap, mióta a szelíd anyát örök pihenőre ide kísérték.

A várban tarackok lötték az örömet. Vidám sípok zengedeztek a nászt. Kobzok zendültek, dobok perdültek és harsonák torkából tódult a muzsika. A násznép egy része már szétoszlott a termekben. De a felvonóhid még egyre dübörgött a bevonuló lovak patái alatt.

A két leány felsuhant a hatalmas lovagterembe. Nem tűntek fel jobban, mint a többi kipirult arcú szép leány, akik szemérmes szerénységgel húzódtak a falak mellé, de kíváncsi szemük villogva járt körbe az előttük elvonuló díszes gyülekezeten.

Kézenfogva léptek be a Bodrogra néző boltíves szálába. Éppen abban a pillanatban értek a jobb-oldali fal mentén végighúzódo e,melvény elébe, mikor apjuk háromszázötven aranyból készült vastag láncot akasztott Andrássy Katalin karcsú nyakára. Lorántfy Mihály úr körülnézett. Szemében megvillant a kérdés.

De az egyik inas úrfi már előrelépett. Meghajolva nyújtotta át Zsuzsannának az arany hímmel kivarrt pirosárnát. A leány, meggörnyedt az ékszerek súlya alatt. Gömbölyű karján vitte a vánkost, rajta édesanyja gyémántos függőjét, mint a maga, s a hosszúra metszett zafirköves gyűrűt, mint a húga ajándékát.

Andrássy Katalin átvette az ékszereket. Szép arca nem változott. Nem sejtetett semmit érzésről. Sem haragot a késelem miatt, sem jószágot a serdülő szép gyermekek iránt, sem megértést, hogy most a két leány anyja ékszereit adja neki, mint önkéntes ajándékot.

Csak Lorántfy Orsolya öreg szemében csillant fel a könny, mintha belátott volna Zsuzsanna szívébe. De ura megszorította a karját. Kedvetlenül dörmögött hosszú szakállába:

— Nem végtisztességen vagyunk, Orsi, hanem mennyekzön... Maradt a gyerekeknek szépívű ékszer, feles számmal.

— Maradt, maradt... De azért mégis csak keserves, hogy maguk adják oda azt, ami őket illetné...

Osgyáni Bakos János nehézkesen támaszkodott rubinokkal kivert kardjára. Elfáradt már a Krasznah orkán tartott menny ekzótól. Nem szívesen kísérté Sárospatakra a násznépet. De sógorának kedvére akart tenni. S feleségét is inkább vigasztalta, mint korholta:

— Andrássyék kívánták ezt így. Mihály meg szegény, mit meg nem tenne a fiatal menyecske kedvéért?

Orsolya asszony megfordult. Rácsodálkozott urára, aki új tükörben mutatta meg neki bátyja házasságát. Bizonytalanul mentegette Lorántfyt:

— Az bizony semmiképpen nem a fiatal menyecske kedvéért tett hitet másodszer. Mert az én jó bátyám soha nem felejtheti első feleségét. De véle kihál a Lorántfy nemzetség. Fiutódról kell gondoskodnia, bárha idős ember is ökelme.

— Khmm ... khmm ...

Bakos Jánosra rájött a köhögés. Belefulladt a nagyon is kikívánczó szó, hogy bizony kedve telik sógorának a szép, ifjú asszonyban. Ahogy nézte a házaspárt, ő is azt gondolta, amit a násznép leg-

nagyobb része: inkább apának látszik Mihály úr a szép asszony mellett, mint szerelmes ifjú férjnek. De nem szólt. Csak simogatta lengő szakállát egyik kezével. Hallgatta a köszöntő rigmusokat, nevetni próbált a tréfás mókákon. Ereje javát a krasznahorkai várban hagyta. Itt már csak laposakat pislogott s várta a jelt, mikor mehetnek át a palotára.

Orsolya asszony igazított az emelvényről lelépő Zsuzsanna fátyolán. Magához ölelte pillanatra a kis Máriát. Aztán öregesen, szót tódítva kezdte újra az árvák sajnálását. Észre sem vette, hogy a mellette álló gránátos ruhájú örömanya lesi a szót. Meg, hogy egy pirosdölmányú, magas ifjú közelebb lép s úgy hallgat, mintha neki beszélne. Csak dőlt a szava és egyre törülgette mélyen aláduzzadt, könnyben úszó szemét:

— Ha meggondolom, egész életében mindig temetett a lelkem. Előbb a nagyanyját, mi szegény jó anyánkat, Horthy Erzsét. Aztán test vernén j ét, azt az áldott gyermeket, akit olyan fiatalon vitt el a halál. Annakutána megintelen anyai nagyanyját, Dobó Anna nénénket. Azt szerette még csak igazán, mert az mindéig Eger várának ostromáról beszélt, mivelhogy ő maga is ott küzdött a sok derék vitézzel bátyja mellett. Hát jeles ember is volt az az István úr, azt mindenek tudják ...

György türelmetlen mozdulatot tett. Most Zsuzsannáról szeretett volna többet hallani. S az öregasszony is visszatért a közelebbi múltba.

— Ez a szegény Susánka... Mikoron a sógorasszony meghalt, bizony sokáig azt hittem, utána megy ez a gyermek is... Egyre csak szökdösött utána a ravatalhoz. Nem ismert ez félelmet a lelkem, éjjel-nappal mindéig odatanált... Mán azt hittük, esztét vesztí az anyja után, legkivált az első napokban. De osztán csuda történt. Ez a csuda fordította meg a kis Zsuzsanna sorsát...

Andrássyné dölyfösen elfordult. Azt hitte, leányát szapulja az öregasszony. Arra megfelelt volna. De, hogy csak a gyermekek szomorú életét bolygatta, ez nem érdekelte.

Zsuzsanna belevegyült a nyoszolyólányok sorába. Hátrább vonult a többinél, mintha össze akarta volna szedni minden erejét. Nem látta, hogy nénjéhez még közelebb húzódott az aranycsipkés dolmányú fiatal Rákóczy. Nem hallotta, mikor kérlelte az ő története folytatását:

— Nénémasszony, ha meg nem sérteném... Mi volt az a csuda, ami Susánka kisasszony sorsát megfordította¹?

Az öregasszony meglepetten fordult hátra. Hogy az érdeklődőt felismerte, reszketős öreg hangján átszíneződött az öröm.

— Ni, az ónodi várkapitány! Ismertem a te jó anyádat, fiam... Apáddal meg igen is tartottuk az atyafiságot. Mert, hogy atyafiság van közöttünk, tudod-é? Mink is a Rákóczy-nemzetségből származunk. Annak a Zsigmond úrnak, aki a te ősapád, volt egy testvére, Ferenc...

— Tudom... Magam is láttam a nemzetség-táblán. Ezért is tartottam illendőnek, hogy tisztelkedjek bátyámuram örömnapján... Ámbátor voltam én már Patakon. Csakhogy akkor gyász lakozott a házban... Mikor Borbála asszony a terítón feküdt...

A vendégsereg lassan szedelőzködni kezdett. Az ifjú házasok indultak előre. Lorántfy Mihály úr ujjhegyénél fogva vezette Andrássy Katát. A többiek az illendőség rendje szerint sorakoztak utánuk. De a fiatal Rákóczy nem tartotta be a hoppmester intését. Odszegődött pelyhező állával a nagy terebélyű asszonyság mellé. S az már megtalálta a kapcsolatot. Nagy szaporán beszélt tovább.

fiatal Rákóczyt felismerte, helyet akart adni neki. De az visszanyomta székére.

— Ha meg nem sérteném, csak megállnék itt egy kicsinyég. Mert hogy lelkiesméretem megnyugovását keresném... Azt szeretném tudni...

Habozott még egy pillanatig, mennyit árulhat el titkából, de aztán mégsem mert egészen bizalmas lenni:

— Azt szeretném tudni, bűnös-é az a lélek, aki akaratlanul csuda hitét keltvén, megtéveszt másokat?

A prédikátor hátradőlt székében. Míg az urak körülötte nagy étvággal falatoztak, ő elengedte maga mellett az étkefogókat. Arca megváltozott. Befelé figyelt magába és tanácskozott egy láthatatlan hanggal. Aztán elvonta fehér, gyűrűtlen kezét homlokán. Mint aki nagy útról tért meg, úgy kérdezte:

— Az a kérdés, milyen szándékkal cselekedett a hívő?

— Csakis a legjobb szándékkal, gondolom. Olyanformán, hogy nagy gyászban akart vigasztalni valakit s az a vigasztalást vélte csudának...

— Már az maga is csuda, ha valakinek hatalmában van a vigasztalás... Nem gondolnám, hogy vétkezett véle az illető ...

— De az a baj, hogy csudának vélik azt, ami embertől való...

összekulesolódott a prédikátor keze. Ujjai görcsösen mélyültek kézfejebe. S hangján átragyogott a hívő áhítata:

— Minden, ami ez világon jó, Istentől való... Ennélfogva tehát csuda is... Mert csak egyedül az irgalmas Isten a tudója, miből mit növel nagyra. Csak ő tudja, mikor, merre vezeti a tévelygő lelket?

György megkönnyebbült, mintha feloldozta volna az isteni irgalom. Egy pillanatra a Rákóczyak igéjére gondolt, — már régen tudta, hogy követnie kell

mindig a titokzatos útmutatást. Hátha ez is ilyen jel volt számára? S igaza van a prédikátornak: ki tudja, merre vezet Isten a tévelygő lelket?

Visszaült helyére. Serkedő bajuszát simogatva újra át-át nézett a főasztalhoz s most nem Zsuzsanna szelíd arcát, hanem a menyecske felcsillanó szemét figyelte. Kata asszony úgy tekintgetett jobbra-balra, mintha most nyílt volna meg előtte az élet kapuja s ő belecsodálkozna a sok szépségbe.

Mihály úr törődötten üldögélt mellette. Mögöttük a falból kinyúló karokon nagy viaszgyertyák égtek. Sápadt fényük viaszszervé tette a házigazda arcát is. De ugyanazok a gyertyák az élet eleven színével díszítették az ifjú asszonyt. Szénfekete haja alatt meg-megcsillant zöldes szeme. Különösen, ha új virágének dicsérte szépségét, vagy a pohárköszöntők során fordult feléje minden szem.

A negyedik fogás megszámlálhatatlan tála után még nagy, aranyos pástétomokat hoztak az étékfogók. Mások kezében liktáriumok és török gyümölcsök alatt hajolt a nehéz ezüsttálca. De ezekből már csak csipegetett a násznép. Lent, a várudvaron fellobogott a tűz. Ökör sült a szolgaszemélyzetnek s garadában halmozódott a kenyér. A vendégurak ruhájában sürgő csatlósok, kocsisok és lovászok nem kaptak kupát, csak a pincéből kivezetett csatornához járultak bort inni. De duhajkodás, vagy veszekedés mégsem kezdődött. Féken tartotta őket az urak közelsége.

A zenekarok táncnótát pengettek. A vőfély kerülni kezdte a palotát. Hat szövétékes ifjú a fáklyatáncba fogott. De Andrassy Kata összekulcsolta fehér kezét. György látta, hogy könnyörög valamit Mihály úrtól.

Három napig tartott a vigasság Krasznahorkán. Kata mégsem tudott belenyugodni, hogy itt már vé-

get érjen. S a fáradt öreg vőlegény nem tiltakozott. Illendőség ellenére vígabb muzsikát követelt a zenészekről. De ő maga átengedte a táncot másoknak. S a vőfély után csakhamar Héderváry István kezén forgott a fiatalasszony.

György úgy érezte, szétpattan az egyre növekvő melegségtől újra sajogni kezdő feje. Valami szorongatta a torkát is, de nem tudta volna megmondani, mi bántja? A felbomlott rendben lassan az ajtó felé hátrált s az étekgógók között kisurrant a folyosóra.

Megindult. A gigászi boltívek alatt a folyosó a Vöröstoronyba vezetett. Ment fel, egyenesen a vigyázó házba. De nem állt őrség a hatalmas bástyázon. Csak a Bodrog csillogott szélesen, szinte beláthatatlanul, mintha azt akarta volna jelenteni, hogy félkörben ő vigyáz a mulató vár lakóira.

György megsimogatta az ócska tarackokat s valami keserű ízt érzett, mintha gazdátlan házban, fejetlen jószágban járna egyedül. Bolyongott tovább a bástya mentén, aztán lépcsőn fel, lépcsőn lebandukolt. Úgy jutott el újra az északkeletre néző saroktoronyba, hogy a víz csillogása, meg a hold növekvő fénye vezette odáig.

Most újra közel volt már a lovagteremhez. Át-hallatszott ide a vendégek zaja.

Át-átszűrődött egy-egy kurjantás is s György úgy érezte, ebben a házban legfeljebb hárman élnek ma gondolkozó fejjel: a szomorú Zsuzsanna, a szelíd prédikátor, meg ő, a magános bolyongó.

Húvös szél fujt a Bodrog felől s a fiatalember összébb vonta magán díszes mentéjét. Valami még tartóztatta idekint, de valami meg ösztönözte volna vissza a mulatózók közé. Úgy érezte, keresnie kellett valakit.

A bástya mély öblében megmozdult egy árnyék. A holdfény körülfolyta a lenge alakot. György azon-

nal megismerte Zsuzsanna rózsaszínű ruháját és ezüstös prémezésű mentécskéjét. Elszántan indult feléje s a szíve úgy dobogott, mintha nagy hőstettre készülődnék.

De, mikor hozzáért, csodálkozva vette észre a változást. Nem a serdülő fiatal leány támaszkodott a falhoz, hanem egy védtelen, magányos gyermek. Nagyon hasonló ahhoz, akit valamikor karjában emelt át ravattaltól az ágyig. Most is könnyek áztaták az arcát s most is olyan mélységes fájdalom tette meghatóvá, mint három esztendővel ezelőtt. S hogy kinyújtotta utána a kezét, nem a leány szemérmes húzódása, hanem a gyermek bizakodó érintése volt az, amit kapott.

— Búcsúzkodni szeretnék a háztól, de nem akarok úgy távozni, hogy a vendégséget zavarjam. Kis kisasszonyomat kérem, tolmácsolná tiszteletkésemet, ha ugyan megteszi.

Zsuzsanna nem tette, mintha nem ismerné az ifjút. Ránézett és fájdalmas ajkán mosoly röppent át:

— Itt bizony mindenki igen sajnálni fogja az ónodi kapitányt...

György maga sem tudta, mi mondatta vele:

— Már pedig itt én nem éreztem magam ónodi kapitánynak, hanem árva gyermeknek...

— Árva gyermeknek?

A leány közelebb húzódott. Ügy nézett Györgyre, mintha testvért talált volna benne.

— Úgy bizony, kisasszonykám. Itt énnékem újra eszembe jutott minden búbanatom, a magam nagy árvasága. Mert, mikor én először itt jártam, nagy szomorúság ült ebben a vén fészekben.

— Talán... Tán a temetésin volt itt az én édes jó anyámnak?

— Nem, — akkoron engem másfelé parancsolt a dolgom. Előbb jártam én itt öcsémmel, Zsigmonddal. S két kis madarat is fogtunk mi ebben a szomorú fészekben... Még most is érzem szívemen az én kis madárom pihegését.

Zsuzsanna pirosodni kezdett. Emlékek éledtek benne, amelyeket eddig sóba nem ismert. Most jelentkeztek az idő fátylát szétszaggatva s egyszerre tudta, hogy nem álmodta azt az éjszakát.

Egyre mélyebbre bajolt a feje. Mire György észrevette szándékát, púba ajka meg is pihent kezén. Könny is perdült szeméből az ifjú kézfejére.

— Mi az, amit akar Susánka asszony?

— Ha én nem álmodtam, akkor bizonyosan ki-gyelmed hozta el az én gyűrűmet Ónod várából. Mert azt én ott vesztettem el s az én szerelmes anyámasszony elhalálózását követő reggelen tanáltam ujjamon. Bizony mondom, majd szétszakadt fejem a nagy gondolkozásban. Mert az én hitem mindig mondta nékem, hogy nyitja van a csodának. Azt is tudom, földfeletti dolgokon úgysem szabad elménket forgatnunk. S mégis csak úgy véltem, az én szerelmes anyám könnyörült meg rajtam én nagy keservemben. Ő küldött jelt, hogy nem hagyott egyedül...

Rákóczy György szíve hangosakat dobbant. Jártában-keltében nem kerülhette el a főemberek kisasszony leányait. Sok helyen értésére adták már, hogy jó néven vennék, ha násznagyot küldene. De még soha nem talált leányt, aki ilyen világos értelemmel beszélt hozzá. Aki hitének ilyen erős bizonyosságát adta. Egyszerre fiatalabbnak érezte magát, mint a gyermekarcú, komoly leány:

— Bizony mondom kisasszony, fájt nékem, mikor megtudtam, milyen eredetét magyarázta gyűrűjének. Szerencsém, hogy mikor megtudtam,

csakhamar meg is nyugtatta lelkemet prédikátor uram, ki mint mondják, kisasszonyom oktatója.

— S mit mondott Máthé úr?

— Azt mondta énnékem, egyedül csak az irgalmas Isten tudja, mikor-merre vezeti tévelygő lelkünket? S ő ezt a csodát Istentől valónak tartja.

— Istentől valónak tartja!

— Susánka kisasszonyom. Nem kerülgetem a szót. Belátok a szívébe. Tudom, most lett még csak igazán árva. Hadd mondjam hát el, hogy én is árva vagyok. Anyámat nem is esmértem. Elhagyott engem már nagyságos apám is. S a mostohám, akinél jobba c senkinek sem kívánhatnék, szintazonképpen hűtlen lett hozzám. Mégcsak nem is maga gyermekiért, hanem vejiért. Mind a nemes atyafiak ránk rohantak, árva Bákóczy-iiúkra. Ki akarnak forgatni bennünket jussunkból. De én állok elébük. Nem egyet végleg lebírtam mán közülük. Azt mondják, én vagyok legerősebb a Rákóczyak nemzetségéből. S én mégis tudom: elhagyatott árva vagyok, aki senki emberfiához sem tartozik. Ma éjszaka úgy érzem: nincs is a világon senkije az árvának, hanem csak az, akit a könyörülő Isten csoda módon rendel melléje.

Zsuzsanna tágranyílt, gyermekszemekkel hallgatta a férfit, mintha prédikátor igéje hangzana. Még nem zendült szívében visszhangja a szavakból kisíró társkereső vágynak. Inkább úgy érezte, gyenge húga mellé kapott még egy testvért. Mint egyszer régen, most is átölelte György nyakát.

Az ifjú nem merte magához vonni a harmatgyenge testet. Csak két kezét fogta áhitattal, szelíden. Tudta, nem tarthat sokáig ilyen perc. De ő maga nem tudta volna még végét vetni.

A Bodrogon végigzuhant a lefeléjáró hold

sugarainak hídja. Az őszi éjszaka távoli hangokat küldött a rónaságról. Pásztortüzek villogtak s nagy, magányos csillagok pislogtak le a mélykék égből a pataki vár bástyáján egymáshoz menekült árvákra.

A VAGYON HÁBORÚJA

VIII.

A fehérre meszelt, földszintes ház alacsony ajtaján természetes asszony lépett ki. Hunyorogva nézett széjjel az őszi verőfényben, mintha elszokott volna a világosságtól.

Az udvaron tyúkok kapirgáltak. Büszke taréj ú kakas vezette őket. Ha jobb szemet talált, felkapta figyelmeztető hangját. Virrogott és sarkantyús lábával erélyesen rúgta a földet. De csak a fiatalabb tyúkokat engedte közel a zsákmányhoz. A sötétbóbítájú, koppadt mellű öreg tyúkokat elparancsolta maga elől.

Thelegdy Bora szoknyája mögött parányi kéz tűnt elő. Félrehúzta a sátorául szolgáló sötét posztót és kikukkantott a nagy világba két sötét gyermekszem. Halk ujjongás fakadt a pici ajkakon:

— Pipi... Pi-pi-pi...

Az asszony szívét előntötte a melegség, ölbekapta a kisfiút. Mohó csókokkal kezdte falni a parányi kezét, amely apró ujjaival egyre a szárnyasok felé integetett.

— Megmutassa neked ómama a pipit 1 Gyere, gyere kis huszárom, hadd lám, micsoda bátor legény vagy?

Vitte a kisfiút a kakas felé. A nagy, fehér állat sértődötten nézett a közeledőkre. Aztán haragosan felfújta magát. Méltóságteljes lépésekkel vezette más irányba seregét.

A gyermek édes kacagása felverte a nagy csendet. Bora asszony vele nevetett. Addig nevetett, míg szemét elfutotta a könny. Rásírta harmatát a pihés, szőke fejre, öklével törölgette, hogy hamarabb száradjon.

Későre járt már az idő s mégis melege volt a ferdéneső sugaraknak. De a nagyanya szíve aggódva szorult össze. Bekiáltott az alacsony ajtón:

— Zsuzsa! Zsuzsa lelkem! Hoznál vagy egy fiketőt a kisfiúnak!

Vánszorgó lépések halk nesze közeledett. Kendy Istvánnó beesett szeme szinte eltűnt keskeny arcában. Mintha valami titkos bánat rágta volna belsejét, felére aszott a fiatal teremtés. Fogai megnyúltak. Haja alig maradt. Senki nem hitte volna, hogy pár esztendővel ezelőtt boldog mátká volt, akit csaknem fejedelmi fénnel vitt el Erdélybe a kancellár.

— Nem jobb volna, ha bejönnének, édesanyám-asszony? Olyan éktelen hideg van idekint.

Rókamálás palástját összébb vonta magán. Az útravaló öltözet alatt még az otthoni kis ködmönkét is viselte. Mégis didergett s kék volt nemcsak kes.~kény ajka, de még a körme is.

Rákóczyné ajkán ott lebegett a szó, hogy szinte tavaszos meleget hazudik az ősz. De elhallgatta ezt is, mint elhallgatott sok minden mást, mióta Parnón lakott. Először is elparancsolta ajkáról a szemrehányást, mivel legszívesebben tetőtől-talpig beborította volna Kendy Istvánt, mikor először látta a nagy futás után leányát. Zsuzsa akkor olyan volt, mintha nem élt volna. Halott arcot keretezett elfénytelenedett, töredező haja... Ijesztő volt, hogy ez a halott mozgott és néha még szóra is nyitotta az ajkát. De az, amit mondott, még ijesztőbb volt. Úgy fordult ura felé, mint egy rabszolga. És Kendy

szinte személytelenül rendelkezett vele, mintha valami tárgyat utasítgatna.

Ezért maradt Parnón Thelegdy Bora. Esztendők óta egyebet sem tett, minthogy a halottat akarta feltámasztani. S mikor már úgy érezte, sikerül ez, újra meg újra vissza kellett adnia leányát az ismeretlen hatalomnak, ami fogva tartotta a lelkét.

Eleinte azt hitte Bora asszony, hogy a gyermekváró asszonyok kiszámíthatatlan elváltozása sanyargatja. Kétszeresen várta hát unokája születését. Mikor fiú lett, elmondhatatlan büszkeséggel mutatta oda vejének. De Kendy István csak az arcát fintorította. Ágyában üveges tekintettel várta Csapy Zsuzsa, mi lesz? Olyan volt a kép, mintha az ő pogány férfi elébe helyezte volna az aggódó öregszüle a gyermeket. Felveszi-e, vagy kitaszításra ítéli? A fiatal asszony arca legalább is ilyen titkos gondolatokat árulhatott volna el Thelegdy Borbálának.

De özvegy Rákóczyné akkor ezt még nem érezte. Ő csak azt látta, hogy egészséges, tömzsi fiút szült a vértelen asszony. Mintha maga érdeme volna, hogy erre sor került, de meg az apának is kedveskedni akarva, lágyan kérdezte a komor férfitől:

— Mi legyen a neve? István?

Elbiggyedt a férfi ajka:

— István?

Most nézett először az ágyban pihegő asszonyra. Fürkészve, borús tekintettel, mintha lelke mélyéig akarna látni. S az könnyörögve emelte feléje erőtlen kezét.

Bora asszony ezt sem látta, ő csak a gyermek nézéstelen szemében kereste a maga új világát. Gügyögte neki:

— Nem is István, Sándor lesz a lelkem...
Annak a nagy embernek a nevét adjuk néki, akit

máig is emleget Erdély. Kendy Sándor lesz ez, úgy-e virágom?

Megélénkült az ágy rabja. Tűz gyulladt ki a beesett arcon. Esengve, rimánkodva leste ura választ Zsuzsa;

— Hadd legyen Sándor... Kendy Sándor... Mit szól hozzá kigyelmed? Ugye, jó lesz így?

Egész szíve benne volt könyörgésében. De Kendy Istvánt nem lágyította meg. Gúnyosan nézett vissza az asszonyra s mielőtt az ajtót bevágta maga mögött, csak annyit mondott;

— Te tudod jobban, Kendy Sándor-e csakugyan, vagy más neve jobban megilletné?

Az asszony sikoltással akart könyörögni. De anyja gyanútlan boldogsága lefegyverezte. Hiszen valaki mégis csak örül, egész szívéből harsonázik a gyermek érkezésének. Hátha ez az öröm meglágyítja az apa szívét? Hátha ez a hit majd meghódítja a gyanakvó embert? S ő maga... Hátha ő maga is el békél lassanként és soha többet nem látja azt a befelé görbülő ujju kezét, ami egyszer kinyúlt utána, ott, Erdélyben?

Ha akkor megfordult volna Thelegdy Bora, ha elleste volna leánya vívódását, talán megenyhült volna az a beteg szív. Talán tudott volna beszélni Zsuzsa a szörnyű éjszakáról, ami számára nem hozott gyalázatot, csak örökös reszketős rémületet. Talán elmondta volna, hogy küldte el urát Báthory Gábor s hogyan akarta rabnői közé sorozni őt? S még arról is tudott volna beszélni, hogy férjét visszavezette a véletlen. Jókor ahhoz, hogy őt az aljas támadástól megmentse; de mégis nagyon későn, mert együtt találta a fejedelemmel. S azóta semmi nem tudta eloltani Kendy István gyanúját. Semmi nem hajlította sem asszonya, sem fia felé kemény szívét...

Három esztendő is eltelt azóta. De Zsuzsának

nem hozott tavaszt a virágfakadás és nem jelentett békességet a frissen esett hó. Ő megállt az időben. Ott maradt azon a napon vesztegelve, mikor az a szörnyűség történt. S nem látta, hogy nevelkedik kisfia. Nem érezte anyja aggódó szeretetét. Még ura közönnyé változó érzéseit sem tudta már figyelni. Éppen így elmosódott a Rákóczy-fiúk iránt érzett gyűlölete is. Tudta, még most is folyik a per, legalább is hallania kellett, hogy a pozsonyi diéta elé vitte Bora asszony az osztozkodás ügyét. De sejtelve sem volt azokról a nagy értékekről, amelyeket ez az áldatlan viszálykodás már eddig is a parnói házba hozott anyja számára. Azt sem tudta, hogy ezeket már mind elnyelte Kendy örökös nyugtalansága, sok utazása, a felkelések szervezése.

Zsuzsa csak a fiát figyelte. Reménykedve és rémülten figyelte. Hiszen nem a bűn gyermeke, hanem a legtisztább szerelemé, ami asszony szívében valaha élt. De úgy mondják, a gyermek ráüthet arra, akitől megrémült, vagy akire rácsodálkozott az anya... Jaj, mi lenne, ha egyszer Báthory Gábor vonásait ismerné fel az édes, gödrös arcban Kendy István?

Ma már sok mindent sejtett Thelegdy Bora. Ez magyarázta, hogy mindent megtett Kendy kedvéért. Pedig maga is érezte, milyen türelmesek, igaz lovakok a Rákóczy-fiúk. Hitt Györgynek és tudta, hogy nem akarja megkárosítani. Mégis meg kellett keményítenie a szívét véle szemben. Hiszen Kendy türelmetlensége egyre többet követelt. S az asszony már százszor visszahurcolkodott volna valamelyik Rákóczy-várba, ahol bőségben és illendő tiszteletben élhetett volna. De Zsuzsa hallani sem akart arról, hogy vele menjen. S itt nem hagyhatta, sem az élőhalottat, sem az ártatlan gyermeket... Mert soha nem érzett gyengédséggel szerette az anyátlan-apatlan kisfiút.

Ez a nagy csendesség is rá-ráült. Szeretett beszélni és nem volt kivel. A Szerencsről magával hozott öreg Jutkán kívül csak a beszédét még nem értő gyermeknek mondta el mondókáját. Mert Zsuzsa máskor is csak úgy hallgatott, mint most. Legfeljebb fázásról panaszkodott, vagy ura érkezését rettegte és sóvárogtat.

Most is csak a kis Kendy Sándor hallhatta az özvegy szavait:

— Thurzó uram majd csak tézzen valamit. Úgy-e, kis madárom, megsegít bennünket a nádor bácsi? Forgách uram, az új kassai kapitány is mellettünk leszen. Nem hiába testvére cardinális uramnak. Jön a sárosi osztály s akkor megládd, megszeret apád... Elhidd, mosolyogni fog a te szegény, jó anyád... Mert én mindent megírtam az instanciában. Elébe adtam a nádornak, hogy mindenütt való javaimból kirekesztettek az én jó fiaim, hogy sehun egy jobbággal sem bírok és teljességgel mindentől megfosztatván vagyok, mintha soha szemekkel is nem láttak volna engem.

Hirtelen maga is megérezte, mennyire nem igaz ez az állítás. Hiszen már minden Rákóczy-javadalomból megkapta a testámentomban ráhagyott részt. György nagylelkűsége nem is nagyon számolta, nem több-e az, amit Parnó felé indít útnak? Egyszerre eszébe jutott, mennyi gyöngédséggel vette körül mostoha fia. Kétszeresen nélkülözte most, hogy a megközelíthetetlen bálvány és a hullaszemű asszony között kellett élnie. De nem akart ellágyulni. Nem akart igazságos lenni. Csak hajtogatta magában azt, amit Kendy István szájába, tollára adott:

— Te tudod, kis fiam, hogy én mentem volna az osztályos egységre. A testámentomos urak megjelentek a limitáció. De az én mostohafiaim oda sem szagoltak. György uram csak azt izengeti most

is, hogy az én javamat kívánja szolgálni... Istennem, hát nem érti György, hogy az én javam az, ami a tied, én szegény kis árvám!

A gyermek visszakerült kakast kergető útjából. Bebújt Bora asszony szoknyarcucaiba. Itt húzta meg magát mindig, ha apja komor lépései mellette dübörögtek el. Ide menekült akkor is, ha anyja rémlátó szeme véletlenül rápillantott.

De most nem volt ilyen veszedelem. S a gyermek mégis felnyújtotta két kis kezét és ölbekéredzkedett.

Bora asszony úgy szorította szívére, mintha erőt akarna átsugároztatni magába az üde gyermektestből a további küzdelemre. Mert a ház előtt nagy hűhózással járművek álltak meg. Szíve szorongva repesett: talán Kendy érkezik, titokzatos utai valamelyikéről? Talán újra titkos vendégeket hoz magával, akik becsukják az ajtót még előtte is, mikor ország dolgában tárgyalnak? Vagy talán György jön?

Megdobbant a szíve, mint aki ritka örömtől alél. Hiába korholta, hiába adta világszájra mostoha fiai, magában mégis elismerte, hogy jók és igazak hozzá. S valami megbújt remény mégis élt benne, hogy egyszer minden rendbe jön... Valami történik s ő bevonulhat a zborói nagy házba, ahol tágasság van és nagy szolgálhad. Ahol ezüst- és aranykupák, fedeles poharak és egybejárók feles számban csillognak a pohárszékeken s ahol intését lesik a frájjok és inasok... Nem merte volna bevalani magának, mitől várja ezt a csodát? De mindig leste a hírt: nem történt-e valami baja Kendynek? Nem kívánta halálát, ilyenre még gondolni sem mert volna. De valahogy úgy érzte, valami nagy betegség, vagy valami nagy csapás talán mégis megfordítaná nyughatatlanságát és megülne otthonában, újra embermódra beszélne feleségével. S akkor ő

mehetne... Hiszen még ott van Sárosban minden jószága. Ha ma odamenne, készen várná minden, még ital- és ételnemű is külön van rakva az éléstárakban ... Ott a két díszruha, ott a sok szép ékszer, ahogy azt néki Rákóczy Zsigmond rendelte ...

A kisfiú most lefelé ragdalódzott. Már tudta, hogy nem apja érkezett. A lusta jobbágylegény szaladás nélkül ment a tárt kapu felé. És a kis Kendy Sándor már tudta, hogy apja elé rohanni szoktak a metsző szavától féltő szolgák.

A ház előtt hosszú sor terhes szekér állt meg. Be sem tudtak fordulni, úgy fel voltak púpozva, hogy a fordulásban felborulhattak volna. Nagy ponyvák dagadoztak a vastag kötelek alatt. Mintha durva paplanok lettek volna rárakva a szekerekre, eső ellen.

Bora asszony összecsapta a kezét. Ha most valami nagynevű vendég jön... Ha most újra egy csomó erdélyi úr érkezik... Bizony, szégyent vall a híres háziasszonyága...

De csak egy nagybajuszú jobbágy kászolódott le az első szekérről. Földszínű zekéjén megfeszült a tarisznya szíja. Harisnyás lába puhaszárú csizmában bújott el. Ostorát rácsavarta a nyélre. Botozva jött vele előre. Mikor a nagyasszonyt meglátta, meghajolt a térde. Megcsókolta a lila rázsaszoknya legszélét.

— Megjöttünk, nagyságos asszonyom. Szolgálunk kigyelmednek, illő alázattal.

Bora asszony hiába kereste emlékezetében az arcot. Sokezer jobbágy volt a Rákóczy-uradalmakban. Hogy onnan való, azt is csak úgy tudta, mert ép volt a ruhája, jól táplált a teste és mosolygós az ábrázata.

— Mi jót hoztál s honnan?

— Én bizony mindent, a sárosi várból, nagyságos asszonyom. Hét szekérrel jöttünk, de úgy meg-

van ez rakva valamennyi, hogy tizenhétnek is beillene... Hadd is szedelőzködjünk le, mert főtt a fejem egész úton, nem esik-e valami kár ebben a sok drágaságban?

Már akkor a parnói ház apraja-nagyja körül-sereglette a kocsikat. Csupa szájtató, léhűtő asszony és gyerek, akiken nem fogott Bora asszony három-esztendőös vezénykedése sem.

A kis Sándor ujjongva kapaszkodott a sáros kerékre. Bora asszony elrántotta onnan. Először volt türelmetlen ehhez a gyerekekhez:

— Jössz onnan? Bé akarod kenni ;magad sárral? Nem hallod, hogy abból az átkozott Sárosból jönnek?

Esztendőök óta követelt és sürgetett s most, mikor előtte dagadoztak holmijától a ponyvák, egész lelkében megrendült. Legszívesebben pofonütött volna valakit. De a kis Sándor olyan szeppenve nézett rá, a sárosi jobbágy olyan alázatosan süvegelte, fejet-térdet hajtva most is s a parnóiak olyan messze voltak tőle, hogy senkinek nem oszthatta ki azt, amit másnak szánt. Amit Kendynek szeretett volna adni, de hát az, ki tudja, merre jár?

Mérges vörösség lepte el még a nyakát is. Rákiabált a sárosi emberre:

— Hát az írás hun marad? Mér nem azon kezded, te mamlasz? Bizonyosan hoztál levelet a íamtól?

— Levelet bíz én egyet sem, nagyságos asszonyom ... Csak ezt a lajstromot adta ide nékem várnagy uram, hogy juttassam el kigyelmednek saját kezébe... Mert hogy erre vagyon felvezetve, minemű drágaságokat hoztunk. Másik írás meg ott maradt a kincses kamrában, hét zár alatt...

Elkapta az írást Bora asszony. Már nem tudott beszélni, csak nyelt nagyokat haragjában. Hát még ez is.. Se kíséző szó, se magyarázó írás... Csak a lajstrom ... Aminek párja a kincses kamarában maradt, hét zár alatt. Hogy soha le ne tagadhassa,

újra ne kérhesse javait Rákóczy fiaitól a nevelő anyjuk.

Hápogett. Széles arca szétterült a felümeg fodra felett. Parancsoló kezével csak intett a jobbagynak. Ő az azonnal indult. Kezdte bontani a ponyva köteleit. ímmel-ámmal, inkább csak kíváncsiságból szegődtek hozzá a parnóiak. De nem Is ment igazán a munka, míg a többi szekérről le nem ugráltak a sárosi kocsisok.

Hanem aztán akkor egyszeribe tele lett az udvar. Szőnyegek és tükrök, bútorok és ládák, nagy zsákok és italneműekkel telt hordók halmozódtak az udvaron. A kis Sándor ujjongva szaladt málnától málháig. Itt egy ékszeres szekrény zárját feszegette, ott belekóstolt egy lekváros bödönbe. A nyárutó fehérszájai rátapadtak az udvarra rakott holmira. Össze szőtték-fonták őket az enyészet fehér szálaival és a halványkék ég alatt elenyészően nyomorúságos, kopott és ványadt volt mindaz, ami voltaképpen drágaságokat rejtegetett.

Bora asszony tehetetlen dühében rúgott egyet az egyik hordón. Meglazult az abroncs a kegyetlen úton s egyszerre szétestek a dongák. De nem bor dőlt közülük a báméskodók elé, hanem egy halom könyv. Disznóbőr fedelükből kifordulva terültek széjjel a pergament lapok. Károlyi Gáspár bibliája úgy kitérült, mintha inteni akarta volna a haragvót. De Bora asszony csak azt látta, hogy mindent, a legapróbb portékát is utána küldték. S fülébe hatolt minden szó, amit a főkocsis magyarázott a parnóiaknak:

— Zemplén vármegye gyűlésén mondta meg a két úr, hogy mindent elküldenek, merthogy Sáros várában tűz is elemészthetné a javakat s akkor mind ez ország-világ arra vélné, meg akarták károsítani a mi kegyelmes asszonyunkat. Mán pedig az úrfiaktól idegen minden ilyen gonosz szándék...

Hivatalos emberek előtt rakodtunk, szerbé-számba vettek mindeneket... Elhoztuk mink még a macska vackát is a sárosi várbul, akin valamikor az isztambuli cicák lakoztak volt.

Még jobban fellángolt Bora asszony dübe. Csak befordult a házba. Hagyta, hogy a cselédség húzzon-vonjon mindent maga után. Letették jól-rosszul, mit hova lehetett. S az asszony úgy érezte, hogy ez a becsben tartott, óvott holmi ügyis vándorolni kezd majd. Kendy István lassanként kezét tesz mindenre. Az övé lesz a sok ékszer, a drága olvasók, a misemondó ruhák és szőnyegek, övé lesz az ékes metszett velencei tükrök garmada éppen úgy, mint a díszruhák ékköve... Megy majd ez is a többi után. Eszem-izsomra, amit még csak nem is jókedv követel, hanem örökös lázadás és szövetkezés . . . Nem jut ebből tán még egy gyűrű sem szegény Csapy Zsuzsának s legfeljebb a sztambuli cicák vacska árva Kendy Sándorkának ...

Rázta a hideg, mint a leányát. Mert most igazán becsukódott előtte nagy döngéssel az utolsó Rákóczyvár kapuja is. Nincs már sehol semmi, ami az ő fejedelemasszonyosságát keretezte. Ide pedig hiába kerül. Megy ez is a semmibe... Nem is szeretett arra gondolni, hogy még valami kis része van a sárosi vagyonból. Úgy tekintette ezt, mint az utolsót, amit még megmenthet unokájának.

Leste, mikor jön veje. Addig is igyekezett mindent úgy elrakni, hogy ne tűnjön szem elé. De a zemplénmegyei gyűlés híre hamar szétfutott az országban. Mikor Báthory Gábor halála hírért szét-yítotték a hírnökök, Kendy nemcsak ennek örült. Az is éltette, hogy lesz pénz az újabb bajszerzésre is. Mert neki éppen úgy ellenére volt Bethlen Gábor, mint a többi erdélyi fejedelem.

Azaz... annyira talán mégsem. Mert, mikor örömtől ragyogó arccal felesége ágyasházának ajta-

ját belökte, olyan diadalt sugárzott fekete szeme, amelyet Zsuzsa még soha nem látott. Dőlt a szó ajkáról, mintha nem büntette volna némasággal az asszonyt anyyi éven át:

— Na, oda a bálvány. Úgy élt, mint a kutya, úgy is döglött meg, mint az utolsó kóborkutya! Árokba vészett el, temetetlen fekszik...

Rákiáltott az asszonyra, aki úgy ült fel, keblén összefogva hálóruháját, mint akit koporsóból rántott ki az utolsó ítélet harsonája.

— Mit bámulsz annyira! Sírj hát! Sírj! Most van már mér sírnod, nem eddigelé! Úgy teszel, mintha nem tudnád, kinek az elmúlását hirdetem? Úgy nézel rám, mintha soha be nem mocskolt volna az átkozott keze!

Közelebb lépett az ágyhoz. Ráhajolt az alélldozó asszonyra. Úgy sziszegte fülébe:

— Báthory Gábris meghalt. Érted! Oda a szép, a híres, a lator!

Az asszony megkapaszkodott az ágy szélében. Szemében nemcsak az értelem, hanem az öröm fénye is megvillant. Úgy nézett urára, mint aki még egyszer megpróbálja védelmezni magát:

— Én ugyan meg nem siratom... Hiszen nékem hóhérom volt. Engem ő ölt meg, kigyelmed kezével, kigyelmed szájával. Pedig higgye el nékem, szerelmetes uram, tiszta az én testem-lelkem ötóle!

Még ült, de szeme már nem sugárzott sem örömet, sem rimánkodást. Lecsukódtak a fáradt pillák, mintha anyyi év örökös virrasztásában kimerültek volna. Lassan elbékült Zsuzsa halvány arca. S míg urala fürkészve, gondolatát kutatva nézte változó arcát, lassan előrebukott a kopasz fej. Ráesett a vértelen ajak Kendy István izmos, könyörtelen kezére. A kézre, amely elfelejtette a simogatást és már csak fenyegetni tudott...

A férfi jeges érintést érzett. Iszonyodva emelte fel az asszonyt. S akkor látta, hogy holtat ölel át.

Búgó jajdulás harsant a szobában. Végigfektette Csapy Zsuzsát kórágán Kendy István. Ráborult és rettentő, férfisirással panaszolta kettőjük szerencsétlenségét.

Az ordító önvád felverte a házat. Rohant leánya szobájába Bora asszony. Szoknyája ráncai közé bújva botorkált a kis Sándor. Mikor az ágyon szendegő halottat meglátta, nem fakadt könny az anya szeméből. Veje irtózatos tusája rendítette meg. S maga sem tudta, mi vezette a férfihoz. Kezére tévedt a keze s az anya mélységes részvétével mondta neki:

— Csapy Zsuzsa soha nem szeretett mást, mint kigyelmedet, fiamuram... És ez a kis árva kigyelmed szemével néz a világba... Hát még soha nem látta? Olyan ennek minden porcikája, mint kigyelmed... Még a kis körme vágása is olyan.

Eszelősen nézett körül a férfi. Mikor a szoknyaráncok közül kibújó gyermeket meglátta, a szomszédhozok epedésével vonta magához. Magasra emelte, mintha a lezárt szemű asszonynak mutatná:

— Gyere, kis árvám... Ne félj, kis árvám. Nem bánt téged többet ez a te rossz apád. Soha nem bánt téged a te apád ...

Bora asszony felzokogott. Évek óta várt szó hangzott itt el a halott mellett. S mintha a magasságok felé szálló lélek meghallotta volna az avatást. Egy pillanatra visszatért a hűlő testbe. Mosoly fakadt Zsuzsa örökké mosolytalan ajkán ...

Az anya úgy nézte, mint az üdvözültek. S mikor a gyermeket Kendy az ágyhoz hozta, hálás szívvel fordult a kínzó és mégis üdvösséget adó férfi felé:

— Ha kigyelmed akarja ... Ha jónak látja ... Majd megmondja, mit írjunk... Mit kell még követelnünk a Rákóczy-fiúktól...

Még ez sem térítette el Kendy István bánatát. Simogatta felesége merevülő arcát s úgy suttogetta neki, mint aki most már mindent lát:

— Hogy én nem hittem néked ... Hogy engem úgy megboszorkányozott valaki... Pedig te jó voltál. Tiszta voltál... Én hívem voltál... Mindhalálig ...

S egyszerre kitört belőle vad természetének minden ereje. Talpra szökött. Felfenyegetett az égre. Aztán meggondolta a dolgot. Toporzékolni kezdett maga körül, mintha a pokolban akarna utolsót rúgni valakin:

— Ha mindent meg is bocsáthat az a könyörülő Isten, ezt az egyet soha meg ne bocsássa néked, Báthory Gábris!

IX.

— Én Erdély ellen pártot nem üthetek. Vérszerint való kötelék fűz hozzá édesanyámasszony után. Meg azért sem, mert olyan emberek fűjják Bethlen ellen a követ, mint Dóczy, Balassa, meg az a minden jót megrontó Kendy István.

Rákóczy Györgyöt megindította feltörő haragja. Szokás ellenére felugrott a tanácskozástól és döngő lépésekkel kezdte róni a kassai kapitány palotáját. A pádimentumot burkoló fekete alapú téglákon megrepesztett lépése alatt a máz, felpattogzott a mozaikok felülete.

Forgách végighúzta középső ujját orra nyergén. Mutató és gyűrűs ujjá szakállát szántotta arca alsó felén. Olyan elmélyedve ismételte egymásután tízszer is ezt a mozdulatot, mintha ez lenne legfőbb foglalatossága. Közben szúrós szemmel figyelte az ifjút. Felcsavarta az eszét, hogy valamiképpen törbe csalja. De hangja atyai maradt.

— Kigyelmed, öcsémuram mindétig panaszolja, ha valamelyik javadalma alatt táborba szállunk.

Pedig igenis nehéz kikerülgetni a táborozást úgy, hogy Rákóczy-jószágot ne rongáljon a had. Múlt években is mindenkor feljajdult, ha Szerencs alatt tábort ütöttünk. Mán pedig az olyan hely, ahová mindenkoron ország oltalmára való táborok szálltak s onnan vigyáztak. Ha pedig vigyáznak szegény Magyarországra, vigyáznak jó uraim nagy sok jószágára is... Illendő hát, hogy részük legyen a vigyázásban ...

György megfordult. Indulatosan ütött az asztalra:

— Hát ebben nem lesz részem! Mert én hadat sem Homonnay, sem Dóczy keze alá nem adok!

— Ki mondta azt úrecsémnek, hogy Homonnay, avagy Dóczy vezetné a hadat? Az országé a had, az ország rendeli élére a vezért... Vagyis jobban mondva azt, aki ő felsége képébein kormányozza az országot. Thurzó nádor ellen pedig csak nem hozhatja vádul, hogy nem lenne jó hajlandósággal a Rákóczyak iránt?

Leskelődve nézett most már homlokáról induló ujjai közül a kiegyenesedő ifjúra. De Rákóczy György már észrevette, hová akarják vezetni? Mintha jeges vízbe ugrott volna, megjőzanodott. Szemében kialudt a lobogás. Hűvös és kimért lett, mint aki hirtelen' meglátja a csapdát.

— Soha nem vontam kétségbe nádor uram jó indulatját. Még olyankor sem, mikor másokra hallgatván, nem látta meg az én igazságomat.

Forgách köhintett. Jól tudta, volt oka Rákóczy-nak erre a kijelentésre. Hiszen sem mostohájával, sem a Mágóchyval folytatott perében nem tapasztalhatott különösebb kedvezést.

Mégis arra törekedett, hogy vagy megfogja az ifjú hűségét a maga pártja számára, vagy tört veszen neki s végzetes kijelentésre bírja. Tovább folytatta a támadást.

— Nehéz ám a nádor helyzete is. Néki is sokfelé kell tekintenie. De nem panaszkodhatik úrócsém. Korához képest ugyanis nagy becsben áll az udvar előtt. Nem elég az ónodi kapitányság, már meg úgy hallom, útban van az étekfogói tisztség is kigyelmed számára.

— Ha ő felsége megadja, nagy köszönettel fogadom. De nem tudom, mikor szolgálhatnám én az udvarnál ő felségét. Hiszen engem az én életem örökös hánykódtatásra kárhozzat.

Valami nagy levertséget látott az ifjú arcán Forgách. Pillanatra meg is sajnálta, mert ismerte és meg is becsülte a minden tettében megnyilvánuló szokatlan határozottságát. De most még egyre a magasabb érdekeket kellett tekintenie. S még egy próbát megkockáztatott.

— Már pedig az udvarnál jó forgolódnuk a nemes uraknak. Kigyelmednek meg legkivált. Még megtörténhetik, hogy öccse ura elhalássza kigyelmed elől a vastagabb stallumokat. Mán pedig az nem lenne illendő. Ámbátor...

Most lekönyökölt. Mintha fejét fájlalna, tenyerébe ejtette homlokát. De szúrós szeme pillanatra sem tévesztette az ifjú arcának változásait.

György már újra ült a bőrrel bevont székben, ahová a beszélgetés kezdetén Forgách invitálta. Mintha érezte volna a cselezést, nyugodtan, szemrebbenés nélkül állta a másik rejtett nézését:

— Ámbátor annak, aki konvertál, mindenkor nagyobb stallum dukál, mint annak, aki megmarad az eretnekek között.

— Nem tudom, hogy Pál ecsém konvertált volna? ... Nem tudósított még róla.

— Azt meghiszem... Hehehe... Meghiszem, hogy nem nagyon iparkodik ökelme bátyjaurát tudósítani, mikor tudja, milyen hitbuzgó kigyelmed. Híre jár ott is, hogy mindenüvé viszi magával az udvari

papot. Hogy soha nem mulaszt buzgólkodást, meg igen bújja Károlyi uram bibliáját is...

— Nem Károlyi uramé az a biblia, hanem a magasságos Istené.

György felállt. Meghajtott fővel folytatta:

— Ha ez vétkem a világ szeme előtt, örömmel vállalom.

— Véteknek nem mondtam. Csak éppen képzelem, milyen nagy háborgást érez kigyelmed Pál úr fordulásán.

— Nem érzek háborgást. Ha ecsém békességet tanál a katolikus confessióban, legyen neki az ő hite szerint. A Rákóczyak soha nem háborgatták a mások confessióját. Rákóczy Zsigmond úr is békességben élt Thelegdy Bora asszonnyal s az igaz orthodoxa religió, melyet közönségesen calviniának szoktunk nevezni, úgy tanította, hogy megfért a pápista pap is a mi prédikátorunk mellett mind Zborón, mind Szerencsen, de még Gyulafej érváron is.

Hangot változtatott Forgách Zsigmond. Még kezét is levette szeméről s egész tisztos szakállal keretezett arca, ráncos, öreg homloka, hozzáalakult ájtatosan felfelé forduló szeméhez.

— Bizony, ha így van, nincs messze az idő, hogy kigyelmednek is örvendezhet az egy igaz anyaszentegyház. Mert megvilágítja az Isten az elméjét és bevezeti az igaz hitűek közé, hogy az angyalok minden seregei örvendezzenek megtérésén.

Újra felállt Rákóczy György. Meghajtolt az öregember előtt. De a tiszteletadásban volt egy cseppnyi gúny is:

— Ne akarjon a térítők közé szegődni, nagy jó uram... Elvégzi azt tisztelt bátyjaura, a cardinális, ha meg még ő sem boldogul, Pázmány úr... Be meg mink nem is azért ültünk itt össze, hogy az én lelki üdvösségemet elébbvigyük, hanem az ország dolgában. Abban pedig én csak úgy nem

mondok mást, mint a confessió dolgában: megvárom, mívégre jár Betlehem uram. Addig én elene nem megyek, míg az ország iránt rossz szándékát nem tapasztalom.

— Igaz volna hát, amit hallottam? Azt rebesgetik némelyek, háztűznézőbe járt kigyelmed Erdélyben... Hogy Betlehem István úrnak eladója vagy.

— Van-é, nincs-é, én bizony nem tudom. De én Erdélyben nem évvégre jártam. Anyám után járó jószágaimat néztem fel.

— Persze, persze... Hiszen ott is van privátum. Ezért nem értem hát, mért fáj olyan nagyon, ha itt-ott kárt vall az ország javáért. Ha Tárcáihoz szállok, ott is káros kigyelmednek. Ha Zomborhoz megyünk, ott is. Pedig annyi az uradalma, hogy szeri-számát sem tudja. Még megérjük, fukar lesz kigyelmed, ifjú ember létire...

— Fukar én nem leszek. Amit az ország java tőlem kíván, én azt mindenkoron megadom. De Betlehem ellen pártot nem ütök. Már csak azért sem, mert nagy hamar rendet teremtett önagysága Erdélyben. Hogy híreitek a török-tatár hadak pusztítását, aztán semmi sem volt igaz belőle ...

— Na csak várjuk a végét. Eladta már Erdélyt a töröknek, végképpen. Most majd még Magyarországot is eladja. Hírül hozták nékem, hogy örökre felajánlotta magát a török hűséges szolgájának. Az athnáméért saját test vér öccsét küldte a portára... Ugyanazon István urat, aki kigyelmed apósa szeretne lenni.

Másodszor is hozzávágta hát a nőülési tervet. György még csak el sem mosolyodott. De szívében valami különös tiltakozás ébredt. S magában megfogadta, hogy soha nem köti világ szájára, ha ilyen szándék fakad a szívében.

Csak legyintett hát.

— Tudom, mi jön még. Hogy Báthory Gábrist is ő ölette meg. Ugyanazon Kendy hírellel ezt, akinek olyan nagy hamarsággal visszaadta minden javát. Már pedig Betlehem erre a vádra is megfelelt a medgyesi gyűlésen. Elvették méltó büntetésüket az orvgyilkosok. Ha ő bégázta volna fel őket, pártjukra is állt volna!

— Könnyen hívő gyermek még kigyelmed, Rákóczy uram. Hátha azért nem fogta pártjukat, hogy tisztázza magát?

— Lehet, én még gyermek vagyok. De nem mondhatok mást. Király ő felsége fejedelmül ismerte el Betlehem urat. Ki vagyok én, hogy ő felsége akarójával szembekerüljek?

Nagyot nyelt az öregember. Most ő ugrott fel asztala mellől. Átkerült a fiatalember mellé. Vállára tette kezét s most csakugyan apai volt a hangja:

— Az okosság azt diktálja, ne végyen mindent szájára az ember, aminek tudója. De most én mégis mondanék valamit. Mátyás király alkudozik ugyan Betlehem Gábrissal, de a bécsi érsek, Kicsi uram már az új fejedelmet is kiválasztotta Homonnay uram képiben. Homonnay uram pedig mégis csak sógora kigyelmednek. Ha most mellé áll, bizonyosan hálálni fogja hűségét.

— Hálálta már az öccse apánk jóságát hosszadalmas perekkal, javaink veszélyeztetésével. Nem kérek én az ő hálájából. Csak maradjon ökelme Srebán Raduly barátja, úgyis együtt fondorkodnak a bécsi udvarnál. Én meg megyek haza. Megerősítem a várait és soha ki sem mozdulok belőlük, csak akkor, ha dúlásra indul ellene valaki. De akkor elverem a port, akárhonnán jöjjön is a támadás.

Az öreg Forgách az ablakhoz lépett. Hosszú szakállába fojtotta szitkozódását. De akárhogy ellene szegült, mégis tetszett neki a fiatal ember szívós-

sága. Nem szakíthatott vele. Csak félretette, jobb időkre.

Elnézett Kassa alatta elterülő képén. A kakasos templom levegőbe fúródó csúcsa mellett apró házak emelkedtek. A kőfalon kívül már új városrészek keletkeztek a síkság felé. Háttérben pedig a kassai hegyeket mutogatta az ősziösen halvány égre festve a tisztalevegő. Forgách Zsigmond mégis úgy érezte, szűk neki ez a város. Szűk Felsőmagyarország is, amelynek már négy esztendeje kapitánya volt. Többre, nagyobbra vágyott volna. Úgy érezte, az egész ország sorsát kellene intéznie, akkor nem alkudozna éretlen fiúkkal, váracsák kapitányával, hanem rendelkezne, mint nádorhoz illő. De a nádori szókben még Thurzó ült. Szó, ami szó, Thurzó sem akar mást, mint ez a fiú. ő sem pártolja sem Homonnayt, sem Kendyt. Ezt megveti a hitszegései miatt, Homonnaytól meg fél, mert türelmetlen és kötekedő természetű. Ha meggondolja, bizony ő maga sem szívesen látna ilyen fejedelmet Erdélyben ...

De, hogy ez a fiú ennyi bölcseséggel védekezik!

Megfordult és maga mellé intette Györgyöt. Elhagyta az ónodi kapitánynak kijáró titulust. Most már csak az öreg barát hangját vette elő:

— Látod-ó ecsém, milyen szép ez a város? S még milyen szépséges szép, ami mögötte van. Aki itt gyökeret ver, ura nemcsak Kassának, hanem egész Felsőmagyarországnak. S ha Isten ő szeutfelése engem elszólít erről a helyről, én ilyen utódot szeretnék erre a helyre, mint te vagy. Dehát akkor egyben-másban meg kellene változnod.

György kihallotta az atyai szavakból is a csábítást. De érezte azt is, hogy most nemcsak az udvar embere beszél, hanem atyjának régi híve is. Nem is akart ő ujjat húzni a felsőmagyarországi kapitánnyal. Változott hangon mondta hát:

— Attól az Isten megőrizze ez országot, hogy

kigyelmed innen elmenjen, hacsak nem magasabbra menne ... Mert úgy hallom, Thurzó uram beteges ...

Megélénkült az öregember arca. Kapott a szón, de nem akarta elárulni. Csak legyintett hát.

— Hol leszek én akkorára, mire ökelme megtér őseihez. De, ha a kifürkészhetetlen isteni akarat úgy hozná, hogy mégis előttem menjen, meg ha feleséges uram királyom és az ország népe megtisztelne, én tudnám, kit ajánljak Kassa kapitányává. Csak azt a házassági el ne hamarkodd, fiam. Csak már legalább ebben az egyben kérj tanácsot tapasztalt emberektől! Mert, ha teszem azt, katolikus nőszeméllyel gyűrűznéd el magad, ennyi jó embereddél a hátad mögött sokra vihetnéd ...

György megint *úgy* érezte, egész életére akarnának gúzst vetni. Újra csak azt tette hát, amit eddig mindig, ha házasságot akartak közvetíteni. Visszahúzódott, mintha csigaház volna ez a terület, ahova senkit sem engedhet be azon az egyen kívül, akit választani fog. Mert az árvaság érzése ilyenkor lepte meg legjobban. S magányos éjszakáin sokszor elgondolta, hogy ha még feleség helyett is csak érdektársat vesz maga mellé, örökre egyedül marad. Pedig egyre sürgetőbben vágyott társ után, Valaki után, akivel úgy beszélhessen, mintha magában beszélne, hangos fennszóval. Olyan valakit keresett öntudatlanul és tudatosan, akinek megmutathat minden érzését, mint Istennek s aki éppen úgy megérti és megsegíti, mint Isten eddig tette.

Még nem fűződött alakhoz a vágya, csak néha jutott eszébe, milyen bizalommal bujt meg mellén egy pici leány s milyen értelmesen világított a serdülő Lorántfy Zsuzsanna magas homloka a holdvilágos pataki bástyán... De ez a két emlék mindig visszajárt, ha elébe vezették a tündökletes ruhájú hajadonokat, ha észrevette az anyák kínálkozó buzgóságát, vagy az apák nagy kerteléssel felajánlott

szolgálatait. A kisasszonyokkal alig törődött. Ha megkérdték volna, melyiket tartja legkülönbnek, még válaszolni sem tudott volna. Egyformák voltak az ő szemébün mindannyian. Mind egyformák abban, hogy két szó után ugyanazt mondták, mint a többi. Sem elméjüket, sem testüket soha nem kívánta társává tenni.

Forgách Zsigmond választ várt. Meggybársony dolmányán forgatta a gránátos gombokat. Kémlelto az ifjú arcát, de nem találta meg, amit keresett. Nem bíborosodott el a rajtakapottság miatt. S nem volt boldog sem, mint aki végre beszélhet terveiről. György csak annyit mondott:

— Házasságra én nem gondolok, míg magamé-
nak nem tudom, amim van. Míg vége nem lesz en-
nek az áldatlan peresedésnek.

Forgách tudta, mire céloz. Kendy újra felbőszítette Thelegdy Borát. S most, hogy árva unokájá-
nak igyekezett a maga módján jó apja lenni, min-
dent elérhetett Kendy az özvegnél.

Most is lapult instanciás levél Forgách Zsig-
mond asztalán a nagy pecsételő gyűrű alatt. Hosszú
perre volt kilátás, mert most már olyat követelt
Bora asszony, amihez nem volt joga. De Kendy
miatt nem lehetett elutasítani. Nem adhatott ígéret-
tet a főkapitány Györgynek.

— Majd csak megegyeztek mostoháddal, fiam.
Mindenkor hangoztatja, hogy jó szívvel van hoz-
zátok.

— Lehet is, Kétszeresét kapta már eddig annak,
amit atyánk urunk hagyakozott nékie. De még ez
sem elég Kendy Istvánnak. Hátha majd az egész
Rákóczy-vagyontra foga fajul? Még akkor sem
merne talán néki senki ellentmondani, mert félnek a
nagy szájától.

— Én ugyan nem félek, fiam. De a békesség ked-
véért mindenkit meghallgatok. Egyezkedjete anyá-

tokkal, hiszen árvának akar örökséget. Nagyon megrokkant ő kigyelme, mióta utolszor láttam. Alig esmértem meg, mikor lekászolódott a rozszant kocsi-járól.

— Járhatna hintóban is, ha akarna. Még az unokája is élhetne véle együtt, nagy bőségben. De Kendy fondorkodásaira nem szerzett vagyont egyetlen Rákóczy sem.

Az öregember ravasz szeme hunyorogva tért ki a fiú nézése elől. Arra gondolt, hogy már eddig is éppen eleget szereztek Kendynek a Rákóczyak. S valami kaján élvezettel gondolta végig azt is, hogy voltaképpen minden Bora asszonynak juttatott garas maguk ellen forduló fegyver, hiszen György és Kendy egyazon táborban soha nem lehetnek. De nem szólt. Csak még egyszer kimutatott Kassa képére, mintha felkínálná.

György kinézett az ablakon. Ügy olvasott az öreg ember csavaros agyában, mint egy nyitott könyvben. De tiszteletudása nem engedte, hogy szemébe nevessen. Csak a benső hangra figyelt, ami eddig irányította. S ez a benső hang nem tiltotta attól, hogy megértse az öreg ember ajánlatát. Meghajolt előtte és az ajtó felé hátrált:

— Ha Isten nekem szánta, nagy jó uram méltónak ítél rá, majd eljön ennek is az ideje...

De Zsigmond úrnak még volt mondanivalója. Utánasiétt Györgynek s az ajtó előtt megfogta a kezét, mielőtt kiengedte volna az ajtónállók közé:

— Ha mégis meggondolnád a dolgot, új esztendő után megmondhatod. Lorántfy Mihály úr végtisztességén úgyis találkozunk.

Most az egyszer nem figyelte a ravaszkodó öreg a fiatal arcot. Pedig most láthatott volna valamit, ami figyelmeztető lehetett volna. Mert a világos szem-pár elborult. Olyan ütést érzett mellében a fiatal-ember, mint mikor apja halálát tudtára adták. A

törékeny gyermekre gondolt, aki lakadalmi díszben is árvának látszott, akit kétszer látott nagy szomorúság felhőjébe burkolva s akit most a legnagyobb csapás is megtalált. Ha még Mihály úr is elment, akkor igazán örökre árva Lorántfy Zsuzsanna.

Az öreg most már vénember módjára csámcsogva adott még egy kis ráadást. Hunyorgó szemével György felé vágott:

— Na, ez a temetés nem lesz valami nagyon búbánatos. A keserves özvegy hamar megvigasztalódik. Ha ugyan addigra úgy nem téssen, mint Dersfy Orsolya. Mert azt mondják, mán a házasság előtt igen szívelte Héderváry uramat. Csak a nagy vagyon miatt kellett néki jobban az öreg Mihály bácsi... Egy-két kupa bor mellett ott sok jó hírt hallhatunk, sok ember színét kivallathatjuk...

György undorodást érzett a torkában. Látnia kellett, hogy lakodalmak és temetések máskor is szálak szövögetésére szolgáltak. Gyanútlanul találkozhattak itt a halott szemfedőjének védelmében olyanok, akik máskor nem nyújthattak egymásnak kezét a figyelők miatt. De elviselhetetlen gondolat volt, hogy azon a temetésen is így lesz, amelyiken Lórántfy Zsuzsanna lesz a főkeserves!

X.

Míg Kassáról kifelé lovagolt, arra eszmélt rá, hogy búcsúzás nélkül hagyta el a nagy urat. De most ezzel sem törődött. Nekivágott az országútnak s bár dolga Ónodra vitte volna, mégis letért tervezett útjáról. A Hernád kanyargásain átgázolt. Csatlósai fejcsóválva követték. Kékedig egy huzamban vágatott. Csak ott kért másik lovat, magának frissítőt a kékeddi kastélyban. Aztán hajrá, újra, Telkibánya felé.

Mikor Kassáról elindult, még csak lágy pelyhek-

ben hullott fejére a hó. Ráró gőzölgése, meg a saját testének melege hamar elolvasztotta. A Hernádon is átgázolhatott, — csak itt-ott töredezett még a vékony jégkéreg a ló lába alatt. De Telkibányán már foga volt a télnek. A hó erős, kemény szemekben hullott szakadatlan. Elfedte a Király kútját, belepte a rengetegeket. Rárakódott az országútra, hogy kétszer is rátalált a saját nyomára, mikor utat veszve körben járt. De György nem törődött a megsokasodott úttal. Mintha világosság gyúlt volna újra a szívében, látni kezdte a célt. S ez a cél egy vékony, bánatos gyermekleány volt, akit úgy elrejtett a bánat, hogy csak sejtette: milyen is volt a pataki bástya védelmében meghúzódott kisleány arca. Csak nagy, szomorú szemeit látta s azt tudta, hogy gyenge, vékony, védelemre szoruló. Még ma is jobban emlékezett a ravatal mellett zokogó kicsire, mint a serdülő leánykára. S mégis ment feléje, leküzdhetetlen akarással, aminek hiába akart gátat vetni a tél, a szél, a hó.

Mikor Patak hatalmas tömege átsejtetődött a havazáson, úgy körülvette az éjszaka, hogy nem látott mást, mint a bástyáról megcsillanó őrtüzeket. A hó már kavargott. A pelyhek szinte jégzilánkokká válva csípték, vágták az arcát. Haja nedvesen tapadt nyakára s nyusztos mentéjén úgy megrakódott, mintha meg akarná terhelni. Kucsmáján meghajolt a kerecsentoll, s kétszeresre nőtt a prémezés. öreg emberré mesterkedte a tél az ifjú lovagot. S a prédikátor először nem ismerte meg a látogatót.

Sepsi Laczkó éppen a ravataltól jött. Virrasztástól kimerült szeme megvörösödött. Le akart pihenni, hogy hajnalig felerősítse magát a reggeli istentiszteletre, mikor káplánja jelentette, hogy egy úr mindenáron vele akar beszélni.

A prédikátorról lefoszlott a fáradság. Azt hitte, Mihály úrnak valami régi tisztelője kér bebocsájtást a késő órában. Azonnal készen lett volna, hogy az

örök álmát megkezdett alvóhoz vezesse. De György csak leroskadt egy székbe.

— Ne háborgassuk a halottat, prédikátor uram. Más okért jöttem volna én. Nem tudja-e kigyelmed, mi lesz az árvával?

— Árvával? Nemcsak egy árva van, nagy jó uram. Hárman vannak az árvák. Kata asszonynak is vagyon immár egy leánykája... Meg osztán Zsuzsanna, meg Mária kisasszonyok, Kamarás Borbála asszonyomtól...

György annyira csak az eggyel törődött, hogy már régen el is felejtette azt a másik, szájalmas gyermeket. De most rá is felterítette oltalmát:

— Árva csak ez a kettő, — a kicsinek ott az anyja. Az még nem is érzi úgy az árvaságot, mint emezek. Ne haragudjon prédikátor uram, hogy újra kérdezem: mit végzett Mihály úr a kisasszonyokról? Vagy nem volt ideje hagyakozni?

— Megtette azt ő kigyelme idejében. Bakos János uramat rendelte gyámul. De bizony nagy gond ez mindnyájunknak, mi lesz ezekkel az árvákkal? Hiszen tudja kapitány uram, hogy szokott ez lenni?

Gúnyos mosolygás suhant át György arcán. Kétszer is ráütött karosszéke bőrrel bevont karjára.

— Ha valaki, én aztán tudom. Éppen azért jöttem volna, hogy előzködjünk. Ha valamiben segíthetnék, én kijártam az iskolát. Meg aztán ajánlhatnám az én jó segítségemet, Balogh György prókátor uramat. Az kiismeri magát minden cselszövényben. Ha résen nem lesznek jó uraimék, mindenükből kiforgatják az árvákat.

A prédikátor nagy lépésekkel járta szobáját. Néha maga is megijedt a nagy visszhang kongásától. De aztán ráeszmélt arra is, hogy a pataki várban nem hangzik messze a hang. öles falak választják el egymástól a boltozatos helyiségeket és belefáradhat az, aki egyik részéből a másikba akarna átmenni.

— Milyen jól tudja, nagy jó uram... Mán ia fenekedik az árvákra a Zeleméri-, meg a Dobó-atyafiság. Ügy hírlík, még a várban sem hagyják meg őket. Mán pedig szegény kis Zsuzsannának az lesz a legnagyobb átok, ha még innen is vándorolnia kell. Mert hogy igen nagyon szereti a lelkem ezt a várat. Azt mondja, neki mesélni szokott minden fal. ő jobban tidja, mi s hol s hogy volt, mint egy tudós. Ügy beillett ide, mintha itt született volna, pedig Ónodon látta meg a napvilágot a kis lelkem...

Szája elé kapta a kezét. Szép metszésű arca elvörösödött:

— Mit is mondok... Úgy beszélek róla, mintha most is karonülő volna. Pedig tizennégy esztendős, szép kisasszonyka mán. Mostohája férjhez is szánta,

Györgyben végighajszolódott a riadalom. Talpra rántotta:

— Azt a gyermeket? Hiszen olyan volt a menyegző napján, mint egy gyenge virág. Azóta sem lehet még sokkal erősebb.

— Hát nem.

Laczkó Máthé megállt vendége előtt. Meghajtotta a fejét s úgy beszélt, inkább magának:

— Tudja a teremtő, nem olyan a kisasszony, mint más korabeliek. Testben nem nevedik annyira, mint a lelkiekben. Sokszor elgondolom, tán én is elhibáztam, mikor olyan nagyon befogtam a tanulásba. De Mihály úr kívánta, hogy mindenre megoktassam, Zsuzsanna még jobb növendékem volt, mintha fiú lett volna. Értelme felette áll sok felnőtt embernek. Soha én ilyen okosságot nem tapasztaltam lánygyermeknél. Aztán olyan szelíd, engedelmes, mint egy kis bárány...

Megnedvesedett a szeme. Tovább folytatta, magának mondta:

— Olyan is az, szegény, mint egy bárány. Mint az Úr báránya... A buzgóság ereje adott néki

győzedelmet minden eddigi bánatán. Mert nem volt néki könnyű sorsa a mostohája mellett. Mégis, hogy ápolgatta kicsi hűgát. Milyen tűrő volt, ha ok nélkül szidalmazta Kata asszony. Isten oltalmazta ez: a gyermeket, hogy el nem keseredett. Hogy most is tud még örvendezni virágnak, tavasznak, jó embereknek ...

György úgy érezte, a prédikátor kiszínezi azt a képet, amit ő nagy körvonalakban megrajzolt maga előtt. S egyre nőtt szívében a vágy, hogy segítsen és oltalmazzon. De nem találta meg a módot és sehogy sem jöttek szavak, amelyekkel hidat verhetett volna szándékához.

Átzengett valami a falak hatalmas gátján. Távolról jött és alig hallatszott, de Laczkó Máthé füle már ismerte és várta:

Meghajtotta fejét. Imádságra kulcsolódott a keze. Csak akkor roskadt le újra székébe, mikor a harangszó utolsó bongása is szétfoszlott az éjszakában.

— Na, most nyugovóra tér szegény Zsuzsánka is. Mindig megvárja az estvéli harangszót. Soha még úgy le nem feküdt, hogy nagy buzgósággal ne imádkozott volna. Nagy jó uram is fáradt lehet. Szólok az udvarmesternek, készítsen pihenőhelyet.

György egyszerre értelmetlennek érezte iderohanását. Mit gondol majd ez az idegen, hogy így betört hozzá? Pedig mással meg nem akart találkozni.

— Semmiképpen nem érdemes... Hajnalban úgyis megyek tovább, Szerencsre.

Medvebőrrel leterített heverőre mutatott Laczkó:

— Úgy sejtem, nem igen akar tisztelkedni senkinél, nagy jó uram. Akkor pedig igazán jobb, ha itt marad. Magam majd átmegyek a segédem házába.

Egyre bizonytalanabbá vált György.

— Nem akarnám nyugalmában háborgatni. Csak arra kérném, engedje meg, hogy itt az asztalnál el-

üldögéljek. Aludni úgysem tudok. Úgy látom, lesz itt énnékem jó társaságom.

Könyvek feküdtek az asztalon. S egyszerre felvidult az arca.

A biblia után nyúlt, amely szétterülve kínálta a vigasztalást. Közelebb húzta magához. Belemélyedt és egyszerre elfelejtette, hol van. Minden szó ragyogott előtte, mintha drágakövek szikráztak volna az éjszakában. Nagy és felemelő gondolatok kínálkoztak fáradt agya elé:

Mert a hegyek eltávoznak és a halmok megrendülnek. De az én irgalmasságom tőled el nem távozik és békességem szövetsége meg nem rendül.

Hátradőlt a széken. Felsőhajtott, mint aki utat talált. Imádságba mélyedt. S csak akkor vette észre Laczkó Máthé figyelő szemeit, mikor kitűrülte a könnyeket a maga szeméből.

Nem szégyenkezett. Úgy érezte, most újra Isten mutatott ösvényt:

— Prédikátor uram, ha kérdezné, milyen célból indultam erre, nem tudtam volna okát adni! Csak akkor tudtam, hogy segítséget kell hoznom, mikor kimondtam. S most még többet tudok. Maga az Úr akarta, hogy jöjjek, ő akarja, hogy máskor is erre forduljak. Mindig, mikor bajban lesz ez az árva lány. Mert nem először állok mellette bajában. Itt voltam, mikor anyját elvesztette, itt, mikor a mostoha bekerült a házba. Most nem kívánnám bánatában zaklatni. A temetésen sem háborgatom. Jövök. Itt leszek. Megyek tovább... Én toron nem poharazgatok... De arra kérem jó uramat, mondja meg néki, hogy Rákóczy György nem téveszti szem elől. Aztán, ha valamiben szüksége lenne rá, csak ezt küldje el nékem, egy sor írás nélkül... Akárhonnan is eljövök, hogy segítsen.

A heverőre dobott nyeregtáskához lépett. Mint akit vezet egy láthatatlan kéz, úgy oldozta a szíjat. Kiemelte a régi, bécsi útra vitt vizsolyi bibliát. Kivette belőle az aranyló hárslevelet. Aztán meggondolta. Visszatette a bibliába és úgy adta át Laczkó Máthénak:

— Csak egy záldoklevél van benne. De ennek a levélnek történeti van. Siheder koromban olyat kezdtem, amire mindenki azt mondta, hogy nem sikerülhet. Téli fagyban ültettem el száz hársat a zborói udvarban. Nevettek is érte eleget. És ezek a hársak mégis gyökeret vertek, már az első esztendőben levelet hoztak. Akkor megtanultam, hogy minden sikerülhet, amit az ember Isten segítségével, az Ő sugallatára akar. Az első levelet máig őriztem. Mondja el jó uram a kisasszonynak, hogy senkinek nem adnám, csak néki...

Laczkó Máthé vöröskarikás szeme megélnkült. Fogta a kitépelt lapokat és nézte a magától megnyíló részben az aranyosan maradt hárslevelet.

— Tudja-é jó uram, hogy a Lorántfyak címerében van ilyen?

Kisietett. S mikor visszatért, nagy címerpajzsot cepelt magával. A temetésre a képírók már felrajzolták a Lorántfy-címert. A vörös pajzsban gallyas fatörzsön aranylott a két hárslevél...

— Ezt a címert fordítják meg vízöntő havának negyedik napján Mihály úr teteme felett. Merthogy véle magva veszett a Lorántfy-háznak. Ez volt ő kegyelmének az ő legnagyobb bánati. Hiszen azért is tudták rábeszélni a második házasodásra. Aztán itt sem segítette meg az Úr kegyelme. Pedig hiába mondták életében fősvénynek. Halála óta bizony látják mindenek, hogy olyan volt, mint egy édesatyja.

György még mindig a szétágazó ágon lengő

arany hársleveleket nézte. Keserűséggel érezte a magvaszakadt nemzetség utolsó tagjának bánatát. Csak most érezte a család folytatásának jelentőségét, — most, amikor előtte fénylett a gyertyák lángjánál egy címer, amelyet maholnap megfordítanak egy halott felett...

Egyre jobban alakot öltött benne, mi vezette őt ide, ebbe a komor várba? S most egyszerre vágyini kezdett arra, hogy legalább egy pillanatra lássa Zsuzsanna halvány arcát. Hogy elvigyen magával valamit, ami reá emlékeztesse. De a rideg szükségszerűséggel bebútorozott prédikátori házban nem volt semmi, ami után vágyhatott volna.

Laczkó Márton emelte újra a címert, hogy kivigye. De előbb egy nagy, lapokból összefűzött könyvet tett Rákóczy elé:

— Míg visszatérek, mulassa jnagát nagy jó uram ezzel. Ebbe Írogatom a Lorántfyak krónikáját... Meg osztán egyet-mást az ország dolgából is...

Rákóczy belelapozott a könyvbe. De nem a nagy pontossággal vezetett krónika lepte meg, hanem egy papírdarab, amit talán jelzőnek használt a tudós férfiú. A sárgás pergamenten erőteljes, gyakorlott kéz írta fel határozott vonásokkal:

Susanna Lorántfy

György széjjelnézett. Laczkó lépései még nem árultak el közeledést. S mintha tolvaj volna, hirtelen kivette az írást a krónikából és bedugta dalmánya zsebébe. Aztán felragadta a nyeregtáskát. Mire Laczkó visszajött, útrakészen állt.

XI.

A pataki-vár felvonó hídját már le sem bocsátották. Olyan nagy volt a sürgés-forgás, hogy az őrtálló legények nem tartották érdemesnek csikorgtatni a láncokat, meg adakozni erejüket. Különben sem volt uruk. Simonyi kapitány hiába próbált becsületet verni beléjük. Laczkó Máthé is prédára pazarolta a kérő szót. Lorántfy Mihály úr mögött megfordították a címert. Nem ismert többé a vár népe parancsot.

A nagy hurcolkodás zavarta meg legjobban őket.

Először Sepsi Laczkó Máthét költöztették új hívei Erdőbényére. Azután Andrassy Kata indult. Nem értette Zsuzsanna kérő pillantását. Nem érezte meg a leány szívéből fel jajgató bánatot, mikor karonülő hűgát kivette kezéből. Talán, ha sejtette volna, milyen boldogan tartaná meg a gyermeket serdülő nénje, rábízta volna. De Zsuzsanna nem tudott beszélni Andrassy Katával *jaaég* apja életében sem. Most meg éppen pecsétet rakott ajkára Héderváry István mindennapos látogatása.

Pincétől-padlásig megmotozta a várat Kata asszony. Ha Bakos Jánosné őrt nem állt volna, még jobban megszedte volna magát. Így is tornyos szekerek vittek olyan holmikát Krasznahorka felé, amelyeket Isten-ember előtt magáénak érezhetett anyja után Zeleméri Kamarás Borbála két árvája. De azért az anyai ékszerek nagyrészét megmentette Lorántfy Orsolya ébersége és hegyes nyelve. Mene-kült előle Andrassy Katalin, ha terebélyes szoknyájában felé kormányozta nehézkes testét.

Egy reggel aztán végetért a hurcolkodás. Lehetett volna felhúzni a hidat. De akkor meg befelé igyekvő népet engedtek el maguk előtt az őrizők.

Jött a Zeleméri rokonság. Előkerültek a Dobók. Soha nem hallott, nem látott atyafiság települt be a várba. Csúfondáros, vagy üldöző pillantások kísérték az Orsolya néni védelmében megbújó árvák minden lépését.

Máriát sokszor találta sírva az este. Ilyenkor Zsuzsanna keblére vont a kis hűgát. Simogatta és bátorítgatta. De bárhogy igyekezett, nem tudott átadni neki semmit abból a nagy bizakodásból, ami ő benne úgy világított, mint egy soha le nem nyugvó nap.

Néha áhítatba merült, néha restelkedett, ha a szívében zengő csodadallamot hallgatta. Ez a búnyhító muzsika ott zengett benne, már a temetésen is. Mindig, mióta Laczkó Máthé átadta neki György ajándékát, György izenetét. S az volt a legnagyobb csoda számára, hogy bár tudta: hívására azonnal jönne a férfi, mégsem küldött hozzá sem panaszt, sem köszönetet.

Visszatartotta valami, ha úgy érezte, segítenie kellene hűgán, magán, egész, veszendőben induló életükön. Mintha egyszerre megért volna a leányka, hajadonna serdítette a titokzatos hatalom. Az a tudat, hogy nincs egyedül. Soha nincs egyedül, hiába törnek rá, erőtlen leányra a könnyörtelen atyafiak. Valaki a távolban vigyáz reá. Valaki mindig készen áll, hogy jön, ha hívja. És az a valaki erős, hatalmas, ő maga mondta, hogy legerősebb a Rákóczy-nemzetségből. De Zsuzsanna úgy érezte: erősebb mindenki másnál is. Csak Isten irgalma tehetett ennyire mindenhatóvá egy embert, mint az ő számára küldetett Rákóczy Györgyöt.

Peregtek a napok. Télre tavasz küldött sürgető követet, s a tavaszt is üzte már a nyári napsugár. György üzenetre várt. De Zsuzsanna nem tudta, hogy a férfinak hosszú minden nap, amely tőle csak

elröppent. Pedig kiszorult szép, erkélyes házából, amit csak azért hagyott meg neki Kata asszony, mert ott lehellt utolsót Kamarás Borbála. A Zelemé-riek befészkelődtek a Verestoronyba. A két gyermek lejjebb kapott szállást. Aztán onnan is kiűzte őket a Dobó-atyafiság. Ott acsarkodtak egymásra jobbágysornál alig tehetősebb családok. Üres szekerekkel jöttek, megrakottan távoztak. Kifogyhatatlannak látszott a számuk és Zsuzsanna nem is próbálta megkülönböztetni őket. Mindet egyformának látta. Sóvár szeműnek, kapzsinak, gyűlölködőnek. S az árvákról most már egyre gyakrabban egymás felé fordult haragjuk.

Mire az ős termést rakott a gyümölcsfákra a pataki dombokon, Orsolya asszony megunta a harcot. Bakos János is sürgette a hazatérést. Prókátorok civódtak, diétára került a sok peres írás. A megmozgathatót már úgyis elvitték. Az anyai ékszerek nagyrészét meg Orsolya asszony menekítette magához. Nem sok értelme volt már a maradásnak.

Zsuzsanna mégis ájulásig sáppadt, mikor nénje tervével elébe állt:

— Elmegyünk? Innen? Dehiszen...

Szívében ott jajgatott a tudat, hogy ha most innen elmozdulnak, György soha nem jöhet el érte. Mintha egyedül Patakon találhatta volna meg a férfit. Mintha csak itt, a vén bástyafalak között mondhatna neki köszönetet a vigasztalásért. Hiszen nem is lehetett volna azt másutt megmagyarázni, hogy aranyvetélővé vált minden szava és át- meg átszötte a bánatnapokat csillogó szálakkal, Ígéretes muzsikával.

Orsolya asszony majd elsodorta fordulásával. A két leányka patyolat fehérneműjét szedte számba.

— Ehun ni, ebből sincs ki a tucat. Alighanem az a beste Dorka emelte el. Kiszidtam pedig, mikor

erre ólálkodott. Dehát nem ismernek ezek sem Istent, sem embert. Nem is hihetem, hogy valaha is megpihenhessek ezektől a kárhozott, gyehegnára való boszorkányoktól.

Zsuzsanna gyötrődve eszmélt rá, hogy mégis mennie kell innen. Az öreg hintó útrakészen várt. Ágyneműjét rendre leszorította törökszőnyeggel Orsolya parancsára az ímmel-ámmal engedelmeskedő vénasszony. Csak most vette észre, hogy üres már az ágy. Egyszerre meglátta kifosztott otthonának egész sivárságát.

Végre érkezett oda, ahova György elképzelése szerint az első órában el kellett volna érkeznie a temetés után.

— Na, csak nézzetek jól széjjel. Menekítsük, amit tudunk. Mert míg a prókátorok az eszüket facsarják, tán még a várfalakat is szétszedik ezek a bitangok.

Zsuzsanna ijedten kapott az ágya melletti asztalkán pihenő biblia után. Nem volt ékes táblája. Fent, a lovagteremben drágakővel kirakott bibliát bitoroltak a prédáló rokonok. De Zsuzsannának eszébe sem jutott volna, hogy érte menjen. Szívére szorította ezt, a kopottat, dísztelent, ezt a mindennél drágábbat, amely a szentíráson kívül egy száraz hárslevelet is rejtett enyhülést adó betűi között.

Orsolya megfogta ezt a rettent mozdulatot. Jó-lelkűen simított végig a leány arcán:

— Na, lelkem, te ugyan rátanátál... Így ismerlek rád, te szegény kis árvám... Nem is lesz néked soha, semmid, hiszen magadét sem tudod véteni. Lám, íbezaeg Mária húgod, csak több ésszel jár...

Kis Mária suhogó selyemben érkezett. Megroggyant a földön a nehéz, brokátszoknya. De a hímzés között fonódó gyöngyöket már megbontotta valami kapzsi kéz. Peregték a gyermek lépése nyomán és jelölték útját a keskeny kamrában.

— Adsza lelkem, vessük le. Jobb, ha összehajtogatjuk, így még evvel is ezek járnak jól, ha ugyan eszübe jut utánatok sepregetni...

Gyöngéden kiemelte a kislányt anyja piros-selyem díszszoknyájából. Aztán átölelte a két árvát. Terelte őket ki a sötét folyosón a melengető, őszi napfényre.

Az ólomkeretes ablakok sora megelevenedett. Sorba röppentek ki a táblák és vigyorgó arccal bújtak ki az öblös ablakmélyedések padjaira mászók. Egyetlen jólelkű köszöntés sem hangzott utánuk. A hűséges lelkeket már régen szélnek eresztette a szegényét takargató Kata asszony. Csak Simonyi kísérté a rozzant hintóig ura árváit.

Mikor besegítette Zsuzsannát, közel hajolt a füléhez:

— Zsuzsanna asszony, egyet se féljen. Az igazi kincsekhez hozzá nem juthatnak. Kívülem senki nem tudója a titkos garádcsnak. Ha majd visszatérnek, mindent megtalálnak a bivalybőrökben ... Ne felejtse el, — kisasszonyoména gyémánt a szeme...

A leány ijedten nézett Simonyira. A deres szakállú várnagy nevetve vigasztalta:

— Egyet se féljen, Zsuzsanna asszonyom. Soha nem voltam épebb elmével, mint mostanság... Csak menjenek Isten hírivei. Erős vár ám Patak vára. Valamikor bizomosan ebbe is testet építettek, akár csak Déva várába... Ezt ugyan meg nem vöszí csalárdság. Engem sem túrhatnak ki. Vigyázással leszek. Mert én mostanság Ónod urának parancsolattyaából szolgállok már itt.

Ónod urának paranosolattyaából?

Zsuzsanna szeme elé kapta kezét, mintha elvakította volna a szavakból kisugárzó erő. György hát

így vigyázott rá? Így állt mellett őrt? S ő köszönni sem tudta soha a hűséget. Csak érezte, elfogadta, természetesnek vélte. Pedig ez az ember már nem azért volt hűséges hozzá, mert Lorántfy Mihály úr árvája volt. Ez az ember már Rákóczy György akaratából állt mellette...

Könnyek tódultak szemébe. Orsolya néni azt hitte, a búcsúzás keserűségéből. De Zsuzsanna még soha nem hallotta ilyen tisztán az égi muzsikát, mint mikor a felvonóhid távozó hintójuk alatt dübörgött búcsúzó. Soha nem látta ilyen fürgének az aranyvetélőt, mint most, mikor aranyszálakkal ragyogtatta át a kiűzöttek szégyenteljes elvonulásának pillanatait.

Lefelé indultak. Más volt a táj, mint fent, a büszke várból. Minden megnőtt körülötte s ő egyre törpébbé vált. Az a közelgő lovas is óriásnak tűnt fel, aki a szerencsi útról kanyarodott elő.

Nőtt a lovas és mind közelebb hozták a porosz-káló hintólovak és saját paripájának lábai. Zsuzsanna már tudta, ki érkezik, pedig még nem látta arca vonásait. De szíve úgy dobogott, hogy azt hitte, csak a kerekek zaja nyomja el, különben Orsolya néni és Mária is meghallaná. S csak akkor vette észre, hogy nem is egy, de két lovas közeleg, mikor Mária boldog kiáltásban felejtette harmatozó, könnyes bánatát.

— Susánkám! Az a két lovag jön, akik az esküvőn olyan szépek voltak!

Az a két lovag jött. Rákóczy György és Rákóczy Zsigmond. Mikor a hintóhoz közel értek, egyszerre megfordultak. Kivonták villogó kardjukat. Feszés tartással kísérték a csatlós nélküli hintót Osgyáni Bakos János házába.

Orsolya néni csak azt sajnálta, hogy nem láthatja őket a gonosz atyafiság. Legszívesebben az

egész országon átkocsikázott volna ezzel a két kísérővel. Még hetek múlva is azt mesélgette házá népének, hogy ilyen tisztesség soha nem érhet leányzókat, mint a két árva Lorántfy-leányt érte:

— Egy fejedelemfi még csak kísérhet egy hintót. De hogy két oldalt az erdélyi fejedelem ő nagysága fiataljai lovagoljanak mellette, olyan soha többet nem történhetik...

EGYÜTT — EGYMÁSÉRT

XII.

Zsuzsanna álomban élt. Semmi nem volt hihetetlen, ami azután történt. Természetes volt, hogy György naponként meglátogatta. Nem rettent vissza, mikor először vonta közel magához a férfi erős keze. Úgy megbujt mellén, mint kicsi korában, mikor első árvaságában szorította magához. Álomban látta, hogy az egyszerű kúrián gyermekek módjára örülnek az életnek Mária és Rákóczy Zsigmond. Könnyedén kergetőztek, mint hímes pillangók. Ártatlan szívükben még nem gyújtott vágyat az idősebb testvérek egyre követelőbb érzése.

S az álomból nem volt ébredés. Zsuzsanna átengedte magát György vezetésének. Nem lett büszkébb, mikor hírül vette, hogy vőlegényét Borsod-megye főispánjává tette Thurzó nádor ajánlására a király kegye. Nem csillant fel a szeme, mikor a Rákóczy-család kincseit elébe hordta. De sírt a boldogságtól, ha lova patájának csattogása végigharsant a fagyos rögökön. Úgy vezettette magát mátkaságtól a tavaszi esküvőig, mintha egyedül a férfinak lenne joga határozni sorsa felett. S tizenhatodik születésnapján Isten és emberek előtt hangosan vallotta: Szeretem!

Elveszett számára a menyegző minden pompája. Alig sejtette, hogy velük vigad a félország minden főembere. Nem tudta, hogy ifjú férje nevét már magasra emelte a megbecsülés és félelem.

ő csak azt érezte, hogy megszűnt a mindig megújuló árvaság. Végre úgy tartozik valakihez, ahogy soha, senkihez sem tartozott...

A szerencsi kastélyban bújtak meg a fárasztó mennyekző után. Szerelmes álmuk felett lenge sátort vontak a zsenge levelű topolyák. Tavasz virágok bújtak ki a földből s a termékeny talaj vetekező szépségű bokrokat sarjztatott.

Mögöttük a nagy várkastély magasodott. Szökőkút emelte tornyosra a melegforrások bő vizét. Szivárványozva hullott vissza a vízköpeny a márvány-medencében úszó tavirózsák kerek leveleire.

Zsuzsanna György kezét fogta. Lehunyt szemmel járt s alig nézett fel, hogy eszméljen a szépségekre. Csak akkor nyitotta kerekre nagy szemét, mikor György erős lábával megdőngette menés közben a földet. Tompán kongott az és úgy hallatszott, mintha nagy mélységek akarnának alattuk megnyílni.

Rákóczy nevetett Zsuzsanna rémült arcán.

— Hiszed-é, kedvesem, hogy ha akarnánk, hátbaüthetnénk a Zelemériket ma, délebed közben.

— A Zelemériket!?! Hiszen azok Patakon vannak...

Most borult el először az édes, keskeny arc. Mintha meg is nedvesedtek volna a mély tűzű szemek.

— Látod-e? Azt mondtad, ennekutána néked már soha nem lehet bánatod. Aztán itt van ni . . . Te még mindig bánkódsz Patak után...

Kerülte ura nézését Zsuzsanna. Most előtört az első könny, utána szaporán peregtek a többiek.

— Én hát tréfálkozni akartam véled és megbúsítottalak. Pedig igazat mondtam. A szerencsi várat titkos út köti össze Patakkal. Ha van merzed, elvezethetlek odáig.

— Nem megyek én már soha többet Patakra.

Befészelték már oda magukat örökre az atyafiak. De...

Megvidult a szíve és körülnézett. Most már tudatosan, birtokba vevőén.

— De itt is igen szép ... Meg fogok én itt szokni, meglássa kigyelmed. Ha a jó Isten ezt rendelte lakozásomul...

— Már pedig nem akarom, hogy itt nagyonis megszokjál. Jövő héten indulunk Makovicára. A zborói kertben meg kell néznünk a záldokfáinkat. Ott majd hamarabb elfelejted Patakot is, ha szét-nézel a vár bástyáiról. Olyan hegyeket mutatok néked, amiket még álmodni sem tudnál...

— Nékem jó itt is, ott is, csak kigyelmed mellett lehessek ... Nékem mán ezután kigyelmed lészen az otthonom ...

Rákóczy kigyúlt arccal gyönyörködött a gyermekasszony keskeny ajkában. Úgy mondta a vallo-mást, mintha hitet tenne.

— Majd még meg is bánod, hogy ilyen ludvér-ces emberhez kötted az életedet, édesem. Mert nem könnyű Rákóczy György feleségének lenni. Engem az Úr Isten nem avvégre teremtett, hogy egy helyben sokáig időzhessek.

Zsuzsanna belekapaszzkodott a férfi karjába. Kis kezével úgy tartotta, mintha szökéstől félne.

— De most nem megy el, ugye? Nem megy el mostanság?

— Most aztán igazán nem. Hat ökor sem tudna engem elvontatni mellőled, édesem. Csakhogy elhoz-hattalak- Csakhogy magam mellett tudhatlak.

A szerencsi topolyák lejjebb hajoltak, ho!?y elrejtsek a szerelmes csókot. És a forrásvizek csobogása túl akarta harsogni azokat a szavakat, amelyek az első szerelem szárnyán röppentett tova két szív. Olyan erősen daloltak a meleg források, hogy a házastársak fel sem riadtak a kürtszó hang-

jára. Pedig ugyan sürgetve kért valaki bebocsátást a felvonó híd előtt.

De a láncok nyikorgása mégis felijesztette Zsuzsannát. Rebbenve távolodott urától. György enyelegve húzta közelebb:

— Tán bizony szégyelled, hogy menyecskefővel lát majd valaki?

Szeme elé ernyőzte kezét és nézte a közeledőt. Izzadó lovason ült meg az út pora. Lováról tajtékosan szakadt a verejték. Barna szakállába ősz szálak fonódtak. Jóságos pillantása simogatta a házaspárt.

Zsuzsanna ismerte meg:

— Ni, — hiszen ez Simonyi uram, — a pataki kapitány! Mi végre jött kigyelmed ide, mi hozzánk?

György mosolyogva követte asszonyát. Feszült rajta a világoskék dolmány. Szűk selyemnadrágjában olyan biztosan lépkedett, mintha tudná, hogy csak jót hozhat számukra hűségese.

Simonyi le sem szállt még lováról, mikor Zsuzsanna elé rikkantotta.

— Jöhetnek vissza kigyelmedék! Felszedelőzködött az atyafiság! Elhagyta Patakot. Látja, kis asszonyom, mindig mondtam én, hogy embertest van befalazva a mű nagy várunkba. Soha nem vöheti azt meg ellenség!

Zsuzsanna megfordult. Odaborult az urára és vállára sírta örömét. György ijedten simogatta:

— Kis madárom... Édesem ... örömet akart néked szerezni a te urad, nem bánatot... Láttam, nem szerettél volna titkos úton menni Patakra. Hát most már mehetünk hintóban, mindenenk örömére ... Ha kell, örökáron váltom én meg néked a te kedves helyedet, hogy senki benne meg ne háborgasson. Ne sírj hát, ne sírj.

Köhögés tette figyelmissé Simonyira. A szakállas várnagy mindenképpen magára akarta vonzani

Rákóczy pillantását. Írást mutatott neki. György összeráncolta homlokát. Hirtelen zsebébe csúsztatta a levelet. Vezette asszonyát a ház felé.

Mielőtt az ajtónállók elé értek volna, öregasszony bókkolt előttük. György megkönnyebbülten adta át neki feleségét.

— Gyere, Öreg Jutkám. Itt a te szép asszonyod, a te jó asszonyod. Nyugtasd meg, hogy ne sírjon örömben. Aztán adj neki tiszta vizet, hogy megmossa azt a szép szemét. Mesélj neki, hadd mosolyogjon, mikor visszajövök érte, hogy a palotába vezessem.

Égette kezét a levél. Míg az öregasszony motyogva vezette Zsuzsannát a szerencsi vár széles folyosóján a hálólámpa felé, György nekiiramodott a könyves szobának. Csak ott merte kibontani a levelet. S megértette, miért vágatott olyan lóhalálában Simonyi a hírral. Nemcsak Patak ürülését akarta ő jelenteni, hanem ezt a levelet kellett átadnia. S ezzel együtt György megkapta az utolsó láncszemet. Lezárulhatott a régi harc közötté és Forgách Zsigmond között. Most már nyíltan állhatott Bethlen Gábor pártjára Rákóczy György és nem támogathatta Homonnayt Forgách Zsigmond.

Az ifjú házas a diadal hevében még arról is elfelejtkezett, hogy közelében ott van az, akit egy életre választott magának társul. Elfejtkezett a sok cselszövegről, amely ezt a házasságot meg akarta akadályozni. Mögötte maradt Forgách intő, tiltó szava is, amellyel még a mátkaság napjait is megkeserítette. Még friss volt az érzés és váratlanul nagy a diadal. Írószekrényéhez lépett és sorba válogatta ki az okmányokat, amelyek Homonnay árulásáról bizonykodtak. Büszkeség izzott benne, hogy mindez világosan beszél s nem kell többé véget nem érő, cselvető társalgás közben védekeznie Forgách törekvései ellen, hogy Homonnay pártjára hódítsa. Hiszen napnál világosabb, hogy nem Bethlen Gábor

árulja a töröknek az országot, hanem Homonnay... Hiába tiltotta meg a toborzást Forgách, — Homonnay fütyült a felsőmagyarországi kapitány szavára. Kozákok táboroztak már a Beszkidek alján és Dóczy, a szatmári kapitány, mindenben segíti az árulót.

Okmány okmány felé sorakozott az írószekrény lapján. A nagy boltív alól meglegedett szemmel nézett fiára öreg Rákóczy Zsigmond úr képe. Mintha élt volna, úgy követte György minden .mozdulatát a németalföldi festő kezével festett szem s ravasz mosolygás bújt meg a sárgásán ősz szakállban, mintha előre nevetné a pártütő felsülését az öreg fejedelem is...

Zsuzsanna pedig várt. Már felcserélte háziköntösét asztalhoz illő, ékköves ruhával. Gyengeplos selymen szétszórtan csillogott néhány rubint szem az ezüst hímzés között. Fejkötőjén is rubint piroslott, György szerette ezt a színt és ő választotta ki a görög kalmárok portékái közül.

Jutka asszony terebélyes alakja váratlan buzgósággal pergett a szobában. Mindenáron fel akart még illeszteni egy rubintos násfát is Zsuzsanna karcsú nyakára. De a fiatal asszony tiltakozott.

— Nem lesz vendég. S én nem szeretem azt a nagy cifraságot. Legszívesebben csak rázsa szoknyát vennék magamra ...

— Mán pedig arról letegyen főispánné asszonyom ...

Zsuzsanna szétnézett. Mintha valaki idegen lépett volna a szobába. Csak később jutott eszébe, hogy ez is az ő címe. Hiszen György már Borsod főispánja. Éppen a beiktatás napján volt a gyűrűváltásuk ...

Az öregasszony két ujjával megtörülte ajka szélét. Lekuporodott a rokka mellé és megperdítette,

Nem tudott tétlenül ülni s a beszédhez is fonásra volt szüksége, mintha mesélne.

— Mán pedig arról letegyen minden fiatal asszony, hogy ne szépítse magát. Mert a fiatal férfinak soha nem lehet elég szép a menyecske. Ezt én már láttam, mikor Tbelegdy Bora ő nagyságát elkísértem a szegény lányához. Mert tudja azt bizonyosan az én asszonyom, hogy hiába tartóztattuk, csak ment a lyánya után... Ott szűkölködött haláláig Parnón. Én meg véлле, mert azt mondta nékem György úrfi-... Jaj, bizony elvétem a szót... Azt mondta a főispán úr ő kegyelme, ne hagyjam el a nagyságos asszonyt. Mert igen hűséges gyermeke volt György úr a mostohájának.

Zsuzsanna szeme lehunyódott. A nyitott ablakon át belengett az áprilisi szél. Bedobálta a szökőkút csobogását és Simonyi paripájának dobogását. Egy pillanatra úgy érezte, gondoskodnia kellene pataki várnagyáról, de aztán ráeszmélt, hogy ebben a házban minden régi nyomon halad még. Hagyta, tegyenek a régi emberek régi szokás szerint.

Különös bágyadság lepte meg. Tehetetlenül, kiszolgáltatva dőlt hátra és álmosággal küzdő gondolatai közé örökre befészkelte magát az öregasszony meséje:

— Hát én Parnón láttam, mit meg nem tett a szegény Zsuzsa asszony az uráért! Legkivált elsőbet. Hogy csinosította magát, hogy várta, mikor mit kapunk a Rákóczy-várakból. Magára szedte az szegény Bora asszonynak minden ékes ruháját. Háját is gyöngybe fonatta, még hétköznapra is. De bizony hiába. Mert hogy rá sem nézett az árvára az ura. Azt mondták, akik véle jártak Erdélyben, hogy szégyenen érte. Meg, hogy a kis Sándor úrfi nem az István úr gyermeke volna, hanem Báthory fejedelemé. Dehát abból egy szó sem volt igaz. Mert szegény Zsuzsa asszony már serdülő lányka

korában halálos volt Kendy Istvánért. Pedig öregasszonyom váltig szerette volna, ha György úrral mátkásodik el...

Felrettent Zsuzsanna. Még eddig soha nem gondolt arra, hogy György mást vehetett volna el. Olyan volt a találkozásuk, a szerelmük, mintha Isten vezette volna össze a kezüket. Voltaképpen nem is tudott igaz emlékeket. Nem ismerte más leányok ábrándozását. Titokzatos szálak fűzték össze őket és nem gyalogsátánok mesterkedései. Mikor mátkaságuk kirobbant, még Bakosné is elcsodálkozott. Csak egy ember kísérte az ő érzéseik fejlődését, csak egy ember vigyázta és virrasztotta szerelmüket. S az az egy nem szólt róla senkinek. Sepsi Laczkó Máthé csak várt. És örült, mikor virággá bomlott a bimbó ...

Dehát ez az öregasszony azt mondja, ;más volt szánva Györgynek. A mostoha testvére... S az mást szeretett... Akkor hát György hiába akarta ... És nem ő volt az első György szívében...

Éles fájdalom hasított bele, mintha valamit kiszakítottak volna a szívéből. De az öregasszony már megigazította a szöszet. Újra folyhatott tovább a szó:

— Na, György úr ugyan rá sem nézett. Meg mást is hiába kínáltak elébe... De az igaz, hogy szegény Csapy Zsuzsa is hűséges volt, mindhalálig. A boldogtalan bele is pusztult már ebbe a nagy szerelembe. Még pedig hogy? ... De hogy ám?... Idő előtt megvénült, üdösebb volt az szegény, jmint az anyja. De még tán nálamnál is ...

Kihúzta magát. Szinte negédesen nyúlt be főkötője alá s kihúzott egy fürtöt:

— Mert lám, nékem még sűrű a hajam, ha fejér is... Meg a fogam is megvan még igencsak, ha itt-ott hézagos is... De annak se haja, se foga nem maradt. Kopasz volt szegény feje, meg fogatlan ... Még az anyja is azt mondta, megboszorká-

nyozták Erdélyben. A fejedelem boszorkányozta meg, mert minden asszony elhervadt, ha az rávetette a szemit...

Újra baj volt a szösszel. Zsuzsanna menekülni szeretett volna innen. Alacsonyan borultak felé a szabálytalan boltívek. A nagy superlátos ágyon fakult volt a bíborfüggöny, mintha fekete lett volna valamikor. A pataki várban soha nem hallott ilyen ijesztő meséket. Ott senki nem beszélt boszorkányokról és rontásról... De György még nem jött érte, hogy asztalhoz vezesse. Nem mozdulhatott.

S az öregasszony befejezhette művét:

— Mert van olyan familia, hiába hirdetik prédikátor uramék, hogy nincs... Olyan volt a Báthoryak egész famíliája... Lám, azt mondják, Bethlehem Gábrissét meg a Báthory húga boszorkányozta meg. Mert az is tudója minden praktikának. S a fejedelemasszony ő nagysága éppen úgy járt, mint Kendyné... Annak is hull a haja, hull a foga...

— György!

Kisikoltott Zsuzsannából a félelem. Felugrott helyéből. Már nem várt tovább, összefogta ruháját és szaladt végig a folyosón. Mintha mindig itt járt volna, úgy találta az utat az írószoba felé. Nem kért tanácsot a folyosón állongó szolgálótól és apródoktól sem.

Jutka asszony fejcsóválva nézett utána. Új szösztetett a guzsalyra. Aztán, mintha tovább mesélne, szánakozva mondta:

— Fiatallal még a lelkem. Mit is tudhat egy ilyen zsenge lány a világ praktikájáról... Majd megtudja, ha múlik tőle az üdő...

György rácsodálkozott a berohanó fiatalasszonyra. Elébe ment és magához ölelte:

— Megbocsáss édesem, hogy így elfelejtettelek. Ebédhez harangoztak volna?

— Nem tudom ... Nem tudom...

Remegett ura karjában, mint a felriasztott madár. S György most felejtette diadalát. Háttal fordult a leplet lerántó írásoknak.

— Bántott valaki, Susánkám? Vagy tán rádijesztett valaki I

Már megnyugodott Zsuzsanna. Nem akarta kiadni az öregasszonyt. Mosolyogni próbált urára:

— Semmi. Csak... olyan szomorúságot éreztem, hogy elment tőlem kigyelmed.

György éppen azt tervezte, maga viszi Forgáéhnak a bizonyítékokat. De felesége vallomása más szándéokra bírta. Összenyalábolta a papírokat és letette elébe:

— Látod, ebben van a mi erősségünk. Mától kezdve jobban hallgatnak majd Rákóczy György szavára az öregek. Mert, amit ők nem tudtak, annak én neszét vöttem. Megfogtam az árulókat. Forgách uram nem tarthat ennekutána gyámolításra szoruló gyermeknek. Tüstént küldöm néki a J eveiét!

Zsuzsanna belapozott az írásokba. Kipirult arcával olvasta. S a férfi most eszmélt rá, hogy teljesült a legrégebbi vágya. Itt van mellette az okos, megértő társ. Az asszony, akinek úgy mondhat el mindent, mintha magának mondaná. Aki nem árulja el terveit és szándékait, mert akkor magát árulná el. Hiszen ez az asszony már egy test ő véle. És Isten úgy akarja, hogy lelkének is társa legyen benne.

Mikor az utolsó írás is György mellett bizonyított, azt mondta Lorántfy Zsuzsanna:

— Én ugyan csak tudatlan asszony vagyok, de kigyelmed engedelmével, mégis kimondom: én nem bíznám idegenre még egyszer ezeket az írásokat... Úgy illene, maga vigye Forgách uramhoz...

Megdobbant a férfi szíve. Bár önként mondott le az előbb az útról, most mégis érezte, nem lenne jó úgy kapatni az asszonyt, hogy ország dolgát a

maga kívánsága mögé helyezze. Mintha valami nagy távolság nyílt volna meg előtte, egyszerre meglátta, hogy Lórántfy Zsuzsanna soha nem lesz terveinek kerékkötője. Ellágyult és legszívesebben hálálkodott volna. De a dévajság is felülkerekedett benne:

— Egy órája sincs, hogy magadban hagytalak. Az elébb mégis úgy jöttél hozzám, mintha elvesztettelek volna. Most meg küldenél?

— Elfelejtkezett rólam kigyelmed... Bizony, fáj. De most, hogy látom, miért felejtkezett el?... Én csak együgyű aszony vagyok... De ezt valahogy másképpen értelmezem...

— Dehogy vagy te együgyű! Te vagy a legokosabb, legszebb, meg legjobb asszony... És ezért nem hagy téged most magadban az urad... Várj csak...

Tapsolt. Belépett egy nyílt arcú fiú. György megsimogatta szőke haját:

— Szaladj Jánoskám, fogatni. Hintóba fogjanak. Nagy kísérettel jegyünk ...

— Mit akar kigyelmed?

— Viszlek vissza Patakra. Ott nem ijesztget téged senki ezután... Onnan magam is hamarabb átugorhatok Kassára...

XIII.

Halk dal foszlányait hozta közelebb a szellő. Énekesfiú pengette húrjait a vár előtt. A felvonóhíd előtt a strázsa tréfásan keresztbe tette előtte alabárdját:

— Hadd hallom a parolát.

— Az én parolámat mindenki esméri. Régi nagyokról énekelek én. Nemes és nemzetes, vitézlő Tholdy Miklósról. Meg tudok én az maiakról is. Rákóczy György úrról, meg a feleségéről.

Bekapott húrjaiba. Zengett a törökszerszám és
lágyan kelt az ének:

Árvák édesanyja,
Bujdosóknak honja.
Vakok szemefénye,
Bénák-sánták istápjja,
Rongyos skholáinknak,
Tanuló ifjaknak
Kegyelmes patrónája ...

— Na, ez ugyan Bethlen Gábrisnéről szól, nem
a mi gazdaasszonyunkról. Bár hiszen mondhatnák
róla is a regősök. Mert a miénk is van olyan, mint
az fejedelemasszony. Bémehetsz ecsém. Aztán, ha
ott nem ragadsz, majd húzzál vagy egy szép virág-
éneket nékem is.

Pajkosan hajolt közelebb a fiú. Eldugta kobozát
s csak úgy, muzsika nélkül dudorászta a strázsa
fülébe:

Kárász Maris
Gyenge leány
Fejér piros
nem halovány
Szép legények
Ostromolják
Gyöngy ortzáját
És tsókolják
Járása oly
mint pávának
Mosolgó ajka
mint rózsának.

A strázsa kék dolmányán emelkedett a Rákóczy-
címer. A vont kardot tartó sas szinte szárnyalni
kezdett a suttogott, kacarászott ének hangjaitól. Két-
felé törülte hosszú bajuszát a vitéz. Belecsípett a
cingár karba, hogy feljajdult a fiú. Borizú hangon
dünnyögte a fülébe:

— Az én szeretőm ugyan nem Kárász Maris,

hanem Varga Örzse... De azért szívesen megtanulnám a nótádat. Hanem azt ajánlom...

Még közelebb húzta magához a fiút s úgy súgta, hogy felváltásra közeledő társa se hallhassa:

— Ajánlom, odabe felejsd el ezt a tudományodat. Nehogy eszedbe jusson asszonyunk előtt elszólni magad. De még a vénasszony, vagy a frájjok előtt se. Mert Patakon nem járja az effajta ének. Itt csak a Szenei uram zsoldárjait szoktuk zenge-dezni, na meg a regősök néha napján eleink dicsőségű Virágének? Ments Isten tőle... Nem túri a világi hiúságot a mű asszonyunk.

Vigyorgóra húzódott a fiú szája. Koboldszerű arcán úgy kergetődtek a gondolatok, hogy szavak nélkül is érhetőkké váltak. Fél szemmel a másik strázsát figyelte, de füle még odatapadt a fegyverét kézbe fogó katona szájára.

— Olyan vén ő kigyelme?

— Inkább nagyon is fiatal...

— Na, akkor meg igen rút lehet.

Marokra fogta fegyverét a vitéz. Megfenyegette a boldogabbik végével a fickó lábszárát: Felkászó-lódott ülőhelyéről s átadta a kötömböt társának.

— Most osztán lódujj, hogy ne lássalak. Mert ilyen rosszul még nem trafáltál el valamit, mint ezt. Mű asszonyunk fijatal is, szép is, mint egy írott kép!

A fiú beiskolt a hídon. Nyakába húzott fejfel oldalgott be az ágyúk között, mintha azt várná, hogy elsül valamelyik. De pajzán kedvét már megszelídítette a kapu felett vésett mondás:

Félix civitas, in qua verbum Bei praedicatur et observatur illud.

Magában fordítgatni próbálta a latin szavakat. S mire a Vöröstorony elé ért, már alá is terítette a koboz kíséretét csengő, gyermekhangjának. Úgy énekelte, mintha soha nem ismert volna virágénekeket

s nem tudakolta volna durva katonák szeretőjének nevét:

— *Boldog az a város, amelyben Isten igéjét hirdetik és megtartják.*

Hosszú, papi mentéjében Sepsi Laczkó prédikátor sétálgatott a várfalak mentén a felkelő nap simogató sugarai kíséretében. Rákóczy első dolga volt Zsuzsanna nevelőjének visszahívása. S a prédikátor rossz álomnak érezte távozását. Mintha soha nem mozdult volna innen, a Bodrog partjáról. Mélyet lélezett és élvezte a vízpárától tisztult, hús, keleti szelet. A Vöröstorony bejáratának ajtaja sarkig tárva volt. Mutogatta fehérmárvány lépcsőfogait. Békesség és áldás lebegett a hatalmas vár felett. S a vigyázó házak úgy örködtek a vár szegletein, mintha emberi lélekkel figyelnének, nem közeleg-e veszedelem a nagy nyugalom ellen!

A fiú el akart surranni a prédikátor mellett. De Sepsi Laczkó már meghallotta a magyarra fordított szent igéket. Elkapta a mellette oldalgó gyermek kobozának potrohát. Egyszerre megállt a kis kobold. Áhíthatossá változott a vigyorgó arc.

— Merre olyan szaporán, hékás?

— Én bizony csak a gazdasszonyig.

— Aztán mit keresel te a gazdasszonynál?

— Kérek tőle vagy két dénárt.

— Mire neked a két dénár?

A fiú leskelődve figyelte a prédikátort. Ha már nem kerülhette el a találkozást, legalább ki akarta élvezni a helyzetet. Alattomos szemmel tettett alázatot:

— Hogy misét mondathassak jó uram lelki-üdvösségéért.

Sepsi Laczkóban nem harag ágaskodott fel a szemtelen szavaktól, hanem megbocsájtó szomorúság. Elengedte a kobozt. Indult a gyermek előtt:

— Úgy látom, megháborodott az elméd, szegényfiam. Különben tudnád, hogy calviniai prédikátorért nem szoktak misét mondatni. Gyere, szaporán. Itt van a vénasszonynál a kassai felcser. Majd megvizitál, hátha ez a nagy forróság zavart meg...

A fiú teknősbéka módjára húzta fejét nyaka közé, mint aki megszokta, hogy verést kapjon. S ez a mozdulat még nagyobb szomorúságot ébresztett Sepsi Laczkóban. Maga felé fordította a fiú arcát s úgy nézett rá az emelkedő nap fényében.

— Sokat vertek?

— Mindig!

— Kicsodák?

— Mikor kik. Tyató koromban a török, azután meg más.

— Hát te már tyató is voltál? Úgy esméréd a törökök nyelvét, hogy írásban is tudod tolmácsolni?

— Három esztendő voltam, mikor a budai basának eladtak.

— Micsoda istentelenség, emberi lelket árulni! Apád tette?

— Nem tudom. Nem esmértem családot soha.

A prédikátor keze ösztönös atyáskodással ereszkedett a fiú fejére. A vén arcú gyermek megkushadt, mint az eb. De, hogy nem jött a várt ütés, kicsit megemelődött fakó hajjal borított tarkója.

— Aztán meddig voltál a basa szolgálatában?

— Tíz esztendeig.

A prédikátor meghökkenve nézett a fiúra. Növése nem volt magasabb hét éves gyermeknél, de latin tudása miatt legalább tizenkettőnek gondolta. Még ennél is több hát?

— S hány éve szöktél meg tőle?

— Nem szöktem én meg. Mert a basa alatt nekem mégis csak jó dolgom volt. Ehettem piláfot, amennyi belém fért. Titkos írásokat íratott én véllem az utolsó esztendőben, mert ismerem a törökök

betűvetését. Csak oszt mikoron egy kótyavetyére vittek, oszt a kótyavetyésekre rácsaptak a hajdúk, azóta kojtorogok.

— Ennek hány éve?

— Hét.

— A prédikátor számolgatni kezdett: három meg tíz az tizenhárom, meg hét, az húsz. Húsz esztendősen lehetne ez a fejletlen gyermeki

Jobban arcába nézett. S a megnyúlt orr, összenőtt szemöldök felett meglátta a ráncos homlokot. A békaszerű száj mellett a koravén árkokat.

A fejre tett kéz lejjebb csúszott a fiú füléig. Újra rettenő mozdulattal igyekezett az elbújni a várt ütés alól. De Sepsi Laczkó csillapítva veregette meg szurtos arcát:

— Ne félj. Ne félj hát. Nem akar itt bántani senki. Ha igazat mondasz, itt megpihenhetsz.

A szokatlan hang megfogta a fiú szívét. Alattomosan kémlelt fel a prédikátor arcába, de nem látott mást, mint résztvevő jóságot. Befészkelte magát a szokatlan becézésbe. Kurta lábait a prédikátor lépéséhez igazította. Vénhedt arcával úgy fordult feléje, mint a figyelő kutya.

— Dénárt is kapok?

— Azt is adhatok. Mondathatod értem a misét, ha még kívánod.

A Bodrog halkan csobogott széles medrében. Fecskék csivogtak a halvány kék ég alatt és mélyre ereszkedve kaptak zsákmány után. A várudvar széles kockakövei között itt-ott fűszálak bújtak ki. A prédikátor kikerülte őket. S a fiú leselkedő szeme észrevette ezt a mozdulatot is.

A várkert felé tartottak. S ott hófehér köntösben, apró, piros szattyán papucsban fiatal nő hajolt az ágyak felé. Megsimogatta a menyecskevirágok illattalan szirmait, mintha szánná őket s beleszagolt a rezedák zöldbársony fürtjébe, hogy megköszönje

az édes ajándékot. Válogatva szedte csokorba a virágokat. A legszebbeket kereste. Tűzpirosán pompázott már kezében az égő szerelem és tarkán bodorodott körülötte a törökszekfű. Isten tenyere övezte körül a bokrétát és középen rozmaring karcsú ága hajolt kétfelé, mint a pille csápjja.

Az asszony feje felett is pillangók röppentek. Kék, apró lepkék kergetőztek a nyári sugarak melegében. S az egyik rászállt a fejkötő alól kibújt barna fürtre. Megpihent rajta, mint egy virágszirmon. Aztán reppent tovább a párja után.

A prédikátor megállt. Visszatartotta a fiút:

— Ne zavarjuk asszonyomat. Ilyenkor ő Istennel beszélget.

A fiú most elfelejtett vigyorogni. Csak úgy nézett a komoly férfira, mintha kételkedne a józan eszében.

— Istennel? Hiszen nincs ő kelme templomban...

— A mi asszonyunknak templom az egész világ. Imádság minden tette. Nézd-e, most is mit csinál?

A füben már halomban tarkállott a sok, apró bokréta. Egyforma nagyságúak, mintha megszabta volna a könnyű kéz. Csak színben és illatban különböztek egymástól.

— Ez a sok szép virág nem kerül ám a vár házaiba. Csak azt a nagyot, azt az égőszerellemmel cifrázottat viszi fel az úr házába. A többit meg osztogatja a szegényeknek. Viszi az ispotályba.

Most mégis csak röhentett egyet a fiú:

— Én is voltam már uraságnál. Esterházy Miklós uraméknál jártam tavaly esztendőben. De ott a szegénynek elemózsiát küldött Orsolya asszony. Többet ért avval a beteg, mint a virággal. Megszigorodott Sepsi Laczkó hangja:

— Mit tudhatsz még te asszonyunk ispotályáról? Mit tudhatsz te egy földön járó angyalról? Ha egész nap látnád, mint én látom, ha nyomát követ-

néd, mint én követem, ha hallanád a hangját, ahogy a beteget biztatja, meg ahogy a haldoklót útra bocsátja, bizony nem vennél szádba gúnyolódó szót. A kis bokrétákban mutatkozik meg legjobban az ő szíve. Mert tudja, nem elég a testet táplálni, a lelket is meg kell vidítani annak, aki gyógyítani akar.

Még simogatta pillantásával Zsuzsanna karcsú alakját. De a Vöröstorony felől erőteljes lábak taposása alatt csikorgott a homok. Visszahúzódott és elvonta magával a fiút is a kert mélyébe

Rákóczy György magas homlokából szinte törés nélkül folytatódott nemes orra. Egyenes szemöldöke között most nem ült ránc. Világos szemében ott ragyogott a felhőtlen nyári reggel s a felhőtlen férfiboldogság sugara. Duzzadt s mégis szép metszésű ajka felett még olyan volt a kis, tömött bajusz, mintha játékból ragasztotta volna fel. Gesztenyebarnás haját emeletessé tette homloka felett egy mély hullám.

— Ez volna az a híres?

A fiú ajkáról önkéntelenül röppent el a szó. De már megfogta a prédikátor füle:

Nem várta be, míg a házaspár boldog találkozása kézfogással elkezdődik, pedig gyakran örült ennek a pillanatnak. Vitte magával a fiút, nehogy gonosz szeme ellesse ezt az örömet. Meg sem állt vele szobájának ajtajáig. Ott betolta a mély boltívek alá. Elébe állt és erős hangon szólt rá:

— Miért küldött téged Esterházy uram?

A fiú hebegni kezdett. Úgy érezte nyitott könyvvé vált, amelyben minden sort elolvas ez a mélyrelátó szem.

— Na, csak ki vele! Esterházy udvarából jöttél, ugye?

A kobold ajka elkeskenyedett. Dacosan zárta össze, mint aki csak azért sem beszél. De a kényszerítő pillantás alatt akaratán kívül nyílt szóra a szíve:

— Onnan. De nem ökelme küldött.

— Nem. Hanem más ...

Ráncba futott a prédikátor homloka. Kereste a kapcsolatokat és meg is találta. Leült. Földre dobta a kobozt. Két térde közé fogta a fiút és úgy mondta előtte azt, amit szeméből olvasott.

— Munkács várából jöttél. S ha nem Esterházy uram küldött, akkor Homonnay János vett meg. Kik voltak még ott? Dóczy ugye, a szatmári kapitány? Meg Pernyeszi uram, Ecsedről?

A fiú hallgatott. Valami dolgozott benne. Szívesen vallott volna már, de félt a börtöntől. A pataki vár irtózatoss méretei, vastag falai nem sok jót ígértek.

Verés helyett újra szelíd szó jött. Szinte sóhaj-tás:

— Na, csak add ide azt a titkos írást is, amit magadnál hordozol.

Most megélenkült a koravén arc. Esküre emelte a kezét:

— Bizony mondom, nincs nálam semmiféle írás.

— Kiadhatnának a porkoláboknak. Majd azok megmondanak, van-é nálad valami? De szánlak, hogy olyan hitvány vagy. Meg szánlak, mert nem is vagy tán hibás, hogy ilyen veszedelembe kerültél. Ha nálad nincs írás, akkor másutt van.

Szétnézett. Meglátta a kobozt. Megvillant a szeme. Hirtelen utánanyúlt s mielőtt a fiú párdücszerű mozdulattal kikaphatta volna a kezéből, már megcsavarta a húrtartót. Csakugyan vékony papírszelet rejtőzött benne. De a papíron nem volt írás.

Tehetetlenül nézett a fiúra a prédikátor. Elszánt arcából látta, hiába kutatja titkát. De akkor eszébe jutott valami. Rácsiholt és meggyújtotta a viaszgyertyát. A láng fölébe tartotta a papirost. Török írásjelek halvány vonalai ütköztek ki a papíroson.

— Gondolhattam volna. Lemónia levélvel írták...
De hát most osztán mit tegyek véled?

Szánakozva nézett vissza a fiúra Sepsi. Soha nem tett még hasonlót ahhoz, amit most tennie kellett. De úgy érezte, a békesség és szépség forog kockán.

Az egyik ajtóhoz lépett. Oldalfalában hatalmas üreg rejtőzködött. A másik ilyen üregben könyveket tartogatott Laczkó. De ez üres volt. Tágas volt. Három olyan nyomorúság is megférne benne, mint a fiú.

Vállon ragadta és bezárta. Azután lerobogott a várnagyhoz.

— Simonyi uram, van nekünk török rabunk'?

— Múlt héten vettem kettőt. Vásárütést csináltak s rajta vesztek.

— Vajha írástudó lenne valamelyik.

— Az egyik bizonyára az. Alighanem főember.
De tikolja a beste, valahány.

— Na, csak hozassa őket. Magyarul tudnak!

— Tud ez mind, ha megszólaltatja az ember.

— Bántalmazni nem kívánám őket.

Simonyi szánakozva nézett végig a prédikátoron, mintha más plánétáról szállt volna a világra. De rabot kínozni amúgy sem lehetett a Lorántfy-várban. Zsuzsanna már gyermekkorában kikönyörögte számukra a jó bánásmódot. Mióta ő a gazdasszony, még fekhelyüket is tisztába rakatja. Csak mozgatta hát dús bajuszát s indulóban dörmögött, mint akitől kedve ellenit kívánnak.

Laczkó Máthé utánaszólt:

— Simonyi uram, mondja nekik, szabadul, amelyik elolvassa az írást.

— Na, ebadta, ez lesz még csak drága írás! Főembert adunk érte?

— Lehet, még ennél is többet ér!

A prédikátor visszament szobájába. A szekrényhez lépett. Egyenletes szuszogás hallatszott a vastag

ajtón. Talán el is aludt az ütött-vert pára. Ott hagyta a szekrényt. A folyosón, várta a rabot.

Előre elárulta lánccsörgésével jövetelét. Mikor bő, selyem bugyogójában, fején a Mekkát megjártak zöld turbánjával előrejött, szakadt ruhája sem tudta elrejtetni finom tagjait, nemes mozdulatait. Dacosan, összeszorított szájjal közeledett. Az írásra először sandán nézett? Hátha kelepce? Hátha titkos írás és úgysem olvashatja el? Csak akkor derült fel az arca, mikor megnyilatkoztak előtte a török írásjelek.

— Az áll a levélben: Ez a fiú Bethlehem meg Forgách titkos levelezésit viszi Rákóczy-várából a budavári basának, fényességes Ali úrnak. Engedjétek békességgel.

Sepsi Laczkó homlokára csapott. Ezért küldték hát a boldogtalant, hogy szerezze meg a Rákóczy útján küldözött leveleket!

Simonyit Györgyhez szalajtatta. Maga meg a fiú tömlöcéhez rohant. Kihúzta a remegőt és meglódította, mintha látni sem akarná:

— Na fiam, te mán elmehetsz, Isten hírével. Mondd meg az uradnak, nem szerezhetted meg, amiért elküldött. Még sem kötöttük hátadra, avagy talpadra, amit megérdemeltél, mert igen kicsi, számandó vagy. De ha még egyszer erre veszed utad, kazamatában lesz illendő lakhelyed!

A fiú válla közé húzott fejjel szénézett, mintha cselet sejtene. De senki nem emelt rá kezét. A folyosó oldalához lapulva álltak az örök. Megindult köztük. Először lappangott, aztán nekiiramodott. Már a lépcső aljához ért, mikor utánafutott a prédikátor hangja. Csengve gurult utána valami:

— Dénárt kértél tőlem, ne, itt van! Ne mondd, hogy üres kézzel mentél! De most aztán fuss! Ha még egyszer látlak, rosszul járhatsz!

— Megálljon kigyelmed, prédikátor uram!

Zsuzsanna sietve jött a szokatlan hangokra.

összefogta fehér ruháját s kicsit lihegett a lépcsőjárástól.

— Nem szokás valakit elűzni Patak várából...

Mosolygott, de hangjában volt valami nehezte-lés, ami megjőzanította a prédikátort. Elsimított homlokán s úgy nézett az előtte lapuló szerencsét-lenre, mintha újra kellene formálnia ítéletét az első pillantás szánalma nyomán.

Mégsem akarta megadni magát.

— Ha nagyságod tudná, micsoda elvetemült lé-lek lakozik ebben a nyomorult porhüvelyben!

— Ezt a porhüvelyt is Isten ő szent felsége for-málta, ő lehelt belé halhatatlan lelket. Ami benne rossz, embertől való. Kik vagyunk mi, hogy ítékez-hessünk a vezetőben szűkölködőn? Jöjj ide. fiam.

Vonakodva lépett közelebb a fiú. Remegett a térde. Nyoma sem volt már arcában a prédikátorral szemben tanúsított hetykeségnek. Pedig most nem félt ütéstől, de a muzsikáló hang szokatlansága át-borzongott rajta:

— Hiszed-é, hogy csak eszköz voltál a gonoszok kezében?

A fiú nem értette ezt a nyelvet. Csak nézte az asszony aranypontokkal fénylő szemét. És Zsuzsanna lassan végigsimított a kócos, piszkos hajon, mintha arra gondolna, hogy ez is volt valamikor aranyszínű, selymes. Talán ezen is nyugodott valamikor szerető anyakéz.

Mintha a fiúban is ilyen emlék ébredezett volna. Térdre rogyott Zsuzsanna előtt és földig hajtotta előtte torz fejét.

— Ne küldjön vissza, nagyságos asszonyom! Elég volt már nékem a kóborlásból. Elég volt a szidásból, rúgásból. Ember szeretnék lenni én is, nem kivert kutya!

Végigajdult az ébredező lélek panasza a bolt-ívek alatt. A várnagy ugyan csak fejét csóválta, de

Sepsi Laczkó érteni kezdte, hogy Zsuzsanna az igazi eszköz Isten kezében, aki még a gonoszból is megszólaltatja az emberi lelket.

Az asszony mosolygással vert hidat a szegyenkező prédikátor szívéhez:

— Ezt a kárhoznak induló lelket én kigyelmednek adom. Vezesse, oltalmazza. Válassza külön benne a jó tudást a gonosztól és hasznosítsa az igaz ügy szolgálatában. A gonoszt meg gyomlálgassa ki belőle, hogy lehessen ez a fiú Istennek öröme. Hogy hívnak, fiam!

Hitetlenkedve nézett egyik arcról a másikra a fiú. Szája elé kapta kezét, mintha be akarná szorítani azt a sok gúnynevet, ami az idő útján emlékeztébe visszalépegetett. Egyet sem talált közöttte, amit megmondhatott volna a fehér ruhás asszony előtt:

— Mikor hogy ...

— Igazi nevedre nem is emlékezel?

Valami derengett a fiú szemében. Még messzebből jöttek a hangok. Egyszer, valaki, lágy hangon azt mondta neki... Azt mondta...

— Palika!

Kitört belőle az emlék és megnedvesedett a szeme. Elfásult szívében összefonódott az a hang a főasszony muzsikáló hangjával.

Elmosolyodott Zsuzsanna újra és még egyszer a fiú fejére tette a kezét:

— Bizonyosan Pálnak kereszteltetett szegény édesanyád. Pálnak nevezünk hát mi is ennekutánna. Te leszel a mi Saulusból megtért Paulusunk.

György érkezett a folyosón, Simonyival. Csóválta a fejét.

— Csakugyan szabadságot ígért kigyelmed a rabnak?

— Nem én, uram. Prédikátor uram ugyan váltig nógatott, de én hírvivőt nem akarnék küldeni a budai basához.

— Igaza volt, Simonyi uram. De prédikátor uram szavát sem másíthatjuk meg. Adasson a rabnak tágasabb szállást, jobb ételmezt. Hat hetek múltán aztán nyitassa meg bilincseit. Hadd menjen, amerre lát.

Zsuzsannához ért. Csodálkozva hallotta utolsó szavait. Megfogta a simogató kezét. Keblére vonta. Mélyen nézett az asszony szemébe, mikor mondta:

— Kedved venni, tudod, soha nem kívánom. De ezt a fiút még sem tarthatjuk magunk közelibe. Ki tudja, milyen kárvallást hozhatna még ránk.

Zsuzsanna ajka legörbült. Ügy látszott, azonnal elsírja magát.

— Édes kis madárom, elragad az a te jó szíved. De bánatodat látni én még sem tudom. Oltalmazásban hagyom hát ezt a szerencsétlent. Csak éppen nem itt, nem Patak-várában! Ki tudja, mikor vezetné rád a dülókat?

— Én, uram, soha! Asszonyomra soha!

Annyi őszinteség volt a hangban, hogy Rákóczyt is megindította.

— Tudja mit, Simonyi uram? Küldje el Ravnóra, Reéz Andoráshoz. Ha ember lehet belőle, keze alatt ember lésson. Aztán, ha úgy fordul, talán még vissza is hozhatjuk. Majd ha jelét adta megjavulásának.

Egyik parancsoló járói a másokra nézett a fiú. Várta sorsa dőlését. Zsuzsanna meghajtotta fejét:

— Vigyék hát Ravnóra... Fogadod-é nékem, hogy iparkodsz az igaz ember ösvényén járni?

Nézte a fiú bánatos szemét. De az megint nem tudott felelni ezen a nyelven. Szerette volna azt mondani, hogy minden ösvényt megjár, ami Zsuzsannához vezet. De életében csak durva szavakat, káromlást hallott. Még a regős énekeket is rosszra használta fel. Szűkölni kezdett, mint a kutya, mikor elveszik előle a megáhitott jó falatot. Mégis engedelmesen

követte Simonyit. És szívében gyökeret vert a vágy, hogy egyszer még visszajöhessen Patakra. Mindenáron. Még a jóság árán is.

XIV.

A hajnal talpon találta. Mielőtt reggeli imádságra harangoztak volna, már megtette első útját: virágot vitt halott szüleinek. De nem a földalatti folyosón ment a templomig, hanem a kelő nap fényében. Könnyű fejkötőjére ráült a hajnal harmata. Gyermeki alakja úgy suhant át az alvó Patákon, mint a legszebb álom. S a kötömbjén üldögélő őr vidáman lóbálta meg előtte alabárdját, mikor a felvonó híd előtt tisztelkedett néki.

Zsuzsanna azt a kört tette meg most is, amit mindennapon. A kis apró virágcsokrot elvitte az ispotálybéliek virasztástól verejtékes ágyához. Könnyű kezével megsimogatta a lázas arcokat, de harag és megütközés kelt szívében, mikor megtudta, hogy hiába rendelkezett: elfelejtettek lemónia levét küldeni egy haldokló számára a nemes kisasszonyok.

A betegetől az istállókba ment. Megveregette György kedves hátlovának hátát s megvizsgálta szügyót, amelyet feltört a szügyellő. A lovász már tartotta elébe a zsíros bögrécskét s a fiatalasszony maga kente be a heget, hogy gyorsabb növésre serkentse az aranysárga szórt. Fehér paripája nyihorászva köszöntötte. Nádmézes kenyeret vett ki kosárkájából s gyermeki örömmel nézte a hófehér állat feltüremelő ajkát, ahogy óvatosan bekapta tenyeréből csemegéjét. De végignézett a többi hátilovon is. Kivezettette Zsigmond úr paripáját és Mária húga almásszürkéjét. Mária Bakosóknál volt, Zsigmond meg Ónodon, de Zsuzsanna a jó testvér gondoskodásával mindenkor készre várta őket mindenben.

Szobáikban friss ágynemű alatt dagadoztak a vánkások. Az ékes hímzések tanúskodtak, hogy éppen olyan megbecsüléssel várja az ő kisebbik urát, mint amilyen szeretettel árva hűgocskáját.

A konyha a vár egyik pincetermében volt. A fiatal úrnő oda is benézett. Meggyőződött, hogy nem vonták meg a tehénhúst a betegek levesétől s hogy az ízelítő halmokban sorakozik a nagy asztalokon a várnép ebédjéhez. Kukták és mosogatók, szakácsok és bébillérek újra tapasztalhatták, hogy ifjúi éveikhez nem mérhető a gazdasszony tudása és körültekintése.

Ahogy haladt birodalmában feljebb-feljebb a kőlépcsők tekervényein, egyre több arcot derített mosolyra. A fegyveresek marcona bajusza megmozdult, a pattantyúsok igazgatni valót találtak a lőrések tágas nyílásain. A lövészek serényen tisztogatták fegyvereiket s a vigyázó tornyokban fegyverbe állt az őrség, ha a könnyű kis lábak elsuhantak mellettük.

Alig esett hangos szó a pataki várban s mégis mindenütt, mindenén megpihent a gazdasszony örülő, vagy dorgáló tekintete. Hozzá igazodott az óriási vár minden munkás keze, minden fegyverfogója.

Ötöt ütött már a vártorony nagy órája, mikor Zsuzsanna a kisasszonyok házához ért. Pillanatra habozott, mielőtt benyitott. Aztán megkeményedett keskeny arca. Mintha korholnia kellene magát a szándékolt kíméletért, erős elhatározással nyitotta meg az ajtót.

Jól sejtette. Dagadó ágyaikban, vánkasukba fűrt fejjel aludtak még a nemes kisasszonyok. Egynek sem jutott eszébe, hogy reggeli vizitára valakinek el kellett volna kísérnie a vár asszonyát.

Heten háltak a nagy, széles szobában. Szomszédos várakból érkeztek tanulóba. Ahogy híre futott Rákóczy házasságának, egyszerre sürgős lett a nagy vagyon fényétől elvakult jó embereknek, hogy a pataki várba küldjék leányaikat. György nem szí-

vesén fogadta ezt a bevándorlást ifjú életükbe. Úgy érezte, a boldogság perceit megzavarják az idegen szemek. Valahogy mindig került a nemes kisaszszonyok társaságát. De Zsuzsanna nem azt érezte, hogy az ő életükbe tolakodtak be.

— Jó uram, — ha az Isten segítségével vissza tudok emlékezni édesanyámasszony sok jó tanítására, engedje meg, hogy továbbadjam másoknak. Hátha hasznát veszik? Hátha szükségét enyhítgetek véle?

Rákóczy Györgyöt lefegyverezte az asszonya szeméből esengő kérdés. Így telt meg színes ruhájú, vidám kacaju népséggel az asszonyház melletti frájjok szobája.

Sok öröm mellett sok bosszúságot is hozott ez. György hamar belátta, hogy az ő örökös utazása miatt jó, ha elfoglalja a gond feleségét. De azt nem is álmodta, mennyit vesződött távollétében Zsuzsanna a leánykákkal. Mintha nagy babák lettek volna, úgy kellett vigyáznia öltözésüket és munkálkodásukat. S most komoly harag tette keménnyé az asszony lépését. Úgy ment a szélső ágyhoz, mintha fülénél fogva akarná kihúzni a szőkefejű alvót.

Zsófia leányasszony megébredt. Egyszerre tudott mindent. Rettenve ült fel ágyán s nyakán ráncolt inge felett terjengeni kezdett a szégyenpír a homloka felé. Kezét nyújtotta Rákóczyné felé:

— Elfelejtettem, asszonyom. Mint Isten lakozik az égben, úgy igaz, hogy míg jöttem a spítályból, mindig egyre mondtam: lemóniát az öreg Szücsnének... Lemónialevet éjszakára az öreg Szücsnének. Aztán, mire ide értem, kifűtta a fejemből valami gonosz szél.

— Ki ám, a haszontalanság! Mert ha a kisaszszony szívében csak egy cseppnyi szeretet lett volna, nem arra gondolt volna, vájjon eljő-e Sopronyból Chernél György uram, vagy pedig nem? Láttam,

mikor béleselkedtél a palotán.. Hát illő ez egy nemes kisasszonyhoz!

Az alvó leánykák nem is sejtették, hogy nemcsak a dorgálás szavai hallatszanak alvó lélekzésükbe vegyülve, hanem a vallatás és nekibiztatás szavai is. De Zsófia egyszerre ráborult Zsuzsanna keblére. A vékony, tunikaszerű felümegre hajtotta fejét s érezte a fiatalasszony szívének egyenletes dobogását. Úgy megnyugtatta ez a meleg, életet jelentő lüktetés, hogy elfelejtette a védekezést. Csak arra gondolt már, hogy végre, egyszer beszélhet valakivel arról, amit ez a másik úgylát lát hát...

Átnedvesedett Zsuzsanna szíve felett a könnyű lepel. Rásírta leányos aggódását Derzsy Zsófiára:

— Asszonyom, ha úgylát tudja... Akkor azt is tudja, nem vesz engem észre Chernél György. Ország dolgában járó, nagy úr ő. Bizonyosan van nékie mátkája túl a Dunán. Mit törődik ő egy ilyen csúnya kis leányzóval!

Zsuzsanna átfogta a remegő leányt. Arra gondolt: mikor ő megérezte György vágyát, nem tudott róla beszélni senkivel. Még jobban elbűjt s még magánosabb lett. Mint ahogy bánatát magába zárta, úgy rejtegette örömét is. Még arra is vigyázott, hogy alvó húga meg ne sejtse felrettenéseit, szorongását és a nagy bizonytalanságot, amiben a hárslevél érkezésétől kezdve hanykolódott.

Annál igazabb együttérzéssel fogta át a leány karcsú derekát. Simogatta szőke haját és maga kendőjével törülte le a vallomás könnyeit. Hangja mégis komoly volt, mikor megszólalt:

— Ha Chernél György uram nem törődne veled, én sem sokat követelném, hogy éppen te gondoskodj az öreg Szücsnéről. Megtenném magam, vagy rábíznám Széchy Marikára. Tudnám ugyan, hogy úgylát elfelejti, hiszen gyermek még. Csak akkor magam is utána néznék és nem halódna száradt szájjal

egy szegény öregasszony. De ön azt hittem, aki nagyra néz, kész nagyot is tenni. Kész mindenben vigyázni, asszonyhoz illendően gondoskodni másokról. Ugy látom, ha kérő násznagyot küld Chernél György uram, majd még azt kell mondanom: nem igen nőtt még bé a kisasszony fejelágya.

Zsófiika kiugrott az ágyból. A dorgálás mellett annyi biztatást kapott, hogy az egész világot megváltozó ttnak látta. Az ólomkarikás ablakokon keresztül nem is a nap ragyogott be, hanem valami csodálatosan sziporkázó aranyeső. Az ágyakban nem gúnyolódó, csipkelődésre mindig kész éretlen leánykák dugták fülüket a hatóráis ébresztő elöl, hanem édes, gyönyörű, szeretett testvérek. S az, akinek már lépését is eltakargatták az ölnyi falak, nem a haragos gazdasszony volt, nem a korban alig idősebb volt leánypajtás, hanem az Úr angyala, aki üdvözetet hozott neki az elközelgő boldogságról.

Zsuzsanna pedig ment tovább. Bekukkantott a fonóházba, ahol a guzsalyokon puffadtan várakozott szorgalmas kezekre a könnyű lenszösz. A hímzőrámák felé hajolt, amelyeken aranyló szálak tekervényei, színes selymek gazdag árnyalatai várták a fehér leányujjakat, hogy szőjék tovább ébrein is álmaikat. Mintha mindegyik hímzésből kiragyogott volna egy férfinév, úgy élt a hat ráma hat vallo-mása. Csak Marika hímzése volt még maszatos, rendetlen. Elárulta, hogy a kisleánynak még nem öröm és nem álmódás, csak robot ez a munka.

Zsuzsanna elmosolyodott. És ment tovább, hogy végre álmódhassa a maga álmát is.

A Vöröstorony bátyájára lépett. Először északnak fordult. Hármás ívben emelkedtek a bércek és mögöttük messze, halvány kékséggel ütköztek ki a felhőtlen, derűs égből a még magasabb hegyek. A Bodrog mély medrén túl már ébren volt az ártér és a messze elnyúló nádasok népe is. Idáig hallat-

szott az őszi útra készülődő gólyák gyakorlatozó kelepelése. Nádiverebek szakadatlan csipogása és a bölömbika bánatos hangja hirdette, hogy a hullámozó nádasokban nagy élet folyik. De a fiatalasszony valahogy távolabb és időben is messzebb látott ennél a békés képnél. Arra gondolt, hogy ezeken a síkokon honfoglaló ősök száguldoztak és minden lépéssel távolabb hajtották a településüket megakadályozni akaró népeket választott hónuktól...

Mint az ő ura...

Ráborult a széles kőkorlátra. Megtágult szívvel engedte útnak epekedő sóhajtását György után. Az ő délceg, bátor, jó ura után. Aki jött és belevilágított az ő szomorúságába. Aki fegyvert hozott egyik kezében és szétverte a rátörőket, de becéző simogatást hozott a másikban és mindig elfelejtette vele is a bánatot. Akit úgy szeretne maga mellett tartani mind az idők végeztéig, — s akit ím, mégis maga küldött most el, hogy vigyen hírt végre személyében is az erdélyi fejedelemnek.

Zsuzsanna még nem volt Erdélyben. Csak nagy, ákombákomos mappákról ismerte a hét halom földjét. Mégis úgy érezte, követni tudja urát gázlókön és utakon, útvesztőkön és hegyek mély völgyeiben, nagy folyó kanyargása mentén és sziklás hegyháton. Követni tudja, — mert Rákóczy Györgyöt mindig csak Egy vezeti, — az, aki őt is idáig vezette a sok bánatos, szomorúságos napból a nyári verőfénybe.

Belecsendült gondolataiba az imádságra hívogató harangszó. Zsuzsanna szíve vele muzsikált. Indult utána, hiszen eddig is minden gondolata imádság volt. Míg lefelé lépegetett a lépcsők tekervényein, arra gondolt, vájjon hol éri Györgyöt a harangok reggeli kondulása? Vájjon lesz-e ideje elővenni a nyeregtáskából a testamentumot, vagy csak a ke-

leti szél szárnyán bocsátja majd útnak érces, szép, hangján a reggeli hálaadást?

Megkettőztetett buzgósággal imádkozott és énekelt Lorántfy Zsuzsanna. Minden érzésével urát ölelte, minden fohászával azért rimánkodott, hogy a gyanakvónak hirdetett Bethlen Gábor lássa meg az ő Györgyének tiszta szívét és igaz szándékát.

S az asszonyi imádság elébe került Rákóczy Györgynek. Mire a fejedelemmel szembekerült, úgy érezte, mintha ismerősök között járna.

Rajongó arcú, szőke ifjú futott elébe a fejedelmi palotából. Nem tudta, ki érkezik az egyszerű szerszámú fekete lovon? Csak egyetlen csatlós kíséerte Györgyöt, az sem ékes, deli legény, hanem hajlott hátú öreg. S az ifjú mégis tárt szívvel segítette lováról a fáradt utast:

— Bethlen István vagyok, ő nagysága fiatalabbik öccse. Kit tisztelhetek bátyámuram képiben?

— Én bizony csak magam képiben jöttem, fiam. Jelensd ő nagyságának, hogy titkos hírrel a borsodi főispán maga jött el hozzá.

Az ifjú arcán fellángolt az öröm. Mélyen hajolt Rákóczy György előtt.

— Mindjárt gazdálkodunk kigyelmednek illendően.

— Nem érek én rá fiam, csak egy kis feredésre. Még másik ruhát is csak dísztelent hoztam, mert nem akartam nagy út látszatát kelteni. Kíséröm meg csak ez az egy vén ember. Időzni sem tudok. Még estére kelve újra úton szeretnék lenni.

A szokásos marasztaló beszéd helyett két lépéssel ugrált a palota lépcsőjén ifjú Bethlen István. Vezette maga utána a poros vendéget. Szobát parancsolt számára és minden ajtónállót félretolva, törtetett be nagybátyjához.

Bethlen Gábor írások felé hajolt. Kemény, gon-

dolkozó arcán bosszúság látszott. Az asztalra csapott, mikor István belépett.

— Mondtam, senki ne merjen zavarni. Úgyse tud egyötök se igazat. Hiába keresem, nem tanáлом a pártütők praktikájának bizonyosságát. Mihaszna a sok futárnak, meg a sok költségnek, ha egy sem tudja fészkében fojtani a vipera fajzatot.

— Nagyságos bátyámuram, Rákóczy György úr van itt.

Felkacagott a fejedelem. Egyre nőtt bosszúsága.

— Hát ezt meg már ki hitette el véled? Jól megül ő kegyelme Patak várában a szép asszony szoknyáján. Még levelét se vöttük, immár hatodik hete.

— Azt mondta, nem bízhatta másra a hírit.

— Na, téged valaki rútul becsapott. Dehát fiatalság, bolondság. Most már csak azt szeretném tudni, hogy ki volt az az ügyes ember, aki ilyet hitetett el véled?

Pillanatra megrendült a fiú önbizalma. Most maga is lehetetlennek hitte, hogy a hatalmas Rákóczy csak úgy, kíséret nélkül jöjjön tisztelkedni az erdélyi fejedelemhez. Hiszen ő maga is fejedelemfi, vagyona meg annyi, mint szinte az egész Erdély. Bizalmatlanság mégsem lett úrrá rajta. Ha a látogató nyílt szemére gondolt, hinnie kellett.

Bethlen Gábor szeretettel nézte a vívódót. Nem akarta még jobban megbúsítani. Végigsimított vállra omló haján

— Hadd lássam hát azt a te főemberedet. Hogy a csúfság nagyobb ne legyen, majd csak maga odújában keresem meg a rókát. Merre vezetted?

A főemberek szállására.

— Az bizony öreg hiba volt. Vidd át csak abba a kis házba, amelyik közel van az én szállásomhoz. Aztán ne mond meg néki, hogy én jövök.

Ledobálta magáról fejedelmi öltözékét. Könnyű

házigdolmányt öltött, dísztelent. Kardját is az asztalra vetette. Sárga sarujában úgy lépkedett a folyosón, mint egy kurtanemes.

Rákóczy György mégis megismerte. Mikor belépett a szűk szobáiba, felállt. Mélyen meghajolt előtte.

S a mindig gyanakvó fejedelem szívéből is eltávozott a cselvetés sejtése. Csak egy pillanatig fűrkészte a férfit, aztán szélesen lendült elébe hatalmas jobbja:

— Igaza volna hát az én hiszékeny ecsémnek? Csakugyan Rákóczy uram fáradott el hozzánk?

— Éjjel és nappal vágtattam, nagyságos uram. Feleségemen kívül egyetlen lélek sem tudja ennek a mostani utamnak.

Elkedvetlenedett Bethlen Gábor homloka:

— Ha egy asszony tudja, már sokan sottogják azóta. De tán még kiabálják is.

Kihúzta magát Rákóczy:

— Megengedje nagyságod, az ön asszonyom nem afféle. Itt sem volnék nélküle, ő szorgalmazta, hogy jöjjenek vágtatást. Ő maga mondta, hogy ezt nem lehet rábízni még a legbizodalmasabb emberre sem.

Nem győzte meg Bethlent a férj lelkesedése. De úgy tett, mintha hinne az ismeretlen asszony jó hírében. Magában pedig azt gondolta: volt valami oka férje eltávolítására Lórántfy Zsuzsannának. Ki tudja, miért, kiért tette?

— Nagy ok lehet, ha asszony ilyet tanácsol az urának. Hát csak ki vele, Rákóczy uram.

— Kezemben van minden Homonnayékról. Bizonyítani tudom nemcsak azt, hogy Ferdinánd pénzeli, hanem azt is, hogy egyezségben áll a budai basával. Azt már írtam volt, hogy Dóczy uram az ő embere, de azt még eddig senki nem bizonyíthatta, hogy Esterházy ökelme is vele fűjja a követ. Most a kezünkbe került. Minap csípte el kém-

jit a prédikátorunk. Munkács várában volt a nagy tanácskozás. Onnan akarnak indulni nagyságod ellen.

— Mit szól hozzá Forgách uram?

— Félig-meddig mán meggyőztem. Itt a levele, amit esküvőm után kaptam tőle, mikor Simonyi uram elfogatta Homonnay levelit a hajdúkkal.

Bethlen Gábor forgatta kezében a levelet. Közelről megnézte a pecsét mintáját. Megvizsgálta a szálkás aláírást. Bólintott és fennhangon kezdte olvasni, kapkodva belőle a főbb értelmet:

Az Úristen most kigyelmedet támasztotta, mint egy őrzőangyalt, az ránk következő nagy veszedelem eltávolítására,.. Megértvén Homonnay úr tőlem, hogy miben legyen dolga és minő veszedelemre készítik az ő jóakarói,.. ő felségének, mint tartozom véle, felküldtem a vezér levelit, hogy lássa ő felsége, hogy nem kell az töröknek hinni.

Gúnyos mosolygás szaladt át a bajuszos ajak felett.

— Ezért adott hát térítvényt Homonnay!

— Ezért. Meg az országgyűlés is ellene szavallt. De azért nem kell hinni nékie. Énekes gyereket küldött hozzám, hogy lopja el minden írásomat, amit ez ügyben bárkivel is váltottam. A gyerek meg a budai basa embere volt. Tyató. Vízfolyás módjára beszélt törökül. Egyenesen a basához ment volna az írásokkal.

— Ezt jött jelenteni kigyelmed¹?

— Ezt. Meg hogy ne féljen nagyságod a felsőmagyarországiaktól. Műnk mind ellentállunk annak, hogy hadainkat Erdély ellen vezessék. A nagy szájuak hiába kelletik magukat Bécsben, meg az oláh vajdánál. De azért résen kell állni mindenkoron.

Mert az ördög nem alszik. Én vigyázással vagyok a hajdúkra. Forgách uramat meg most már ki nem engedem a magam szándékából.

Bethlen úgy tett, mintha fáradt lenne. Leszegett fővel nézegette saruja sárgás szattyános díszítését:

— És mi légyen a kigyelmed szándéka?

Felállt Rákóczy. Hangja túlnőtt a kicsi szobán.

Ünnepélyessé vált az egész férfi:

— Békesség. Mert, hogy eleget szenvedett már mind ez egész ország. Eleget nyúzza a török, elege: sarcolja a német. Még jobban szíjjá a pártoskodás. Hát még a religióbeli villongások. Úgy vélem, nagyságod igaz szívvel akarja a békességet. Ha hisz nekem, bennem igaz emberére tanál. Ha nem hisz, akkor sem teszek ellenére, míg érzem, hogy jó *véggél* gondolkodik. Míg tapasztalom, hogy a calviniai religiót megvédelmezi minden háborgattatástól. Míg látom, hogy nem sarcolja sem a szegénységet, sem a nemességet ok nélkül, hanemha nagy okkal. Akkor meg szint azonképpen melléje állok. Mind magam, mind az embereimmel.

Bethlen halvány arcán dolgozott az örökös kételkedés. Szerette volna hinni az elébe boruló hűséget, de sok keserves tapasztalat tiltotta a bizakodástól. S Rákóczyból mégis úgy tündöklött a megbízhatóság, hogy sokáig még ez a nagy álmú és mélyen látó ember sem tudott ellentállani neki.

Felugrott és szívére ölelte a fiatal férfit. Úgy vezette át az ámuló testőrzők és ajtónállók között, mintha fejedelmi vendéget tisztelne benne. Irószobájában egyenesen lecsatolt kardjához ment. Felvette és a zöld bársony hüvelyű, arannyal kivert, smaragddal ékesített fegyvert felcsatolta György derekára.

— Portai forma. Aki acél van benne, szintazonképpen damaszkuszi. Viselje kigyelmed erővel, egészséggel.

György kihúzta a pengét, összehajtotta, hogy gyűrűben érintette markolatát a vékony, éles hegy. Aztán visszapattantotta. Suhant az acél. Remegett új gazdája kezében a nemes fegyver. S Rákóczy megfogta a muzsikáló pengét is. Két kezével felfelé emelte a kardot:

— Édes hazánkat, religiónkat szolgálja, mindameddig élek.

XV.

Le sem csutakolhatták még a lovászok György lováról az út porát. Ki sem pihenhetette magát felesége mellett. Kürtszó harsant a felvonó híd előtt és fegyverbe állt az őrség a várudvaron.

Zsuzsanna riadtan lépett az ablakhoz. Láta urán .a tökéletes fáradtságot. Nagy vargabetűt tett meg Erdélyből jövet. Volt Ónodon is és felülről került Patakra vissza. Meg kellett látogatnia a zborói jószágot is.

— Na, ha most vendég jön, belebetegszik kigyelmed a virrasztásba.

György csak nevetett. Barna haját fésülgette és hímzettujjú, patyolat ingében, otthoni sarujában olyan volt, mint egy kisfiú. Jób inas most nem szolgált neki, mert Zsuzsanna maga akarta segíteni. Hogy a nagy kísérettel közelgő vendégúr dobogó lovainak patája felverte a csendet, mégis csak megrántotta a csengőt az asszony.

— Én bizony azt sem tudom, mit illik felhúzni vendég tiszteletére kigyelmednek?

— Majd elvállik, ha megtudjuk, ki kért bebocsáttatást!

Már jelentette is az ajtónálló és hangja büszkén harsogott:

— Forgách Zsigmond úr ő nagysága érkezését mondja a hírhezó.

Zsuzsanna gyorsan összekapta bő ruháját. Sietett a folyosóra. Ha a felsőmagyarországi kapitány jön, ez bizonyára próbára teszi az ő gazdasszonyságát.

Sürgés-forgás keletkezett a várban. Inasok és frájjok lótottak-futottak. Tiszta ágyneműtől illatoztak a folyosók és nagy cinkupákban forró vizet vittek a vendégházakba a házbeli cselédek. Feltárult a díszszobák ajtaja és mire a nagy úr a hídon átlépett, már a vár udvarán fogadta vendégét az ifjú házigazda.

Őszi szálak úsztak már a levegőben. Eátapadtak a vendég úr szakállára és belevegyültek ősz fürtéi közé. György mégis úgy látta, soha nem volt élénkebb és fürkészőbb az öreg szemek tekintete, mint most, mikor végigsiklott az őrség feszes során és megpihent a várőrző tarackok bronzán. Mintha ki nem mondott szavakat rejtegetett volna a tömör bajusz, De még a táblánál is csak arról beszélt a nagy úr, milyen rövid az út Kassától idáig, ha jó paripa jár az ember alatt.

— Igaz, hogy én Újhelyig hintóban jöttem s csak a tisztesség okából ültem lóra. De ha valaki nagyon akar, igen hamar átléptethet Kassáról, akárha sereg élén is...

Zsuzsanna már eltávozott. Az asztalnál csak e kíséret tagjai ültek. De illendően úgy alkalmazták, hogy ne zavarják a házigazda és „a főember társalkodását. Ezüst serlegek és fedeles kupák rejtegették a tokaji borokat. Aranynál súlyosabban, nektárnál édesebben csordult a nemes ital az urak szájába. Bizony, nem igen hallgatóztak, míg a két főember összemérgőzött.

Rákóczy György nyugodtan állta az öreg kutató nézését. Nem hátrált, nem is védekezett. Csak hangjára vigyázott, hogy fenyegetésnek ne érződjék, amit mond:

— Innen is hamar átléphetni Kassára,

— Fiatal embernek nincs is távolság. Csak az ilyen törődött vén embert viseli meg az út, mint amilyen és vagyok. Úröcsém, mint tudom, csak gondol egyet s megjárja Kolozsvárt. De még Fejérvárt is...

Serlege után nyúlt. Megcsodálta a velencei művű filigrán munkát. Elgyönyörködött a rubinok csillogásában. Aztán beleszagolt a borba. Leszívta illatát, mielőtt ízlelte.

Györgyöt már nem téveszthette meg játéka. Mosolyogva húzódott közelebb az öregemberhez.

— Minapában meg is jártam. Fel kellett néznem az erdélyi jószágokat.

Most megnedvesítette ajakát Forgách. Csettintett, mikor nyelve is megérezte a tokaji zamatát:

— A hír is gyorsan jár. Én már Viennából vöttem kigyelmed nagy nyargalásának hírit. Nem mutathatná meg, micsoda becses prezentát kapott Bethlen uramtól!

György intett apródjának. A fiú közelebb lépett s ragyogó arccal vette át a parancsot. Be míg oda járt, nyugodt hangon mondta Rákóczy vallatójának:

— En meg elefántcsont nyergemmel kedveskedtem a nagy úrnak. Igen megtetszett néki az ékes faragás. Még a portáról kapta volt ezt az én édes-apámuram.

A fiú hozta a kardot, de Forgáchot már nem érdekelte a bevallott ajándék. Szembefordult Györgygyei. Deres szakállából kiszedegette a morzsákat, s kedélyes akart lenni. De most már komoly Fenyegetés lappangott a hangjában:

— Az ajándék bizony úgy szép, ha viszonzóznak, így válik becsesbe. Tudom, mikor fiává fogadta volt kigyelmedet a fejedelem, kigyelmed azt is azonnal viszonzta avval, hogy apjának ismerte el ő nagyságát.

György mosolygása úgy terült szét az arcán,

mintha gyermek eszmélne rá, hogy cselt vetnek neki:

— Ilyen hírt is vitt a szél Viennáhat

— Tán nem is igaz?

— Én semmit nem mondhatok. A császár úrnak bizonyosan jó hírmondói vannak. Amit én nem tudok, ők azért még tudhatják. Hát még mit beszélnek odafent a főemberek?

— Csak annyit, hogy kigyelmed olyan kapitányt tart Patakon, aki nagyon tudja az utat Erdélybe. Azt beszélik, nem áthat ez a jó ember útszélire állni, postákra lecsapni, udvar titkát kutatni. Én kigyelmed helyibe nem tartanék ilyen embert udvaromban s fizetésemén. Melyik is az a Simonyi György?

Most először érezte Rákóczy, hogy komolyan résen kell lennie. De még most is parancsolt idegeinek. Előrehajolt. Rámutatott Simonyira.

— Ott beszélget kigyelmed udvarmesterével. Úgy látom, igen értik egymást.

— Na, csak amondó vagyok, jobb lenne ökelmét békességesen távolítani innét.

György már régen szükségét érezte, hogy a fejedelem udvarában megbízható embere legyen. Így könnyen engedett a titkolt parancsnak:

— Holnap megmondom néki, kitelt nálam a szolgálata.

Forgách megkönnyebbülve dőlt hátra székén. Magasra emelte serlegét.

— Szolgáljon egészségére kigyelmednek az erdélyi út. Meg a többi is. Jó szívvel kívánom, mert böcsülni tudom, kigyelmedet.

A házigazda is felemelte serlegét. Meghajtott fővel mondta:

— Köszönöm, hogy ezt házomban, asztalomnál mondja el kigyelmed. Sokszor tapasztaltam atyai jóindulatját. Nem felejtkezem meg a hűségről.

Legkivált meg azért, mert nem hallgatott besúgókra. Helyembe jött kérdezni, holott magához is rendelhetett volna.

— Fiam, nem akartam én rosszat soha. Mindenkor megmutattam én, hogy nagyra tartom okosságodat. De most komoly baj van. György...

Előre hajolt. Mélyen nézett a férfi szemébe. S most nem volt árnyéka sem hangjában a színlelésnek. Talán még lelke is tisztán tárult a másik felé:

— A parancs az volt, mondjam meg néked, hogy a sárospataki jószág királyi uradalom, noha árendában vagyon...

Vidámságra derült a főasztal vendégkoszorúja. A karzaton pattogó dalba fogtak a zenészek. De György lelkébe egyszerre betekintett a rémület. Ez a fenyegetés nem őt érte. Zsuzsannát akarták sújtani, hogy neki is jobban fájjon. Hiszen mindenki tudhatta, milyen meleg érzésekkel ragaszkodik felesége a pataki várhoz, a szüleit rejtegető sírbolthoz, a saját kezével ültetett virágokhoz, az ispotályhoz és az iskolához ..

Halkan mondta. Inkább magát biztatta:

— Patakot örökáron váltotta magához Lorántfy Mihály úr a Dobó ősök jogán. Írás vagyon rúla. Háromszáztizenháromezer forintokat fizetett érte.

— Meghiszem. De ha a király az ország ura, mindenképpen a királyé annak összes jószága. Ahogy eladta, úgy vissza is veheti. Nem is kell hozzá más, csak egy kis neheztelés.

Lesújtott György ökle az asztalra. Eebent az öregember szeme. De a mulató urak fel sem pislantottak. Ittak tovább. Dünnyögve kísérték a zenészek játékát.

— Egy pár cudar ember kell ahhoz, hogy a király nehezteljen. Meg hogy ilyent akarjon. De én állok ennek is elébe. Nincs olyan talpalattnyi föld

a Rákóczy-jóságban, amit ne akartak volna tőlem elvenni. Megtámadták szegény Lorántfy-árvákat is a haszonlesők. A dögkeselyűk. Akik ott ólálkodnak minden ravatalnál és lesik, mit, hogy kaparítsanak meg maguknak. De én megmutattam, hogy csak az kapott, akinek magam is szántam. Kendy István sem a perekért kapott, hanem, mert sajnáltam az árváját. Tudtam, mennyire szereti a mostohám, hát néki adtam. Mert hálálni akartam sok jóságát Thelegdy Borának. Fizettem érte. Annak, akit legjobban szeretett. Az unokájának. Ha kell fizetek azért is, hogy íeleségem az ő nyugodalmában meg ne zavartassék...

Lefogta az asztalt verő öklöt az öregember duzzadó erű jobbja. Halvány piros foltok színezték a ráncos homlokot. Nehézkesen felemelkedett.

— Öreg ember vagyok. Megtört ez a mái út nagyon. Vezess el fiam a hálóházamba . . . Nem, az urakat nem zavarjuk meg. Szolgál nékem az én kedves házigazdám, úgy-e?

Rátámaszkodott György karjára. Két nemes apród friss szövétneket gyújtott a folyosón lobogó fáklyák lángjánál. Haladt előttük s mutatta az utat. De mindenki mást visszaparancsolt a főkapitány intése.

Zsuzsanna a vár legszebb vendégszobáját nyitatta meg. A Bodrogra néző ívelt ablak tárva volt. Bebocsájtotta a hűvös, őszi éjszakát. De a kandallóban hatalmas tűz nyelte a fahasábokat. Pattogott és szikrázott a fenyő és gyantás illata szétáradt a nagy szobában.

A szuperlátos ágy a kandallóval szemközt kínálta puha párnáit. A piros brokát takarón felaranylott a Lorántfy-címerből a két arany hárslevél. S ahogy György ezt meglátta, megnyugodott. Eltámogatta vendégét a pompázatos török szőnyeggel letakart heverőig. De az öreg nem pihent le. Egy-

szerre fúrge lett. Sorba emelgette a falon függő keleti szőnyegeket. Nem azért, hogy mintájukat, vagy mívüket kutassa, hanem azt nézte, nincs-e mögöttük ajtó?

György mosolyogva nyugtatta meg:

— Innen csak az ajtónállók szobájába, s onnan a folyosóra nyílik bejárat. Magányos szoba ez, — feleségem háza van felette. A toronyban ezenkívül még csak egy ilyen traktus van.

— Soha nem tudja az ember, mit s ki hallgathatja ki. Lám, az a kard is. Pedig ketten voltatok a fejedelemmel, úgy-el

György arra gondolt, hogy itthon egyedül Zsuzsannának mondta el a kard történetét. De a fejedelem házában akadhatott olyan, aki azonnal vitte a hírt Bécsbe. Leküzdhetetlen vonzódás tartotta vissza attól, hogy a fiatal Bethlenre gyanakodjék, aki úgy elébe kínálta fiatalos rajongását. De akkor meg más ellenséget kell keresnie. S ez a más nemcsak néki rosszakarója, hanem a fejedelemnek is.

Míntha most látná először, úgy jelent meg előtt egy keskeny, beesett arc. Öreg Bethlen István mellett állt, mikor Gábor fejedelem családjának bemutatta őt. Hajlott, horgas orra, rövid, fekete bajusza, sárga színe, karvalyra emlékeztetett. Semmi nem volt, ami arra vallott volna, hogy rokona a nyiltszemű Istvánnak. Most tudta György, hogy ez az ember ellenségesen fogadta őt. S akárhogy hessegette a gondolatot, mindenképpen gyanakodott.

Eádöbrent, hogy vendége még most is feleletre vár. De már érezte a jóakaratot is és nem cselezett tovább:

— Mikor adta, ketten voltunk. De azután szemben voltam egész családjával. Mondja meg nékem, édes jó bátyámuram, mi bűn van abban, ha tisztelkedtem ő nagyságánál s ő illendően fogadott?

Erdélyben annyi a jószágom, hogy nem kerülhettem el, ha már arra jártam.

— Én is ezt mondtam, mikor a posta hozta elled az írást. Ezt is mondom ennekutána is — te sem mondatsz mást. De hidd el fiam, nehéz az én szívem. Jól tudhatod, mennyire vigyázattal vagyok. Nem akarnám, hogy lángba boruljon ez a szegény ország, mán amíg én élek. De Prágából mindenben ellenemre törnek. Ők bizony nem bánják, ha egymást pusztítja magyar és székely. Hát még ha magyar a magyart öldökölhetné! Beadtam lemondásomat is. Felrendeltek Bécsbe, hogy megérthessem ő felsége kegyelmes akarttyát s tudjam magam mihez tartani. Ott tudtam meg, hogy Dóczyt szemeltek ki helyembe.

— Dóczyt? Kassai kapitánynak? Hiszen akkor...

György szeme szikrázott elkeseredésében. Az öregember lefogta az ökölbe szoruló kezét:

— Ne tüzelj, édes öcsém. Tudod, úgy tartalak, mintha egy vér volnék kigyelmeddel. Ezért mondom meg, hogy Prágából már vissza is rendeltek engem Kassára. Hiába indult Dóczy uram, ott majd megtudja, hogy porba eset a húsa. De addig hadd legyen abban a hitben, hogy ő a kassai kapitány. El ne áruld magad előtte, ha idejön, kímélni. Mert úgy tudom, ez a szándéka.

— Ide? Patakba?

— Útközben ő is megpihenhet, mint más utas ember. Fogadd tisztességgel. Magyar ember még az ellenségét is szolgálja, ha fedele alatt megpihen.

György most már csak azt érezte, hogy az öregember egész lelkével melléje állt. S hogy ez az érzése nem csalta meg, annak bizonyosága volt, mikor Forgách melléje lépett s még a suttogásnál is halkabban, leheletszerűen mondta neki:

— Nagy biztonban kérlek, érthess hírt az erdélyi vajda felől, ha kijön-e Váradra? Aztán, ha

nem áttallsz, nézz bé Kassára, hogy hírrel szolgálhassak én is.

— Nagy jó uram... Bátyám uram ... Ha megindulna Betlehem, melléje állana kigyelmed?

Finom mosolygással kezdte gombolni fekete bársony dolmányát az öreg. Ásítást nyomott el tenyere alatt.

— Hívd bé fiam az apródomat. Nagyon álmos vagyok. Már azt sem igen tudom, miről beszélünk ... Jaj, igen... Ládd-é fiam, milyen az öreg ember? Mást szántam volna néked, mégis megbabonázott a feleséged. Hiába, tündéries asszony ez a Lorántfy Zsuzsanna. Csak olyan nagyon gyengének látszik még. Hány esztendő?

— Tizenhatot töltötte, menyegzőnk napján...

— Na, csak vigyázz rá fiam. Az ilyen harmat asszonynak hamar esik baja. Itt van, teszem ez a szegény Ország Ilona. Ez is éppen ilyen idejű volt, mikor Perényi Gábor feleségül vötte- Osztán harminckét évet alig élt, csak hervadott, csak szenvedett. Pedig az is valami ékes renddel tartotta Patakot. De bizony azt időnek előtte megette a sok gyermek.

György még soha nem gondolt arra, hogy Zsuzsannát féltenie kelljen. Nem hallotta panaszát. Törekenységét nem látta gyengéségnek, csak hozzátartozónak légies lényéhez. De most a különös éjszakában egyszerre félelem kezdett kopogtani szívében. S ezt a félelmet magával vitte a hálózóba is. Mintha elhalkult volna benne a *vágy*, hogy mielőbb utódot kapjon feleségétől. Gyöngédebb lett a csókja és a testvér melegségével simogatta a fiatal asszony feléje táruló vékonyka karját.

— Elfáradott kigyelmed ország dolgában, ugye, jó uram?

— Miért nem alszol, kis madárom? Ilyenkor az ilyen gyermekesének már aludnia illendő.

— Nem vagyok én gyermekese, hanemha kigyelmednek alázatos szolgálója.

— Asszonyom vagy énnékem, nem szolgálóm. Segítségem vagy és jó csillagom- Vigyázz magadra, én szerelmes atyámfia, mert megszakadna a szívem, ha bajod esnék. Fáradt vagy édesem. Nyugodj csak csendesen ...

Az asszony arcán előmlött a boldogság. Hajnaltól késő estig nem pihent, hogy mindent rendben találhasson a hazatérését jelentő férj. A váratlan vendég is felzaklatta. De most egyszerre elröppent szívéből minden szorongás. Kinyúlt címeres takarója alatt, mint egy pihenni vágyó gyermek. Fáloldalra fordította fejét és rámosolygott az urára:

— Aztán, ha megébred, szóljon ám kigyelmed... Szeretném megmutatni, mit gazdálkodtam, mióta elment tőlünk.

— Mindenre lesz időnk, Susánkám. Most nem megyek el hazuról sokáig. Most megpihenek melletted, idehaza...

Zsuzsanna szeme lecsukódott. Félálomban halotta a nagy ígéretet. De felrettent az ajtó nyílására. Felült és György után nyújtotta a karját:

— Hová megy, szerelmetes uram?

Felsőhajtott Rákóczy György. Szeretett volna mondani valamit Zsuzsannának, de nem akarta rossz érzését átültetni felesége szívébe. Vidámságot tettett, mikor mondta:

— Simonyi uramat küldöm rendelettel,.. Másutt akarom használni szolgálattját.

Kiment az álom Zsuzsanna szeméből. Szorongó érzéssel szólt ura után:

— Simonyi uram hűségese emberünk.

— Nem is kételkedem én benne. Erdélybe küldöm ő kegyelmét, hogy ott is hívünk maradjon.

— A fejedelemhez?

— Ő hozzá. De most aludj édesem nyugodtan ...

Zsuzsanna engedelmesen dőlt le párnájára. Ám szeme felől elröppent a békés álom méze. Felriadások és ébrenlevések között múlt el az éjszaka. Mikor hajnalodott, nem várta György ébresztő szavát. Kiosont a pirkadással és maga rendelkezett, hogy Simonyi György bőséges útravalót kapjon. Úgy nézett a hűséges ember után, mintha utoljára látná.

S egyedül ő nem csodálkozott, mikor októberben hírét hozták, hogy egy garázdálkodó martalóccsapat megölte az Ér menti Tárcsán.

Csak azt nem tudta, hogy ez az élet váltságdíja volt az ő nyugalmanak. Rákóczy György hiába akart mindent elmondani feleségének. Soha nem érzett elég erőt ahhoz, hogy elmondja neki Forgách kívánságát. De ő maga úgy érezte, mintha Patak várába befalazták volna Simonyi véres testét s ez a hűséges ember most már megívhatatlanul védelmezné számukra a drága falakat...

XVI.

— Csakhogy az Úristen újra összevezetett bennünket!

György hajadonfővel ment öccsei elébe. Zsigmond elébe rúgtatott és leszökkenve lováról, nyakába borult bátyjának. Aztán mosolygó sógoraszszonya felé futott. Zsuzsanna úgy ölelte, mintha a mindig vágyott fiútestvér helyett talált volna kedves bátyjára.

De Pál felé szorongó érzéssel ment. Mennyegzőjükön csak megmutatta magát a harmadik Rákóczy - fiú, aztán újra visszament Grazba. Jezsuiták nevelték s bár soha nem beszéltek erről, tudták, hogy már el is hagyta apái hitét. Mintha valami veszedelmet hozhatott volna az idegenné vált férfi a házra.

A fiatalasszony tartózkodva várakozott reá, mint aki felesleges ebben a testvéri találkozásban.

György boldogan szorította keblére öccsét. Gyönyörködve nézte magas növését. Kereste a vonásokat, amelyeket közösen örököltek. De a távolban felnőtt férfi a nyugat szokásaival együtt valamiképpen olyan arckifejezést sajátított el, ami elfedte régi, fiús szokásait. Így György nem találta meg azt az apró rángást, ami mindannyiszor jelentkezett, ha Pál nagyon örült valaminek, vagy elbúsította valami. Keskeny, összeszorított ajak lapult a vékony bajusz alatt. György úgy emlékezett, sokkal szélesebb volt Pál szája, olyanforma, mint az övé. S nem tudta, kire emlékeztet az összeszűkített szem, amely ránézett s mégsem tudott olvasni belőle.

De Zsuzsanna látása megnyitotta ezt a bujkáló szemet. Pál egyszeriben átmelegedett szívvel fogadta testvérnék a fiatalasszonyt. És Zsuzsanna is érezte, hogy nem volt oka a tartózkodásra. Ha nem is olyan viharosan, de éppen olyan tisztelettel köszöntötte ifjabb sógora is, mint Zsigmond.

A házaspár mögött fiatal leány várakozott. Lórántfy Mária bókolt a vendégek előtt. És Zsigmond szívében kezdett indulni az a melegség, amit mindannyiszor érzett, mikor a kis Máriát meglátta. Pálra figyelt. De a simaruhás, szinte papszerű férfi ezt a nyíló bimbót már nem látta meg. Csak sógorasszonya édes hangját figyelte.

Zsuzsanna visszhang gyanánt ismételte György szavait:

— Csakhogy az Úristen összevezette a testvéreket. Ünnepnep ez minékünk mindenképpen. Ha nem lettek volna ez háborús idők, magunk is felkerestük volna kigyelmedet Zboró várában, merthogy igen vágyakoznék már oda, megnézni a fákat, amiket az uram ültetett.

Haladt sógora mellett a nagy, széles kövekkel

kirakott udvaron s úgy muzsikált a hangja, mint a szerencsi szökőkút.

Pál hűvös szívében egyre dolgozott az ellágyulás. Mikor sógornőjét maga előtt látta, elnémult benne a sok ellenézés, amit Grazban, de meg kivált Bécsben ültettek a szívébe. Majdnem haraggal jött György látogatására. De az asszony édes mosolygása, nyílt tekintete Zsigmond szavait hozta felszínre benne: Ha György ilyen feleséget választott, nem lehet rossz ember.

— Magam is újra készülök Makovica várába s Zboróra is. örülnék, ha jó testvérek módján együtt tehetnénk meg az utat odáig.

György mellettük haladt. Éles füle megérezte, hogy a hangsúly a jó testvéreken volt. Nem szalasztotta el az alkalmat, hogy nyílt beszédre bírja, öccsét:

— Mi csakis jó testvérek módjára mehetünk minden jószágunkra. Mert ami az enyém, az ecsémé is.

Pál nem válaszolt. Csak késő este kezdte újra a beszédet, mikor György fegyvergyűjteményét nézegette. Bethlen Gábor kardját tartotta kezében. Hirtelen, mintha megfeledkezett volna előbbi óvatosságáról, támadni kezdett:

— Hát csak elkötelezte magát bátyám Betlehemnek.

— Ajándékot cseréltünk. Aztán megígértem, hogy támogatom békességes szándokaiban. Ennél többet nem tettem.

— Viennában többet tudnak. Kár. Mert nagyon azon az úton volt bátyám, hogy még magasabbra emelődjék. Thurzó nádor igaz embere volt kigyelmednek.

— Tudom. Mindenkor igyekeztem is hálálni jó indulatját. Forgách uram is esmér engemet.

— Hallottam hírit ennek is. De én már csak

jobban szerettem volna, ha azon az úton halad bátyám, mint eddigelé. Ha akarná, consiliárius is lehetne. Na, nem most — hadd felejtődjek még az erdélyi nagy lovaglás. Ámbátor ... van valaki Nagyszombatban, aki igen megbecsüli bátyámat.

György most egyszerre rájött, miért ilyen ismerős neki öccse idegenné vált arca. Ráemlékezett a keskeny ajkakra, az összehúzott szemre, amely lát, de betekintést nem enged lelke mélyére.

— Pázmány úr?

— Honnan sejti ezt bátyám?

— Áldásával bocsájtott utamra.

— Az áldásnak pedig nem igen lett fogantja. Eretnekek pártjára állt kigyelmed teljességgel.

— Pál!

Megszikrázott György szeme. De lebírta indulatát, öccséhez ment és ahogy a kandalló tüze előtt ült, hátulról magához ölelte fejét. Szeliden mondta:

— Nézd, én nem kérdezősködöm és nem hánjrorgatok semmit. De a calviniai religió apánk ő nagysága confessiója volt. Abban nevelkedtünk. Bármiképpen is fordult a szíved, eretneknek a jrii hitünket nem csúfolhatod. Mert evvel apánk ő nag> -ságát is gyalázod, holta után is.

A fiatalabb Rákóczy hitetlenkedve hallgatta bátyját. Nyolc esztendő távlatán át úgy emlékezett rá, mint szilaj és kérlelhetetlen fiúra. Sem Nagyszombatban, sem Grazban nem hallott jót felőle. Levélváltásaik is egyre gyérültek. Inkább a kis Zsigmond tartotta már fent azt összekötetést. Ő látogatta meg néha napján. S most, amikor szilárd elszántsággal jött, hogy amint ő gondolta és neki mondták, végre hitet tegyen és rendet teremtsen, az első akadály magától ledőlt előtte.

Befészkelte fejét bátyja vállába. Még nem szólt, de jólesően érezte, hogy annyi idő után újra körül-

vette a család. Mintha apja erőteljes keze simította volna magas homlokát, hullámos haját.

S bátyja szelíd hangja tovább egyengette útját:

— Tudom, mivégre jöttél. Magam is úgy vélem, már tavaly nyáron, mennyegzőm után is akartam, hogy osztozzunk meg s ki-ki tudván övét, viselné annak úgy a gondját, mint akarná. De Homonnay okvetetlenkedése miatt nem tartottam alkalmasnak erre az üdőt.

Pál gyenge ellenvetést tett, mint aki eleget akar tenni vállalt megbízatásának:

— Homonnay uram. ellene ment a te Bethlehemednek, bátyám.

— Az én Bethlehemem pedig megint megmutatta mérsékletit. Porrá verte ökelme hadát s vezérit fogságra vetette. A békekövetektől még sem kívánt lehetlent. De ez nem is a mi dolgunk. Csak azt akarnám mondani, bennem nem tanálsz az osztály ellenzőjére. Ha akarod, osztoztató bírák előtt akármikor szétvághatunk minde“nt.

Pál most már egészen ellágyult. Ha most nézte volna szemét György, nem az idegen példakép kifürkészhetetlenségét találta volna benne, hanem valami gyermeki, szelíd csodálkozást, mintha egy megmászhatatlannak hitt sziklafal letérdelt volna előtte olyan mélyre, hogy könnyen a csúcsára ülhetett.

Megfogta bátyja simogató kezét és rászorította lüktető halántékára:

— Ilyen osztályt én nem kívánnék, bátyám. Jó sáfárja vagy te minden jószágomnak. Csak pénzhez szeretnék jutni. Ennek ellenében örömet lemondanék a diósgyőri várhoz való jogaimról.

— Ha pénzre van szükséged, nem kell semmiről lemondanod.

— Jobb szeretném így, bátyám.

— Ahogy akarod. Aztán ...

Elébe került öccsének és most aztán nem engedte el pillantását:

— Gondolom, kedvedre lesz, ha a sárosi, zborói, meg szerencsi kápolnákat kezedre adom. A papok jövedelmét én ennekutána is csakúgy kiadom, mint ennekelőtte, ha nem kívánod a széthasogatást. Gondolom, csak elfogadják Őkelméék eretnektől is a saláriumot...

— Ne bántsuk egymást, György.

Rákóczy Pál felállt. Nyíltan, nagyratágulva kínálkozott György elé sötét szeme.

— Én téged soha meg nem bánталak, Pál. Nem bántottam másokat sem, bárha tudom, mostohám nem sok jót írt felőlem. Magamét nem hagytam, másét nem támadtam. Ennekutána is így kívánok élni. Ámbátor most...

A terem előtti szobában Zsuzsanna halk lépését hallotta meg a figyelő fül. Sietve befejezte mondatát:

— Most, hogy az én szelídséges jó asszonyom mellettem áll, talán még a magamét is könnyebben engedném...

Zsuzsanna előtt megtárták az ajtót az ajtónállók. Úgy jött, hogy mögötte, játékos gyermekek gyanánt kézenfogva lépkedett Rákóczy Zsigmond és Lórántfy Mária. György arca felderült, mikor meglátta egymásba felejtkező, sugárzó szemüket. Átölelte Pál vállát:

— Látod, most érzem én jól magam. Most, hogy körülöttem van mindenki, aki hozzám tartozik. Az én egész, kedves családom.

A nagy teremben, a Perényi-kandallóban izzó fahasábokból pattantak a szikrák. S a tűz előtt álló öt ifjú ember lelkéből ugyanígy pattogtak egymás szívébe a testvériséget gyújtogató, melengető lángok. De Pál nem hiába volt magasabb iskola tanítványa. Nem engedte el haszon nélkül a hangulatot.

Zsuzsannához lépett. Lovagiasan térdet hajtott előtte:

— Édes sógorasszony húgom, arra kérnélek, fogd jó erősen ezt a te uradat. Tartsd itthon erősen, nehogy hibás útra terelje őt meggondolatlansága.

Zsuzsanna sóhajtása úgy szállt György felé, mint egy titkos panasz.

— Itthon tartani ökelmét nem lehet. De nem isi tanácsos. Hiszen egyre hívják szegényt a jószágkormányzók ide is, oda is... Nem hagyhat mindent kardalészában.

Idegenkedve nézett a fiatalasszonyra a sógor. Megfogta volna már a fősvénység átka Zsuzsanna lelkét is, mint ahogy Györgyről beszélnek? De hiszen György sem fősvény. Éppen most adta sok jelét nagylelkűségének.

És Zsuzsanna befejezte, amit mondani akart:

— Mert a vagyon Istentől való. S ha Ő szentfelsége nekünk rendelte, vigyázattal kell lennünk, mert sok jót tehet az, akinek adatott...

— Sok jót, meg sok rosszat.

— Ha Isten nevével kezdi minden cselekedetét, mint az én szerelmes uram, soha nem tévesztheti el az útját.

Pál azon gondolkozott, mi is lehet a különbség a hívő calviniai, meg a hívő katolikus között. Más, mint az Isten imádás különböző megnyilvánulása? De aztán ijedten hessegette el önegától a kárhozatos gondolatot. Lorántfy Zsuzsanna ugyan úgy beszél, ahogyan ő is beszélhetne, vagy akár Pázmány is, de cselekedeteiben nem szabad összehasonlítani őt azokkal, akik az egyedül üdvözítő confessió szerint élnek. S egyszerre vágyini kezdett a maga hitsorsosai után. A kispapok éneklő gyülekezetét, az áldozatok hangtalan áldásosztását, a jezsuiták ékeszavú beszédét szomjúhozta. Be akarta zárni lelkét a veszedelmes varázs előtt.

De Lórántfy Zsuzsanna szelíd szava ledöntötte ellenérzése utolsó gátját is:

— Te kigyelmed szállásán mindent előkészítettem a reggeli misézésre.

Még György is meghökkent asszonya hangjától. Kérdően nézett rá. És Zsuzsanna urához simulva, kezét kezébe kerítve, lázadását simítással esítítva mondta:

— Zsigmond úrtól hallottam, hogy jezsuita pátert hozott magával Pál úr. Hintót szalajtottam érte Szerencsbe. Ha azonnal indul, hajnalra itt lehet.

A nagy teremben olyan csend lett, mintha templommá változott volna. Mária és Zsigmond, a két játékos gyermek alig értette még, milyen hidat vert egyik lélek a másikhoz. De Pál mellében felzokogott az öröm. Mintha most érkezett volna egészen haza. Az ablakhoz sietett. Széttárta a színes hatszögekből összeónozott táblákat. Úgy érezte, fojtogatja a kandalló tüze, a bezártság, az egymást szerető szívek hálója. Szabadulni szeretett volna ettől a varázstól, de hiába fordult a természethez. Lent, a Bodrog ezüstös háta apró jégtáblákat ringatott. Fehéren szikrázó hó ült meg a kert nagy fáin és messze, messze, a tokaji hármashalmon túl mélységesen hallgatott a pusztaság.

Visszafordult és úgy ment Zsuzsannához, mint könyörgő gyermek:

— Nem tudok olyan jó lenni, mint ti. De annyit ígérek: amit tehetek, mindenkor megteszem a ti békességetekért. Csak te is ígérd meg nekem, kedves húgom, hogy visszatartod bátyámat, ha újra Erdélybe indulna... Mátyás király öreg ember. Ha Ferdinánd úr lesz az utóda, úgyis nehéz lesz a calviniaiaknak. Ne tetézzétek még más bajjal is azt, hogy nem tudtok megindulni Urunk Jézus hívogató szavára...

Zsuzsanna nem mondta, hogy ő minden reggel erre a hívogatásra kél útnak. Nem kérkedett azzal sem, hogy minden este megvizsgálja napja folyását, vájjon nem cselekedett-e Krisztus ellenére? Csak azt érezte, hogy sógora jót akar.

Ő is viszonzni akarta ezt:

— Mindig éreztük kigyelmed jóságát. Hisszük, ennekutána is tapasztalhatjuk. De most engedje meg, hogy egy szóra elkérjem testvéreitől az én jó uramat.

Györgyhöz simulva ment a Vöröstorony folyósóján. Szaporázta a lépést. De egy mélyedés előtt megállt. Ujja alatt titkos rugók pattantak. Kova és acél csokolódzott szorgos kezében. Szövétnekbe kapott bele a szikra. Alacsony boltozatból keskeny lépcső kanyargott alá. Minden huszadik fokot ajtó zárt el. Nyitotta az asszony a sok, nehéz lakatot. Kulcsos tarsolya kifogyhatatlannak látszott.

Dohos szag csapott ki a mélyen fekvő helyiségből. Mintha a Bodrog körülhullámozta volna a tornyot. Pedig ide nem érhetett víz. Szárazra kövezve, bőrökkel letakarva őrizte a kamra a pataki uradalomból egy évtized óta befolyt kincseket.

Köröskörül ládákat szegezett földhöz nemcsak a sok, nehéz csavar, hanem az évek óta halmozódó sok írás is. Tüszőkben álltak a drágakövek. De Zsuzsanna elhaladt mellettük. A legnagyobb ládához lépett. A sok, nagy kulcs közül kiválogatott egy egészen kicsit. Hét záros nyílásban fordította meg. S a hatalmas ládában még sem látta sem drágakövek színét, sem pénz csillogását György. Nagy feketeség volt a mélyben, csak egészen lenről szikrázott valami a szövétnek fényétől.

Halk, gyermeki kacagás csendült a komor helyiségben:

— Na, most segítsen kigyelmed.

Mélyre nyúlt és György is útára hajolt. De ösztönösen visszaborzadt: ujjai szőrös, kemény tömeget érintettek.

Egyre erősödött a vidám nevetés. Erőlködve próbálta mozdítani Zsuzsanna ezt a valamit.

— Soha nem kérdezte kigyelmed, van-é valamim a peres jószágokon kívüli Pedig hát itt van az én kincsesházom.

György még mindig nem tudta, tréfál-e felesége? Próbált ő is emelni a titokzatos valamin, de alig mozdíthatott rajta.

Zsuzsanna erősködött:

— Már pedig nem szeretném, hogy valaki más is tudója legyen ennek a titoknak. Hanemha csak Zsigmond. Mert szegény Simonyi uramon kívül más soha nem tudta, mi van benne. Édesapám uram csak néki mondta el, ő meg nékem, minekelőtte Transylvaniába küldte kigyelmed ... Ebbe a bivalybőrbe gyűjtögette apámuram az aranyat. Ügy mondta Simonyi, számított arra, hogy az atyafiság ellenünk kél. Válságra szánta. Másikládában szintazonképpen van egy bőr, az a Máriáé... De ennek az enyémnek gyémántból van a szeme ...

György egészen lehajolt s most már kitapogathatta a bőrt. Duzzadt volt, mintha jóllakottan feküdne az óriási állat. Szarva aranyozva, szeme helyén hüvelykkörömnyi gyémántok.

Felhagyott a kísérletezéssel. Csak felesége derekát fogta át:

— Aztán mivégre birkóztatsz te engem ilyen rusnya állattal? Nem tudnál jobb mulatságot?

Zsuzsanna elkomolyodott. Hátralépett s az ajtó mellé tűzött szövétnek alá állt:

— Jobbat nem tudok, mint a kigyelmed nyugalalmát. Csak azt akartam, hogy csendességben aludhasson az éjjel.

— Miért nem aludtam volna csendességben, ha ide nem vezetsz?

— Szerelmetes uram, miért nem mondja el ki-gyelmed, ha valami rágja a szívif? Ilyen együgyű-nek tart, vagy úgy gondolja, asszony emberre nem tartozik a férfiak dolga? Apám uram nem így bánt én vélem. Kérdezze meg Laczkó uramtól, ő meg-mondhatja, hányszor bevont érdemtelenül a ta-nácskozásokba.

Én is megmondom, amit tudnod kell.

— De ma nem mondta volna meg, hogy Pál öccse pénzt követel. Csak hánykolódott volna, mert jól tudom, mire ment a múlt esztendei sok nagy jö-vedelem. Most bizony nem tudott volna annyit fi-zetni, hogy békessége legyen. De jinost már lát-hassa, hogy tud. Akár az egész Zborót visszavált-hatná Pál úrtól.

Miért éppen Zborót, kis madárom?

— Mert Zborón vannak a hársfák... Azok a hársfák...

György már ölelte. Vadul csókolta megnyíló aj-kát. A sötét pincében úgy kémlelte őket a szövétnek lobogó szeme, mintha csodálkozna, hogy az arany és drágakő mellett másra is gondolhat két emb űr-fia...

— Hát nem kell. Nem kell az aranyad Lorántfy Zsuzsanna. Mert tudd meg, hogy elment a pénz Sze-rencsből. Sok, sok pénz elment, az erdélyi hadaknak. De Makovica várában még akad annyi, hogy Pál öcsémet kielégítem, ha nem is őrzöm ilyen szörnye-tegben, mint te a magadét.

Az asszony ajka sírásra húzódott. Mintha va-lami nagy csalódás rebegtette volna meg gyenge vállát.

S a férfi megértette, hogy boldog lett volna, ha bajából segíti. Közelebb vonta magához:

— Patakból nem viszünk ki semmit. Mert ez kell a vendégnek... A kettőnk kis vendégének. Aki-
nek eljövételét megígérted nékem ...

Összekulcsolódott ujjaik elárulták, hogy néma
fohászuk Isten elé szárnyal. És abban a pillanatban
adott jelt Zsuzsanna szíve alatt az a kettőjük kis
vendége, mintha tudatni akarná, hogy érzi, milyen
áhítattal várják.

HITÉRT ÉS HAZÁÉRT!

XVII.

Egy vándorló mesterlegény és egy marhahajcsár hallgatta a parancsosztást.

— Szót értettünk, emberek?

A hegyes bárány-süveg alatt megmozdult a hajcsár fekete feje. A lelógó bajusz leért ólomgombos kék posztózekéjére. Nyakára fonatos haj csüngött alá. Halinanadrágja szíjazott bocskorban tűnt el. De durva, fehérvászon inge valahogy mégis úgy simult mellkasára, mintha valamikor más mesteriséget is folytatott volna viselője, mint amihez most ke?.dett.

A másik ember mezítláb állt mellette. Fekete nadrágjához szövetöv szorította világosbarna, térden alul érő dolmányát. Oldalán viseltes vászontarisznya lógott. Rókaprémes fekete kucsmája alól világos haj lengett. Húséges pillantással figyelte Rákóczy kezét. Míg a papírt összehajtogatta a nagy úr, már megmozdult erős, kérges talpa, mintha azonnal indulásra várna.

— A hajdúk közé vegyültök hát és megmondjátok nekik, hogy most már jelét adhatják hűségüknek. A csehek közt, meg a morváknál tűzzel-vassal irtják mán a reformáltakat. Ha nem akarják, hogy háborgassák őket religiójukban, vagy úgy járjanak, mint szegény Okolicsányi uram, maradjanak csendesen házaikban. Adott jelle aztán feltámadunk. Megyünk azzal, aki biztosítja nekünk, hogy magunk módja szerint imádhassuk az Istent.

A nagybajuszú térdet hajtott:

— Nagy jó uram, azt is megmondhatjuk, hogy kigyelmed lösz a vezetónk?

— A főembereknek azt is. De legyetek vigyázattal, mit s kinek szóltok. Nem szeretném, ha idő előtt hírit vennék a mozdulásunknak. Te, Andorás fiam, mindenkor igen ügyesnek mutattad magad. Hanem kigyelmed...

A mezítlábashoz fordult. Az ember arca készséges mosolygással bizonyítgatta buzgóságát:

— Kigyelmedet, Zmeskál uram, nem esmérem még annyira, hogy meg ne intsem. Én hiszem, hogy Csehország kardot rántott. Azt is láttam, Betlehem uram pecsétjét mutatta kigyelmed. Megértettem a szót én is, hogy nemsokára indulhatunk. De azt megmondom... Azt hittel mondom, hogyha csalódnánk kigyelmedben, nem sokáig ül kigyelmed Gerzdben, ahol csak kegyelemből hagytuk meg.

— Mindent kigyelmed kezébe adok nagy jó uram. Mert én nem embert szolgálok, hanem az Űr Isten anyaszentegyházát. De kigyelmetek is gondolják meg: német és török egyaránt azon töri a fejét, hogyan tehetné jobbágyokká a hajdúkat, hogyan írthatná ki a calviniai confessió híveit, hogyan szedhetné el minden jószágukat? Ne gondolják kigyelmetek, hogy Csehország védelmében rántanak kardot! Magukat védelmezik, ha mellénk állanak.

Rákóczy tudta, hogy Zmeskálnak igaza van. Mindenütt fellángolt már a vallásháború. Thurzó halála után ugyan egyelőre még jó embere ült a nádori székbén: Forgách Zsigmond jóindulatában nem kételkedhetett. De kassai kapitány mégsem ő lett, hanem Dóczy András. Pápább akart lenni a pápánál, hogy az udvarnál kedveltesse magát. Szította a felekezeti gyűlölséget. S hogy az erdélyi fejedelem és a leggazdagabb felsőmagyarországi főember közét verjen, Bethlen Gábornak ígérte nemcsak a

két idősebb Rákóczy minden jószágát, hanem még Patak várát is.

Ezt a levelet küldte el Zmeskáltól Bethlen Gábor Györgynek. Ez az írás eszméltette a férfit, hogy kockán van nemcsak az ország békessége, hanem egész nemzetsége élete is. A hadakozás még hozhat győzelmet, — a várakozás csak bukást jeh;üthet.

Zmeskál olvasott Rákóczy gondolataiban. Tovább bonyolította a szálakat, hogy még jobban Bethlen táborához kösse:

— Ha van nagy főember, Bethlen Gábor az. Hej, sok észtrödelemmel vezetí az erdélyi pátriát. Félti az a magyar vért ontani, jobban, mintha magáét kívánnák. Esztendók óta azon szorgoskodik, hogy mindeneket előre megigazgasson. De most már nincs mire várakoznia. Temesvári Mehmet basa meghozta a porta engedélyét. Thurzó uraimék, meg a dunántúli reformata főemberek sürgetik, hogy induljon Pozsony alá. Magam szemével látam az ánglius és dán királyok, valamint a rajnai, szász és brandenburgi választófejedelmek írásait. Szintazonképpen tudója vagyok annak is, hogy a velencések is kívánják a támadást. A békességet megmenteni már csak hadakozással lehet, jó uram.

György végigfutott az utolsó három esztendő történesein. Az óvatosság azt parancsolta, hogy ne érintkezzék Bethlen Gáborral. De talán még jobban összetartottak, mintha találkoztak volna. Leveleikben, ajándékváltásaikban egyre értékesebb bizonyosságát adták mindketten szövetségüknek. György soha nem érezte, hogy kettőjük között ő a nagyobb származású, a fejedelemfi, hanem teljes odaadással bámulta a fejedelem csodálatos körütekintését. Várta jeladását. S most kész volt megindulni. Tudta, nem elhamarkodott kalandvágý indítja, hanem mindent megfontoló bölcsesség.

Feszülten várt feleletére Bethlen embere.

György csodálkozva vette észre, hogy még nem értette meg szándékát. Kezet nyújtott neki:

— Istennek nevében induljon kigyelmed. Mire eljön az ideje, indulok én is.

Végre mozdulhatott az útrakász férfi. Marokra fogta bunkós botját. Fejet hajtott Rákóczy előtt.

György hosszasan nézett utána: ezzel a hírvívővel indult el a háború.

Uradalmainak közelségében mindenütt voltak már hadai. Csak Patak alá nem hívott sereget. A régi falak ifjú szülői boldogságuk fészkévé váltak. Zsuzsanna feje felett ott lebegett már az anyaság titokzatos glóriája. S az apa csak szorongó érzéssel tudott rágondolni, hogy ezt a puha fészket valaha is ellenség háboríthatná meg.

Pedig az egész országban fojtott lángok lapangtak. Az országutakon otthonukból kiűzött cseh és morva prédikátorok családjai bolyongtak, míg nyugalmasabb vidéken oltalmat találhattak. Ez a látvány megvadította a tíz év alatt összeszokott felekezeteket. Hiába emelt szót a jóságos jászóvári prépost a békességért. Hiába harcolt Rákóczy György nemcsak szavával, de példaadásával is a vallási türelem mellett. A megindult lavinát józan ész már fel nem tartóztathatta. A menekültek látása nemcsak feldúlta, de a védekezni vágyás rémületébe kergette a reformáltakat.

György szakadatlanul úton volt. Hol Ónodon tűnt fel, s a hajdúk fegyverkezését támogatta, hol Patakra rohant, hogy megnézze kisfiát. Zsuzsanna mondhatatlan aggodalomban élt. De összeszorított ajkai közül nem jött panasz. Ha gyermeke bölcsője felé hajolt, addig simogatta ujjaival a szírompuha arcot, míg ez a tökéletes erőtlenség megerősítette. Alig pihent meg, máris tova suhant fehér alakja, hogy rendezkedjen és parancsokat osszon. Évei fölé

nőtt a fiatal nő. S ő, aki jezsuitát hozatott a pataki várba, hogy sógora eleget tehessen vállalt kötelezettségének, most kezdte megérteni, hogy nem elég az emberek megértése, türelme. Testvéreket is egymás ellen támadtat egy erősebb hatalom. Akarata ellen is hadakozásra kényszerítheti az egy nemzethez tartozókat valami titokzatos erő, amelynek egyetlen célja a magyarság gyengítése. Vagy talán a népek irtása?

Gyülölködni nem tudott. De, mikor a várba üldözöttek kértek bebocsájtást, irtózva látta sebeiket. Iszonyodva hallotta, milyen szörnyű szenvedéseket mért az erőszak az ő vallásán levőkre. A vár egyik része már valóságos protestáns táborrá változott. Sepsi Laczkó szelíd szava mellett Rákóczy György prédikátorai is hirdették az igét. Az üldözöttek éneklése és könyörgése úgy tépte Zsuzsanna szívét, hogy sokszor menekülni szeretett volna ebből az életből, ebből a világból, amely nem tűri a békeséget. Nem engedi, hogy együtt örvendezzenek az összetartozók, hanem szétválasztja a szerető szíveket és üldözöttekké változtatja a földet túrókat.

Minél erősebb volt benne a menekülési ösztön, annál többször ment, hogy büntesse önzését. S a földönfutók hálája úgy borult elébe, mint egy szőnyeg. Ha megindult rajta, már nem tudott megállani. Be kellett kötöznie minden sebet, meg kellett hallgatnia minden panaszt. De akkor iszonyodott legjobban, mikor egy fiatalasszony esengő kezei tárultak felé:

— Nagyasszonyom, hová lett az én szép két gyermekem?

Eszelősség ült ki a valamikor szép vonásokon. Morva prédikátor magyar származású felesége kérte számon a nap minden órájában, mindenkitől két gyermekét. A menekültek ilyenkor félrefordították fejüket. Senki nem merte megmondani azt,

amit a szerencsétlen anya szemével látott. Senki nem merté feleleveníteni azt a pillanatot, amelyben eltávozott a józan ész, hogy csak a szörnyű kérdőrevonás maradjon a lélekben. De Zsuzsanna sokszor megpróbálta rávezetni értelmét a szomorú útra:

— Akárhol vannak, mindenütt Isten oltalmában vannak.

— Igen, a pápista papok bérenceinek kardhegyén szárad ártatlan vérük.

öreg prédikátor emelte égre két száraz karját. Fiatal társának hitvese volt a szegény asszony. Az apa otthon sem volt, mikor kardélre hányták két gyermekét, gyalázatba döntötték gyenge testvérhúgát. Az öregember vette pártfogásába az anyát. Ő menekült vele éjjel-nappal Felsőmagyarország felé. S takargatta a híreket, amelyek azt mondták, hogy fiatal prédikátor társa láncraverten szenved hitéért. Templomában pedig már a latin mise éneke zeng.

Zsuzsannát ifjú anyasága mindig ehhez a gyermekeit vesztett asszonyhoz vezette először. S mikor a szeptemberi nap simogató sugarai a várudvar elkerített részébe kísérték, imádságot vitt magával lelkében. Mintha egyedül Isten tudná sugallani neki a gyógyítás módját.

Mosolyt verőfényezett, amerre járt. A szenvedés első ideje után már viszfényt tudott deríteni az emberek arcán. Csak az anya ült összekulcsolt kézzel egy nehéz asztal előtt. Üres szemmel bámult az elébe helyezett szentkönyvbe, amelyet öreg pártfogója vigasztalni akaró lelke nyitott meg előtte.

Zsuzsanna az asszonyhoz lépett. Felölelte esett testét:

— Jer vélem testvérem. Valami szépet mutatok néked. Olyan szépet, hogy derülni fog rajta a te szegény szíved!

— A gyermekeimet mutatod meg?

— Nem a tiedet, mert őket Isten más felé vezette. De egy kis gyermeket küldött hozzám. S talán a te szegény szívednek is vigasztalására leszen.

Vezette az asszonyt a faragott bölcső felé. Ott ringott a Rákóczy-címerrel ékesített pehelyfészek a topolyák alatt, öklét arcához szorítva aludt benne a tizennégyhónapos ifjabb Rákóczy Zsigmond. Nem érezte nagy neve felelősségét. Mosolygás bujkált ajka szögletében. Mintha nem is viharfelhők alatt született volna, hanem a békesség dajkáló ölében.

Az asszony felsikoltott. Emlékek kezdtek éledzni szegény agyában. De nem az utolsók, a vértől csepegő gyermekhullák, — hanem az első idők, amikor ő is gyermeket ringatott.

Ráborult a bölcsőre. S ettől kezdve odaszegődött, mintha varázslat tartaná fogva. Éjjel-nappal hűsleges őrizője lett Zsuzsanna fiának.

Féltékenység akart jelentkezni az anya szívében, mikor látta, hogy kis Zigris első mosolygása reggelenként az idegen asszonyt érintette. De visszaparancsolta ezt az érzést. Úgy érezte, mintha letéteményese lenne az örömnök s ezt kötelessége megosztani azzal is, akinek életéből kivette a legnagyobb boldogságot mások gonoszsága. Másrészt meg nagy megnyugvás volt neki Etel asszony vigyázása. Egyre több munka hívogatta a bölcsőtől a vár asszonyát. György nem titkolta előtte, hogy veszedelem fenyegeti Patakot is. Homonnay és Dóczy bosszúálló dühükkel az ő nyugalmaikat akarják feldúlni.

Zsuzsanna visszaborzadt attól, hogy ura támadjon. Sok, hosszú beszélgetésben igyekezett meggyőzni Rákóczyt, hogy meg kell előzni az ellenséget. De csak akkor tudta elfogadni az elkerülhetetlent, mikor a nyomorult Etel sorsa megnyílt előtte. Mintha azért küldte volna várába ezt a szerencsét-

lent a sors, hogy meglássa: mi várhatna rájuk, ha Homonnay hada megvenné Patakot.

Titkos hír futott végig Rákóczy hű emberei között. S egyenként indulva, mégis egy emberként állt talpra a sereg. A hajdúk jöttek először. Marconád és fegyelmezetlenül, de hűséges szívvel és megbízhatóan. Egyenruhájuk szedett-vett öltözetek keveréke volt. Ezt itt zsákmányolták, azt amott. Erdélyi nemes urak öltözetei, török bugyogók, oláh condrák és kozák dolmányok virítottak a seregből. De fegyverük biztos kézben volt. S az adott jelre vígan, indultak Homonnay ellen.

Monaky Miklós vezette őket. Kényesen léptetett sárga paripáján. Seregéhez képest olyan volt, mintha menyegzőre készülő főember lett volna. Nyeregkápjában skárlátszín köpeny virított. Világoskék dolmányt viselt, dúsan megrakva skófiium hímzéssel. Nyusztos süvegje félrevágva hetykélkedett vállra omló haján. A kerecsentoll nagyobb rangú embernek is öröme lehetett volna.

Öreg Hajdú Balogh József megcsóválta a fejét, mikor vezetőjüket meglátta. Nagyot káromkodott és kiköpött egy iszonyú hegyeset a nyalka legény lova felé:

— Úgy vülekszek, parádéra hajat az ifijur, nem ellenség elibe.

Ez a vélemény elindult a hajdúság soraiban. Szájról-szájra harapózott és nyomában kedvetlenség fakadt. A lelkesedéssel összegyűlt tömeget elfogta valami hányaveti hangulat. Mindegyik maradozott. Egyik a lova patájában talált kavicsot, amit bicskájával fessegetett ki, de úgy, hogy vér serkedt a nyomában. A másiknak a nyerge csúszott féloldalra. S a gyaloghajduk sem igyekeztek azzal a kitartó, egyenletes tempóval, ami olyan megbízhatóvá tette őket. Mikor pedig egy udvarház tágra nyitott kapuja előtt Monaky megálljt parancsolt,

nagyot kacsintott szemével a fiatalokra öreg Hajdú Balogh:

— ügyi mondtam? Megül ökelme most osztán szíp asszony szoknyáján, vagy lyány pártaszallagján!

Nem sokáig időzött Monaky Miklós. Csak egy kupa melegbort hajtott fel, harapott vagy két falás lángost, meg belenézett a szép Emberiiné szemébe. Mégis, mire újra csapata élére ficánkoltatta lovát, eltűnt a hajdúk nagyobb része. Mindnek dolga akadt. Ki ismerősöket talált Terebes környékén, ki új cimborákat keresett magának. Mire a sárosok nagy hangos szóval összeterelték a nyáját, egéruat vett Homonnay. Hült helyét találták.

György pedig éppen ezekben az órákban vágta-tott Terebes felé. Gondot vitt magával Patakról. Sehogy sem tetszett neki Zsuzsanna gyengélkedése. Első fia születésének kínos éjszakáján fogadalmat tett, hogy soha nem hagyja magára asszonyát az életadás nehéz óráiban. Most pedig, úgy látszott, ez az óra hamarabb érkezik, mint várták.

Moldvai paripája egyenletesen futott terhe alatt, mintha meg akarná mutatni, hogy méltó adakozójára, Bethlen fejedelemre. Kényesen csillogtatta, rázta a Diarbekirben készült, aranyveretes szerszámot. Mindenkinek megakadt rajta a szeme. Rákóczy könnyű, nyári dolmányában, fedetlen fejével úgy lovagolt át a poros falvak utcáin, hogy éjszakára visszajárt daliás alakja a jobbágyleányok álmaiba.

A férfi nem tudott a feléje forduló vágyakról. A kettős kötelesség súlya alatt meghajolt fővel sürgette lovát Terebes felé. S mikor meghallotta Homonnay futását, úgy érezte, Isten akarja büntetni, amiért elhagyta a gondjára bízott fiatal-asszonyt.

De a hajdúság lelkébe új erőt öntött az Ónodról jól ismert főember megérkezése. Magától igazodott

rendbe a gyülevésznek látszó csapat. A talpasok keményen vágták a földet, a lovasok úgy hajladoztak a nagy vágatás alatt, mintha aem is nekik szokatlan hepehupás, dimbes-dombos talajon járnának, hanem a Hortobágy végtelen síkságán. Mire észrevette, vezér lett Rákóczy. S pusztá jelenléte többet használt, mint a nyalka Monaky sok hangos kiabálása.

Terhes felhő gyanánt vágattak Kassa felé. Amerre mentek, megnyiltak a szívek. Előzködött a hír, hogy Rákóczy György a vallás védelmében bontotta ki kardot tartó, sasos zászlóját. Nemcsak az előre megszervezett csapatok csatlakoztak, hanem önként is besorakozott seregébe mindenki, aki látta prédikátorok futását, vagy, aki úgy érezte, kardot kell rántania igaz hitéért. György nem nézett hátra. Úgy ment serege élén, mint az elküldetett. Feleségéért szorongó szívének, küldetésében hívő lelkének egyetlen vigasztalása az volt, hogy hangos éneklésben oldotta fel az ellentétes vonzásokat. S a Kassa felé vágató csapat éléről felhangzott a magába mélyülő, Istennel beszélő vezér messzeszárnyaló éneke:

*Perelj Uram, perlőimmel!
Harcolj én ellenségeimmel!*

Mintha az ének előre száguldott volna, hogy hírt vigyen az érkezésről, Majthényi, az egi püspök mezítláb szaladt Kassára. Figyelmeztetni akarta Dóczyt és Reynert, a kamaragrófot. De elkésett a kegyes életű pap. Rákóczy emberei előtte jártak. A kamaragróf már a felkelők pártján volt. Mire Dóczyt a püspök nagy nyargalása felébresztette, a bástyákról a Rákóczynak felesküdt céhek fegyverei meredeztek. Felzúdult a város polgársága. Délre fordulva várta a szabadítókat.

A kassai kapitány háza előtt megfordították az

ágyukat! Nem Rákóczyt várták vérszomjazó dühvel, hanem az ablakokra ásítottak. Dóczy a gyáva emberek hideglelős izgalomával futkosott. Csak akkor csendesedett le, mikor egyszerre, felhőtlen égből leesett egy csepp. Utána több-több sorakozott. Hirtelen fergeteg kerekedett. S mintha be akarná burkolni a várost, két nap, két éjszaka hűvös, őszi esőzés szürke fonalai gomolyogtak alá.

A palota előtt változatlanul meredeztek az ágyúk Dóczy hatalmának. Bent felesége sürgette menekülésre a hatalmas urat. De Dóczy nem tudott határozni. Csak járt egyik teremből a másikba. S nyomába igyekvő asszonyának egyre magyarázta, maga félelmét is avval csitítgatta.

— Én a király képibe vagyok itt. Engem megtámadni senki nem mer.

Keskeny arca arról árulkodott, hogy maga sem hiszi ezt a biztatást. Felesége virrasztástól karikás szemébe nem is költözött megnyugvás a férj szavaitól. Az asszony feléje emelte könyörgő kezét:

— Menjünk, édes uram! Eperjes felé talán még nyitva az út?

— Nem hagyhatom itt szégyenszemre a várost. Nem csalhatom meg ő felsége bennem való bizodalmat. Hiszen nem vagyok fegyvertelen. Itt vannak a kék hacérjaim, meg a hetvenöt huszár. Hűségesen védelmeznek azok engem. Még az ég is nekünk kedvez. Azóta már elmosta az eső Rákóczy uram hadait.

Gúnyosan kacagott, hogy ezzel öntsön erőt magába. Leült a kapitányi székbe. Nagy öklét rá sújtotta a hatalmas asztalra. Szinte újra birtokába vette Kassát.

Az asszony valami kis zajt hallott odakint. Az ablakhoz siklott. Megemelte a portai szőnyeget. Fel-tört belőle a sikoltás:

— Jaj! Elvesztünk!

A zaj nőni kezdett. Paták dobbanása, kürtök

rivalgása, dobszó pergése hirdette a sereg érkezését. És egyszerre látta az asszony azt is, hogy a polgárőrség már nem áll magában az ágyúk mellett. A sokat dicsért kék hacérok, meg a hűnek hitt huszárok mind egy szálig ott sorakoztak a polgárok mellett.

Dóczy nem tudott moccani. Lába belegyökerezett főkapitányi tisztségébe. Ült az asztal mellett. Mindössze a pecsét után mozdult erőtlen jobbjá. De ez a mozdulat is félben maradt. Ült és várta sorsát. Még alélt asszonya zuhanása sem térítette magához.

Nem eszmélt akkor sem, mikor az ajtó robbanva tárult. Csillogó sisakban, Bethlen címerével ékesített vértben ifjú ember rohant elébe. Mögötte idősebb szakállas férfi jött, harci öltözetben.

Az asszonyt a fegyverzörrenés magához térítette. Hirtelen felült. Felismerte az ifjút, össze csapta a kezét:

— Chernél uram! Mentsen meg bennünket!

Marconán nézett felre az ifjú. Mögötte Ibrányi türelmetlenül lépett előre.

— Nagyságodat hivatja Rákóczy György uram. A Lőcsei-házban várakozik.

A hangos szótól felrázódott valamennyire Dóczy öntudata. Szokott hetykesége is visszatért. Ülve maradt és úgy nézett a két férfire, mintha tisztelkednének előtte.

— Nincsen nekem mostan véle semmi dolgom!

— Meg kell uram annak lenni, mert nagyságod fogoly és rab.

Az asszony újra felsikoltott. Ura háta mögé állt és védőleg tárta feje felé kezét. És Dóczy erőt merített felesége közelségéből. Harsant a hangja:

— Ki foglya vagyok én?

—Az országé és az erdélyi fejedelemé!

Chernél türelmetlenül lépett közelebb.

—Hamar, oldja nagyságod oldaláról a fegyvert!
Dóczy oldalához kapott. Megmarkolta kardját.

— Nem oldom én, mert a római császár kötötte az én oldalomra a fegyvert! Azért ám lássa, ki oldja le az én oldalomról ezt a kardot!

Ibrányi Mihály szemében megvillant a győzelmes erő. Egyetlen lépéssel Dóczy mellé ugrott. Úgy megrántotta oldalán a kardot, hogy a nehéz, aranymívű kardkötő megpattant. Összefogta a tépett arany két végét és hatalmas öklével megcsavarintotta. Saját nyakába akasztotta a fegyvert és kinyújtotta parancsoló jobbját.

— Járjon előttünk nagyságod, ha nem akarja, hogy megköttessük!

Az asszony kiterjesztett keze most lealélt a megalázott ember fejére. S ez a szelíd, áldó mozdulat újra legyőzte Dóczy feltámadt erejét. Indult előre. Ibrányi és Chernél közrevették. Mikor a palotából kilépett, melléjük szegődtek a hajdúk. Még a hacérokból is kivált két kísérő.

Rövid volt az út a Lócsei-házig, de hosszú vesszőfutásnak érezte a hatalmas ember.

Rákóczy türelmetlenül várta szállásán. Mikor a fegyvercsörgés elárulta, ki érkezik, azonnal intézkedett, hogy vezessék eléje.

Györgyöt fütötte felesége iránti aggodása. Gyorsítani akarta a kihallgatást. Kérdés helyett egyszerűen Dóczy elé dobta az éveken át elfogott leveleket. Akadt köztük mindenféle. Személyes élű és Bethlent támadó. De a ravaszság és fondorlat kirítt minden sorból s Dóczy meggörnyedt a terhelő vádak súlya alatt.

— Nem tagadhatod, hogy ezt is, emezt is te írtad! Nem tagadhatod, hogy Patakot Bethlenem uramnak ígérted, vélvén, az is olyan beste rabló, mint te! Csak azt szeretném tudni, miért fáj a fogad éppen Patakra. Hiszen Patak nem az enyém!

Patak egy szegény, gyenge asszonyé, meg egy árva lyánkáé. Mi közöd volt néked Patakhoz?

Utat tört belőle minden elkeseredése. Zsuzsanna boldog arcát látta, mikor visszatérhetett régi otthonába. Hűséges szemű Simonyiját látta, kinek áldozatul kellett esnie az előtte álló ember bosszúvágyának. S még ez sem volt elég. Ki akarta üzni otthonából asszonyát ez az ember. Ez a féreg!

Legszívesebben belerúgott volna. Undorodva nyelt, mintha fájna ellenségének látása. Szapora rántásokkal kezdett írni. Freccsent a tinta a lúdtollból s alig olvasható írásával ráhamarkodta a parancsra, hogy vessék zsákmányra Dóczy minden kincseit.

Az alacsony boltívek alatt nem tudott befurakodni az apró ablakokon a napsugár. György mégis úgy látta, mintha ebben a pillanatban fényesség világított volna feléje. S a fényességben két apró kéz könyörgésre kulcsolódott. Nem látott emberi alakot, de azonnal érezte: ha tudna szándékáról, Zsuzsanna most kérne tőle valamit.

S a kemény férfit ellágyította ez a messziről érkező könyörgés. Az induló Ibrányi és Chernél után kiáltott:

— Vigyétek ezt a fickót, őrizzétek, mert feleltek érte. De feleségének, sem az asszony vagyonának, jószágának, arany- vagy ezüstmarhájának ne essék bántódása!

Most egész alakjaiban látta feleségét a hadvezér. Áldott testétől hátrahajló dereka olyan megható volt, hogy félre kellett néznie, nehogy valaki észrevegye szeme borulását. De a gyötrődő testet hálától sugárzó arc koronázta. És György érezte, hogy soha többé nem tud könnyörtelen lenni. Zsuzsanna még inkább az igazság őrzőjévé teszi, „mint eddig volt.

Ezért lázadozott egész lelke, mikor a könnyű

győzelemtől megmámorosodott hajdúk rémtettéről hallott. Hiába mondta magának, hogy Okolicsányi megszabdalása, a prédikátorok elűzése, sok ártatlan reformata hívő szenvedése húzza a serpenyő egyik részét.

Mégis tudta, nehéz lesz beszámolnia Zsuzsannának a megvadult hajdúk kegyetlenségéről. S töreldelmes bűnbánattal vizsgálta magát: nem volt-e része valami módon a Dóczy lakásán talált kanonok és a két jezsuita felkoncolásában¹?

Ez a büntudat változtatta Patak felé tartó diadalútját az alázat és fogadalom útjává. Érezte, hogy emberi vád nem érheti. A harcot nem ő kezdte. Ártatlanok, tehetetlenek ellen indították felsőbb parancsra mások. De nem volt benne elég előrelátás, hogy védelmezni tudjon olyanokat, akik fegyvertelenül álltak szembe az ő hadaival. És minden erejével arra vágyott, hogy a sokat szenvedő országba a békesség csíráját elvethesse. Hogy, mint egyszer ifjú korában, megkísértse a lehetetlent. Tudta, hogy a kor nem tűri a békességet. De a zborói hársak ültetése is olyan időben történt, amikor emberi számítás szerint nem remélhetett sikert. És mégis kihajtottak, rügyet fakasztottak a fák. Mert kezét Isten irányította...

A Patakra tartó menet élén Dóczyt kísérték a fegyveres őrzők. A megtört férfi búskomorságig hajló egykedvűséggel lötyögött nyergében. Két oldalt két lovas tartotta vezetéken paripáját. Előtte Chernél kivont kardos alakja tűnedezett. Mögötte Ibrányi vigyázott. De nem volt szükség erre a nagy öröködsre. Dóczy azt sem tudta, merre járnak. Csak akkor hökkent meg, mikor a pataki vár előtt bebocsátást kért a csapat s a felvonóhíd tompa dübörgéssel ereszkedett le előttük. Meglátta a falba vésett Perényi-címert. Fejéhez kapott. Megszédült az

óriási ellentétől, ahogy ő pataki bevonulását elképzelte s ahogy az a valóságban alakult.

György útközben is értesítéseket kapott Bethlentől. Küldte a maga jelentéseit is. A fejedelem egyre közeledett. Most már ő maga toborzott a hadakat. Legutolsó híret Debrecenből postázta. S ez a hír az volt, hogy látogatóba érkezik Patakra.

Györgyöt a büszke öröm mellett újra elfogta az aggodalom. A vár már úgyis telve volt megszálló főemberekkel, katonasággal. Zsuzsanna egyre nehezebben bírta anyaságát. Hogy tegye ki a gyenge asszonyt a fejedelem fogadtatásával járó izgalmaknak?

Sokáig habozott, meg merje-e mondani, ki tiszteli meg házukat? Pedig a szeptemberi nap reggelén nem látszott veszélyesnek ez a hír. Zsuzsanna könnyedén lépkedett a kert kanyargós utain, mintha nem is közelgett volna nehéz órája. Előttük a kis Zigris vezette Etel. Halk dalokat dúdolt a kis fiúnak s az szaporán igyekezett előre tömzsi lábacskaival. Zsuzsanna kis nadrágot szabott neki, fehér posztóból. Mentéoskét hímeztek neki az udvari leányzók fehér brokátból. Apró süvegecskén fehér hattyúprém lengedezett. Még kis kócsagokat is ültetett a forgó mellé Lorántfy Mária serény keze.

Zsuzsanna szeme könnybelábadt a gyönyörűségtől:

— Nézze kigyelmed! Bátran odaállhatna a fejedelem ő nagysága elé, tisztelkedni.

— Nemsokára oda is állhat.

— Ezt a gyenge gyermeket még nem viheti táborba kigyelmed.

— Nem is akarom. De ő nagysága kíváncsi a pataki várra, meg az asszonyára.

Kint volt a nagy szó. György lehajtott fővel várta Zsuzsanna ijedezését. De az asszony kiegye-

nesedve haladt mellette s egyszerre érezte, hogy gyöngéd keze karja alá bújik.

— Áldassék az Úristen szent neve. Ez azt jelenti, hogy Bethlen Gábor előtt dicsőséget szerzett kigyelmed magának...

Mosollyal indult, mint a napsugár. Szelíd kérésére örömnünpre készül a vár. Jöhetett a fejedelem ...

... Mikor a fényes kíséret szétszéledt, Bethlen megütközve fordult Rákóczyhoz:

— Miért nem tudatta kigyelmed, hogy asszonya várandós? Halasztottuk volna a látogatást más-korra.

— Az én asszonyom mindenkor kész arra, hogy nagyságot szolgálja. Még ő örült, hogy ily eny nyire jelét láthatja nagyságod bizodalmanak. Meg sem állt, miótátul fogva megtudta, kit tisztelhet várában. De az is igaz, hogy panaszát sem hallot-tam soha.

A fejedelem elgondolkozva ült házigazdájával szemközt. Nem nézett Rákóczyra, hanem kifelé for-dult, a topolyafák felett átcsillogó Bodrogra. S hangjában az ellágyulás mellett parányi, emberi irigység is lappangott:

— Boldog ember kigyelmed, Rákóczy uram... Nem is tudja, milyen kincs az egészséges asszony. Aki még ráadásul gyermekeket is ad az urának.

György nem szóihajtott. Híre járta, hogy a feje-delem felesége beteges. Három szép kis gyermekü- ket elvesztették s azóta nem lehet reménység újabb áldásra. A boldog apa félelmével hallgatott, mintha kitörő öröme és hálája eltávolíthatná tőle szeren-csét.

A fejedelem megfordult. Most kutatta György nézését:

— Már pedig én féltettem úgy elmedet, hogy nagyon is felesége szoknyájához köti a szerelme.

Dehát, ha most itt tudta hagyni... Ha így meg tudta vonni Kassát...

— Nem dicsekedhetem, hogy könnyű volt a szívem, nagyságos uram. Bizony bevallom, egész úton énekeltem, meg imádkoztam, hogy segítsen az Isten. Mikor a szakadó esőben két álló nap s éjszaka várakoztunk, nemcsak a lovam iparkodott volna mindétig Patakra, hanem magam is...

— És az asszony... Haragudott az asszony, hogy itt hagyta?

— Ő küldött. Mint ahogy legelsőbbet is ő küldött nagyságodhoz.

Bethlen most már nem gyanakodott, hogy valaki miatt küldte urát Lorántfy Zsuzsanna. A mindig gyanakvó embert éppen úgy megfogta az asszony hótisztasága, mint annakidején Rákóczy Pált. És csak annyit mondott:

— Látom, van még a fajtájából... Nem lenne ellenemre, ha István ecsémmel szót válthatna Mária kisasszony...

György szíve nagyot dobbant. A fiatal Istvánt első percben megszerette. Most, hogy a fejedelemmel ő is vendége volt, úgy érezte, inkább testvére ez a rajongó szemű fiatal, mint a bujkáló pillantású Rákóczy Pál. Tudta azt is, hogy ez a rokonság örökre összefonná sorsát a fejedelmével.

De akkor az ajtónyíláson bekukkant Mária. Ijedten tova is rebbent, mikor a két férfit meglátta. És Györgynek egyszerre eszébe jutott az az éjszaka, mikor a szendergő gyermekre Zsigmond rácsókolta ártatlan sajnálkozását. S azóta is látnia kellett, hogy egyre közelebb húzódik egymáshoz a két lélek. Egyre türelmetlenebb, vágyóbb lesz öccse látogatása. Egyre értőbb és érzőbb Mária szemének kigyullása.

Meghajtott fővel mondta és érezte, hogy másokért tesz kockára mindent:

— Nagyságos uram, házamnak, nemzetségemnek igaz tisztesség lenne ez. De árva Zsigmond eosém, meg Mária sógorasszonyom gyermek koruk óta kedvelik egymást. Úgy gondolnám, nem lenne boldogság, ha az asszony más férfi képit vinné szívében az ura házába.

— Bizony, — soha nem jó, ha valamelyik házastárs más személy képit őrizgeti a szívében.

A fejedelem elgondolkozva simogatta nagy szakállát. Kedvét szegte a hír, de azt is érezte, hogy ez a kapzsinak hirdetett ember nem bizonyult annak, mikor emberi lelkek boldogságát tartotta a kezében.

A folyosón végighangzott a szakácsok csengettyűje. Utána széttárult a szárnyas ajtó és nemes úrfiak hajtottak térdet a fejedelem előtt:

— Táblához méltóztassék járulni, nagyságos uram!

Bethlen még egyszer megállt, mielőtt kilépett volna az ajtón. Rátette kezét György vállára:

— Igaz ember, bátor ember kigyelmed, kassai főkapitány uram... Aztán majd adjon hírt, ha öccse menyegzője léssen. Úgy intézem, hogy itt lehessen öröme napjára.

— Engedje a nagyjóságú ég, hogy mint Magyarország királya tisztelhesse meg a mi szegény hajlékunkat, nagyságos uram.

Bethlen visszakökkent. Nagy szó volt az, amit a másik mondott. Legmerészebb álmaiban is alig merte végiggondolni. De nem szerénykedett. Alázatosan vallotta a másíknak:

— Ha ő szent felsége úgy akarja, semmi nem lehetetlen. Csak az a kérdés, vállalhatnám-é? Kívánná-é a szegény haza boldogulása, hogy elvállalhassam?

XVIII.

Rákóczy György sokszor visszagondolt arra a beszélgetésre. Mintha szavai megnyitották volna az utat Bethlen előtt: a fejedelem diadalról diadalra haladt. György úgy érezte, túlságosan gyorsan is halad. Október elején már Nagyszombatot vette meg. Ott kettéosztotta seregét. Rhédeyt nagy csapattal Morvaországba küldte. Ő maga Pozsony felé tartott. A vár nem sokáig állta a lelkes sereg ostromát. És Forgách nádor örömmel hódolt végre Bethlen előtt. Országgyűlést hirdetett. Bécs pedig megismerte a fejedelem hadától való rettegést.

Rákóczy szeretett volna erősítést vinni Bethlen után. Mindent elkövetett, hogy minél több hadat gyűjtsön. Bizony fogyott az arany nemcsak a makovicai várban, de Zsuzsanna is megnyitotta a gyémánszemű bivalyt. Tette pedig ezt második kisleány születése előtt. Csak azután adta át magát az anyaság fájdalmas megpróbáltatásának.

Györgyöt kétfelé húzta a szíve. Becsülete a táborba hajtotta volna, de a szeretet volt erősebb. Nem mozdult, míg gyermeke felharsanó sírását meg nem hallotta és Zsuzsanna vértelen arcából le nem olvasta, hogy most is megsegítette őket az Isten. Pedig égett a lába és indulnia is kellett volna. Egymást érték a hírhozók, hogy Homonnay Lengyelhonban toboroz. Kozák sereggel akar rájönni az országra. Bárhogy sürgette is Bethlen, nem mert mozdulni. Nem hagyhatta védtelenül sem a Felvidéket, — sem az ő ágyhoz láncolt asszonyát.

S ezekben a napokban megismerte a fenyegető Bethlent. A hírnökök nem ajándékot és nem biztató szót hoztak. Kemény szavakat rótt a fejedelem pennája:

— *Míg münk hetven napok óta vérünket ontjuk Magyarországer, amelytől soha, semmi jót nem lát-*

tunk, az magyarországi főemberek és különösen kigyelmed asszonyoméék mellett nyugosznak otthon a meleg szobában.

Ez a levél már nem találta Patakon Györgyöt. Éjjel-nappal úton volt újra s minden módon pénzt hajtott fel a hadak élelmezésére, a fegyverek kiegészítésére. Éppen ezért kétszeresen fájdalmas volt a vád. Úgy érezte, égeti dolmányán keresztül az írás. Mintha valami elromlott volna. Mintha porba dőlt volna a bálvány, amelyért esztendőök óta áldozta nemcsak vagyonát, hanem az udvarnál elért sikereit is. Hiszen most már nem vezetett több ösvény a király kegyéhez. Már annyira eljegyezkedett az erdélyi fejedelemmel, hogy örök ellenségévé tette a magyar királyt.

Kétszeresen bántotta, hogy Bethlen lekicsinyelte Homonnay támadó szándékát. Pedig most már a lengyelek között is nagy hadat toborzott az örökös fejedelem jelölt. Hiába igyekezett Kákóczy minden erejével a határ felé, Homonnay megelőzte. S akkor György még egyszer összeszedte minden elkeseredését. Fiatalos hirtelenséggel rávezette gyakorlatlan seregét a tízezernyi kozák hadra. Nemcsak Bethlen dorgálása fűtötte, hanem feleségéért aggódó szíve is ezt a tanácsot adta neki. Hiába vont meg tőle nehezen kivívott bizalmát Bethlen, — nem volt több része támadásában annak, hogy a fejedelem Bécs ellen nyomuló csapatát védelmezze, mint annak a tudatnak, hogy a pataki várban még mindig ágyában fekszik az ő asszonya és egyenesen arra vezet a kozák sereg útja.

Mintha megérezték volna ezt a kettős okot a szavát figyelő hajdúk. Olyan lendülettel vetették magukat a kozákokra, hogy azok meghátráltak. Hajdú Balogh megsuhintotta a levegőben kardját. Hátraordított csapatának:

— Fut a polyák. Utána!

És a lelkesült előőrök egyetlen irammal akarták legázolni a tízezernél több kozákot.

De már lengyel kiirtok fújták a marsot. Megindult a derékhad. Homonnay úgy seperte útjából a hajdúkat, mintha fábábok álltak volna előtte. A magyar urak seregei nem siettek a hajdúk segítségére. Rákóczy arra eszmélt, hogy néhány emberével egyedül vagdalkozik az egyre vastagodó kozák gyűrűben.

Mintha távoli kiáltást hallott volna. Mintha valaki megfogta volna lecsapásra készülő kardját. Az egymást marcangoló tömegben egy pillanatra lezuhant Rákóczy kardja. Ráhajolt lova hátára. S az állat magától fordult. Kivágtatott a riadót fújó kozáktáborból. Elhagyta a magyar csapatokat. Meg sem állt Patakig.

Futása nyomában megindult a magyar sereg. Főnemesek és közemberek ordítóva dobálták fegyverüket. A kozákhad pedig irgalmat nem ismerve, ontotta a drága, magyar vért.

Felsőmagyarország kapuja megnyílt Homonnay János előtt.

A várak megteltek a menekülő magyarsággal. Szalánc völgyében és Szepsi vidékén, Szendrő táján és a Cserháton özönlött le az ellenség. Élén a győzelemittas Homonnay.

György irtózatos tusában száguldott be Patakra. Lováról leugrott s ott nyomban összerogyott a drága moldvai ajándékparipa. Hiába futottak csatlósok, hogy támogassák. Hiába szaporázta a csutak a lovászok kezében. Mire Rákóczy a lakótorony ajtajához ért, már alig lélezett a Murza. Mintha maga alá temette volna nemcsak az erősödő barátságot, de a magyar seregek győzelmét is. És aztán úgy feküdt, sem élve, sem halva. Csontja nem tört, evett és ivott. De mozdulni nem bírt. Senki nem merte megadni neki a kegyelemdőfést.

György ugrálva ment fel a kanyargó lépcsőkön. Mindenkit félretolt útból, aki ajtót akart nyitni előtte. Maga rántotta sorba az ajtókat s mintha álomban járna, úgy suhantak el mellette az emeletek hatalmas falai, mély ablakrései, a pihenést kínáló kőpadok. Csak Zsuzsanna lakóháza előtt állt meg. Megcsendesítette lélekzését. Szerette volna visszatartani még szíve dobogását is.

Minden erejével arra törekedett, hogy kint hagyja a rémületet.

Mert a lakóházban halk dúdolás altatgatott. A falak és az ajtók nem engedték át az édes hangot, de a férj és apa füle mégis hallotta. Tudta, gyermekét ringatja az asszony. A mellette levő házban bizonyosan rokka pereg, tű villog a kisasszonyok kezében. Békesség és nyugalom él az egész várban, hiszen mindenki érzi, hogy örködik az úr...

Szégyen öntötte el György arcát. Legszívesebben visszafordult volna. Így is nehezen tudta visszafogtatni azt az önmagát vádló kiáltást, ami feszegette mellét. De nem állhatta meg, hogy, ha már itt van, legalább egy pillantást vessen szeretteire.

Mielőtt benyithatott volna, feltárult az ajtó. Hálóköntösében, szívére szorított kézzel Zsuzsanna állt a küszöbön. Ajka még meg sem nyílt, mikor szeme már megkérdezte:

— Rossz hírrel jön kigyelmed?

A férfi betántorgott. A mennyezetes ágy mellett még ringott a címeres bölcső, Zsuzsanna utolsó lendítésétől. Alvó csecsemője szuszogását éppen olyan élesen hallotta, mint az előbb a dudolászó kis éneket, ami álomba ringatta. S az ágyon, a címeres takaró alatt másik kis test körvonalai gömbölyödtek. Kis Zigris aludta a boldog gyermekek mélységes álmát.

A férfi mégsem halkította szavát. Lerogyott az asszony előtt. Tenyerébe temette sajtó fejét:

— Rosszabbnál is rosszabbal. Cudar ember az urad, szerelmes asszonyom. Megfutott az ellenség előtt Rákóczy György. Cserben hagyta azokat, akik bíztak benne!

Az asszony szeme nagyra tágult. Sötét szembogara megnőtt, hogy elfedte az íris aranyos sugárzását. Hátrálni kezdett a gyermekekig. S ott belekapaszkodott az utolsókat rengő bölcsőbe. Szíve rettenve dobogott. Mozgott felette a vékony lepel, mintha riadt madárka pihegett volna alatta.

György ott maradt, ahol Zsuzsanna hagyta. Várta ítéletét. De az asszony hangja nem megrovó volt, hanem öröm és rettenet festette csodálatossá:

— Ha ezt tette kigyelmed, csakis miattunk tette! Miattunk mentette életét, ugye?

Felszabadultan zokogott fel a férfi. Felesége hát mentséget talál. Zsuzsanna nem lát gyávaságot, csak a hitves és az apa aggodását. De abban a pillanatban végighasított agyán a fájdalom. Miattuk tette, — mégis őket döntötte veszedelembel!

Mellére rántotta asszonyát. Olyan vadul csókolta, hogy a gyenge teremtésten átvonaglott a fájdalom. Aztán ráborult a bölcsőben alvó gyermekekre:

— Ne félj, Susánka! Ha bajba hozott a te háborodott urad, ki is ment belőle. Csak te ne ítéld el gyávaságomért. Csak te lásd tisztán, mit miért teszek. Imádkozzál érettem. Susánkám, édesem ...

Ledübörgött a gránitlépcsőkön. Ruhát váltott és új lovat nyergeltetett. Minden épkézláb embert rohanásra indított parancsszava. Futárok nyargaltak szerte-széjjel. Fáklyás emberek verték fel az éjszakai csendességet. Pihenő falvakba és rémülettől nyüzsgő várakba ment a hír.

Fegyverbe szólított mindenkit a végső szükség.

S most éppen úgy megértették a sürgető utolsó órát a közönyös magyar urak, mint Rákóczy. Mikor Bethlent utólérte a csúfos vereség híre, már maguk

is úgy érezték, kár volt utána küldeni. Homonnay megfutott előttük. A kozákok kitakarodtak Magyarországból. Rákóczy ötszáz lovasa úgy terelte őket maga előtt, mint a birkanyáját.

Györgyben mégsem a győzelem érzése lobogott, hanem a szégyenkezés hűtötte le diadalérzését. Hirtelen, mintha átlátta volna futásának egész horderejét, megérezte, hogy nagy győzelmet akasztott meg. Hiszen már tudta, hogy Bécs alól visszafordult a fejedelem. Murányvár urát, Széchy Ferencet tizenkétezer emberrel az ő segítségére küldte.

Lázongva érezte a tehetetlenség megsemmisítő bilincseit. Hiába állt mellette hűséges barátsággal Chernél, nem tudta megnyugtatni.

A lengyel határon táboroztak. Szikrázó hó fedte a hatalmas ormokat. A völgyekben tábortüzek próbáltak meleget terjeszteni. De az északi szél játszva hessegette el a fenyőhasábok melegét. Vágtatva hajrázott végig az emberek között. Magával sodorta a tüzek erejét. Bebujt a vastag ruhákon át a csontig. Prémeket tett csúffá s még a körsubák is szégyenkezhettek: nem tudták megvédeni gazdáikat.

Dér ült meg a vezér ajka felett, mintha ezek a napok vénemberré változtatták volna. Mikor az üvöltő szél felettük heherézett, felnyújtotta karját s úgy látszott, bele akar kapaszkodni.

— Hej, ha nékem ilyen nyargalom lenne. Vagy rábízhatnám a hírt valami nagy sasmadárra. Avagy legalább a sólymocskám szárnyára köthetném! Hogy meg ne induljon önagysága Bécs alól. Mert kiköszörlötte már a csorbát Rákóczy György. Leckét adott a kozákoknak. Csúffá tettük magunkban is a császár pénzivel fizetett ármádiát!

Chernél is érezte a kegyetlen erőt, amely megakadályozta, hogy igazi nagy győzelemmé válthasson a fejedelem vonulása. S a lengyel határon a két bús magyar irigykedve nézte a méltóságtel-

jesen szárnyaló sasokat, amelyek annyival gyorsabban a leggyorsabb lovasnál. Agyuk lázasan kereste volna a híradás új módját. De képzeletük nem tudott mást óhajtani, mint azt, amit ismertek: a szélvész, a sast és a sólyom szárnyát. Ezeknek pedig nem voltak urai...

— Ha legalább magam szárnyat köthetnék. Vagy belekiálthatnék a világba olyan nagyot, hogy Bécs alatt meghallja a fejedelem. Vagy legalább is Patakon meghallanák...

Chernél felállt a tábortűz mellől. Felzaklatott képzelete olyan erővel vette át Kákóczy kínlódását, hogy dél felé fordult. Beleüvöltötte a zimankós világba a maga vágyódását:

—Huj!

A hegyek felfogták a hangot. Nem adták tovább, hanem labdáztak vele, mint pajkos gyermekek. Visszadobálták ahhoz, aki elkiáltotta.

...Patak várában mégis megdobbant egy leány szíve. Zsofka felrettent álmából. Ügy ült fel, mintha felrántotta volna egy láthatatlan kéz:

— Kiáltott valaki?

Dünyögő gyermekhang méltatlankodott mellette. Feketehajú kis kobold dobta rá vánkösát a leány fejére. Élesen sivitott Széchy Marika:

— Kiáltott hát. Te kiabálsz olyannyira, hogy siketül bele a filem ...

A lengyel hegyek között a két nekibúsult férfi rájukszakadó szerencsétlenségnek, elháríthatatlan csapásnak érezte, mikor másnap Széchy előőrsei feltünedeztek a tábortüzek mellett. Nem volt már szükség a nagy hadra. A szomszédos lengyel urak békességet kérő küldöttsége mosakodott náluk. Tudni sem akartak a betörő kozák seregről. Megtagadtak velük minden közösséget.

De Bethlen Gábor diadalútját már megállította ez a csúf kudarcból kiterébélyesedő győ-

zelem. György mellét verve kárhóztatta magát. Úgy érezte, ő az oka, hogy még nem lehet magyar király Bethlen. Ha Bécset megszállhatta volna, ha a Burg kapuján bevonulhatott volna, több erőt nyert volna a pozsonyi diéta akarata. De így hiába követelték a rendek, a fejedelem nem tudta elszánni magát a királyi cím elfogadására. Örök tusakodásban volt önmagával is, híveivel is.

György a távolból is felfogta ennek a marcan-goló küzdelemnek minden terhét. S megint csak nem tudott parancsolni vágyának. Neki békességet csak Zsuzsanna látása adhatott. Megerősítette őrszemeit. Chernél Györgyöt helyetteseül állította. Megindult a hegyek közül Patak felé, mint aki nem tehet mást.

Éjszaka burkolta sötét palástba a várat. De az őrizők figyelő szeme egyre kutatta a sötétséget. Hiába akart György csendben jönni, éles kürtrivalgás hirdette a vigyázó toronyból az úr érkezését.

Zsuzsanna megébredt. Ülve szundikált a bölcső mellett. A kandalló párkányán nyitva várakozott a Györgytől kapott biblia. Éppen Lukács evangéliumát olvasta, mikor gyermeke felsírt. Órákig rengette, míg újra elaludt. Azt hitte, csak a szentírás hívogatja vissza a virrasztásba. A kürtszó emléke belemosódott az álomba.

Óvatosan osont a kandallóig. Megigazgatta a tüzet. Aztán lenge köntösében megállt a szentírás előtt. Keblén keresztbetett kézzel, remegő szívvel olvasta tovább a feltámadás megváltó csodáját.

György úgy találta, áhítatba merülve. S egyszerre csitult a férfi szívében a vágy. Mint hunyó parázs, végsőt lobbant a kételkedés. Soha nem érezte ilyen tisztán, hogy futása és helytállása egyaránt csak eszköz volt a Gondviselés kezében. Soha nem mélyült el ennyire szívében a jó érzés, hogy Isten akaratának letéteményese. És, míg felesége

mögött állt, bensőséges fohászkodással ostromolta Istent, hogy változtassa jóvá szerencsétlen tettet.

Zsuzsanna már tudta, hogy ura közelségétől dobog gyorsabban a szíve. Mégis könny harmatozott alá szép szeméből. Milyen határtalan nyugtalanság üldözhetette újra haza? Mi vár reájuk ezen az éjszakán? Megváltásként zendült tudatában a hang, a Feltámadott hangja: Békesség néktek!

Megfordult. És továbbadta a vigasztalást adó üdvözlét:

— Békesség néked, szerelmetes uram!

Fehér arca világított a félhomályban. Hosszú köntösében nem hasonlított földi asszonyhoz. György vágya elhalkult. Ajka nem érezte a sóvárgás lázát, csak az áhitat alázatát, mikor felesége kezére hajolt

— Ha te kívánod, bizonytal meglészen.

— Én csak tolmácsolója vagyok az Úr Jézus bűnbocsátó kegyelmének. Olvassa kigyelmed, mit izent ő nekünk, ebben az órában!

György összekulcsolta ujjait Zsuzsanna törekeny ujjáival. Míg alvó gyermekeik a nyugalom álmában pihogtek, a házastársak végigjárták a leg-tökéletesebb Szeretet utolsó útját, szenvedésétől kezdve felmagasztaltatásáig.

Lassan olvastak. Közbe-közbe egymásra néztek és átengedték magukat a megváltottság gyönyörűségének. Feloldódott lelkükben minden kínos emlék. Alázatos hálává változott minden kapott jószág. S mikor a hajnal belesett az ablakon, beteljesedett a kegyelem ténye: György szívében kialudt az önvád.

Homlokát a vigasztaló sorokra szorította a férfi. Az álmatlanságtól roskadozó asszonyt ágyához vezette. Gyöngéd kézzel bontotta ruháját s úgy fektette párnáira, mintha legkisebb gyermeke volna.

Zsuzsanna rámosolygott urára. Megcsókolta

simogató kezét. Nem marasztotta és nem küldte. Rábízta az elhatározást az elbékélt férfira.

György pedig felvette a székre dobott mentét. Fövege után nyúlt. De előbb körülnézett a békességes szobában. Szeretett volna itt hagyni valamit, ami mindkettőjüket emlékeztesse erre a megváltó éjszakára.

Felderülő arccal ment Zsuzsanna írószekrényéhez. Márította a lúdtollat a tintába. Gyors rándításokkal beleírta a szentírásba, Lukács evangéliuma végére:

Anno 1619. 20 die Decembris az én kegyelmes Jstenennek kegyelmes engedelmeből végeztem el ez könyvnek olvasását Patakon, reggel 6 és 7 óra között.

Csók nélkül távozott a téli reggelen Rákóczy György. Zsuzsanna álomnak vélhette volna megjeleését, ha a nyitva maradt szentírásban meg nem találta volna hosszú, álomtalan alvás után ottjárásának bizonyosságát...

... Üszkös falvak mentéin, kifosztott, didergő lakosság között egyedül volt a népek és lelkek háborúságával ismerkedő Rákóczy György a szilveszter esti multbanéző ájtatosság alatt. Egyedül volt, pedig körülötte fedetlen fejű marcona hajdúk énekelték a bűnbánó, életvizsgáló énekeket. Prédikátorok hálaadó imádsága szállt ég felé a győzelemért. A halálraítélt hajdúság most már egyetlen emberként sorakozott mögéje. Az eldurvult és kétkedő vitézek úgy néztek rá, mint aki megváltotta őket a szégyenteljes rettegéstől, teljes pusztulástól. Rajongó hűséggel kísértte Szuhay és Chernél szeme is.

A hálaadás után is egyedül üldögélt farkassubájába burkolózva egy fatörzsön. Nem szállt be várakba, mintha még ebben a formában is vezekelni akarna megfutamodásáért. Annál inkább jól esett így gyötörnőnie magát, mert egész lelkével vágyott

szerettei után. A pár óras otthonlét csak fokozta sóvárgását.

De a táborból feléje szálló vágyat felfogta az asszony lelke. Zsuzsanna is egyedül volt a déleesti istentisztelet alatt. Pedig a pataki templom ívei alatt ember-ember hátán szorongott. Sepsi Laczkó Máthó zengő szavával hálálkodott az esztendő folyamán vett jókért. Vezekelt és fogadkozott a háborús viharoktól megsanyart lakosság, özvegyek sírtak és bánat ült az árvák könnytelen szemében. De az összesség mégis úgy énekelte a lélekbemárkoló fohászokat, mintha érezné, hogy a hadbaszálltagnak köszönhetik ezt a csendes, áhítattal telt templomi órát is.

Zsuzsanna fázósan húzta összebb magán rókamálás palástját. Mellette Mária borzongott a szokatlan hidegtől. A nagy, címeres padban ültek a nemes kisasszonyok is. Zsóuka édes hangja kivált a többiek közül és úgy zengett, mintha szárnyra akart volna kelni a lengyel határ felé. Széchy Marika előrehajolva figyelte, mikor bóbiskol el közöttük a legkisebb, a kis Tercsi, aki nemrég hozott nyelves nagyanyja a pataki várba. S míg Zsuzsanna szigorúan ránézett, hogy ne zavarja az áhítatosságot, arra gondolt, hogy egy kis leány hiányzik ebből a vidám koszorúból. Az ő kis húga, Andrassy Kata kicsi lánya valahol elhagyatottan végzi az esztendőt s éppen ilyen elhagyatottan kezdi majd az újat. Hédervárnéről rossz híreket hoztak. Gyermekeit elhanyagolta. És Zsuzsanna most vágyani kezdett a kislány után, akin először próbálgatta az anyai gondot, anyai boldogságot megsejtető szeretetmunkát.

Aztán a kis árvától megint ura felé röppent gondolata. György álmalak gyanánt lebegett emlékezetében és csak néha-néha hitte, hogy nemrég isi része volt közelségének boldogságában. De két

gyermeke és az a folytonos, meg nem szakadó áramlás, ami lelkéből lelkéig vitte a szeretet hullámain, bizonyosága volt összetartozásuknak.

Zsuzsanna beleénekelte sóvárgását az ó-eszten-dőt sirató énekbe. Most valahogy elképzelhetetlennek tartotta, hogy még egyszer olyan boldog és önfeledt órákat élhessen, mint elmúlt esztendők utolsó napjain.

Míg a templomból kifelé haladt, nem érezte, hogy Patak bámuló szeme kíséri. Még a diákok zengő kórusban elkiáltott köszönése sem rezzengett fel. Úgy lépegetett, mint aki saját életének temetésén halad. Üresnek érezte a világot és üres volt most a lelke is. Nem tudta megtölteni a hálaadás szava és nem tudta levenni terhét a közösség érzése sem.

Csak fent, a lakótorony bejárata előtt kezdett engedni a fázós elhagyatottság érzése. Míg a szemlesütve haladó leánykakat maga előtt terelte, míg Etel asszony enyhülő szemében sejteni kezdte a visszatérő értelmet, pillanatra felnézett a kőesipkőzetekre, kőbe merevült álmokra. Elődjére gondolt, Guthi Ország Ilonára, aki szintén gyakran járta ilyen magányosan ezeket a kőgrádicsokat, amelyek nem őrizték meg könnyű lába nyomait. Az is így esen'gett hadban járó férje után s mégis... Tudott reménykedni, tudott hittel várni. Virágokkal ékesítette az erkélyeket és a kapuhomlokzatot az érkező üdvözlésére.

Zsuzsannán átremegett a szégyenkezés. Egyszerre látta, hogy ura utáni vágya elvakította és befedte szemét a sok, nagy ajándék előtt, amit Isten könyörületeségének köszönhet. Más szemmel kezdte nézni környezetét. S újra látta már a kőfüzéseket, amelyekben úgy tudott gyönyörködni gyermekkorában. Mikor erkélyes szobájába benyitott, egyszerre

tudatára ébredt annak is, hogy ura másodszor adta vissza otthonát.

Az átfűtött nagy szobában vidám gyermekkacagás hangoskodott. Kis Zigris katonásdit játszott. Apró puskáját arcához szorítva, láthatatlan ellenségre célozva állt a nagy ablakok előtt. Hegyalja hármás bércére szegezte fegyverét:

— Puff! Puff! Mindenkit lelövök, aki édesanyámasszonyt meg akarja háborítani.

Samulka most is szendergett. Nyílt szájacskája, röpke, szőke fürtös feje úgy emlékeztette Zsuzsannát Rákóczy Zsigmondra, hogy most egyszerre eszébe jutott nagy gondja is: Máriát készítenie kell a menyegzőre! Igaz, hogy hónapok óta neki hímeztek már a várbeli leánykák. De, ha tavasszal meg akarják tartani a lakodalmat, már most hozzá kellene látnia a hozzávalók beszerzéséhez. Hiszen a fejedelem megígérte, hogy eljön akkorára újra...

Míg a körülötte sürgölődő leánykák levették felsőruháját, míg Etel kikészítette otthonkáját, újra megfogta az asszonyt a tettvágy. Sírós elhagyatottságát visszaparancsolta. Éácsókolt Samulka angyalszőke fejére. Tréfásan maga felé fordította kis Zigris.

— Nagy legény kigyelmed. Hát aztán gondolt-e vagy egyszer édes jó apjára, aki a távolban hadakozik mi békességes maradhatásunkért?

Kis Zigris nagy szemében ott tükröződött a mindennap emlegetett édesapa iránti rajongás. Anyja felé nyújtotta fegyvereit:

— Küldjük el... Apának...

Emlékek ébredtek benne. Ha apjára gondolt, mindig feltűnt mellette egy mosolygó, napbarnított arc is. Nagy bajuszát jó volt megrángatni és jó volt széles vállára ülve lovagolni a várkertben. Aztán úgy látta apja hűségését, ahogy annyiszor láthatta

életében is. S a kisfiú körbeszáguldott a nagy szobában. Tapsikolva emelte kezét a pohárszéken álló aranyveretű kupák felé.

— Bort... Küldjünk bort Mátyás uramnak ...

Zsuzsanna felkacagott. Csengőn, enyhült szívből szállt a nevetés és a sürgölődő leánykák úgy néztek össze, mintha megnyílt volna egy kérelhetetlen zsilip. Körültérdelték kis Zigris. Simogatták, majd szótszedték. Túláradó jókedvükben hangos kacagással idézték újra, meg újra szavait. Széehy Marika ölbekapta a gyermeket. Hintázva lódította jobbra-balra, hogy csak úgy kalimpált piros sarus lábacs-kája,

— Hallottátok, mit mondott kis Zigris? Bort küld Mátyás uramnak a kis Zigris.

A kisasszonyok felszabadult kacagása úgy villózott a nagy erkély szobában, hogy Zsuzsanna szinte elszédült a súlya alatt. S egyszerre rájött, hogy nem is a kis fiú mondása váltotta ezt ki, hanem benne lappangott a serdülő leánykákban. Itt élt, itt raboskodott mellette hónapok óta a vidámság. De szomorú arca, beesett szeme, halk járása visszaparancsolta, a gyermeklánykák szívébe. Csak egyetlen arc tükrözte az ő érzéseit. S ez az arc olyan rémeket lát, amitől őt még eddig megkímélte az Isten. De most...

Míntha fojtott, ijedt nevetés csendült volna mögötte. Zsuzsanna megfordult. S először látott vidámságot Etel elgyötört arcán. Először érezte, hogy teljes gyógyulás felé tart a rabságban tartott szellem.

A csillagalakban összefutó boltíveket összetartó kőrózsa sok álmatlan éjszakáját látta Lorántfy Zsuzsannának. A festett képek hiába mutogatták vidám színeiket, soha meg nem akadt rajtuk az ura után búsuló asszony tekintete. Ha a nyolc sík közül valamelyiket megnézte, az csak a címermező volt. Egyetlen törzsből ott hajtott kétfelé a két ág. Rajta

a két arany hárslevél... Újra meg újra ezt a hárslevelés címet nézegette Zsuzsanna az éjjeli mécses pislogó lángjánál, ha alvó gyermekei mellett ébren tartotta a vágy. Ez a kép mindig megnyugtatta. Úgy érezte, kettőjük életét mutatja egymás mellett a két hárslevél, amelyet ugyanaz az életerő táplál.

Most nemcsak magukat látta a címerben, hanem Máriáékat is. Az ő élete már eggyévált Györgyével s most eggyé fog válni Mária sorsa is a második Rákóczy-fiú életével... Pedig még harmadik jelentősége is van a két aranylevélnek. A vén törzs új hajtásai ezek: Zigris és Samulka. Ha apja élne, ha most láthatná a családot, már nem kellene búsulnia nemzetsége kihalásáért. Hiszen itt vannak a fiúk. Ha nem viselik is az ő nevét, de arcvonásaiból hoztak magukkal termést az életvetés titokzatos földjéből. Lelkükben is bizonyosan sarjadnak majd olyan vonások, amelyeket büszkén vallana magáénak Lorántfy Mihály úr ..

Még most is a szoba közepén állt. Leeresztett kézzel, álmódzva. S körülötte tombolt az ifjúság öröme. Széchy Marika vad, szinte fiús hangja vezette a kórust. Játékos bohóság csengett minden tréfából. Már felverte az öröm az egész várat. Apródok kukkantottak be az erkélyszobába, ahova különben nem volt bejárásuk. Vigyorgó arccal leskelődtek a félig nyílt ajtón át. S a fiatalasszony egyszerre úgy érezte, hogy a gyermek által bevezetett örömből adnia kell másoknak is.

Átölelte Máriát:

— Kis lelkem, mond meg az apródoknak, szólítsák az énekes gyermeket. Fogadjátok vigassággal az új esztendő.

Elviharzott a leánysereg. Ragadták magukkal Zigris is.

Míntha valami ösztönözte volna, írószekrényéhez lépett. A márvánnyal kirakott cseresznyefa aj-

tókat sorra nyitogatta. Összeszedegette ura leveleit: vőlegénykori nemes tartózkodását, ifjú házasszerelmének bizonyosságait és az utolsókat. A férj és apa aggódását. Minden sorból kisírt a vágy. Minden vonás elárulta, hogy aggódik és örömet kívánja Rákóczy György.

És Zsuzsanna szívében elhatalmasodott a kívánság, hogy a távollevő férfinak is adakozzon. Leült a szekrény elé. Sötét fejkötőjét, fekete fátyolát könnyű kézzel vette le fejéről Etel asszony. Lazán tűzött haja megindult vállán. Egyre lejjebb kúsztak a barna fonatok. Már leértek a hárslevéllel hímzett, piros brokát székre. De ott sem pihenhettek meg. Saját súlyuk még lejjebb hajtotta őket, le, egészen a földre.

Új esztendőre levelet írt Rákóczy Györgynek Lorántfy Zsuzsanna. Nem sápítózott, hogy egyedül végezte az esztendőt s magányosan kell megkezdenie az újat, A férfi, elébe állította azt, ami mindkettőjüknek a legkedvesebb volt, hogy az is örülhessen. Hogy érezze a messze táborban is a család otthonos varázsát!

„A kis Zigris Kigyelmednek szolgálattját ajánlja és aminémű hadi szerszáma volt, Kegyelmednek ajándokul azt küldötte. A bort meg, amely a kis hnr dóban vagyon, Mátyás uramat kéri, ökegyelme egésségért költse el’*

Elmerengve nézett a gyertyák felnyúló lángjába. A felette lehajló boltozatrészen fácánt tartva, kutyát vezetve a vadászat nemtője nézett le rá. Zsuzsanna azon gondolkozott, hogy a vaddal bővelkedő vidéken mivel kedveskedhetne urának, ami változatosabbá tenné tábori étkezését? S egyszerre meghallotta a Bodrog hátán összeütődő jégrózsák muzsikáját. A Bodrogon most jókora nagy területen beállott a jég. A halászok léket vágnak s úgy fogják a csikót. György pedig szereti ezt a kigyóra em-

lókeztető kis halat. Hát legyen része benne a sok vad után . . .

A felébredt háziasszony kedves gondoskodása után eszébe jutott a nagy gond is. Lepecsételte ura levelét a hárslevelekkel. Megnézte és megsimogatta a bibliába rejtett szárított hárslevelet. Aztán nagyobb, durvább papírost vett elő. Behívatta Ferkó diákot. Töprengő homlokkal, mindenre gondolva kezdte diktálni, mi mindent kell rendelnie húga lakodalmára? A diák gyakorlott keze suhant a papíron. És egyre nagyobb vonalakban bontakozott ki Zsuzsanna előtt az a rengeteg tennivaló, a^mi reá vár. Mintha a nagy számok megmutatták volna testvéri kötelességét is:

100 font bors, 80 font gyömbér, 60 font mandola, 20 font fahéj, 100 föni mazsolaszőlő, 100 font tengeriszőlő, 16 font szerecsendió, 200 száraz, 300 leves citrom, 100 gránátalma . . .

Belefáradt a gondolkozásba. Etel már régen behozta a kisfiút és ágyba fektette. Maga is elsuhant a szomszédos kamarába. De Zsuzsanna csak számolt és diktált. Csak akkor rezzent fel, mikor a hideg éjszakában harangok szava kerülte meg a tornyot s behirdette, hogy megszületett az új esztendő.

XIX.

— Ha most újra megdorgál, soha többet nem keresem közelségét.

György körülnézett. Egyedül sietett a Lócsei-házból a palotára. Bár Patakon kassai generálissá nevezte ki Bethlen kegye, s bár ő azt a tisztséget be is töltötte, nem költözött be Dóczy helyébe. Iszonyodott a palotától, amelyben szándéka ellenére kiontott vér száradt. Maga házában lakott továbbra is. Csak hivatalos ügyekben foglalta el

Dóczy hatalmas karosszékét, amelyből valamikor Forgách Zsigmond fürkésző szemei tanítottak meg önfegyelmzésre és szavai folytonos mérlegelésére.

Most mégis hangosan gondolkozott. Kimondta azt, amit hónapok óta keservesen érzett. Egyetlen kudarcára hiába halmozta a győzelmeket. Még most is csak szűkszavú parancsolatok jöttek számára Bethlentől.

A palotán már türelmelenkedők várták. Széchy György és Illésházy Gáspár mellett lángoló szemű ifjú állt. Feléje nyújtotta mindkét kezét. S a két szempár összevillanása arról a ritka találkozásról beszélt, ami döntő jelentőségű a férfiak életében:

— Thurzó Imre tisztelkedik nagyságod előtt.

— Én tisztelkedem a nagy nádor fia előtt. Tudomásom van arról is, jmiilyen ritka műveltséget hozott magával kigyelmed Wittenbergából. Nem sok magyar ember mondhatja el, hogy annyi külországi tudós professor emelte maga felé s az univerzítás rektorává választotta.

Megvidult szívvel csatlakozott Thurzó Imre Györgyhöz. Szerényen háritotta volna magáról a dicséretet, de hangján átcsengett az öröm, hogy erről is tud valaki.

— Soha nem hittem volna, hogy hazánkban ezért megbecsülést kaphassak.

— Nemcsak megbecsülést, hanem bizony irigységet is. Nékem nem adatott meg, hogy ilyen környezetben művelhessem magam.

Thurzó- Imre visszahökent. Ez hát az a híres Rákóczy-fukarság, amiről annyit beszélnek? Még arra sem juttatott pénzt magának, hogy kellő iskolát felkeressen?

Mintha gondolatát olvasta volna, megfelelt neki György:

Nékem bizony sem pénzem, sem időm nem volt rá. Mikor időm lett volna, hadakoznom kellett

a pénzemért. Mikor meg elnyertem a jószágot, elvitte a hadakozás. Egyszer sem nyúltam én a fejedelem zsákja után. Magam, meg feleségem aranyából állítottam a hadat. Mégis én vagyok az utolsó Bethlenem Gábor szemében.

— Ki mondja ezt?

— Érzem. Mindenki tülekedik, mindenki fut a kegye után. Én nem tudom megtenni. Soha nem is tudja tán meg, hogy ötödik hónapja tízszer sem háltam ágyban. Meg, hogy nékem a táborozás nem eszem-iszomot jelent, nem polyák menyecskék után szaladgálok én, hanem úgy esengek, mint a bolond az én jó hitvesem, meg a két szép gyermekesem után.

Hirtelen úgy érezte, megint hangosan gondolkodik, mint az előbb, az utcán. A főurak most is nagy hangon sorolták fel érdemeiket. Ő soha nem tette ezt. Mindig úgy gondolta, Istennek tartozik csak számadással, aki irányítja, aki vezet. S most mégis kitérte keserűségét egy idegen ember előtt, akiről csak annyit tud, hogy műveltségben felébe nőtt minden kortársának.

Szégyenkezve húzódott hátra. De Thurzó nem engedte szem elől. Utána nyomult a várakozók utolsó sorába és karjára tette keskeny jobbját:

— Nagy jó uram, jól tudom, milyen nagy szívbéli háborgás mondatta ezt kigyelmeddel. Azt is tudom, nem avvégre mondta, hogy jelentsem a fejedelemnek. De rosszul teszi kigyelmed, ha így elhúzódik. Mert a fejedelem is csak ember, ő is csak azokat látja elsőbbet, akik szeme elé verekszik magukat.

— És soha. Mert én nem az ő parancsolatjára szálltam táborba. Nem Bethlehem Gábrielért tettem jóvá a hibámat. Az, aki engem minden utamon vezet, megbocsájtott, mert belátott a szívembe, A fejedelemnek meg hadd udvaroljanak mások.

Mozgás támadt a teremben. Bethlen Gábor előtt tárultak az ajtók. Méltósággal jött és meghajolt előtte a magyar urak feje. György nem mozdult, csak arra gondolt, hogy mégsem itt volna a helye. Hiszen mai napig még kassai kapitány. Ezt a tisztséget nem vette vissza tőle senki. Az a nagy karos-zék az ő jogos helye!

De Bethlen maga ült a zöldposztós asztalhoz. S mint valamikor Forgách, úgy pillantott széjjel az urak feje felett.

— Tudjuk, miért gyülekeztünk össze. Szót kell érteni a cseh és lengyel királyokhoz, valamint a portára küldendő követségek ügyében. De miért nem látjuk itt azt, akinek helyünkön kellene szókelni? Hol van a kassai generális, Rákóczy György ő kegyelme?

György előlépett. Dacosan szorította ajkát. Dorgáláson kezdi hát a fejedelem? Még pedig mindenek hallatára?

Ideges ujjai kardja ékköves övjén babráltak. Úgy igazította a csattokat, hogy egyetlen mozdulattal odadobhassa megbecsült ajándékát a fejedelemnek. De erre nem volt ideje. Emelt hangon folytatta Bethlen:

— Igaz ugyan, hogy mától kezdve ez a szék nem illeti meg ő kegyelmét...

György ajkába harapott. Még az urak is felszisszentek. Thurzó Imre úgy nézett Bethlenre, mintha először látná. Pattant a csatt György ujjá alatt. De mozdulatát megelőzte a fejedelem szava:

— Mert mi, Magyarország választott fejedelem, felsőmagyarországi seregünk parancsnokságával bízzuk meg ő kegyelmét, aki jelét adta nemcsak irántunk való hívségének, hanem megbizonyította, hogy még a csúfságot is böcsülettő tudja változtatni.

Harsant az éljen s egyetlen főúr sem érezte

úgy, mintha neki dukáló méltóságot osztott volna másnak a fejedelem kegye. György melle szétpattanásig feszült. Szégyenkezés és öröm száguldott át rajta. Kerülte Thurzó I, mre nézését, mert úgy érezte, asszonyos fecsegéssel vádolta előtte a fejedelmet. De Thurzó olyan vidáman intett feléje, mint sikerült esiny után egy kisfiú, aki jobban tudott valamit a nagyobbaknál. S Bethlen még megtetézte jóságának és elismerésének adományát:

— Mind vártuk a hivatot kigyelmed eccsenek Rákóczy Zsigmond tanácsurunknak öröme napjára, hogy asszerént alkalmazzuk dolgainkat. Nem felejtettük el, amit valamikor Patak-varában beszélgettünk. Mind magunk személyében, mind az magyarság eleje képiben ígérjük, hogy ott löszünk nászának napján.

Másodszor harsant a vivát. Az ifjú Rákóczy nekipirult arccal hajlongott. Érezte, hogy első sorban bátyja után jár neki a tanácsúrrá való emeltetés. Aztán arra gondolt: most talán lesz annyi szünet a hadakozásában, hogy megtarthatja a lakodalmát? Közelebb furakodott bátyjához és ő volt az első, aki megszorongatta a kezét.

György úgy élt, mint aki rossz álomból ébredt. Most már minden jelből éreznie kellett, hogy Bethlen nemcsak megbocsájtott, de többre szemelte ki. S mikor a gyűlés után Patak felé vágott, arra gondolt, hogy minden sok, keserves utat felejtet vele ez az egy, ez a boldog, amikor emelt fővel léphet asszonya elé és végre szíve szerint való vágyának engedve kitűzheti hűségese öcse és a kis Mária menyegzőjét.

Zsuzsanna hiába álmodozott boldog összebujásokról, álmodozó sétákról a tavaszi díszbe öltözött várkert nagy fái alatt. Alig mutathatta meg kis Zigris nagy tudományait, alig állhatott Györgygyei egyszer-kétszer önfeledten ölelkezve Samulka

bölcsője előtt. Forgószél gyanánt ragadta magával a lakodalmas előkészület.

Máriára már nem számíthatott. Az még mindig fátyolát hímezte. Senkit nem engedett hímzőrámájához. Évek óta tartó munka közelgett a befejezéshez. A csipkefátyolt flamandus példára öltögette a fiatal leány, de magyar ősanyák álmaiból leste el a mintát, ami ott kanyargott a hosszú csipkevégek két oldalán s szélesen megült gyönggyel szegett alján.

Zsibongott az egész udvartartás. A nemes kisasszonyok sikongattak örömben, hogy a hónapokig tartó visszahúzóds után újra vidámság költözött a vén tornyok árnyékába.

Zsuzsanna szokása szerint úgy osont tova, mint egy tündér. Magában ismételte azt, amit a fejedelem* szokásaiból kilesett. Kemény János ittjártakor elárulta neki, hogy Bethlen Gábor jeges vízben szokta hűteni könnyű borát. De a jégtörők a télen nem voltak eléggé szorgalmatosuk. És Zsuzsanna sürgetni szerette volna a napokat, nehogy elolvadjon a vermekben a jég.

Borvízért küldött az erdélyi havasok közé és fojtott mustot hozatott a tarcali pincékből. Ezt a pezsgő, édes italt szintén szerette a fejedelem. Az asszonyok számára meg fehér és fekete ürmöst rakatott félre a pincemesterekkel, nehogy valaki megszólhassa tudatlanságáért, gondatlanságáért.

György elgyönyörködött nekipiruló arcában, fiatalos buzgalmában. Ha szerét ejthette, kileste jöttét egy-egy tekervénynél. Derékon kapta és ölben vitte fel vagy le a tervezett úton. Ilyenkor Zsuzsanna szeme megnőtt. Szíve hangosan dobolta az életöröm ritmusát. De szégyenkező pirulása egyre az illendőség korlátai közé szorította ura vágyait:

— Meglátja kigyelmed, megszólja a világ. Ilyen

öreg házasember s így jár a felesége után. Nem hiába mondta a fejedelem, hogy szoknyám szélen ül . . .

Ijedten hallgatott el. Kínos emléket idézett. De György már nem érezte ennek árnyékát. Dévajon csókolt rá a puha, gyermekszájra:

— Bizony, öreg házasember. De számítsd csak ki, hányszor aludtam véled egy fedél alatt. Majd még nagyon is megfiatalodok a szemedben ... Persze, te most nem törödsz vélem. Te csak a fejedelem kegyét lesed. Pedig az asszonyokról nem sokat tart Bethlenem Gábris. Maga asszonyát is elhagyogatja. Ügy mondják, nem szűnik szegénynek keserve az ura után.

Zsuzsanna lesiklott az ölelő karokból. Megállt a lépcsőfordulónál. Behúzta urát egy nagy ablakmélyedésbe. Maga mellé ültette a széles kőpadra. Kimutatott a keskeny ablaknyíláson. Alattuk ott színesedett a friss lomb. Gyermeük kacagása felcsendült a topolyafák alól. S az asszony komoly szóval intette urát:

— Még tréfálkozás okáért se mondjon olyat kigyelmed, hogy én más férfi kedvét keresem.

— Hát nem azt hallom reggeltől estig, hogy a fejedelem így szereti, a fejedelem úgy szokta?

— Ha szolgálni kívánom, az ország urát szolgálom, meg a kigyelmed vezérlőjét. Nékem más közöm nincs ő nagyságához, hanemhogy a Rákóczy-nemzetség iránti hűség és jóakarát. Ha megtiszteli házunkat, ha emeli kigyelmeteket, nem kívánhatja kigyelmed, hogy olybá vegyem, mint valami jöttmentet.

— Susánkám, hát te ezt is érettünk, a mi nemzetségünkért vetted ennyire magadra?

— Nem is magamért. Nékem itt, Patakon, kigyelmed jóvoltából csendes lakozásom vagyton. De ha kigyelmedet nagyobbra hívja az Isten, min-

den erőmből segítenem kell, nehogy visszahúzzam emelkedésében.

György nem talált feleletet. Majdnem úgy érezte már, mintha a fiatal asszony volna kettőjük közül a bölcsebb, előrelátóbb és erősebb. Önkénytelenül az a kérdés vetődött fel agyában: vájjon mit csinált volna az ő helyében Lorántfy Zsuzsanna a szerencsétlen kudarc pillanatában? S alig merte végiggondolni, de annál erősebben tudta, hogy bizonyosan megtalálta volna azt az utat, amely megmentette volna a hónapokig hordott gyalázatok

Először volt kényelmetlen számára, hogy az asszony lelki egyenrangúságát megérezte. Ezért vált csípőssé a szava:

— Soha nem is sejtettem, hogy az én asszonyom nagyobb méltóságba kívánczik, meg, hogy fiainak magosabb rangot szán mint az apjuk mostani állapota.

Zsuzsanna úgy érezte, megdermed benne a vér. Mintha gyönyörű álmát elrontotta volna valami hirtelen ébredés. Sokszor, egymásután nyelnie kellett, mert egyre jobban fojtogatták a feltörő könnyek. De nem akarta haragos szóval torolni a gyanúsítást. Fátyolos szemét férje elébe kínálta. Sötét szembogara körül szikráztak az aranycsillagok. Hangjában ott remegtek a sírásra biztató izgalmak:

— Ha így érzi kigyelmed, szerelmetes uram, legjobb megizenni a fejedelemnek, hogy maradjon, ahol van. Akad az országban elég főember, aki nem veti szemére asszonyának, ha illendően akarja fogadni nagy vendégét. Én meg ... Én meg ...

Györgyön úrrá vált a szégyenkezés. Ügy fájt már neki felesége bánata, mintha ártatlanul megütött volna egy gyermeket. Közelebb húzódott az asszonyhoz. Megfogta keskeny állát és maga felé fordította arcát:

— Susánkám, én nem tudora, mi van én vél-

lem... Nem akartalak én téged bántani. Isten a tanúm, soha nem kívánok egyebet, mint a te mosolygásodat láthatni. Amit mondtam, nem jól mondtam. Mert bizony, inkább örülnöm kellene, hogy ilyen hűséges segítségem, mindenben támaszom az én asszonyom. És azért meg éppen hálálkodnom kéne, hogy gyermekeseink útját is előre egyengeti a te nagy jóságod

Az asszonyt már megbékéltette a szerelmes hang és ura bűnbánó, fiús ábrázata. György vállára ejtette fejét és úgy pötyögte, mint egy sírásból ocsúdó kislány:

— Én meg nem tudom, ez-é a jóság? Vagy jobb lennék hozzájuk is, meg majd ahhoz az asszonyhoz, akit Isten ő szentfelsége melléjük parancsol, ha azt mondanám most kigyelmednek...

Elhallgatott. Most aztán mégis csak kicsordult egyetlen könny, mintha kisodorta volna a régen titkolt vágy:

— Mit mondanál? Halljuk, mit mondanál most nékem, édesem?

Zsuzsanna legyintett. Sok, álmatlan éjszaka vágya, kétségbeesett kívánságok eltűlése kereste a szavak formáját. De könnyebb volt ezt elgondolni, mint kimondani. Aztán mégis nekibátorodott:

— Ha azt mondanám: menjünk el kigyelmed legkisebb udvarházába és éljünk úgy magunknak, mint a szegény nemes urak szoktak- Higyje el, szerelmes uram, könnyebb lenne énnékem, ha reggeltől estig kigyelmednek dolgozhatnék, mint így, hogy sereggel hajthatom a sok cselédet, de soha nem látom az én jó uramat...

Györgyöt megfogta az asszony szívéből kisíró óhajlás. A kertben most díszbe öltözött udvari népesség gyakorolta a fejedelem fogadását. Nagybajuszú Mátyás dirigálta őket. Felült egy nagy kőtömbre. Őlében tartotta Zigriskét és olyan méltósággal vo-

nultatta maga előtt az apródokat, étekfogókat, udvari inasokat és italhordókat, hogy egyiknek sem jutott eszébe a nevetés.

Rákóczy sem mosolyodott el a furcsa látványon. Inkább megszégyenült. Mintha a világon mindenki az ő szolgálatában állt volna, hogy az ő szerkerét tolja, — csak egyedül ő maga akarná vállal ellene szegni. Maga sem értette, mi váltotta ki belőle ezt a furcsa, Zsuzsannát megbántó ellenkezést, mikor szívében mélységes hálát érzett, hogy előre tudhatta i mindenképpen méltó lesz a fogadtatás a nagy vendéghez.

Zsuzsanna már elcsendesedett. Feje még ural vállán pihent, de már érezte, hogy megszűnt közöttük az érthetetlen ellenézés, ami könnyen eltávolíthatta volna őket. Most már nem kellett erőltetni, hogy urára nézzen. A hívő rajongásával tette két könnyű kezét György vállára.

— Édes jó uram, mindig azt mondta kigyelmed, hogy nem fut és nem törtet, hanem a könyörülő Istenre bízva dolgoz. Én sem kívánok mást, mint Isten parancsolattya szerint szolgálni, úgy, ahogy elébem szabja az én életem sorja.

Mintha ószövetségi szavakat ejtett volna a puha asszonyszáj. Mintha az új testámentomból idézte volna az alázatos szeretet hitvallását. György egyszerre megenyhült. Végigsimított fején, mint aki rémálomból ébred. Körülnézett. De semmi nem változott. Hatalmas trahit szikláján szilárdan emelkedett a Bodrog felett Patak vára. Asszonya édes mosolygása már kereste az utat a szívébe. Lent hűséges emberek igyekeztek, hogy mindenben kedvére tegyenek. Üde gyermekhangok hirdették Isten különösen dús jóságát. Akárhogy kereste is nyitját előbbi kirohanásának, nem találta. Nem is próbálta elképzelni, hogy eltűnt korokból visszajáró kísértet libbent el közöttük. Hogy Báthory Gábor emléke-

zete villant fel tudatában. Azé a fejedelemé, aki utánanyúlt minden hű embere asszonyának ...

Nyoma sem maradt a menyegzőre ennek a rémlátásnak. Egyetlen nagy család volt a násznép. Mintha az árváknak minden jólelkű asszony anyja, minden becsületes érzésű férfi apja lett volna, olyan szeretet kísérte Lorántfy Máriát és Rákóczy Zsigmondot az úrasztala elé. S kettőjük fogadalmát immár értő szívvel, minden szónak jelentőségét érezve újra elmondták magukban Rákóczy György és Lorántfy Zsuzsanna. Aztán egymásra néztek. Könnyes mosolyt váltottak.

Megkezdődött a három napos vigasság. A fejedelem sugárzó kegye mindenkire rásütött. Bethlen úgy feloldódott a meleg, családi körben, mintha idősebb rokon díszítette volna a menyegzői asztalt. Tréfálkozott és jó tanácsokat adott. Eljátszott a kis fiúkkal. És csak György apaszíve sejtette meg, miért vonul árnyék a gyermektelen férfi homlokára, ha kis Zigris hősködő szavakkal minden más férfit megnevetetett.

Be az ország gondja nem sok pihenést hagyott a fejedelemnek. Futárok és titkos emberek keresték. Thurzó Imre hosszú levelet írt a prágai tracta ügyében. Ezt a levelet nem tehette el későbbre a házigazda s Bethlen Gábor azonnal ment, hogy választ adjon rá. Zsuzsanna azt hitte, valami hiányossága van a fejedelemnek. Utána sietett. A számára rendelt szállás előtt érte utói.

A fejedelem hátrafordult a könnyű lépések neszére. Először megvidult. Aztán felhő suhant el homlokán. Újra kísértett Báthory Gábor emléke. Mert Bethlen azt is tudta, hogy nem mindig a szerencsétlen fejedelem volt a kezdeményező ...

De az asszony tiszta szemében nem árulkodott magakelletés. Mintha apjához fordulna, olyan tisztelettel, olyan bizalommal kérdezte a fejedelemtől:

— Ha valamit rosszul rendeztem volna, bocsásson meg nagyságod. Legyen hozzám türelemmel és mondja meg, mit kellene másképpen cselekednem?

— Bizony mondom, kifogásunk nekünk semmi nem lehet. Hanemha inkább mindenben dicséretet mondhatunk. De erre a levélre sürgős volna a válasz. Nem szeretnék szájtatók előtt írni. Ne, tudna-é asszonyom valami nyugodalmas helyet, ahol magam kezével írhatnék!?

Zsuzsanna tudta, hogy sem ura házában, sem a fejedelmi szálláson nem talál teljes nyugalmat a nagyúr. A menyegző muzsikája idáig harsogott. Igazán csendes hely csak az ő erkélyszobája volt. Gondolkozás nélkül vezette Bethlent arra felé, ahol a kőrözsa alatt nyolc cikkelyben futottak össze a boltívek.

Etel és a gyermekek a vendégek között voltak. A teljes nyugalom, nagy békesség olyan üdítő volt a zajjal telt várban, mint egy friss forrás. És a fejedelem úgy érezte, nemcsak a csend ilyen üdítő, hanem a mellette haladó asszony halk járása, gyermeki arca, tiszta szeme is.

Szeme szögletéből nézte Zsuzsannát. Hosszú orra alá felhúzta kissé duzzadt ajkát, hogy még szélesebbre lapult alatta szétterülő bajusza. Homlokán lassan kisimult a ránc. De gyanakvó természete most is résen állt és várt. Maga sem tudta, mennyire kémleli ezt az asszonyt.

Zsuzsanna semmit nem érzett ebből. Lebegett otthona zegzugain át és nyitotta szobája ajtaját. A menyegzetes ágy, a mellette álló bölcső és a falakról lefutó vidámszínű szőnyegek elárulták a fejedelemnek, ki lakik itt. Könnyű illat szállt a levegőben: a levendula éltető szaga volt ez. Befészkelte magát a takarókba és vánkosokba, megjárta a török szőnyegek minden csomóját és talán a falak is terjesztették, csak úgy, mint az asszony barna fonatai.

Bethlen Gábor arra gondolt, hogy máskor is járt már idegen asszony otthonában. De ott nem ragyogott be a tavaszi napsugár, hanem aranybrokát függönyözte nappal is a szűk ablakokat. A szőnyegek alapja csupa bibor volt, mint a lobogó vér. S egy sarokban török füstölő nehéz, fűszeres felhője gomolygott egy rézedényből. Megtöltötte a szobát sejtelmes, izgató, elbágyasztó s mégis vértforraló illattal.

Most már tudatossá vált kíváncsisága. Ez az emlék felzaklatta. Undort és elkeseredést ébresztett benne. Hiszen abból a szobából indult ki felesége minden szenvedése. Ott lakott Báthory Anna, a boszorkány, aki ráült kettőjük életére. Aki fondorlatosan, fejedelmi bátyja nevében magához csalta őt, aztán hazudozásával megmérgezte tiszta asszonyát. Ha most ez az asszony is a keze után nyúl, akkor ez sem különb. Ennek is ott a helye a vallatószekben, mint annak a másiknak. Akkor ez is csak arra használja szépségét és fiatalságát, hogy megrontsa a közelébe kerülőket. S akkor ő soha, semmit sem bíz többet Kákóczy Györgyre. Mert akkor csakugyan igaz, hogy az asszony gonosz praktikája szólítja haza, akár az ellenség sorai közül is...

Zsuzsanna nem sejtette a nyomában haladó gondolatokat. Szerencséjére ura gyanúsító gondolatai sem követték. Ment a rommárvánnyal díszített, veleneci írószekrényhez, amit György szerelme hozatott neki a lagúnák városából, hogy méltó helyen írhatta hozzá leveleit. Komoly arccal vette elő a pergamentet, meg a lúdtollakat. Hármat is megpróbált körmén s úgy tette a fejedelem elébe. Bodzából készült tintája ott ragyogott a nagy kalamárisban. Aranyszín porzó is mellette. Mosolyogva mutatta a fejedelemnek:

— Itt nyugodalmasan írhat nagyságod. Én is itt szoktam írni az én jó uramnak.

Mólyen bókolt s mire a fejedelem köszönetet mondhatott, már csak az üres szobában hangzottak el szavai. Zsuzsanna suhant tova. De ott hagyta légkörét. S a fejedelem jobban látta most, mint míg előtte haladt. Vont ezüst szoknyáján magasan fénylett a türkizekkel kirakott hímzés. Kék vállfűzője alatt alig domborodott ifjú alakja. Ezüst főkötőjét szintén türkizek díszítették s barna fonataiban szelíden csillogott a tenger nemes gyöngye.

A fejedelem csak most vette észre, hogy szép asszony Lorántfy Zsuzsanna. Csak most kezdte érteni Györgyöt, aki soha nem titkolta olthatatlan szerelmét. De most felmérte már a különbséget közte és a másik asszony között. Már tudta, hogy Rákóczy Györgyöt nem kell féltenie. Zsuzsanna szobájában soha nem változhatik a levendula illata fűszeres, megejtő török áflummá...

Újra kétségbeesett haraggal fordult, most már önmaga ellen. Báthory Gábort ő emelte a fejedelmi székbe, mégsem volt hozzá soha becsülő szava. Miért sietett hát vélt hívására? S ha már nem találta ott, miért ült le húga asztalához? Miért nem nyergeltette, miért nem futamodott? Ha akkor kimenekül Kereki várából, soha nem hirelhette volna, hogy éjszakázott nála. Így sem éjszakázott. Így is elmene-kült. De akkor már a táblánál eltöltött két órát éjszakává hazudta az asszony gonosságára. Irigyei hamar felkapták a hírt. Elvitték szegény Károlyi Zsuzsának. S még ez sem volt elég. Betört életébe szörnyű gonosszággal Báthory Anna is. Mesterkedésével, gonosz szavaival örökre elvette Zsuzsa egészségét. Őt meg bemocskolta a hűtlenség vádjával.

Soha nem hitt jobban Báthory Anna boszorkány hírében, mint ebben az órában. Tehetetlen dühében sorba rángatta a fiókokat. Azzal gyötörte magát, hogy még jobban be akart látni Rákóczyné

lelkébe. S a hímes szalaggal átkötött férji levelek mellett szattyánbőrbe kötött kicsi könyvet talált.

Pillanatig habozott. Aztán belelapozott. Hosszú, szép betűkkel ismerős mondat kínálkozott elébe. Az első magyar király mondta, mikor rátörtek az orgyilkosok:

Ha Isten vélem, kicsoda ellenem?

Dátum is volt alatta. Rákóczy nagy futását követő héten írta az asszony, amikor újra táborában volt már az ura. A fejedelem tudta, hogy az asszony akkoriban csecsemő mellett virrasztott. Késő ősz volt és bizonyosan orkán zúgott a vár körül. Talán félti a szegény asszony? Talán akkor menekült ehhez a vigasztaláshoz?

Lapozott tovább. S mintha ezt az elképzelést akarták volna igazolni, bátorító bibliaidézetek sorakoztak egymásután:

Ne félj, — én veled vagyok...

Aki én bennem bíz, soha nem csalatkozik.

Aki én bennem hisz, ha meghal is él az...

Szinte nyomon követhette a fiatalasszony vívódásait a feljegyzések nyomán. Egyre erősebben megfogta a lélek tisztasága s az az erő, ami a magárahagyott hitvest és anyát arra vezette, hogy Isten ígéjével vigasztalja magát. S a fejedelem arra gondolt: vájjon írt-e valaha Báthory Anna? S ha írt, mit írhatott? Talán az ördögtől kért erőt, hogy elvégezze gonosz szövetségésétől kapott megbízatását és romlást hintsen el a földön? Vagy neki is voltak vívódó órái, csendes, tisztaságra vágyakozó napjai?

A torony órája lassan nyolcat kongatott. Árnyékok fátyolozódtak a nap elébe. A szürkület kezdett bevonulni a hatalmas ablakokon. S a fejedelem ráeszmélt, hogy asszony és gyermekek szobájában ül.

Hátha ezek a kis ártatlanok miatta nem tudnak nyugovóra térni?

Hirtelen bemártotta tollát a tintába. Nagy sebességgel kezdte a választ Thurzónak:

— *Megkaptuk kigyélmed levelét, akit Rákóczy uram öröme napján az asztál felett vöttünk el.*

A hatalmas agyvelő megkezdte munkáját. Olyan körültekintéssel és minden eshetőséget mérlegelve írt a prágai tárgyalások vezetéséről, mintha az előbb nem is hajolt volna asszonyi írások felé, hogy két tökéletesen különböző lélek rejtelmét kutassa.

De; mikor neve alá az utolsó kanyarintást vonta, már újra a könyvre tévedt pillantása. Maga elé vette. Gondolkozott egy pillanatig. Aztán új tollat mártott a lila tintába. Vigyázattal, nyomtatott betűk egyenletességét utánozva, szépen aláírta az első oldalon:

Senki sincsen, bizonyára senki sincsen!

Betolta a kihúzott fiókokat, de a könyvet kint hagyta. Vitte a levelet. S mikor Rákóczy György átvette, hogy a küldöncnek adja, megfogta a férfi két karját:

— Ha nem volna kigyelmednek ennyi s ilyen uradalma, arra kérnénk, jöjjön el velünk Erdélybe. Nagy szükség volna ott ilyen asszonyra, mint kigyélmed hítvestársa.

György megütközve nézett a férfire. Bethlen Gfábor szeméből olyan sóvárgás lobogott, hogy bárki félremagyarázhatta volna. De szavai kiegyenlítették azt, amit szeme ronthatott:

— Ilyen társalkodó kellene mi szegény asszonyunknak. Éppen ilyen... Asszony, aki okos, aki hívő, aki nem pletykálkodó és aki mindenekfelett szereti az ő urát... Mert csak ilyen adhatná vissza szegény lelkünknek a békességet...

XX.

Besztercebánya felé haladt a fejedelem kísérete. Soha nem látott fényességgel igyekezett az országgyűlésre nemcsak a kétezer erdélyi, hanem Magyarország minden protestáns főembere is. Mintha kelet és nyugat kelt volna versenyre, olyan különböző volt a dunántúli és felsőmagyarországi urak öltözete az erdélyiekétől. A dunántúliak már nem is annyira németes, mint inkább franciás szabású ruházata, élénk színű és mégis hangoskodó pompája elárulta külsőleg is a két országrész lelke közötti különbséget, ha véletlenül az erdélyiek sötét színekről messzire ragyogó drágakövei, arany-ezüst skófumhímzései és ötvözött ékszerei mellé került.

Bethlen Gábor hintó ját kékrefestett lovak vontatták. Sörényük majdnem olyan hosszú volt, mint a szederjes bársony takaró. Hosszú farkukat kényesen húzták maguk után, mint egy menyasszonyi fátylat. A fellajtárok büszkén kihúzott derékkal kormányozták a türkizes szerszámú, struccotollal ékesített nemes állatokat. Ruhájuk díszes volt, mint egy ázsiai fejedelemé. De acélos testük, nyalka bajuszuk, barnapiros arcuk, villogó szemük megmutatta, hogy semmi pompa nem tudta elpuhulttá tenni a végek őrizőit.

Palotás testőrök és udvari nemesek századai lovagoltak a hintó két oldalán. Asztalnokok jártak a menet élén. A főasztalnok kezében meg sem moccant a súlyos vasbuzogány. Sastollas fővegje messze láthatóvá tette.

Zenészek követték a menetnyitókat. Szólt a tárogató, pergett a dob és sokféle törökszerszám ujjongta a vonuló menet örömét. Csatlósok kezén ficánkoltak az ezüstitel vert szerszámú, gyöngyös cafrangú vezetéklovak. S a hintó előtt vezetéken léptetett Bethlen Gábor aranytól ragyogó fekete-

ménje. Be gazdája helyett nyergében aranyos hegyestőr és a fejedelmi aranybuzogány tündöklött. Előttük, utánuk végeláthatatlan hosszú sorban csillogott a sok magyar család féltett kincse. Lovak és emberek úgy hordták magukon, mint akik tudják, hogy semmi nem sajátjuk: mindent örökségbe kaptak, hogy fényben és gazdagságban, ízlésben és találtkonyságban megsokszorozódva átadják majd az utánuk következőknek.

A fejedelem hátradőlt veresbársony hintájában. Elgondolkozva sodorgatta hosszú bajuszát. Duzzadt ajkát befogta fogai közé. Úgy ült a körülötte zsi-bongó tömegben, mintha felhők felett úszna. Nagy álmodásai és józan eszének ellentmondásai most döntő útra vezették. Még nem tudta, merre sodorja a sorsi Nejin tudta, mit végez majd az adott pillanatban? De érezte, hogy ennek a mámoros sokaságnak, ennek az egész, ujjongó tömegnek sokkal méltóbb vezetője lehetne, mint azok, akiket a mohácsi vész után, fejvesztettségükben, egymással un-gorkodó vetélkedésükben nyakukra ültettek.

Felesége szakadatlanul fürkészte a fejedelem csodálatos arcát. Ismerte minden vonását és rajongásig fokozódott szerelemmel szerette a szabálytalan hosszú orrot, az egymástól távoleső, táskás duzzanatok között megülő sötét szemeket. Szerette a telt ajkat és a szétterülő bajuszt, amelyet csak a végeken tudott összefogni kezének sodorintó mozdulata. De amennyire szerette mindezt, úgy félt a homlokon aláfutó mély ráncoktól, a szakáll alatt rejtőzködő áll erőteljes mozdulásától, ami olyan hirtelen elvágta kérdezősködését. S bár vágyott hallani hangját, de rettegett megzavarni a gondolatokat, amelyekbe úgy elbujt néha előle, mintha meszeszföldre utazott volna el.

Mikor megtudta, hogy a fejedelem magával viszi, boldogság kezdett felülkerekedni szerencsét-

lenségén. Úgy érezte, minél távolabb kerül Erdélytől, annál könnyebb lesz megtalálnia a régi életét. Talán újra gyanútlanul hallgathatja majd ura hangját és nem keresi benne a vágyat más után. Talán újra rá tud támaszkodni erős karjára és nem gondol arra, hogy hátha valaki mást is körülölelt már? S még az is megtörténhetik, hogy elmúlik róla az átok, ami úgy elkínozta. Hogy megtud végre pihenni férje ölelésében és nem jut eszébe a másik, aki úgy közéjük állt, hogy a legszentebb pillanatokban is kettőjük között érzi bűnös, idegen testét.

Leste a fejedelem szemének rebbenését. Félt, most is messze tájakon jár a lelke és egy kegyetlen asszony nyomát követi. Határtalanul jmegekönnyebbült, mikor bálványja odaintett egy nemes ifjúnak:

— Rákóczy urammal szeretnék szót váltani. Az öregebbikkel. Kérd meg, János fiam, ülne bó hozzánk.

Ahogy az apród megfordult, hátán megcsillant az aranyos himzés. Lová kényesen szegezte fel fejét, mintha tudná, hogy a fejedelem szava indította vissza. És Bethlen gondoskodva hajolt felesége felé:

— Tudom, nem lesz ellenedre, ha megismered ő kigyelmét. Hív ember, bárha igen fiatal. De azt, amit elhamarkodik, igyekszik jóvátenni. S ha felesége beletanul és fékentangja, igen hasznos emberünk lóhet.

— A felesége?

Újabb rettenet rángatta Károlyi Zsuzsanna ajk-széleit. Minden asszonyban veszedelmet sejtett. Mióta gyanútlan lelkére rázúdult a legnagyobb csapás, mióta asszonyi hitét elvették tőle, olyan volt, mint egy kiközösített.

Bethlen megsejtette az asszony lelkében vóigiszáguldó izgalmat. Rátette hatalmas jobbát a vértelen kézre, amelyből mindenütt kiütköztek a csontok. Simogatta a nagy erek kiülő hálózatát:

— A felesége. Lórántfy Zsuzsanna. Igen nemes, igen hűséges hitvese ökelmének. Míg ahhoz alkalmazkodik, gondolom, nem is lösz véle baj. Dehát az ilyen fiatal ember csak egyet gondol. Mindig úton, mindig szép asszonyok tűzibe ...

Az asszony felnyögött. S Bethlen akkor eszmélt rá, hogy mikor vizasztalni akarta, újból megháborította, mikor már halálsápadtá vált az amúgy is vértelen arc.

Türelmetlenséget fojtott el, de a szájalom ezen a szép, májusi reggelen is megsegítette. Magához ölelte az asszony fejét:

— Bizony, édes párom. Iflú férjet van oka féltetni a hátrahagyott asszonynak. Azért jó, ládd-ó, öregfa árnyékában megpihenni.

A tréfa ,magához térítette Zsuzsannát. Ezerszer elhatározta, hogy titkolja szenvedéseit. Tudta, ez mindig keserűséget vált ki urából és sokszor meg is makacsolja magát, ha megérzi. De a sok testi-lelki szenvedés elerőtlenítette és nem bírt parancsolni magának. Megörült, mikor lópaták gyorsabb csattogása élénkítette a menet ütemes álmoságát. Rákóczy György ifjú arca bemosolygott az ablakon.

A felhágóról leugrott a csatlós és az inas. Nyitották kétfelé a hintó fedelét, hogy beszállhasson a vendég. És Bethlen felszabadulva lélekezette be a felesége áramló hűvös reggeli levegőt. Megfogta felesége hideg kezét:

— Talán nyitva hagyjuk a hintót, édesem. Ha fázik a kezed, majd inkább melengetem.

Nagy markában eltűntek a keskeny kezek. S az asszony bólintott. Mindig didergett, kánikulában és fűtött szobában is. De szibériai hideget is szívesen tűrt volna, csakhogy ura hatalmas markában elbújhasson utánavágó keze.

— Üljön bé, kigyelmed.

— Nagyságos asszonyom engedelmével...

Levette föveget György. Kócsagtolla szikrázó gyémántok felett lengett. Mentéje panyókára vetve mutogatta domború mellkasát, amelyre ráfeszült a fűzőld brokát dolmány. Hímzés nem volt rajta, csak hatalmas smaragdok hatszögletű gombjai tartották össze a dolmányt. Ugyancsak smaragdok közül kandikált ki az ötvözött aranylánc is, ami mentéjét nyakán megtartotta.

Károlyi Zsuzsanna bágyadt szeme megpihent a magas, délceg alakon. Jólesőeu érezte, hogy ez az ember egész férfi. Valami homályos ösztön azt súgta neki, hogy ilyen ember megőrzi asszonyát. Meg azt is, hogy az ilyen feiülről soha nem téved másra az asszonya szent.

— Jöjjön, kigyelmed. Üljön szemközt vélünk. Hadd gyönyörködjön a mi szemünk Lorántfy Zsuzsanna derék urában.

György ajkán a tisztelet mosolyát azonnal felváltotta valami fiús, boldog suhanás. Bár Bethlen hatalmas kezében szakadatlanul szorongatta, melengette az asszony kezét, most mégis ráhajolt prémmel szegett mentéjéből kivillanó csuklójára György melegpiros ajka:

— Köszönöm nagyságodnak, hogy tudomása van az én egyedül szomorkodó kis feleségemről.

— Miért hagyja, hogy egyedül szomorkodjon? Miért nem hozta magával?

— Hoztam volna én, örömet. Ügyis ritka alkalom, hogy ha már útban köll lennünk, ne háborúság, vagy más veszedelem üljön vélünk a lovunk nyergében. De nem jöhetett az én asszonyom. Nagyobbik fiunkat a gyújtovány hideg bántja.

A fejedelem is közbeszólt:

— Bátran bízhatta volna Mária asszonyra. Hiszen nénje kigyelmed gyermekeinek.

— Mária húgunk itt van, nagyságod kíséretében. Öt bizony nem hagyta magára Zsigmond

ecsém. Még nem szoktak úgy össze, hogy elhagyhatta volna.

Károlyi Zsuzsanna megnyugodott. Olyan magabízó volt az ifjú, hogy biztonságos érzést kölcsönzött mindenkinek. Csendesen hallgatta a férfiak beszélgetését. Gyönyörködött a nagyszabású terv kibontakozásában, amit férje olyan kicsi körből indított el:

— Tudja-é kigyelmed, hogy aranygyapjúval akarna maszlagolni a császári? De nékem nem kell az aranyörv. Most ott nyúlászok, ahol akarok, — akkoron meg arany pórázon vinnének, ahova akarnának ...

Elgondolkozott. Pillanatig még habozott, aztán közelebb hajolt Györgyhöz:

— Most vöttük hirit, hogy úgy a cseh és morva, mint a sziléziai és osztrák rendek követei, valamint a cseh és lengyel király követei, úgyszintén a porta követi is útban vannak a diétára. Ha vigyázattal leszünk, talán megszabadíthatjuk szegény Magyarországot a Habsburg iga alól... Csak kigyelmetek legyenek mellettünk egy akarással. Ha Széchy uram, meg Illésházy, Thurzó Imre, meg kigyelmed mellettünk fognak, minden valamire való protestáns úr vélünk tart.

— Műnk, uram, esküvel kötelezzük magunkat, hogy hazánk és religiónk szabadsága mellett együtt élni-halni akarunk!

György lelkesült szeméből lobogott az elszántság. Feltolta főveget izzó homlokáról. Előrehajolva, s olyan halkán kérdezte, hogy csak a fejedelmi, házaspár hallhatta:

— Uram, engedi-é, hogy királlyá válasszuk s királynévá a mű asszonyunkat?

Zsuzsanna keze ura tenyerében volt. Odadölt hát a fejedelemhez, hogy ijedt szívét szét ne pattantsa

a kimondott nagy szó. S Bethlen Gábor rámosolygott a fiatalemberre, azután rémült asszonyára.

— Most még nem. Ha az idő elérkezik, megérzik kigyelmeitek annak a napját.

— Kiolvassuk nagyságod szeméből!

Bethlen Gábor elmosolyodott, hogy Rákóczy György az ő szeméből akar olvasni, mikor ezt eddig még: senki nem tanulta meg.

*

Károlyi Zsuzsanna nem sokáig maradhatott Besztercebányán. Gyenge egészségét megviselték az izgalmak s a kisváros nem tudott neki kényelmes szállást nyújtani. Rákóczy György kínálkozott, hogy hazakíséri Erdélybe. De a fejedelemasszony visszaborzadt a gondolattól, hogy olyan messze távolodjék urától.

— Majd csak menegetek szép lassan. Útközben pihengetek. Kassán meg letelepszem. Úgy hallom, van ott valami hírós doktor. Meg szeretnék szót váltani Alvinczi Péter urammal is. Hátha ez a jeles prédikátor el tudná rólam távoztatni imádságával a rontást...

György most hallotta először a fejedelemasszony szájából, hogy rontás alatt van. ő maga nem hitt ebben. De nem merte ellenkezésével elveszíteni a szegény asszony bizalmát. Csak annyit mondott:

— Úgy léssen, ahogy nagyságod parancsolja. De magam is örömet kerültem volna Kassa felé.

Az asszony elmosolyodott. Óvatosan tette ezt, — kihullott fogai miatt mindig összecsucott szájjal járt. Beszéd közben is leginkább eltakarta ajkát. De úgy érezte, ez az egy férfi nem látja meg: szép-e, csúnya-e más asszonya?

— Most csak maradjon kigyelmed. Majd jöhet, ha király lesz Bethlen Gábor.

Körülnézett, nem hallja-e valaki? De a nagy tömegben egyedül álltak. Tisztelet vont tartózkodó kört a fejedelemasszony körül.

— Most elszóltuk magunkat. De tudjuk, kigyelmed igaz hívünk. Ígérje meg nekünk, hogy mellette lesz a fejedelemnek ezután is.

— Mindig, amíg élek!

Megemelte föveget és az asszony megnyugodott. Habozott még egy pillanatig. Aztán végre kimondta, amit a bevonulás óta tartogatott György számára:

— Ismerni kívánnánk kigyelmed asszonyát. Igazítsa hozzánk, ha Kassán leszünk.

György hálás szemének pillantása átmelegítette Károlyi Zsuzsanna szívét s már az sem riogatta, hogy a férfi lelkesedve mondta:

— Akkorára már Magyarország királynéjánál tisztelkedik az én édes asszonyom!

VÉGE AZ ELSŐ KÖTETNEK